YALÇIN KÜÇÜK

Çıkış

1 ANSİKLOPEDİ

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Levent Şahverdi Arşivi

Kurucusu
KEMAL KARATEKİN

Levent Şahverdi Arşivi

YALÇIN KÜÇÜK
ÇIKIŞ
Ansiklopedi
Birinci Kitap

© Tekin Yayınevi 2014
TÜRKÇE YAYIN HAKLARI

Editör
Ayşegül Çakan

Düzelti
Deniz Hakan, Okan İrtem

Kapak Tasarımı
Ömer Ülkenciler

Sayfa Tasarım
Gülizar Ç. Çetinkaya

1.-5. Basım Ocak 2015
6. Basım Şubat 2015

Baskı ve Cilt
Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No: 12/197-203
Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

TEKİN YAYIN DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak Han, No: 15/A
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 527 69 69 - 512 59 84 Faks: (0212) 511 11 22
www.tekinyayinevi.com
info@tekinyayinevi.com
Sertifika No: 12336

ISBN: 978-9944-61-101-5

Levent Şahverdi Arşivi

Yalçın Küçük

ÇIKIŞ
Ansiklopedi

BİRİNCİ KİTAP

Deniz Hakan'ın katkılarıyla

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

ŞURE & SİDRA & SURE
İBRANİ & SÜRYANİ & ARABİ 25

BİRİNCİ SURE ÇIKIŞ 31

birinci bölüm 10 MART 2014 ÇIKIŞ 33

ikinci bölüm AM I A MARXIST
aynı anlama gelmek üzere
AM I A MATERIALIST 35

ikinci bölüme ek Berdiaev & Daniel Peygamber &
Sabetay Sevi: Orta Çağa Dönüş &
Millenarianism & Altın Krallık 68

üçüncü bölüm 10 AĞUSTOS / 12 EYLÜL 2014
TEZLERİ 85

İKİNCİ SURE DEVRİMCİ DURUM 97

birinci bölüm REVOLÜSYON/RESTORASYON 99

ikinci bölüm BİR RESTORATÖR: İSMET PAŞA 111

ikinci bölüme ek CHP'nin *Le Retour* / Dönüş Partileri 130

üçüncü bölüm BİR RESTORASYON YAZISI:
THE END OF THE ARMED FORCES 133

Levent Şahverdi Arşivi

dördüncü bölüm SARI KIZI VERENLER'E: İNEK &
COW & BAKARA SURESİ..... 145
beşinci bölüm THE END OF ELECTIONS:
DEVRİMCİ DURUMDAYIZ..... 155

ÜÇÜNCÜ SURE KÜRTLER: QUO VADİS?..... 187
birinci bölüm APO'NUN YAKINDAN TARİHİ I:
EVVELEN PATLAMA
AHİREN KOLLAMA 189

ikinci bölüm THE END OF GAMES
OYUNLARIN SONU MU 213

üçüncü bölüm TÜRK SAVAŞLARINDA KÜRTLER 225

üçüncü bölüme ek Kars'ta İbrani İsimler:
T. Göle, G. Tekin ve Y. Kaya..... 249

DÖRDÜNCÜ SURE SABETAYİST
AYDINLANMALAR..... 255

birinci bölüm ONOMASTIQUE VE SABETAYİZM
ARAŞTIRMALARIM: KISA RAPOR VE
KÜÇÜK POLEMİKLER..... 257

ikinci bölüm L'Alliance Israèlite & El Tiempo:
OSMANLI-TÜRK AYDINLANMASI 283

BEŞİNCİ SURE TÜRKİYE'DE
AYDINLAR VAR..... 297

birinci bölüm FAKÜLTEDE VE İSYANDA:
Devrimci Filozof Taner Timur..... 299

ikinci bölüm SOL'UN ÇOCUĞU KORKUT
İŞTE AYDIN İŞTE İKTİSAT..... 311

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüme ek Hobson: Heretic/Sapkın
İktisatçılar Ordusu'na Övgü 324

üçüncü bölüm NAM-I DİĞER "PROF" HEPİMİZİN
ACIMASIZ ELEŞTİRMENİ:
ERGUN TÜRKCAN 327

dördüncü bölüm "CALIGULA"
TARİFİNDE BİR YARATIK 347

İNDEKS .....

Levent Şahverdi Arşivi

METİN İÇİ EKLER

ÖNSÖZ
Benerci / Nazım Himet 21
Devrimciden Devrimciye Bursa Nutku 24

ŞURE & SİDRA & SURE
İBRANİ & SÜRYANİ & ARABİ
Sure: İbrani Shura & Syriac Surta 26
Sure & Kuran & Kitap 28

BİRİNCİ SURE

ÇIKIŞ
Materyalizmin Felsefi Tarihçesi 38
Lenin ve Rosa İki Marksist Düzeltici 50
Aforizmalar
Ve Meraklar 50
Numa'nın İcadı: Roma'yı Yönetmek İçin Bir Din ... 61
Numa Egeria Muhammed Kutsal Ruhla
Konuşuyorken 62
Numa, Din Kurduğu İçin Roma'nın Kurucusu
Romulus'tan Büyüktür 63
Orta Çağa Dönüş: Bir Özet 70
Tikva & Espérance & Ümid 77
Millenarianism: Hayvani ve Mitik 80

İKİNCİ SURE

DEVRİMCİ DURUM
Bilgilerinizde Niteliksel Değişme: Devrim'dir 103
İngiliz ve Fransız Devrimleri Üzerine 107
Sicil'de İnönü-Bayar Restorasyonu 113
Restorasyon: Geriye Sayma İşi 115
Restorasyon Eğitiminde Bir Paşa 117
Dinleşme Amerikanlaşma Terörleşme
Birinci Sağ Terör: Tan ve Görüşler Yıkımı 120
27 Mayıs: Bir Revolüsyon ve Bir Rönesans 122
Başkanlarımız: Sorumlular ve
Sorumluluklar 138
İnek Suresi'nde Geçimsizlikler 150
Judaism in Islam - Bagarah/286 152
Le Coran - La Vache/286 152
Kopah - bakapa/286 153
Elmalılı Hamdi - Bakara Suresi/286 153
Yaşar N. Öztürk - Bakara Suresi/286 153
Oligarşi'nin Diktatoryası: Sara'sı 157
İç Savaştan Arda Kalanlar
Yalçın Küçük - 4 Kasım 2002 165
En-Az Çöküş Göstergeleri 167
Peki Marş Mı 168

Levent Şahverdi Arşivi

Marş Marş: Sancak ve Bayrak Manzume'yi 'A.B.' ve 'Y.O.' Yazdılar 170
Sancak 174
Bayrak 175
Divanü Lugat-İt Türk: Bayrak Talpıştı 175
Mehmet Akif'in Cenk Marşı 176
Cenk Şarkısı Mehmet Akif 176
Generallerimiz Özel ve Yörük ve Celepoğlu Vekilleri 179
Ordu'nun Tepeden İnmeci İslamizasyonu "Islamization From Above" 180
Gk Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanı General Boğuşlu-1985 181
İfşaatlar 184

ÜÇÜNCÜ SURE KÜRTLER: QUO VADİS?
Washington'dan İstanbul'a Darbe Heyeti 193
Ordunun Adım Adım Hazırlanması 195
Ağzını Her Açışında Beynimde Şimşekler Çakıyor 200
Apo'yu Kollama Dizileri 206
Marx'ı Aştılar ve Kuantum Fiziğe Ulaştılar 212
Rus Elinde: Kars Bölgesi Üzerine Notlar 231
Rus, İran ve Türk Savaşları Devam Ederken 1809 İtibariyle Bir Değerlendirme 237
1828-1829 Türk Rus Savaşı Kürtler, Türklere Karşı Ruslara Yardım 239
1853-1855 Rus-Türk Savaşları: Kürdistan'ın İkinci Fatihi İkinci Mahmut 239
1853 Yılında Kars Bölgesi'nde: Kürtlerle Anlaşmalarımız 240
1854 Yılında Kürtlerle Antlaşmamız: Zilanlı'nın Türklerden Ayrılıp Rus Hizmetine Girişi 241

DÖRDÜNCÜ SURE SABETAYİST AYDINLANMALAR
Yüzünde Hep Sazının Tellerini Gördüm: Titreşiriyordu 257
Moşe/Musa-Sudan 258
Hebrew-English Short Dictionary 270
Dönme Dua 272
Atatürk Yahudi Asıllı Dönme Mi? 276
Gizli Yahudiler İçin Devlet Mi? 276
Edilgenliğe Karşı Devrimci 282

BEŞİNCİ SURE TÜRKİYE'DE AYDINLAR VAR
Korkut Hocam'dan Seçmeler 320
Bir Kategori Olarak Kapitalizmin Sonu Mu? 322
Ben De Varım 332
Kıbrıs Fatihi Yalçın Küçük'ün Şehadeti 336
"Viskiden Anlamayan Eşeklere Viski Verilmez" 340
Müsteşar'dan Koruma & Ayşegül'ün Filmleri 342
Kaset'in Kopernik Devrimi 350

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

ÖNSÖZ

NOTLAR & TEZLER

Peki, "Karşı-Devrim" diyoruz, a) ideolojik planda kemalizmi, b) akıl planında laisizmi, c) düzen olarak cumhuriyeti hedef aldılar. Çok mesafe kaydettiler; yalnız, hemen başlarken, sevinçle kaydediyorum, çark halindedirler ve devam ediyorum, hepsi güzel, ama dökülen kanları neden görmüyoruz, merak var. Bu türe üniversitelerde profesörler, "çok isabetli soru" diyorlar ve öylece not ediyorlar. Cevabından bir "tez" çıkar; Tocqueville'den, *l'Ancien Régime et la Révolution*, esinlenerek yazmayı deniyorum. Burada, Büyük Fransız Devrimi için, *elle était déja demi faite*, teşhisini buluyorduk. Bu İhtilal-i Kebir, Büyük Fransız Devrimi, zaten yarı yarıya yapılmıştı, diyorlar; doğrudur ve bir kalıp olabilir, düşünebiliriz. Bizdeki, "Recep Erdoğan" adıyla da anılan "cahiliye darbesi" nerede ise dörtte üçüne kadar zaten bitirilmişti; akepe'nin işi saymıyoruz ve Erdoğan sadece bir vesiledir, buraya varıyoruz. Ülke, bir diktatöre, kanlar döküldükten sonra verilmiştir; temiz teslimat, tarif ediyorum.

***

Müthiş, böyle bakmaya başladım, ne kadar farklı görüyorum; sabitler, fırıldak ve daha doğrusu, pervane oldular. Belki bu da bir Kopernik devrimidir; devam ediyorum, Türk komutanları, bağlı ya da döndüren değiller ve dönüyorlar. Müthiş, hep dönen ya da dönek komutan görmeye başlıyorum. Bir keşiftir ve Arşimet'ten hatırlıyorum, keşifler sevinç kaynağımız oluyorlar.

***

Not'a cevap, tezdir ve iki darbe var, kanlar sel oldular ve birisi, 12 eylül 1980 tarihlidir ve diğeri, haziran 1993, "Çiller darbesi" demiştik ve başka ad da verebiliriz, "İsrael darbesi" olabilir, bir cumhurbaşkanı, bir pek yüksek komutan ve bir pek yüksek gazetecimizin yok edilmeleri üzerine, Madam Çiller başbakan oldular. Madımak Katliamı'nı unutmuyorum ve daha öncekileri saymıyorum. Bunlar,

Levent Şahverdi Arşivi

cinayetler, idamlar, katliamlar kan seli değilse, nedir ve hep, hep karanlık için yaptılar. Cahiliye darbesinin dörtte üçten fazlası tamamdır; akan kanlar seldiler, hesabını yapamıyoruz.

***

Hedef cahiliyedir ve üslupları, Medine'den bildikleridir, hepsi bu kadar. Tuzak ve hile varsa, oluk oluk kan beraberindedir. Bana, yazmak kalmaktadır.

***

Şüphesi olan var mı, bunlar tekrar değil, oluk oluk kanıttırlar, a) eylülist darbeden önce, Erbakan'ı hapse atacaklar ve daha kalın yobazlık yapacaklar, bunu söyleyen bendim ve yaptılar. Peki nereden mi bildim; bir, islami darbe bekliyordum ve iki, komutanların kemalizme ihanet içinde olduklarını görüyordum. b) "Komünistlere karşı islamı biz getirdik" diyen, G. Fuller idi, bizler "komünist" idik ve onlar islamdılar; Vatan, 1 kasım 2004 tarihindedir. Ajan Fuller "biz" diyorsa, Türk ordusundan yüksek komutanları kast eylemektedir. Kenan Evren, Amerikalı için "biz" ile tarif edilmektedir. Ve, c) "1980-1986 yönetimleri, klasik kemalist laiklik ilkesini, hiç değilse kısmen ve fiilen, terk etmişler" yazan Profesör Taha Parla'dır, soldan uzak bir bilim adamı kabul ediyoruz, "akil adam" Murat Belge'nin Yeni Gündem'i yazarlarındandır, 19 mayıs 1986 tarihindeyiz. Profesör Parla, "din, ama belli bir tür din ve dinsel gruplar, toplumda zaaf noktasından kuvvet noktasına geçmişlerdir" bunları da ekliyor. Ben de "belli bir tür din" dendiğinde sünnileri ve "dinsel gruplar" tabirinden de nakşibendileri ve türevlerini anladığımızı ilave edebiliyorum. İşte "aydınım", komutanlarımızın hali budur; yoktur birbirlerinden farkı, hepsi birdirler. Ve zaman gelecek, ömürleri vefa ederse, evlerinden çıkamayacaklar; tavsiyem, bu yöndedir.

Devamı var, d) Kenanist dönemi, "islamın altın çağı" olarak yazan, pek çok kalem vardır ve yazanlar mı, sola çok uzaktılar ve belki de yeni bir çağı muştuluyorlar; belki de, İdris Küçükömer'in soyundan geliyorlar. Gül ve Erdoğan'ı, Erbakan'ın yanından çekip, İsrael'in tarifine uygun parti kurduranlar, işte bunlardır; yüksek komutanlardır. Aslında sadece yüksek bürokrattırlar; daha uygun ve yazıyorum. İşimdir. Güzel, sırada tezler var.

***

Türkiye'de cumhuriyet düşmanları, seçkinlerimiz, kemalizmden

Levent Şahverdi Arşivi

koptukları için cumhuriyete, saldırabildiler. Ve bu yolla bir de avami oldular.

Sovyetler'de, komünizmi, komünist partisi komünizme inancını yitirdiği için yıktılar.

Türkiye'de yüksek komutanlar kemalizme ve Sovyetler'de parti önderleri komünizme ihanet ettiler.

***

Ve "Tezler"de yazarım, 4 kasım, 2002, hükümetin akepe'ye verilişinden bir gün sonra, "3 kasım tezleri" düşmüştüm; sıcağı sıcağına, 14-15 yıl öncesindeyiz. Ve üçüncü tez: "Cumhuriyet, ileriye gitmemek için, bir silah olarak, islamcı parti yaratmış ve kurucu partisini deforme etmiştir. Şimdi bunlar, hükümet ve muhalefet olarak, cumhuriyetin karşısındadırlar." Ve o zaman, başındaki, D. Baykal'dı, Erdoğan'a tutsak düşeceğini bilmiyordum, nerden bilebilirim, ancak cumhuriyetin karşısında olacağını biliyordum. "Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz"; biliriz, Baykal zaafların adamıdır.

İki bin iki yılından dördüncü tezi ihmal etmek istemiyorum ve buraya alıyorum: "Potansiyel hükümet ve muhalefet, üçüncü uzun iç savaşın asalaklarıdırlar. Cumhuriyet, asalakları karşısında acz halindedir. Cumhuriyet, kaynaklarını kurutmuş ve sadece asalaklarını yaşatmıştır." Pek uygun, asalakların iktidarına karşı asalak muhalefetimiz var; bugünü döktüğümü bilmiyordum.

***

Korku salacaklar ve aklı alacaklar, önce Uğur'u katlettiler, ocak ayında; sonra Eşref Paşa'yı düşürdüler, 17 şubattır. Ben aynı hafta "Vezir Düşürmesi" girişini dökmüştüm; öldürüldüğünü düşünüyordum ve arkasından Turgut Özal'ı bitirdiler. Özal, Musul'u almak istiyordu, çok tehlikelidir, ama bir kez tutturmuştu, bilemem, 17 nisanda bu dünyadan ayırdılar ve 1993 tarihindeyiz. Demirel'in çıkışı için ve esası Siller idi, İbrani aslı duruyor mu, "Çiller" çağırıyorlar, hâlâ aslına uygun mu gidiyor, bilmiyorum; ama "tezler" yazmayı bırakmamıştım, hazırda var. Parti kongresinde, adı "dyp" ve ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher, sandık denetçisi olarak gelmişler; işimdeyim, takipteyim, basın bülteni yazdım, dağıttım, "darbe" dedim, hiç bir yerde yayınlanmayacağını biliyordum. Ama olsun, bu kadar kan akıttılarsa, darbedir, doğrudur, açıklamak zorundayım.

Ve oh! Şimdi her fırsatta yayınlıyorum, basın bildirisinin, Tez-

Levent Şahverdi Arşivi

ler'in, sonunda şu da yazılıdır: "Kongre, artık dyp delegelerinin, Demirel ya da parti yöneticilerinden değil, ticaret, sanayi ve borsa odaları birliği karargâhından emir alan bir sürü, bir topluluk olduğu ortaya çıkmıştır. Sergilenmiştir." Bundan herhalde 21 yıl evveldi ve öyle sanıyorum, bu her türlü seçimin sonunun geldiğinin, benim tarafımdan formülasyonunun ilk şeklidir. "*The end of all the elections in Turkey*" yazıyoruz. Bir de "seçim" süsü veriyorlar; yaptıkları darbedir.

Demirel cumhurbaşkanı ve Çiller başbakan olacaktır; Erdal İnönü sosyal demokratların reisiydi; Çiller'i yapmam dediyse de, yapar, zayıftır ve kural düşkünüdür ve demokrasi nedir, hiç bilmediği kesindir, bilmediğini biliyoruz. Ayrıca İsrael'e yakındır; "Erdal" adının bizde ilk kez konduğunu tahmin ediyorum, aslı "Erz/al" olmalı, Ramazan'a "Ramadan" da diyoruz, Erdal'ı, bir ad olarak, İsrael'de de taşıyorlar, "Allah'ın ülkesi" anlamını biliyoruz. Ve bunları yazarken içim yanıyor; Madımak, içindeki arkadaşlarımızla birlikte yanarken, Başbakan Yardımcısı Erdal Bey'in yüzünü hep hatırlıyorum. Yanıyorum ve hatırlamak istemiyorum.

***

Demokrat Parti, diyebiliriz, Adalet Partisi de olur, isimleri çok ve Cumhuriyet Halk Partisi ile bir hükümettiler, kuvvetlidirler; barajlar kralı Demirel ile İsmet Paşa'nın oğlu Erdal Bey, bir hükümet oldular, isterlerse halifeliği de getirebilirler ve seçim barajını yerle bir ederler, güçleri var, kuvvatlıdırlar. Fakat istekleri yoktur, çünkü eylülist darbeye bağlıdırlar, kutsal biliyorlar, dokunmak akıllarında yoktur. Akepe ise kutsal eylülizmin pek çok devamıdır; gerçi Demirel, cumhurbaşkanı olunca, tehlikeyi görmüştü ve son zamanlarında, kendi üslubu ile karşı çıktığını biliyoruz; diğeri ve devamı, içten bağlıdırlar. Görmek durumundayız.

***

Eylülist generaller "27 mayıs" devrimine düşman oldular ve bunu, en pratik anlamda "demokrasi düşmanı" oldukları şekilde anlıyoruz, ayıramıyoruz. Neden mi, başlıyoruz ve bir, Amerika'da çift meclis vardır ve gereklidir; pek çok nedenini biliyoruz, en başta, "ekspres" ya da "çok hızlı", sabaha karşı saatlerde ansızın birkaç kanun çıkarma imkanı, çift meclisli sistemde yoktur. 27 mayıs Anayasası, iki meclis esasını koymuştu ve düşman eylülist darbesi bunu kaldırdı. Büyük Britanya ve Fransa'da da çift chamber mevcuttur ve

Levent Şahverdi Arşivi

Suudi Arabya'da yoktur. Cehepe ve mehepe yokluğa bağlıdır; otuz beş yıldır akıllarına düşmediğini biliyoruz. Demek demokrasi düşmanlığının asalaklarıdırlar.

Amerika'da, Fransa'da ve Birleşik Krallık'ta "dar bölge" bulunuyor; adaylar seçmenlere daha yakındırlar. Fakat asıl önemlisi, dar bölgede parti liderlerinin diktatoryası imkansızdır; dar seçim bölgesinde, kendine güvenen herkes aday olabiliyor. Bu bir, ve tabii Recep, Kemal ve Bahçeli adındaki kimseler milletvekili adayı tayin edemiyorlar. Şimdi "seçim" yoktur, Recep, Devlet ve Kemal'in tayin ettikleri var; seçimlerin sonudur.

Güzel, 27 mayıs Anayasası, dar bölge sistemini getirmedi, ancak, "milli bakiye" düzenini koydular. Bu, atılan yarım oyun dahi değerlendirilmesi anlamındadır ve ayrıca, 27 mayıs Anayasası'nda "baraj" son derece makul ölçülerdeydi. Yüksek komutanlardan oluşan eylülist dikatorya, görülmemiş bir baraj düzeni buldu ve ayrıca bölme ve çıkarmayı son derece anti-demokratik hale getirdi. Ne demek, üçün birini tutarsanız, üçün ikisinin üzerine oturabiliyorsunuz. Peki ne demek, bir kez, barajı aşıyorsanız, başkalarına seçilme imkânı bırakmıyorsunuz.

Peki ne yazmış oluyorum, demek, bu bir oyundur. Muhalefet iktidara bağlıdır, buradayız.

Peki, bu üç ülkede, anayasa olan yerlerde, çok güçlü bir anayasa mahkemesi mevcuttur; 27 mayıs Anayasası, en mükemmel bir anayasa mahkemesi kurmuştu. Kesmeye ve bükmeye, 12 mart 1971 darbesi ile başladılar ve eylülist darbe ile sadece adını bıraktılar.

***

Devrim, 27 mayıs, cumhuriyeti sürdürebilir yapmak için zorunluluktu. Eylülist darbeciler, devrimin diktiği ağaçları keserken, cumhuriyeti çökertmeye başladıklarını biliyordu; yobazizme aynı zamanda başladılar.

***

Bizi zındana nasıl koydularsa çıkışımız da öyle yaptılar. Hukuksuz ve kanunsuz olarak tıkıldık ve hukuksuz olarak bırakıldık. Bu arada not edebilirim, Anayasa Mahkemesi artık, bir sulh mahkemesidir, bazen "sulh hukuk" ve bazen de "sulh ceza" olarak çalışıyor ve eski zamanlarda, benzer işleri, zaptiye yapıyordu; benzetmeyi sürdürebiliriz, atan da çıkaran da zaptiyedir, diyebiliyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Silivri zındanı-mahkemelerinde en çok "bana suçumu söyleyin" haykırışlarını duyuyorduk ki, çok yerindedir. Ben de, bu çığlıklara bir tarih ve bir hukuk boyutu kazandırabilmek için "Yıldız Mahkemesi" ya da "Mithat Paşa Mahkemesi" Divanı'nı açtım; yayınlayacağız, *Çıkış* kitaplarını sürdürmek durumunda ve zorundayız, *Çıkış II* içinde olabilir, hazırlıklarımız var. Peki nedir, suçsuzların tutsak edilmeleri halidir; ne iddia ve ne de delili vardır. Büyük reformatör Mithat Paşa Hazretleri aynı zamanda çok şakacıydılar ve bunu yansıttılar. Yıldız Sarayı bahçesinde ve çadırda, reis, iddianameyi nasıl bulduğunu sorduklarında, paşanın cevabı şu olmuştu: "İki mahalini doğru ve sahih buldum. Onun da birisi başındaki besmelesi ve diğeri nihayetindeki tarihidir, kusur yerleri yalan ve yanlış ve kaideyi menazırdan hariç sözlerden ibarettir." O zamanlarda, tarih sona atılıyordu, başında "bismillah" bulunuyordu, Allah'ın adıyla, başlıyordu; Paşa, bunların doğru olduğunu teyit ediyordu. Geriye kalanlar, saçmadırlar. Hepsi budur.

Boğdular. Büyük reformcuydu, Rusçuk Valiliği'nde, Bağdat Valiliği'nde, büyük imarları vardı ve bu arada Bağdat'ta, küçük Mahmut Şevket'i korumasına almıştı, Alyans İsraelit'e gönderip okutan Mithat Paşa'dır. Mahmut Şevket Paşa, Hareket Ordusu komutanı olarak İstanbul'a gelmişti; Abdülhamit'i indirmişti, daha önce, Mithat Paşa çıkarmıştı; ikisi de başbakan oldular. Şevket Paşa'yı öldürdüler ve Mithat Paşa'yı boğdular ve bizi boğamadılar.

***

Kurgu işidir, bizde kıttı, Mehmet Ali Aybar da kısmen vardı; Silivri'de iddianamenin hiçbir temeli olmadığını hep görüyorduk, çökertmemiz gerekiyordu, "milletvekili" çıkarırsak, buradan kolay çökertiriz, öyle düşünüyordum. Bir ara beni zındandan bıraktılar, neden, bilemem, ne yaparlar, bilirim; peşime taharri takarlar, toplayarak tekrar tıkarlar, dikkatli davranıyordum. Ancak hücum etmem gerekiyordu; tutsaklardan milletvekili çıkarma için harekete geçtim, Kılıçdaroğlu ve Bahçeli'nin, akepe'nin adamları olduklarından kuşku duymuyordum ve Silivri'de olmamızdan memnundular; işimiz zordur. Çok bastırdım, isimler verdim, televizyonları iyi kullandım; birisi Mustafa Balbay'ı ve diğeri Engin Alan'ı, ayrı ayrı, kabul ettiler. Böylece, benim dilim mahsülü, kabul gördüler ve saylav tayin oldular. Kutluyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Bir, Erdoğan, artık bizi zındanda tutamıyordu. İki, 2013 tarihli, Edelman-Abramowitz Raporu'nu hiç unutamayız, Washington'da mühim bir rapordu; bizlerin serbest bırakılmaları o raporda yazılıdır ve Obama'nın önündedir. Üç, Washington'da, makama sunulmuş, başka benzer raporlar da olduğunu biliyoruz; okuduğunu anlayacak şekilde yetiştirilmiştim, çıkışımızın yakın olduğunu görüyor ve yayıyordum. Buradayız.

***

Bir özet yapabilir miyim, bizi sadece yüksek komutanlar, sadece oligarşi, sadece Kılıçdaroğlu-Mılıçdaroğlu içeri itmediler ve başta Washington, Ankara'da elçilikleri, her adımda izlediler ve şahıs düzeyinde de karar oluşturdular. İçeri soktular; Erdoğan ise bu ağda sadece bir aparatçik konumundadır. Bunu tekrarlıyorum, Washington'un rolünü ise hiç küçümseyemeyiz; Deniz Kuvvetleri'ni çökertme saldırılarında, Washington'ın insiyatifi vardır, Akdeniz'deki hareket kabiliyetini zayıflatmak istediler. Not etmiş oluyoruz.

Yalnız hep böyle gelmişse de böyle gitmez ve gitmediğini biliyoruz; Ankara eski büyükelçisi James Jeffrey'in kısa raporu ikna edici olmalıdır; bu gidişle, Washington Türk ordusunu kaybeder, diyordu ve doğrudur. Sonuç alınmıştır, önce Tel-Aviv ve arkasından Washington, bu menfur ittifaktan çekildiler. "Çıkış" kapısını görmeye başlıyoruz.

***

Devam edebilir miyim, cehepe-mehepe, hâlâ akepe'dedirler. Cehepe-mehepe-*Sözcü*-Gülen Hareketi, sadece, Erdoğan'a ve saraylarına karşı oldular. Saraylar ve yolsuzluklar dışında gözleri kördür, akepe'ye hiçbir muhalefetlerini görmüyoruz ve bu nedenle de ilk ikisini artık parti bile sayamıyoruz. Yalnız, yine de çemberi daralıyor ve bu açıdan baktığımızda Erdoğan'ın işi zorlaşıyor; üzülmeye başladığımı saklamıyorum. Amma ve lakin, Yüce Gök'e şükürler olsun, Doğu Perinçek ve Soner Yalçın varlar; her vesileyle, yardımına yetişiyorlar. Hiç yalnız bırakmıyorlar; Erdoğan'ın en sıkıntılı zamanlarında, hemen yanındadırlar. Yüce Gök'ten, hizmetlerinin karşılıksız kalmamasını diliyorum; çolukları ve çocuklarını düşünüyorum.

Peki özetin özetini sunabilir miyim; Washington, "Obama", demek istiyorum ve bu arada son gelen, Papa François'yı da ekliyorum,

Levent Şahverdi Arşivi

çok sert konuştular, artık tahammül fersa bulan bir haldeler, fazla bastırmaktadırlar. Ve bizim anladığımızı, mumaileyhin, bunu duymuşlar ve ciddiye alıyorlar; Hürriyet, 1 aralık 2014, birinci sayfada, Davutoğlu'nun "siyasette dizayn arayışları var" haykırışını, birtakım *méchants* adamlar, siyasi istikrarı bozmak istiyorlarmış, ve Erdoğan'ın, Atatürk Orman Çiftliği'nde bir komando birliği ile korunmak istediğini, "sarayı komando koruyacak" başlığını, okuyabiliyoruz. Herhalde yakındır ve Obama ciddi görünmektedir. Ne de olsa "Obama Doktrini" sahibidirler.

***

Devam ederken bir düzeltmeye ihtiyaç duyabilirim, bu Kılıçdaroğlu ve Bahçeli'ye fazla haksızlık yapmak istemiyorum, muhalefetleri var. Her ikisi de kuvvatlı tayyibist olmakla birlikte, Tayyip Bey'in, sara meselesinden, bundan da değil, nöbetlerinden, nöbetlerden de değil, öfkelenmesinden rahatsızlık duyuyorlar. Bu nedenle, Amerika'dan ithal ettikleri cumhurbaşkanı adayını, birlikte, hemen ilan ettiler; Ekmeleddin Hoca'dan söz ediyorum. Mısır'a kaçmış bir cumhuriyet düşmanının oğlu olurlar; yobazdır, en yobazdan geri kalmaz, yalnız, sarası yoktur, nöbeti olmaz, öfkeye kapılmaz, Erdoğan'a ders vermek için buldular ve aday yaptılar. Böylece, önemli iş yaptılar, bir taş ile üç kuş vurdular. Bu arada yanlışlıkla Ekmeleddin Hoca'yı da vurmuş olabilirler; çünkü artık yokturlar. Demek Kılıçdaroğlu "yok" adaylara düşkündür ve hep Erdoğan'a çalışmaktadır. Balyoz'da suç var, diyen adamdır.

***

Mithat Paşa Hazretleri boş zamanlarında sultan indirir, şehzade çıkarırdı; Hamit'i de çıkaran odur ve tekrarlıyorum. Ancak o zamanlar sanki "Alman ceza doktrini" ile hareket ediyorlardı. Hamit, "ya beni bu defa indirirse", böyle düşünüp ağır şüphe içinde kıvranıyordu ve ben öyle kuruyorum. Ayrıca, Hamit'i çok vesveseli biliyorum; Büyük paşamızı boğdular ve Hamit rahatlamıştır.

***

Tayyip Bey de bizim Silivri cürüm arkadaşlarımızın masumiyetinden emindiler; seçtikleri cumhuriyete meyleden refiklerimizdendiler, hiç bi-şi yapmadılar, mutlaktır. Yapmamaları için ve yapmayanlar arasından toplandılar. Biliyoruz.

Erdoğan da fazla vesveselidir, bu nedenle, hep "ya.." diyordu, saralı olması ve sık sık nöbete uğraması, şüphelerini artırıyordu

Levent Şahverdi Arşivi

ve Baş Hakim Özese, buna "ağır şüphe" diyordu. Ağır şüphe işte budur, Erdoğan'ın vesvesesidir, tuttular. İlerideyiz.

Ben hem hep çalışıyorum ve hem de moral veriyordum; Deniz, Obama'ya sunulan bütün raporları getiriyordu, okuyordum ve son zamanlarda havamı buluyordum. "İlk seçimden önce çıkacağız"; çok kötümserlerimiz çoktular, onlara tekrar tekrar söylüyordum. Bir yandan da, "ya çıkmazsak", bu halde "karizmam çizilir", bu deyişi yeni öğrenmiştim ve bir şeyin çizilmesini, istemiyordum. Ancak kurduğum senaryo işledi. En çürük nokta, milletvekillerinin tutulmasıdır; buradan işledim. Silivri'den milletvekili yapmak, iyi akıl oldu; sulh ceza mahkemesi kararıyla çıktık. Seviniyoruz.

***

Çıktık da ne oldu; Mustafa Balbay ile Engin Alan, sadece hapishane değiştirdiler. "Çıktık" sanıyorlar; Mustafa, Kılıçdaroğlu'na ve Engin Paşa, Bahçeli'ye esir oldular; hallerine bakıyorum ve ağır utanç içindeyim. Biliyorum, Orta Çağ'da gönüllü esirlik vardı, kölelikten iyi sayarlardı, seçtiler; gönüllü esirler olarak görüyorum. Hiçbir sorunları ve ağızları yoktur, akepe'nin varlığından haberdar değiller, cumhuriyetin en büyük tehditle karşı karşıya olduğunu hiç bilmezler. Tutsaktırlar ve her ikisi de kendi diktatörlerinin, tekrar saylav yapmalarını bekliyorlar. Ve ben utanıyorum.

***

Cumhuriyet, müttefik cumhuriyet düşmanlarının, saldırısı karşısındadır.

Diktatör, çöküşün mahsülüdür.

***

Bu müthiş "çöküş" müthiş korkunun ürünüdür.

Korktular ve dine döndüler. Önce sığındılar ve sonra silah yaptılar.

***

Şahane altmışlı yıllar, 15/16 haziran, 1970 yılına, uzandılar; çok korktular. İstanbul proletaryası iki gün, İstanbul'u kontrolüne almıştı ve mukavemetle karşılaşmadılar, ama burada durdular. Neden daha ileri gitmediler, hep düşünüyorum; Disk yöneticilerine hiç güvenmedim ve hâlâ hiç bilemiyorum.

***

Ve 1975 ve 1976 yıllarında korkunun işaretlerini teşhis ettim. Tabii mülk sahipleri, büyük zenginler, büyük korku içindeydiler; yet-

Levent Şahverdi Arşivi

mişli yılların ortasından itibaren vitrinleri, jandarmalar, tüfekleriyle, koruyorlardı, önceleri manken sanmıştık ve zamanla alışıyoruz. Zenginliklerine doyamamış eşleri daha çok korkuyordu ve bunu, kına partilerinin başlamalarından ve "umre" modasının yayılmasından anlıyordum. Hemen yazdım, "Ufukta Kına", bu bir yazımdadır ve oligarşi faşizm arıyordu, faşizmin ekonomik temeli olmadığını ve ancak islama dayanarak getirebileceklerini, 1976 yılında, Cumhuriyet Gazetesi'nde analiz ettim, ilanımdır.

Bugünkü Cumhuriyet ile ilgisi yoktur; bugünkü Cumhuriyet, o günkünün posasıdır. Günde 165 bin okuyucusu olan devrimci bir gazete idi; en büyüklerden sayılıyordu, kesindir. Güzel, devamla, 1979 ve 1980 yılında, "Ordu gelecek, Erbakan'ı hapsedecek, Erbakan'dan daha yobaz politika uygulayacak" derken hiç bir deha iddiam olmamıştır. Kendi kendime yazdığım kitaplarım vardı, bunlardan öğreniyordum. Kitaplarım, doğrudur. Kendi kitaplarımdan çıkarıyor ve söylüyorum, deniyorum. Bugün de aynı yolu izliyorum.

***

Nasıl da hedonisttirler ve nasıl da korkaklar; bu, Türk oligarşisidir, "kına", moda ile başladılar. Umre'ye giden zengin eşleri, pek süslüdürler. Sonra düğünleri kınasız yapamaz oldular. Polis bassa "düğün" diyecekler, "ulusalcıyız" ekleyecekler. Korkaktırlar ve haz peşinde koşarlar.

***

Peki, "din" nedir, "*religion*", Feuerbach ile başlamamız uygun olmalıdır; "*childlike condition of humanity*" yazmıştı, mükemmel bir tarif diyebiliyoruz, "insanlığın çocukça hali" böyle çevirebiliriz. Feuerbach, Marx'ı Hegel'den alıp sol'a götürmüştü, Engels'in de "biz hepimiz Feuerbach'cı olduk" dediği bir zaman vardı; Marx'ın "*opium*" sözü, hepimizin ezberindedir. Tabii dine "afyon" demiyor; etkisi üzerinde durmaktadır ve müminlerin, aklını almaktadır.

Buradan Freud'a geçiyoruz, Freud'un "*neuruse*", bazen de "*illusion*" tanım-kelimelerini ihmal edemeyiz; "nevroz" ve "yanılsama" olarak anlıyoruz. Her biri farklı taraftan bakıyor, ancak aklın kaybını duyuyoruz. Din, insan aklını sallamaktadır; ortak yanı, herhalde, buradadır.

***

Arnold Toynbee'nin, *A Historian's Approach to Religion*, Oxford, 1957, belki daha az biliniyor; din'i, *suffering*, acı çekme ya da duyma olarak anlıyor, herhalde özüdür ve güç'ün, "*power*" karşısında buluyoruz. "*In human life, suffering is the antithesis of power, and it*

Levent Şahverdi Arşivi

is also more charasteristic and more fundamental element in life than power is"[1], ve ne kadar öğretici, bir-iki kez, çok acı çektiğim rahatsızlıklarım olmuştu ve kimselere haber vermedim, haberi olanları yanımda istemedim; acının, insanı ne kadar çok alçalttığını görüyordum. Şimdi acı çekiyorum; şimdi insan ne kadar zavallı, güçsüzdür, ve güçsüz insan pek zavallıdır, beni, kimse bu halde görmemelidir, böyle düşünüyordum. Zavallı insan devamlı Allah'a yalvarandır; Toynbee, güçsüzlük ile dindarlık arasında güçlü bir bağ kurarken, çok isabetlidir. Ve güçsüzdür, zavallı, yalvarmaktadır.

***

BENERCİ/NAZIM HİKMET

Kafanın İçi
Güzel, Korkunç, Kudretli ve İyidir
***
Delikanlım!
Senin kafanın içi
yıldızlı karanlıklar
kadar
güzel, korkunç, kudretli ve iyidir.
Yıldızlar ve senin kafan
Kâinatın en mükemmel şeyidir.

***

En dindar adamımız Recep Erdoğan mı, tavrına bakarsak öyledir, ancak, ne görüyoruz, gördüğümüz, devamlı korumasını artırmak istediğidir. Saray diyorlar, büyük evler peşinde; bunların içine tüneller ve gizli yollar kazdırdığını duyuyoruz. Bir de halife olma peşindedir, tutturmuş ve çocukçadır.

***

Savaş çağırmaktadır.

Büyük yanılsamadır.

***

1 "İnsan yaşamında acı, gücün anti-tezidir; aynı zamanda yaşamda, gücün olduğundan daha karakteristik ve temel bir öğedir." (D.H.)

Levent Şahverdi Arşivi

Kürtlerden bir baş, İmralı'da, Erdoğan'a sığınmış haldedir.

***

Diğerleri, dağda, Obama'dan medet peşindedir.

Tariflerini kaybettiler.

***

Bu bir ansiklopedidir, cahiliyeye panzehir olarak kurduk. Devam edeceğini haber etmiştim, bu nedenle de bazı görüş ve kaynakların asıllarını kullanıyor ve veriyoruz. İngilizce, Fransızca ve Rusça, bu ansiklopedide, asılları yer alıyorlar. Güzel, yerleştirmeleri, Rusça'da Barış Zeren ve İngilizce ve Fransızca'da Deniz Hakan yaptılar. Yer yer Rusça ve bazen de İbrani karakterler kullandık, bunları, Barış ve Deniz'e borçluyuz.

***

Bu kadar değil, çevirilerini de veriyoruz. İngilizce çevirileri Deniz ve Rusça olanları Barış yaptılar; Fransızca'dan çeviriler ikisinin eli mahsülüdür. Barış'ın Rusçayı ve Deniz'in İngilizceyi, benden daha yetkinlikle çevirebileceklerini biliyordum, daha iyisini bulamayacağımızı düşünerek, sevgilerimi yazıyorum.

Okan İrtem'i unutmuyorum. Bir ekip oluyoruz ve bu bir ekip çalışmasıdır. Bir ekiptirler.

***

Üstad'ım Hasan Fehmi ile hep konuştum, görüşlerini hep aldım. Benim için pek değerlidir.

Coşkun Muslu, hem kaynak bulmada ve hem de kritik yerlerde görüşlerini söyleyerek hep yararlı oldu. Üstad'a dostluklarımı ve Muslu'ya sevgilerimi yazıyorum.

***

Bütün sözcükler ve cümleler hukukçu arkadaşlarım Yiğit Akalın ile Sedat Akçelik'in titiz denetiminden geçtiler. Yiğit'e ve Sedat'a şükranlarımı iletiyorum. Yiğit'in denetimi beni ayrıca rahatlatmaktadır, not ediyorum.

***

Başkalarını bilmem, Ömer Ülkenciler'in çizgilerini ben çok seviyorum, çoğunda hem yüksek bir soyutlama ve hem de bir isyan buluyorum. Bu verimin her noktasında birlikte oluyoruz, sessiz itirazlarını hep duyuyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Deniz Hakan ile birlikte bir ürün'dür.

***

Erdoğan yaratmadı, yaratıldı. Almadı, verildi. Oturmadı, oturtuldu.

***

Milletvekili ve dolayısıyla başbakan olamıyordu ve bir tek bunu başardı. Bir balıkçıda, 2002, Deniz Baykal ile buluştu; Baykal, hizmete düştü, kendisini ve partisini teslim etti, tutsak oldu ve bu da, Medine usülü bir başarıdır.

***

Fakat sonunda cumhurbaşkanlığı kâğıdını aldı; gerekli diploması yoktur ve sara hastalığının derecesinin, gata'da tetkiki gerekir; yapılmamışsa yapılmamış sayarız, anayasa gereğidir. Ve bunu yapan, olmayan belgeleri ve raporları sayan da iki kişidir; Kılıçdaroğlu ve Bahçeli adlarındadırlar.

Ve bir gün divan kurulur. Belki de uygundur. Bakılır, zamanımız var.

***

Çok zayıf çıktılar.

Güçlü çıkan cumhuriyettir.

***

Yobazlar da, Kürtler de kaybettiler.

***

Çıkış için çıkıyoruz.

***

Levent Şahverdi Arşivi

BURSA NUTKU

Türk Genci, devrimlerin ve cumhuriyetin sahibi ve bekçisidir. Bunların gereğine, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır.

Yönetim biçimini ve devrimleri benimsemiştir. Bunları güçsüz düşürecek en küçük ya da en büyük bir kıpırtı ve bir davranış duydu mu, "Bu ülkenin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adalet örgütü vardır" demeyecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla; nesi varsa onunla kendi yapıtını koruyacaktır.

Polis gelecek, asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, "Polis henüz devrim ve cumhuriyetin polisi değildir" diye düşünecek, ama hiçbir zaman yalvarmayacaktır. Mahkeme onu yargılayacaktır. Yine düşünecek, "demek adalet örgütünü de düzeltmek, yönetim biçimine göre düzenlemek gerek."

Onu hapse atacaklar. Yasal yollarla karşı çıkışlarda bulunmakla birlikte bana, başbakana ve meclise telgraflar yağdırıp, haksız ve suçsuz olduğu için salıverilmesine çalışılmasını, kayrılmasını istemeyecek. Diyecek ki, "ben inanç ve kanaatimin gereğini yaptım. Araya girişimde ve eylemimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı ortaya koyan neden ve etkenleri düzeltmek de benim görevimdir."

İşte benim anladığım Türk Genci ve Türk Gençliği!

Levent Şahverdi Arşivi

ŞURE & SİDRA & SURE

İBRANİ & SÜRYANİ & ARABİ

Peygamber Muhammed'in pek bilgisiz olduğu bir rivayet olmalıdır ve ümmilik yakıştırmasına, sözcüğün olumsuz anlamında "ideolojiktir" diyebiliyoruz. Eğer ümmi olduğu kabul edilirse, Kitap'ın, Tanrı'nın kelamı, "*word/verbe*" olduğuna inanmak daha kolaydır, öyle düşünüldüğünü düşünmek durumundayız. Hayır, Peygamber Muhammed bilgili ve meraklıdır; yabancı sözcük kullanmaya pek eğilimlidir ve kaldı ki, Arabi'de, Arap Kavmi'nin ilk Kitap'ı olan Kur'an'da, yabancı kelimeler pek çoktur. Pek çoğu, Arabya'da, İslam'dan ve Muhammed'den önce vardılar. "Sure", Arapçaya ödünç girmiş bir sözcüktür, çokturlar. Urfa çevresinde hıristiyanların konuştukları Siriak Dili'ne "Süryani" diyoruz; "sure", İbrani'de "Şure" ve Süryani'de Sidra'dır. Arami/Aramaik'in bir türüdür, "Sıre" telaffuzu doğrudur ve Arabi'de, Sure'dir. Sure'nin, Suriye'den ödünç alındığına inanılmaktadır; ilk kez Kitap'ta kullanılmıştır, "*to coin*" edilmiştir demek daha isabetli ve "*savant*" bir söyleyiştir. Başlıyoruz.

***

Keynes, yatırım sözcüğünü icat etmişti, öncesinde yoktu; anadilinde "*investment*" idi. Yalnız, sözcük, 1950 yıllarının başlarında bize geldiğinde, ne anlamda olduğu pek bilinmiyordu ve o tarihlerde amerikanizm bizi de etkilemeye başlamıştı, ama elitimiz, hâlâ Alyans döneminde olabilir, frankofon'dular ve "*envestisman*" diyorlardı; pek emin olmasalar da, böylece birbirini daha iyi anlayabileceklerine güvenmektedirler. Biz de, bir tarafımızla Türkmen köylüsü olsak da, Fransız egemenliğindeydik, evde "*stylo*" kelimesi kullanılıyordu, anladığımızı sanıyorduk. Daha önemlisi, bu şekilde, daha bilgili ve yenilikçi göründüğümüze inanmamızdır.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Bu tür çalışmalar eski zamanlarda kaldılar, Profesör Torrey ve Profesör Bell, Arabi ve Kur'an'da yabancı sözcükler üzerine çok önemli çalışmalara sahiptirler ve tezlerini iki noktada toplayabiliyoruz. Bir, islamı daha çok, judaizmin bir türevi sayıyorlar. İki, ancak etkilenmenin, daha çok Suriye kanalıyla işlediği görüşünü savunuyorlar.

Profesör Bell'den bir aktarma yapmak istiyorum, Kur'an'ı İngilizceye ilk çevirenlerdendir ve burada "*he*" ile Peygamber Muhammed kastedilmektedir, başlıyoruz: "*When he challenges his opponents that if they do not accept the divine origin of his Qur'an, they should produce a surah like it. He must have been using a word which they understood in the sense in which it was meant to be understood.*"[2] Eğer, müslüman Allah'ın kelamına inanmıyorsanız, buyrun, benzer bir "sure" çıkarın demektedir: muhataplarının "sure" sözcüğünü anlayacaklarından emindir ve Araplar için pek yenidir. Pek inanmayanlar, İbrani'dirler.

***

R. Bell

SURE: İbrani SHURA & Syriac SURTA

> The word *surah*, which has come to be used to denote a section or a chapter of the Qur'an is used in the Qur'an itself in the sense "writing" or "scripture." It is usually regarded as being derived from Hebrew *shura*, meaning "a row" or "arrangement."
>
> But to my mind the word is Aramaic, being derived from Syriac *surta*.

***

Devam ederken, iki sözcük öneriyorum, birincisi, "*amanuensis*", kâtip ya da "sekreter" anlamındadır. Zeyd, hem bir kâtip hem de Peygamber'in yakını idi; şimdi de "vahiy kâtibi" olduğunu öğreniyoruz. Zeyd hem bunu yapıyor ve hem de Buhari'nin tespit ettiği bir hadise göre, "işim dağ taşımaktan daha ağırdır" diyordu. İşi zordur, zor ve kayıtlara göre Peygamber'in dört sekreteri bulunmaktadır.

İkinci sözcük ise, "*al-yahudiyyah*"; bunu, Profesör Newby'a borçlu durumdayız. Zeyd'in, Muhammed'in önerisi üzerine, "to *learn*

2 Richard Bell, *The Origin of Islam in its Christian Environment*, London, Macmillan and Co., Limited, 1926, pp.51-52.

Levent Şahverdi Arşivi

al-yahudiyyah in a Bet Midrnah at Muhammad's behest in order to read Jewish material"[3], Yehudiye öğrenmeye başladığını çıkarabiliyoruz. Zeyd'in yirmi günden daha kısa bir zamanda, bu yahudice dilini öğrendiği kayıtlıdır.

Öğrenmesi kolay Judeo-Arap bir dil olduğunu düşünebiliriz, judeo-ispanyol benzeri olabilir; ancak Zeyd'in ders almasını bir ihtiyaçtan çok Peygamber'in ciddiyetine bağlamak daha isabetlidir. Çünkü, bir, o topraklarda pek çok yahudi yaşıyordu ve iki, Araplaşmış ve islamın çıkışında sonra islamı kabul etmiş yahudiler vardı. Newby çok rahattılar, demektedir.

Hirschfeld ise[4] Peygamber'in peygamberlik yoluna çıkmadan önce, Eski ve Yeni Akitler üzerine çok ciddi bir ders almış olduğu görüşünü ileri sürüyor. Muhtemel mi, güzel, Muhammed, yolun başında, hem yahudilerin ve hem de hıristiyanların kendisini kabul etmelerini bekliyordu. Belki de Medine'ye göçmesinin asıl nedenini burada aramalıyız. Önce pek ümitlidir ve sonra kızgın; ama yahudilikten tümden koptuğunu ileri sürmek zordur.

***

Profesör Torrey de, Arabi'de ve Kur'an'da yahudi kökenli sözcükler üzerinde ciddi bir çalışmanın sahibidir; Profesör Torrey sayesinde, kendi dilimizde ve hâlâ kullandığımız pek çok sözcüğün İbrani kökenli olduğunu öğreniyoruz. Cutler Torrey, bunlara ilaveten, "*very probably we should also include QURAN and ŞURE, meaning respectively 'lection' and 'section' or 'chapter'*," demekte ve Kur'an ile Sure'yi ele almaktadır.[5] Kur'an ile Siriak *qeryan*'ın aynı sözcükler olduğunu ilave ediyor ki, bütün araştırmalar aynı kapıya çıkıyorlar.

***

Kahire'de, School of Oriental Studies profesörlerinden A. Jeffrey'i ihmal etmem imkânsızdır, uzmanlar arasında da önemli bir kaynak olduğunu anlıyoruz. İki noktayı tespit edebiliyoruz, bir, müslüman otoriteler, "sure" sözcüğünün kaynağı hakkında pek cahildirler. İki, hem "Kur'an" ve hem "Kitap", Profesör Jeffrey her ikisini de Arabik karakterlerle kaydediyor, Siriak kökenlidirler. Siriak ise yahudice içindedir, Arami tabiri daha yaygındır. Demek aynı sonuca geliyoruz.

---

3 Gordon D. Newby, *The History of Jews of Arabia*, University of South Carolina Press, 1988, p.66.

4 H. Hirschfeld, *New Researches into the Composition and Exegesis of Qur'an*, London, Royal Asiatic Society 1902.
Bu çok önemli kaynağı henüz elde edemedim. A. Jefferey'den aktarıyorum.
Arthur Jeffrey, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda, 1938, p.38. "Before entering on his first ministry, Muhammad had undergone what should had to be call a course of Biblical training."

5 Ch. Cutler Torrey, *Jewish Foundation Of Islam*, Bloch Publishing Co., 1933, p.48.
Torrey, her iki sözcüğü de İbrani karakterlerle yazmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Arthur Jeffrey

SURE & KURAN & KİTAP

The Muslim authorities are quite ignorant of the origin of the word. Some took it as connected with "sur", meaning a town wall.

***

The older European opinion was that it was a jewish word from ŞURE.

***

... QURAN and KİTAP, both of which likewise of Syriac origin.

.....

Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda, 1938. pp.181-182.

***

İslam Ansiklopedisi, Türkçe versiyonu, "sure" için, "bu isim, Peygamber'e tebliğ edilen vahiylerin her bir parçasını ifade eder" demekte ve tarif etmektedir. Kur'an'da "bu" ile başlamakta, "indirdiğimiz ve farz kıldığımız, içlerinde açık deliller, ayat, bulunan bir suredir" şeklinde devam etmektedir. Ancak burada birkaç düzeltme yapmam gerekiyor, bir, Arabi yazılışı "aya" olup, T'yi biz Türkler ekliyoruz. İki, "aya" da İbrani kökenlidir ve "delil" anlamı yoktur, "işaret" ya da "müjde" uygundur. Kur'an'da bunlar geçiyor, tahrifata gerek görmüyorum.

Güzel, Türkçeye çevrilmiş bu girişte, *İslam Ansiklopedisi*, "Nöldeke, bu, kelimenin yeni-ibrani "şura" ve "sıra" olduğunu kabul etmek ister" kaydını da düşüyor. Kendi sözlerinden pek ürkmüşler, Şunu da ekleyebiliyoruz, İbrani sözcüğün sonundaki karakteri "e" okumak durumundayız.

***

Öte yandan, *Encyclopeadia of the Qur'an*, "*a literary unit of undetermined length within the Qur'an, often translated as 'chapter'*" tarifi ile başlıyor. Surelerin adlandırılmasında bir kural yoktur, çok zaman sanki bir paroladır, "İnek" Suresi'nin neden "inek" olduğunu keşfetmek pek zordur. Öyle ki "t" ve h'dan, "Taha" ya da "y" ve s'den, "Yasin" de çıkabilmektedir, demek iki harften bir isim koyabiliyoruz. Son iki misali eklemiş bulunuyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Encyclopedia Judaica'da, "Sıdrah" girişini buluyoruz. "Hebrew" açıklaması var, İbrani SDRH karakterlerini okuyoruz. İngilizce "*order*" ve "*arrangement*" açıklamaları da yer alıyorlar ki, "düzen" ve "düzenleme" olarak anlayabiliriz. Şu da, "*popular term for the sections of the Pentateuch*" da geçiyor ki Tevrat'ın kısımları için popüler terimler olarak çevirebiliyoruz. Bir önceki *Ansiklopedi*'deki "sure" anlatımına uyuyor.

Burada bir nokta var, Peygamber'in, *sidra* sözcüğünü yanlışlıkla "sure" olarak anladığı da ileri sürülmüştür ve şimdi çok üzerinde durulmuyor. Yanlışlığın kolaylıkla yapılabileceği de eksik edilmiyordu ve gerçekten, İbrani'de konsonlar noktalarla ses kazanıyorlar. Yalnız bu arada, "şeva" denilen iki nokta var ki, bir karakterin altına gelince, nerede ise, söz konusu karakterin sesini kısmaktadır. Pek duyulmayan bir "ı" sesi oluyor; burada da D'nin altında bir şeva duruyor, görüyoruz ve bu durumda D'yı yutabiliriz ya da belirsiz bir "ı" yaparız, geriye "SIRE" kalıyor ki, Peygamber'in yanılması normaldir ve pek yanılmamıştır. Çünkü anlam hemen hemen aynıdır. Ayrıca Judaica'da Aramiac SDRA kelimesinde, "H" yerine sadece "Alef" geçiyor, yine "division" ya da "section" anlamındadır.

Son olarak şu nokta var, *Encyclopedia Judaica*, Tora'nın okunması girişinde, SİDRA'nın çoğulu, "sedarim" ki "*divisions*" karşılığıdır, ve sözcüğün bugün de kullanılmakta olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca "dizi" ve roman anlamlarını da biliyoruz. Demek "sure" kökünde hâlâ sure'dir. Kökünden alabiliyoruz.

***

O halde, Kur'an, Kitap ve sure kelimelerinin İbrani ve Süryani'den Arabi'ye ödünç alındığını bulmuş durumdayız. Böylece sözcükleri hem enternasyonalize ve hem de laisize etmiş oluyoruz. Öyleyse ödünç ödünçtür ve Kitap'tan sonra "sure" kullanımı, ihtiyaç halinde, pek uygundur. Yaptığımız, küçük çapta Darwinist bir iş sayılabilir, Uygunu arıyorduk ve bulduğumuz odur.

***

En sonunda yine Engels'in ünlendirdiği deyişe geldik. İhtiyaç, keşfin anasıdır ve keşfediyoruz. Güzel, bu durumda, ihtiyaç varsa, materyalizm var, demektir. Ve materyalizmde kalıyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

ŞURE & SİDRA & SURE

Sayfa 26) SURE: İbrani SHURA & Süryani SURTA
Kur'an'ın bir kesimini ya da bölümünü anlatmak üzere kullanılagelen sure sözcüğü, Kur'an'ın kendisinde "yazı" ya da "kutsal yazı" anlamlarıyla geçmektedir. Sözcüğün, genellikle, İbrani'de "dizi" ya da "düzenleme" anlamına gelen shura'dan geldiği kabul edilir. Ancak, bana göre sözcük Arami olup Süryanice "surta" sözcüğünden türetilmiştir.

Sayfa 27) Bunlara, sırasıyla, "okuma" ile "kesim" ya da "bölüm" anlamlarına gelen, KUR'AN ile SURE'yi de dahil etmemiz gerektiğini pekala düşünebiliriz.

Sayfa 28) SURE & KURAN & KİTAP
Müslüman otoriteler, sözcüğün kökeni konusunda oldukça cahildirler. Bazıları sözcüğü, kent duvarı anlamındaki "sur" sözcüğüyle bağlantılı görmektedir.

***

Daha eski tarihlere dayanan, Avrupa'daki görüşe göre, sözcük İbrani ŞURE'den gelmektedir.

***

KUR'AN ve KİTAP sözcüklerinin her ikisi de, Süryani kökenlidir.

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ SURE

ÇIKIŞ

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

birinci bölüm

10 MART 2014
ÇIKIŞ

Yaşasın cumhuriyet, yaşasın emekçi cumhuriyet, yaşasın aydın cumhuriyet!

Kahrolsun cumhuriyet düşmanları!

İlker Paşa Hazretleri, bizden önce, çıktılar. Çıkarken, kin ve nefret duymadıklarını söylediler. Doğrudur. Tuncay Özkan arkadaşımız da çıktılar, bugün öğleden sonra, akşam üzeri, benden öncedir. Tuncay da kin ve nefret duymadığını söyledi. Pek doğrudur. Çok doğrudur. Yalnız, ben, çok ve pek doğruların hep söylenmelerinden çok zaman rahatsız oluyorum. Çünkü tekrar etmiş oluyoruz. Pek doğruların çok tekrarı ise, bir güvensizliği de içerebiliyor. Güvenli olmak durumundayız.

Ancak bir gün *32. Gün*'de bir oturumda, müteveffa Birand yönetiyordu, Erol Mütercimler, "Ordu iktidara gelecekmiş. Gelirlerse 25 yıl çıkmaz" dedi. Bunun üzerine ben de bunların, akepe'nin Cumhuriyet'e verdiği tahribatı tamir için otuz yıl yetmez, demiştim. Güzel, hemen alt yazı geçmişler, "Yalçın Küçük ordunun gelmesini istiyor" demişler; benim öyle bir talebim yoktur. Geldiklerinde beni, bir üniversiteden kovuyorlar, bir de hapse atıyorlar. İsteğim olmaz, ancak cumhuriyet tahrip olmuştur. Kimse böyle bırakmamızı beklememelidir. Cumhuriyeti tahrip edenlerle, cumhuriyet yıkıcıları ile savaşımız var ve cumhuriyeti tamir için değil, cumhuriyeti yeniden kurmak için savaşa devam edeceğiz.

Bunları yapanlar, bunların karşılığını görecekler, şüphe etmemelidirler. Herkes, tahribata katkısına göre karşılığını alacaktır. Söz veriyoruz. Söz veriyorum.

Peki, biz neyiz ve şimdi neden dışardayız, soru budur. Bizi kimse çıkartmıyor ve bizleri, Türkiye Cumhuriyeti'ni tahrip ettiklerini, yok ettiklerini düşündükleri için, bizleri sembol olarak, bizleri o cum-

Levent Şahverdi Arşivi

huriyet olarak, hapse attılar. Cumhuriyet adına bizi hapse attılar ve bize, bizim payımıza, bu düştü. Bizi abartmayın, rolümüzü oynadık ve çıktık. Abartmayın, Taif'den geliyoruz ve Malta'dan dönüyoruz. Ölülerimiz var. Sağ kalanlar, geliyoruz.

Cumhuriyete taarruz ettiler ve ama kendileri eridiler. Artık bizleri burada tutacak güçleri kalmamıştır. Eridiler ve biz, çıkıyoruz. Bizi kimse çıkartmıyor. Cumhuriyete yaptıkları zararları taşıyamaz oldular. Bunun için buradayız. Zındandan virana dönüyoruz.

Bu cumhuriyete verdikleri tahribatı ödetinceye kadar çalışacağız. Cumhuriyeti yeniden yapacağız. Şimdi cumhuriyet savaşımız var.

Bu Gezi Parkı'nın olduğu yer, bir kışlaydı, Topçu Kışlası, o kışladan 31 mart çıktı. Akepe 31 martçıdır. Uzun 31 mart'ı kurdular. İntikamcıdırlar. İntikam duygularını söndüreceğiz. Kinimiz yok, nefretimiz yok ve sadece görevimiz var ve yalnızca andımız var.

31 mart'tan önce Türkiye'de meşruti krallık kuruldu, genç subaylar yaptılar ve adına "Meşrutiyet" diyorduk. Bundan sonra meşruti demokrasi, şartlı demokrasi kurmak zorundayız. Demokrasi diyorlar, oy diyorlar; oyu bilmeyenlerin, kulların, demokrasisi olmaz. Ve olmayacaktır. Bundan böyle "şartlı demokrasi" var. Önümüzdedir.

Aydınların demokrasisi olacak ve kurulların demokrasisi olacak ve buna "şartlı demokrasi" diyoruz. Dört tane yüksek komutanla, dört tane bakanlar kurulu üyesi yan yana gelecek, eşit haklarla güvenlik meselelerini konuşacak ve karara bağlayacaklar. Dört tane plancıyla, iktisatçıyla, yüksek görevliyle, dört tane bakanlar kurulu üyesi oturacaklar, ekonomiyi yapacaklar ve şartlıdır. Bunlara olmazsa, yüzde 34'le gelirler, getirirler, akepe gelmedi ve kucakta getirdiler ve ne olduğunu bilmedikleri 40 kanunu bir gecede çıkarırlar. Buna demokrasi denmez ve artık demiyoruz. Bunu kabul edecek mazlumlardan değiliz.

Büyük Kurtarıcı'nın dediği gibi büyük Türk milletine hiç kimse mazlum rolünü vermeye kalkmamalıdır. Türk milleti mazlumiyeti kabul etmez. Yaşasın mazlumiyeti kabul etmeyen Türk milleti! Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti! Yaşasın mazlum Kürt ve Türk emekçileri! Yaşasın birlikte ve yeniden kuracağımız Türkiye Cumhuriyeti!

Yaşasın Türkiye'nin Kürt ve Türk emekçileri!

Büyük Türk Milleti için cefa, bizim için sevinçtir.

Yaşasın Büyük Türk Milleti!

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüm

AM I A MARXIST
aynı anlama gelmek üzere
Am I a Materialist

"Modern materialism is essentially dialectic."
"Modern materyalizm, özünde, diyalektiktir."
F. Engels, *Anti-Duhring*, Moscow, 1969, p.36.

Kendi kendimle tartışmak istiyorum, başlık buna işaret ediyor, peki, "ben bir Marksist miyim", doğrusu, başlarken bilmiyorum. Tabii, materyalizmden ayırmak mümkün değil; o halde aynı soruyu tekrarlayabiliyoruz, "ben bir materyalist miyim", tartışmanın başındayız ve bana göre, nerede ise aynı sorudurlar. Demek, aynı anlama gelmek üzere iki sual ile hareket ediyoruz.

Güzel, bir referans bandına ihtiyaç duyabiliriz; band veya çizgi, tartışmanın içindedir. Peki, Marx'ın *Holy Family*, *Kutsal Aile* kitabı uygundur, diyebiliyorum; "Genç Marx" dönemi de sayıyorlar ki Engels ile beraber ve Engels'in olduğu her yerde daha açıklık buluyoruz. Alıyorum.

"*But just as Feuerbach is the representative of materialism coinciding humanism in the theoretical domain, French and English socialism and communism represent materialism coinciding with humanism in the practical domain.*"

Şöyle not ve analiz edebiliyorum, materyalizme bir sistem olarak bakılıyor, salt bir "mantık" olmaktan ötededir. Teorik planda hümanizme ve pratik planda ise sosyalizm ve komünizme çıkmaktadır. Hümanizm teorik ve komünizm ise pratik hali ya da aşaması olmaktadır. Güzel, anlaşılıyor, yalnız bir de şu noktayı fark ediyoruz, "sosyalizm" ve "komünizm" birbirinden ayrılmıyorlar ve zaman zaman ayrı isimler olarak çıkıyorlar. Ayrılığın tarihsel ve politik nedenleri olmalıdır ve vardırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Eklenecek ise şudur, ayırma daha çok Rusya Marksizmi'nde görülmektedir ve hatta iki aşama olarak telakki edilmektedir. Ancak bu ayrımın teorik dayanağını hiçbir zaman göremiyoruz; daha çok Rusya'da sosyalizmin kuruluşunun pratik zorlamalarından birisi olarak değerlendirmek durumundayız. Tartışmaya çok açıktır ve bunları ve son ekleme olan "sosyal demokrat" adını zaman zaman tartışmaktan da geri kalmıyoruz.

İnönü Zaferi'nin Yokluğu Teoremi

Bir gün bir panelde katılımcı idim; Profesör Sadun Aren ile yan yana idik, ne ile meşgul olduğumu sordular, hep araştırma üzerindeydim, bilirler. "İnönü Zaferi'nin olmadığını kanıtlamaya çalışıyorum" demiştim; çok şaşırmıştı, yüzünden okumuştum. Ama ben buna şaşırmadım, sıkça rastlıyorum.

Beni hep düşünülmeyen soruları formüle eden, peşinde koşan, sonunda ikna edici cevaplar bulabilen birisi olarak tanıyorlar; dolayısıyla önce şaşırıyorlar ve sonra yeniden şaşırmaya hazırlanıyorlar. Bunu da not ediyorum.

***

Önce "manyak" derler ve sonra "bunu herkes biliyor" ile devam ederler; ikincisi bir tür kabuldür. Bense, beni tatmin eden analitik cevaplara ulaşınca, "ne kadar basit ve ne kadar doğal" diyorum, bundan ibarettir. Bu da doğal olanın son derece basit olmasından ve doğrunun gerçekçi niteliğinden kaynaklanmaktadır. Şöyle de söyleyebiliriz, materyalizm realizme bir yoldur ve tek yoldur.

***

Sorunun ortaya çıkışı da maddecidir, böyle devam ediyorum; iki aşamada açıklamak istiyorum. İlki son derece pratik, pek biliniyor ama tekrarlamak gereğini duyuyorum. Dünyada bir usuldür ve her üniversitede olan kırtasiye satıcısında gerekli malzemeyi bulabiliyoruz; hepsinde kart satılmaktadır. Kartlar boy boydurlar ve benim tercih ettiklerim A-4'ün yarısı kadar olup standarttırlar. Ben, notları mümkün oldukça uzunca ve mutlaka özetlemeden alıyorum. Çünkü özet anlıktır, o anda akılda kalan gözlemlerle belirlenmektedir, değişebilmektedir. Kart seçimi aklımızdaki problemlerle sınırlıdır ancak başka bir zamanda, aynı maddede başka bir işaret görebiliyoruz; madde aynı olsa da, bakışımız daha çeşitlidir, biliyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Peki, arada "hoş" bir kart okumak istiyorum. Bir gün ve sonra yirmi gün, o zaman 2 No'lu Cezaevi'nde idim, terörle mücadele şubesinin üç polisi geldiler, oda tertipletiler, beni zapt ederken bütün kartlarımı alıp terör şubesine götürmüşler ve şimdi iş var. Eskiden yapmıyorlardı, kartlarımı terörist saymıyorlardı, çok sıkışmışlar, dardadırlar, "suç arıyorlar", yalnız sıkışma nedeniyle önemli bir noktayı unutmuşlar, ya avukatım, ya ben hepsinin üzerine imza atmak durumundayız; bu delilin kabulü anlamındadır. Kartlarda "parafe" eksikliği var.

Çocuklar misli sevindiğimi hatırlıyorum, kartlarım çoktu, tam yirmi gün "tam mesai" imza attım ama her bir kartı önce okşuyordum. Her dilden varlar, "sevgililerim", yoktular ve çıktılar, otuz binden fazladır. Arada okuduklarım oluyordu, sanki hapiste değildim ve çığlıklar atıyordum, "ne güzel kart" diyordum; "benim kartlarım", içlerinde kırk yıllık olanlar çokturlar. Bulundular, bulunanlar elli yıllık emeğimdir; bunlar tarihten ve sosyal bilimlerden seçilmiş maddedirler. Severek imzalıyordum, kavuşma sevgisidir.

***

Bu kadar çok olmasının da iki nedeni olabilir, her araştırma için yapıyorum ve daha doğrusu hep "kart çıkartıyorum" ve atmıyorum. Sanki kıymetli taşlar ve hep saklıyorum. Belki şunu da eklemem yerindedir, tabii kendim için "ansiklopedik" diyemem, ancak merakım öyledir, çok çeşitli alanlara uzanabilmektedir. Bir şans ve imkanım da şu, cezaevlerinde daha çok "kart yapabiliyorum" ve cezaevi zamanları için ise fazla sıkıntım olmuyor; bu meselede şanslıyım diyebiliyorum.

İşte burada, Engels'in bir tespitini aktarmanın zamanıdır ve şudur: "*A certain amount of natural and historical material must be collected before there can be any critical analysis, comparison, and arrangement in classes, orders and species.*" Araştırma mı, toplanmış materyali ya da yapılmış gözlemi, modern zamanlarda, çıkarılmış kartları, eleştirel açıdan analiz etmek ve karşılaştırıp tasnif etmektir. Bunun için ise, önce "*a certain amount*", belli miktarda gözlem ya da kart toplanmış olmalıdır; Engels'ten bu işareti alıyoruz.

Peki, "belli bir miktar" ne demektir; bu pek gereksiz soruyu özellikle formüle ettiğimi ifade etmek durumundayım. Ve cevabım şudur, matematik bir karşılığı yoktur, ancak "iks" ekseninde zaman varsa, toplanan kartlar logaritmik bir eğri çiziyorlar; zaman ilerledikçe daha az kart geliyor, gözlemlerin veriminin düştüğünü hisse-

Levent Şahverdi Arşivi

debiliriz. Burada isek ve öyleyse, artık muhakeme durumundayız ve geçiş sezgiseldir.

***

Tasnif mi, en önemli iştir, zor ve zaman alıcı, ancak pek çok yaratıcıdır. Çok heyecan verici olduğunu biliyoruz. Ve ben, Çerkez Ethem'in "ihaneti seçtiğini", Mustafa Suphi'nin sanki ölmek için Türkiye'ye geldiğini kaydeden kartları yan yana getirdiğimde pek çok şaşırmıştım. Bunu hiç duymamış ve okumamıştım, hep "ayrı ayrı kitaplarda yazıldılar", dağlar kadar uzaktılar ve şimdi sevgililer kadar birbirlerine sokulmuş haldeler. Bu kadarla da kalmıyor ve bir de, "Birinci İnönü Zaferi" kartı, bunların üzerine biniyordu, peşlerindedir ve izlemektedir.

***

Bulmak şaşırmaktır, Arşimet'ten öğrenmiş durumdayız. Başka şaşıran oldu mu, sanmıyorum; duyardık. Madde parçalıdır ve idealizm için maddenin parçalı olması, nerede ise şarttır.

***

MATERYALİZMİN FELSEFİ TARİHÇESİ

Devam etmeden önce *Kutsal Aile*'den çok kısa alıntılar yapmayı yararlı görüyorum, "*materialism is the natural-born son of Great Britain*", bunu materyalizmin, Büyük Britanya'nın doğal doğumla dünyaya gelmiş çocuğu olduğu şeklinde anlıyoruz, ve doğaldır. Büyük Britanya deneye ve bilginin deney ile elde edilmesine eğilimli bir ülkedir ki hep biliyoruz.

Şöyle sürdürebiliriz, "*The real progenitor of English materialism and all modern experimental science is Bacon*", Francis Bacon İngiliz materyalizminin ve deneysel bilimin atası sayılmaktadır. Ancak Bacon'da pek dinsel olmasa da, teist önyargılar vardı; Hobbes, Bacon'ın sürdürücüsü olmakla beraber, "*shattered the theistic prejudices of Baconian materialism*", bu teistik eğilimleri kırdı ve parçaladı, materyalizmi bir tür laisizasyona tabi tutuyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Aynı yerde bir de şu soru ile karşılaşıyoruz, "*is Locke, perhaps, a disciple of Spinoza*", Locke'un Spinoza'nın tilmizi olup olmadığı sorulmaktadır ve Marx ile Engels soruyorlar. Locke, 1632-1704, bilgi teorisinde ve bilim felsefesinde önemli bir adamdır ve Spinoza da dinlerden Tanrı'yı çıkaran filozoftur. "Tanrı, doğa'dır" demektedir. Güzel, aynı yerde bir de şunu okuyabiliyoruz: "*There are two trends in French materialism; one traces its origin to Descartes, the other to Locke. The latter is mainly a French development and leads directly to socialism.*" Alıntıları tamamlamış oluyorum, Fransız materyalizminin bir kökünde Descartes varsa, ikincisinde, İngiliz olmasına karşın Fransa'da daha çok takipçi bulan Locke vardır. Ve Locke'a dayalı materyalizm, "*leads directly to socialism*", doğrudan sosyalizme çıkmaktadır. Buraya gelmiş oluyorum.

***

Marx ve Engels bunları ileri sürüyorlar, ancak bu tezlerini oluştururken gözlerinin önünde Voltaire'in, 1694-1778, olması mümkün çünkü Voltaire, çağında ve her zaman göz kamaştıran bir aydın olmuştur. Nitekim, Alain Minc de pek yeni *Aydınların Bir Siyasal Tarihi* nam çalışmasında, "*Voltaire ouvre la lignée de l'intellectuel en majesté: Hugo et Sartre seront, de ce point de vue, ses successeurs*"* demektedir. Şöyle çevirebiliriz, Fransa'da "Voltaire en görkemli aydınların soy ağacını başlatan entelektüeldir", ve Minc, ayrıca, Voltaire için "*le contre-roi*", ben bunu iyi anlamda alıyorum, "öteki-kral" tabirini de layık görebiliyor. Demek ki Fransa'da aydınlar bir krallık ve aynı zamanda "parti" kabiliyet ve gücünde oldular. Hugo ile devam ediyor ve belki de Sartre ile sona ermiştir.** O halde Marx ve Engels'in abartılı dilini anlayabiliyoruz.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Ansiklopedik tarih diyebiliriz ve şu tespiti okuyoruz: "*Le système Voltarien est fondé sur une conception matérialiste et empiriste*".*** Öğreniyoruz, Volteryen sistemin temelinde insan kavramı var, materyalist ve empirisist; Bastille'de hapis yattı, İngiltere'ye kaçtı, İngiltere'nin ruhunu keşfetti ve büyük aşklar yaşadı, deneyci ve maddeci olarak hatırlıyoruz. Aşkları da içindedir.

***

Bunlar, Marx ve Engels için mutlak gerekli "apologia" yerinedir. Ve aynı yerden alıyorum, Fransızların on sekizinci yüzyıl büyük materyalistlerinden D'Holbach için şunu da okuyoruz: "*D'Holbach est un matérialiste. Pour lui tout est matière, y compris ce qu'on appelle l'ame. La matière est mouvement, le monde est éternel et Dieu n'existe pas*". Bu kadar, bir, Tanrı yoktur; iki, her şey maddedir; üç, ruh dahil ve tabii D'Holbach materyalist ve empirisist tarif edilmektedir. Güzel, devam edebilirim.

Bir diğer pek etkili materyalist ise La Mettrie idi, en önemli kitabının, *l'Histoire naturelle de l'âme, Ruhun Doğal Tarihi* olduğunu biliyoruz; Paris Parlamentosu yakılmasına karar vermişti, karar kitabının yakılması hakkındaydı ama yine de kaçtı. Gittiği Hollanda'da *l'Homme Machine, Makine Adam*'ı çıkardı ve insanı makine olarak analiz ediyordu. Kovuldu; Fransız materyalistleri, materyalizmlerini işte böyle yazdılar ve çizdiler.

***

Öyleyse Fransız materyalizminin, İngiliz materyalizmine, en azından yükselirken, letafet ve belagat ekecek kabiliyette olduğunu anlayabiliyoruz. Ve burada duruyoruz.

* A. Minc, *Une Historie Politique Des Intellectuels*, Paris, Grasset, 2010, pp.24-33.

** Türk entelektüellerinin, *en majesté*, seceresini Namık Kemal ile başlatıyorum ve tekraren not ediyorum.

*** J. De Viguerie, *Histoire et Dictionnaire du Temps des Lumière*, 1715-1789, Paris, 1995, p.1448.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Şöyle de söyleyebilirim, bir, Çerkez Ethem çok zaman Kurtuluş Savaşı'nın bir dipnotu olarak ele alınıyordu ve iki, Mustafa Suphi'nin öldürülmesi ise, özellikle "sol" tarihte, daha çok yakın zamanlarda, "gayri resmi" tarihte ve Komünist Partisi rivayetlerinde geçiyordu. "İnönü Zaferi" ise milli tarihin en önemli parçasıdır. Birbirinden ayrıdırlar.

Fakat madde kartlara yazılınca ve kartlar çok sistematik şekilde taranıp analiz edildiğinde, en azından zaman planında, bu üç maddenin tek olduklarını görebiliyorduk. Bir bütün olmaları ihtimali çok yüksektir.

***

İkinci noktaya geliyorum ve bu "ben materyalist miyim" sorusu ile ilgilidir ve şunu öneriyorum: Bir materyalist ya da aynı anlama gelmek üzere bir Marksist tesadüfe hiç inanmaz ve ben de hiç inanmıyorum. Bu nedenle de Stalin'in sık sık telaffuz ettiği bir ibareyi sık sık tekrarlıyorum; "*eta li sluçaynı tavarişi, eta ni sluçaynı tavarişi*", çok çok basittir ve Stalin'in bir tür halk dilini ve basit mantığını yansıtmaktadır. Bu bir tesadüf mü yoldaşlar, hayır yoldaşlar tesadüf değildir; Stalin, tesadüf olmadığını ileri sürmektedir. Entelektüel ve felsefi planda ise ben tesadüfün varlığına inanmakta güçlük çekenlerin arasında yer alıyorum. Bana göre tesadüf, henüz açıklanamayan ilişkiler ya da beraberliklerdir.

***

Materyalist maddenin diline güvenen canlıdır.

***

Bunun anlamı şudur: Ethem Vakası ve Suphi Vakası ile "Zafer" Vakası arasında bir bağ vardır ve mutlaka açıklanmalıdır. Ve ben bunu bulmak zorundayım; problemi formüle etmiş oluyorum.

***

Şöyle sürdürebilirim, insan aklı "assosiasyona" eğilimlidir ve o kadar öyle ki, biz iktisat derslerimizde sık sık "*false association*" uyarılarında bulunmak zorunda kalırız, istatistikçilerin sendromudur. Memur maaşlarının artışı ile sarhoşların çoğalması arasında bir yüksek korelasyon katsayısı buldukları zaman birincisini diğerinin nedeni olarak açıklıyorlar. Buna "*false association*" diyoruz ve saçmadır. Ama istatistik tekniklerinin "yalan" söyletmeye çok imkanlı

Levent Şahverdi Arşivi

olduğunu bilmeyenler sıklıkla yapıyorlar.

Ancak Ethem'in Yunanistan'a sığınması, bizim açımızdan, bir ölüm idi ve Suphi gerçekten ölmüştü. İkisi de olumsuzluk yüklüdür; üçüncüsü de olumsuzluk yükleyecek miyiz, zor bir durumdayız. İlaveten, insan aklının bu bir araya getirme ve hatta "*association of ideas*" eğiliminden pek rahatlık duymadığımı açıklıkla söyleyebiliyorum. Ama yapıyoruz ve insanoğlunun en harika icatlarından birisi olan dilin serüvenlerinden biliyoruz; insan olarak kolay olana yatkınız. Aç kaldığımızda ve yiyecek bulamıyorsak, kendimizi yemeye başlarız ve vücudumuzun yağlarını yiyeceğimizi düşünürüz; hayır, yağ yemek zordur. Karaciğerimizi, eklemlerimizin etrafındaki kıkırdakları yeriz, çok kolaydır. Kolay olanı biliyoruz ve seviyoruz.

Doğaldır, her devrim, içinden çıktığı düzeni, "*à demi faite*", yarı yarıya içinden çıkmış olsa da mahkum etmek eğilimindedir. Bu da nerede ise yasadır, anlayabiliriz ancak Jön-Türkler ile İttihat ve Terakki'yi bilgisiz saymak, gerçekçi olmaktan çok uzaktır; İttihat ve Terakki büyük bir politika okuludur. Hem oyunlar repertuarı çok zengin idi ve hem de kadro ile aktörlerinin sınıfi tercihleri çok kuvvetlidir. Mustafa Kemal ile Enver, aynı okulun nüanslı iki parlak öğrencisiydiler ve birbirine, her adımda, mahir oyunlar tertiplediler. Ne yazık, bir araya gelmeleri imkansız idi ve imkansızdır. Şimdi burada, sözcüğü iyi anlamda kullanıyorum, ütopyaya ayrıca düşkünlüğüm var, Marx'ın lafzi planda ütopya kötülemelerinden ayrıyım, Enver hayalci ve Mustafa Kemal temkinliydiler. Sıfatlarının başlarına "aşırı" sözcüğünün konmasına da bir itirazım yoktur. Yolları ayrılmıştır, birlikte olmadılar.

Bir, baştan itibaren güçlü bir sınıfi tercihi düşünebiliriz. İki, seçim varsa, tasfiye vardır. Üç, kadroların az değil, çok olduğu daha güçlü bir postüladır. Dört, tasfiyeler tarihidir. Örnek vermeyi sevmiyorum ama Nazım Hikmet'i örnek değil "edebiyat" sayabiliriz. Kurtuluş Savaşı'nın kapısından kovulmuştur. Beş, bu tarih, aşırı bir idealizm ile yazılmıştır. Altı, yazılmamıştır, anlamındadır. Yedi, deniyoruz.

***

Materyalizm zorunlulukların bilimidir.

Tasfiye zorunludur. Şaşırtıcı olan bu kadar erken ve hızlı yapılmasıdır. Bu da, kazanan tarafın gerçekliği çok büyük bir netlikle görebildiklerinin işareti olmaktadır. Şu da eklenebilir, herhalde,

Levent Şahverdi Arşivi

Garb'ın "tampon" devlet ihtiyacını da gördüler. Oyunlarını titizlikle ve güvenle oynadılar.

Yalnız tek başına tasfiye yeterli olmaktan uzaktır. Çünkü o tarihlerde halk pek moralsizdi, savaşmak istemiyordu ve her yer savaş kaçakları ile doluydu, İstiklal Mahkemeleri bu maksatla kurulmuştu ve biliyoruz. Bu nedenle Rusya'dan gelecek olan her türlü yardım, büyük bir ümit ve moral kaynağı idi ve ortadan kalkışının boşluğunun doldurulması gerekiyordu, ihtiyaçtır. Ethem ise bir güç ve bir efsanedir. Ankara'ya geldiğinde Mustafa Kemal istasyonda karşılıyordu; gerekli hürmetin gösterildiğini anlıyoruz. Hürmet, sanki bir zorunluluktur. İkisi de, Ethem sosyalizan-partizan ve Suphi, komünizan, artık yokturlar.

Tekrarlıyorum, Ethem ile Suphi'nin tarihten çıkışları, nerede ise aynı zamanda ve ay içinde gerçekleşti; ayrı tarihleri ve böylece maddeleri birleştirmeyi, çalışma yöntemime borçluyuz. Çıkışları büyük bir boşluktur ve işte tam bu sırada, bu büyük boşluğu "Birinci İnönü Zaferi" doldurmaktadır. Ve buna inanmamız pek zordur. Beş taş oynamıyoruz ve kuruluş tarihimizi oynuyoruz.

Ayrıca tanrının Kemal, İsmet, Kâzım Paşaları bu kadar çok sevdiğine inanamayız. Kaldı ki, Şark'a doğru ciddi bir taarruz önemli hazırlık gerektirmektedir ve erkendir. O halde, İnönü Ovası'nda bir savaş gerçek dışıdır ve "zafer", İngilizce bir "*make-up*" değerindedir. Bu "zafer" maddeye çok aykırıdır ve buraya gelmiş oluyoruz.

İlaveten, yahudilerin ve müslümanların Allahları pek çok sevgisizdir. Hiç vermezler ve hep isterler. Öyle ve bizde "Allah'ın sevgili kulu" daha çok, alay ve inanamazlık içermektedir. Hatırlamak durumundayız.

***

Güzel, peki, materyalizm mi, kör gözleri açmaktır ve bizler için görmediklerimizi görmektir. Burada da böyle oldu, "gelmiş olduğumuz yere" geldiğimiz zaman her yer işaret doldu, "Ü-İnönü Zaferi" yazıyordu, *u-topia* misali, yoktur. İnönü Zaferi'nin yokluğuna bu şekilde ulaşıyoruz.

Ne yapmalıyız, bu aşamada, daha önce okuduğumuz kaynakları yeniden ele alıyoruz ve bize gülüyorlar; yer yer örtülü yazmışlar ve çok zaman alayın arkasına gizlenmişler ama "yok" olduğunu yazmışlar. Muhammed'de mucize yoktur, Musa'da ve İsa'da vardırlar, parmak-

Levent Şahverdi Arşivi

larını dokundururlar ve kör gözleri açarlar; demek ki materyalizmi, kaim-makam, konuşma dilinde "kaymakam" diyoruz, sayabiliriz.

Harp Tarihi ciltlerini kaynak biliyorum, genellikle beklenenden çok daha fazla gerçekçidirler. Bir büyük zaafı var, doğruların çoğu "görünmez mürekkeple" yazılmıştırlar. Şunu söylemek istiyorum, doğruyu görebilmek için önceden bilmek şarttır. Ve Harp Tarihi Başkanlığı tarafından yazılı ve basılı Kurtuluş Savaşı tarihinde "Birinci İnönü Zaferi" yoktur, yerine bir çoban öyküsü var, öyküdür ve doğrudur, yazanlar muhtemelen emekli albaydırlar ve zaman zaman tarih profesörlerinden daha dürüsttürler.

***

Peki, neler ekleyebiliyoruz, bu da çok önemli bir sorudur. Böyle bir soruyu formüle etmekle birlikte, cevap vermek istediğimi de not etmek istiyorum. İki nokta ile yetiniyorum, bir, Nutuk'un yazılıp okumasının, İstiklal Mahkemeleri'nin 1925-1926 mesaisinin arkasına bırakılması, bu Mahkemeler'in çalıştırılmasının insani planda çok haksız ve tarih açısından çok zorunlu görüyorum, isabetli olmuştur. Aksini söyleyebilecekler ya artık yokturlar, ya da susmaya mahkumdurlar.

Bir teşekkürüm var, Tayyip Erdoğan kendisini kabul ettiremedi, reddiye yaygındır, ancak ben "Mustafa Kemal" adını daha çok seviyordum, bizi çocukluğumuza çevirdi, "Atatürk" adını da yeniden seviyoruz; bu şekilde ilk ve son teşekkürümü de yazıyorum. İkinci nokta, Atatürk'ün, beğenmeyenleri tarafından da sevilmesi üzerindedir ve "cumhuriyet" de hep "*untouchable*" sayılmıştır. Bu sözcük, hem "kutsal" ve hem de "dokunulamaz" anlamındadır.

Eğer bugün hâlâ Esad Paşa'nın anılarını okuyamıyorsak, paşanın ailesinin yayımlamasına izin vermemesi nedeniyledir. Esad bir kahramandı, kardeşi Vehbi Paşa da, Çanakkale Savaşları'nda Umum Komutan'dır, Mustafa Kemal Paşa'nın önüne yazılmak istememektedir. Güzel ve böyle insanların az olmadıklarını biliyoruz, kayıt düşüyorum.

İlaveten Rıza Nur'dan söz edebilirim, "Türkiye Cumhuriyeti" adının mucididir ve öte yandan Mustafa Kemal'in acımasız bir muhalifi olarak biliyoruz. Güzel, ancak başka bir yerde Nur'un benzer ölçüsüz sözleri eşine ve hatta kendisine de yöneltmiş olduğunu ve bunların çıkarılması halinde Rıza Nur'un da "kemalist" kabul edilebileceğini

Levent Şahverdi Arşivi

not etmiş ve ileri sürmüştüm. İki gerekçemiz var, birisi, kuruluşta büyük hizmetleri mevcuttur ve ikincisi, "kemalizm" bir hareket, bir ekol adıdır ve Kemal "*eponym*"dir. Kemalistler çokturlar.

Doktor, anılarını yayınlama tarihi olarak, belleğim beni yanıltmıyorsa, bu dünyadan ayrılışından çok sonralarını ve altmışlı yılları seçmişti ve bunun gerçekleşmesi için de çok ciddi önlemler almıştı, malumlarımızdır. Seçtiği yıllarda cumhuriyetin "emin" ve "halk ellerinde" olacağına güvenmektedir; kendisinden daha çok, cumhuriyeti düşünüyor ve ihtimam göstermektedir.

Çok hoş, "eşsiz" nitelenmiştir, bir hareket olarak görülmemiş ve bir kişiye bağlanmıştır, "tekrarlanamaz" ve "mucize" olarak tarif edilmiştir, dolayısıyla, korunma iç güdüsünden yoksun, ayrıca zayıf bırakılmıştır. Buna hep karşı durmak istedim ve etkisiz kaldığım aşikardır.

***

Belki de şöyle söyleyebiliriz, a, kurucular kuruluştan emindiler. b, Kolay kurulduğunu kimseler bilemediler. Bu yokluk teoremi bütün taşları oynatmak zorundadır.

Hamidizm ile Kemalizm Yakınlığı

Bu paradigmanın beni ilk çarptığı gün ve günleri unutmuyorum; "çarpmak" fiili yerindedir, ancak "itmek" de olabilir, beni yazı masasından günlerce itmişti, kaçıyordum; sanki bir günahtan uzaklaşmak istiyordum, geliyordum, yazmak için oturmuyordum, "yazmak günah işlemektir", bu düşüncedeydim. Kemalizm ve marksizmden sapma ihtimal ve tehlikesi, bir kuşak var ki, bu kuşak için kâbustur. İtiraf ediyorum ve bu tür kâbusları yaşamış olduğum için pek mutluyum.

Aydınız ve hem mücadele etmek istiyoruz ve hem de aydın olarak sürmek istiyoruz. Aydın olmanın çok riskli olduğu bir dönemimiz var.

***

Neden oldu, nasıl çarptı, bunu söyleyebilecek durumda değilim, çünkü bilmiyorum. Ancak bilince çıkmamış olsa da, büyük deviation'lar varsayabiliriz, normal dışı ve beklenenlere uymayan olgulara sapma diyoruz. Madde şudur, 31 mart önce gerici bir isyan ve sonra müthiş bir iç savaş olmuştu, "despot" sultanı normalen halletmediler. Ve Ayastefanos'ta, yasalarda yeri olmayan bir "Meclis-i Milli" topla-

Levent Şahverdi Arşivi

yıp Yıldız Sarayı'na şöhretlerden meydana gelen bir heyet göndererek tahttan uzaklaştırdılar. Kayıtlarda şunlar bulunuyor, İttihat ve Terakki ile arada büyük bir husumet kabul ediliyordu, Büyük Şair, Ermenilerin başarısız bir suikast teşebbüsünü, hedefin kaçırılması nedeniyle, büyük üzüntü ile yazıyordu. Ancak Büyük Sadrazam Talat Paşa cenazesinde "hüngür hüngür" ağlıyordu, beni çok düşündürdükleri mutlaktır. Bizde çok büyük değeri olmakla birlikte bir-iki kusuru olanlar için söylenir, "incir ağacına asıp altında ağlamak gerek" ve işte öyle yaptılar. Fark etmiştim, muhtemelen, bilinç altında sıkıştırıyordum.

***

Bu adla, *Aforizmalar*, bir kitabım mevcut, içindekiler tarihsizdirler, doğal, 1980'li yıllara ait olanlarını görüyoruz ve biri işte şudur: "Kapitalizme aşırı övgülerle dolu *Komünist Manifesto* benim için artık bir tarihsel belgedir. Ve ayrıca kapitalizmin tasarımı ve teorisi, özellikle sol olanı, artık pratikle çelişmektedir. Bugünün pratiğine 'tekeliyet' tasarımı ile bakmayı öneriyorum." Şimdi daha açık ifade edebiliyorum, *Komünist Manifesto* belgesinin dünyanın emekçilerini heyecanlandırmasını anlıyorum, yalnız, aydınların önemsemelerini anlamıyorum. Ben başından itibaren kapitalizme aşırı övgüler düzmüş, Fransız Bastiat'ına benzetiyorum. Bu 'tekeliyet' görüşüm hiç değişmedi ve Manifesto'dan söz eden yazım, herhalde yoktur. Şimdi görüşümü teyit ediyorum.

Profesör Furet, Fransız Komünist Partisi'nin önde gelen düşünürlerinden birisi idi ve sonra "dönek" oldu, okuyorum ve bu türü de incelemek usulümdür. Döndükten sonra yazdıkları arasında şunu da bulabiliyoruz: "*Il offre de quoi plaire aux esprits savants comme aux esprits simples selon qu'on lit Capital ou le Manifeste.*" Marx için hem "bilgin" kafalara, "*savant*" ki ben burada "bilgili" demeyi seçiyorum, hem de basit kafalara hitap etmesini biliyor, demektedir ve savan olanlara *Kapital*, basit, henüz "kültive" olmamışlara da *Komünist Manifesto* var, böyle tamamlıyor. Güzel bir formülasyon, benim düşüncelerime yakındır, tekrarlıyorum.

***

Marx'ın Engels ile birlikte yazdıkları *Komünist Manifesto*'nun yayınlanmasından birkaç ay sonra, aynı yılda, 1848, "48 İhtilalleri" başladı ki Renan bunlar için "*Le printemps des peuples*" tabirini kullanmıştı, "Halkların Baharı" ve böylece ileri açılan halk hareketlerine "bahar" denmeye başlamış oluyordu. Büyük bir başlangıçtı,

Levent Şahverdi Arşivi

fırtınalar esiyor, tüm tepeleri ya siliyor ya da aşıyordu ancak belki de Avrupa'da devrimler çağının sonudur. Tabii Komün ve *Communard*'lar da var ancak Paris Komünü'nün dersi çok büyük, yalnız alanı dardır. Kalan adıdır; 48'liler, *Quarant Huitards*, bunlar arasındadır. 68'liler ise bir miras ve bir devrimdir.

Komünist Manifesto'yu yazdılar ancak Marx hemen gelen devrimden uzak durdu, daha sonra pek eleştirdi ve pek de "devrim" saymadığını biliyoruz. Marx'ın devrimleri "erken" bulduğunu söyleyebiliyoruz.

Burada görebildiğim şudur, Marx devrim dinamiğinde en büyük rolü çelişkiye, contradiction, veriyor ki normaldir. Sanki herhangi bir gelişme veya hareket çelişki doğuruyor veya içeriyordu, ileriye kapı açmaktadır ve burada son derece isabetlidir. Burada "*we are all Marxists*", biz hepimiz Marksistiz.

Peki, eksiklik nerede, bu soruya cevabı verebiliyoruz, Marx'ta çelişkinin büyümesine, burada belki de "olgunlaşma" sözcüğü daha uygundur, bir eğilim görüyoruz ve bu, benden pek uzaktır. Marx kapitalistlerin, istenirse kapitalizm, diyebiliriz, politik oldukları gerçeğini ihmal etmektedir, bu nedenle hep beklemekten yanadır. Hoş, Lenin bu anlamda Marksist değildir ve bana gelince on the question of the maturity, I am not a Marxsist, bunu yazabiliyorum.

Tocqueville, 1848 Baharı'nı hem devrim girişimi ve hem de sosyalist görmektedir ki, ben de burada duruyorum. İlaveten, geçerken not ediyorum, Tocqueville kapitalizmin çabuklukla "dine dönme" halini de açıklıyor; Marx'ta yoktur, ben de hep bunu ileri sürüyorum. Şunu da kaydedelim, *Komünist Manifesto*'nun bir imanlı okuyucusu, kapitalist düzenlerde "dine dönüş" olgusunu hem anlayamaz ve hem de anlatamaz, göremez ki, böyle bir açıklığa ulaşmış oluyoruz.

Din yönetim içindir. Musa, Mısır'dan çıktığı an, yönetmekle yükümlü bir halkı olunca derhal bir "din" buldu, yönetimi pek çok kolaylaştıran bir icattır. Diğer taraftan, hadis kitaplarını incelediğimiz zaman, bir yönetim sorunu tespit edilir edilmez bir ayet düştüğünü görüyoruz. Burada bir şaşmazlıkla karşı karşıya geliyoruz ve melekler, hiçbir halde gecikmiyorlar. Demek ki, tekrarlıyorum, dinler yönetim içindedirler ve cumhuriyetler kapitalizme ulaşınca, devrimlerin *irreligiosity* coşkusu çabuk sönüyor ya da söndürülüyor, "dine dönüş" yerini almaktadır. Tocqueville burada çok açık ve öndedir. Güzel, Marx'ın Tocqueville'i bildiği ve okuduğunu da biliyoruz ve ben Tocqueville'nin sosyalist olmadığını ekliyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Tocqueville'in *L'Ancien Régime et la Révolution* kitabı pek değerlidir, Fransız Devrimi'ne yeni bir bakış getiriyor. Kitabın 1967 edisyonuna, çok yararlı ve uzun bir giriş eklenmiş, burada öğreniyoruz, "Edebiyat Tarihçisi" Gustave Lanson 1912 yılında, *L'Ancien Régime* eserini değerlendirirken şunları da kaydediyor: "*Tocqueville, plus philosophe en restant strictement historien, se contente d'établir la continuité du développement de nos institutions et de nos mœurs; la Révolution s'est faite en 1789, parce qu'elle était déjà à demi faite et que, depuis des siècles, tout tendait a l'égalité et à 1a centralisation; les dernières entraves des droits féodaux et de la royauté absolue parurent plus gênantes, parce qu'elles étaient les dernières.*" Güzel, devrim, 1789 yılında gerçekleşti çünkü, elle était déjà à demi faite, "zaten yarı yarıya yapılmıştı", bunu ileri sürüyor, buradayız. Açıklık da var, önceki dönemlerde, "*l'état c'est moi*" diyen on dördüncü yüzyılda en çok, bütün güçler, daha çok eşitlik ve daha çok santralizasyon yolunda işliyordu ve Fransız Devrimi'nin yönü de budur. Tocqueville'in gördüğü devamlılık olmuştur.

Çok şaşırtıcıdır, aydınlanmacı aydınların bir kısmı, despot kralların bakanları oldular. Ve aydınlanmacı aydınların pek çoğu despot kralları desteklediler, "*le despotisme éclairé*" deyişi de buradan geliyor; bu anlatım olmadan, anlaşılması pek zordur. Standart bir anlatım olarak özetlemiş oluyorum.

***

Tabiatıyla Abdülhamit dönemini analiz etmek durumunda değilim, bütün modern okulların Hamit döneminde açıldığını ve çoğunun binalarının inşa edildiğini söylemekle yetiniyorum. Bunlar arasında Tıp Fakültesi olarak yapılan ve benim Haydarpaşa Lisesi iken yatılı halde okuduğum muhteşem yapı da var, öğrenci iken Hamit'in inşaatı bizzat kontrol ettiği ve pencereler için hep "daha yüksek, daha yüksek" dediği rivayetini duyardık. Pencereler çok yüksekti, oturur İstanbul'da güneşin batışını izlerdim, çok güzeldir ve galiba ben güneşin batışını daha çok seviyorum. Çocuktum.

***

Şunları not edebiliyorum, Doktor İshak Sükûti İttihat ve Terakki'nin ilk kurucularından birisi idi ve belgelidir, bir yerde, "Roma Sefareti'nde vazife kabul eden İshak Sükûti Bey" deniyor; muhalefeti ve devrimci işini bırakıp devlet hizmetine girdiğini görüyoruz. Ahmed Bedevi Kuran'ın bu belgelere dayanan çalışmasında bir yerde ara başlık "Ahmed Celaleddin Paşa ile Yapılan Müzakereler" idi ve müzakereler çok zaman yazılı sonuçlandılar. Bir anlaşma var, buna göre "bütün firariler affolunacak ve memlekete dönmek isteyenle-

Levent Şahverdi Arşivi

re 150 frank talebe tahsisatı verilecekti" denmektedir. Burada adı geçen Ahmed Celaleddin Paşa için Hamit'in serhafiyesi diyebiliriz; Avrupa'da dolaşmakta, tanınmış muhalifler ile buluşmakta, müzakereler yapmakta, anlaşmalara uygun olarak, Avrupa'da ve/veya İstanbul'da mühim görevlere atamaları yapılmaktadır. Jön Türk hareketinin finansmanı önemli ölçüde bu şekilde karşılanıyor; bir muhalif aydın öne çıkıyor, bir yüksek görev kabul ediyor, maaşı ile muhalefete katılanları besliyor, bunu biliyoruz. Sultan Hamid'i çok rahatsız edecek bir "dergi" çıkarıyorlar, Celaleddin Paşa'ya satıyorlar, "satmak" için çıkarılanlar var. Ali Kemal misli, muhalif-aydınları izleyip, Celaleddin Paşa'ya verdikleri jurnaller ile geçimini sağlayanlar da çoktur ve hepsi kayıtlıdır.

***

Hiç küçüksemedim, bir "devrim yolu" da diyebiliriz, Fransız aydınlanmacı aydınlara, özü itibariyle benzemektedir. Hiç kuşku yok, bir "despot" idi, benim bilgime göre, sadece Doğan Avcıoğlu ve Yalçın Küçük, "modern" ve "yenilikçi" olduğunu yazdılar. Ve aynı zamanda olağanüstü vesveseli ve tabii pek korkaktı, korkaklığı daha sonradır. Mustafa Kemal'in yetişme döneminde modern, "Avrupai" bir prens, "sultan" demek istiyorum, olduğundan kuşku duymuyorum. "Model" bir imparatordur, buraya gelmiş oluyorum.

***

Marx ve Engels'e ait *German Ideology* çalışmasından şunu aktarabiliyorum: "*The ideas of the ruling class are in every epoch the ruling ideas, i.e. the class which is the ruling material force of society, is at the same time its ruling intellectual force.*" Kısaca, yöneten sınıfların ideolojisinin, yöneten düşünceler olduğu ileri sürülüyor ve buradan maddi gücü yönetenlerin entelektüel gücü de yönettikleri sonucuna ulaşıyoruz. Materyalizmin en doğrudan ve kısa tarifidir, bunu anlatmayı deniyorum.

***

Ziya Gökalp'e bağladığımız Türkleşmek, islamlaşmak, muasırlaşmak üçlüsü, hem Hamid ve hem de erken cumhuriyeti anlatmaktadır. Cumhuriyetin büyük ve önemli yeniliği laisizm oldu; yalnız bunun çıkışı da sonradır. Aydınlanmacı despotizm döneminde ise bir muhalefet ile karşılaşılmamıştı; muhalefet, "demokratizasyon" ile ortaya çıktı ve bir sermaye çıkışıdır. Kapitalizm, dine dönüş ihtiyacındadır.

Geç Osmanlı Dönemi'nde hanedan, şehzade ve sultanlar ile elitler, erken cumhuriyetten çok daha laiktiler. Ayrıca hanedan, sürülmelerine rağmen Atatürk'e ve cumhuriyete hep sevgi duydular. Yönetimi, daha yetenekli olanlara devreden bir hava takındılar. İkna edicidir.

Levent Şahverdi Arşivi

LENİN VE ROSA
İKİ MARKSİST DÜZELTİCİ

Bir cenaze törenindeydik, bekliyorduk, uzun zamandır İstanbul'a gelmemiştim, Arif Damar da geldi, şimdi göçük, çok severdim, tanımakta güçlük çekeceğini tahmin ediyordum, öyle oldu, sonra birden tanıdı, bir tür heyecandı, bir masanın üzerine çıktı, bir nutuk attı, Müştak Erenus'u unuttuk, cenazesini bekliyoruz. Arif, büyük şairimiz, "51 Tevkifatı" ile yatmıştı, komünistleri biliyor, ruhlarını seziyor, hep sapmadan korkarlar, "hep sapmadan korkarlar, Marksizm'in dışına düşmemek için ağızlarını açmazlar, Yalçın, tek o var, hep dışına çıkar ve hiç sapmaz", bunları söyledi. Kabul etmek gerek hem "Marksist", söylemi çelişkilerle süslü, severiz ve hem de şairane, Arif'e yakışmaktadır. Ayrıca bize soru açmaktadır.

***

Aforizmalar

Ve Meraklar

En çok kendi aklımın çalışma sistemini merak ediyorum.

***

İçime döndüm, kendimi konuşturmayı deniyorum.

***

Akılcılık, kapitalizmin düşmanıdır.

Tekeliyet, aklın düşmanıdır ve dinselliğin motorudur.

***

Kafka, Metamorfoz'u yazmakta geç kalmıştır.

***

Tekeller geliyorlar ve gelirken çok korktular.

Şimdi daha çok korkuyorlar ve şimdi yaşadıklarımız sadece korkutmuş olacaklarımızın kefaretidir.

Levent Şahverdi Arşivi

Marx ve tabii Engels'in modeli endojendir ve mükemmeldir; yalnız ekzojen hiçbir değişkeni yoktur. Bu, gerçekçilikten uzaklaşması ve işler bir sistem olamaması anlamındadır. Pek güzel, ancak açmak gerekiyordu ve daha sonra Keynes'in de yaptığı, klasik iktisat modelini açmak olmuştur, açarlar.

***

Adı uygundur, "Şto Delat'", Lenin'in 1901 tarihli çalışmasıdır, *What is to be done* olarak biliyoruz ve biz "Ne Yapmalı" diyoruz. Sözü şudur: "*We have said that there could not have been social-democratic consciousness among the workers. It would have to be brought from without.*" Şu anlama geliyor, modele göre, işçi olmak önemlidir ve fabrika işçisi olmak ise çözümü vermektedir. Çünkü sistem kendi içinde sosyalist üretmektedir, fabrika çalışmaktadır, emekçiler sosyalizme dönüyorlar. Lenin "hayal" diyor ve bilinç, "*from without*", "dışardan" getirilmek zorundadır.

Burada "*spontaneity*" reddediliyor, "*a revolutionary youth armed with social-democratic theory and straining towards the workers*", iki aşamalı bir açılımı var. Bir, önce devrimci gençlik sosyalist teori ile donatılacak ve iki, sonra işçilere yönelecek; buna sistemin açılması diyoruz. Ve bugün söylemek kolay, o gün düşünmek dahi zordur.

***

Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital*, 1913, çok daha açık ve doğrudan bir görüş ifade ediyor. Önce Marx'ı açıklıyor: "*Admittedly, Marx dealt in detail with the process of appropriating non-capitalist means of production as well as with the transformation of the peasants into a capitalist proletariat.*" Güzel, Marx hem kapitalizmin kapitalist olmayan üretim alanlarını kendine geçirmesini, mal etmesini ve hem de köylülerin proleter oluşlarını ihmal etmedi ve bunları gayet ikna edici bir şekilde yazmıştır. Fakat Marx bunu yaparken sadece "genesis", bir doğuşu düşünüyordu, "*for Marx, these processes are incidental, illustrating merely the genesis of capital, its first appearance in the world*",

Levent Şahverdi Arşivi

ve capital, istenirse "capitalism" de denebilir, bir kez doğuyor ve bundan sonrası pek kolaydır.

Marx üstelik İngiliz proletaryasının doğuşunu ele almıştı, ancak Rosa, "*that all this is treated solely with a view to so-called primitive accumulation*", itiraz ediyor; Marx bütün bunları "primitive accumulation", ilkel akümülasyon olarak yapıyor. Adı üzerinde, bir kez yapılır, sonra tulumba hep işlemektedir. Marx, bir ilkel akümülasyondan sonra sistemi kapatmaktadır. Rosa, açmak zorundadır.

***

Bir parantez açıyorum, böylece Marx'ın kapitalizme olağanüstü güveninin dayanaklarına ulaşmış oluyoruz; benim bundan çok uzak durduğumu pek çok kez ifade etmiş bulunuyorum. Kapalı ve mükemmel bir model kurulmuştur ve işlemeyeceğini seziyordum. Lenin ve Rosa, bu kapalı modeli, en güçlü ve aynı anlama gelmek üzere, en zayıf yerlerinden kırdılar ve açtılar.

Rosa, "*it is an illusion to hope that capitalism will ever be content with the means of production which it can acquire by way of commodity exchange*", bu kapalı modelin işleyebileceği düşüncesine "bir illüzyon" demektedir. Meta üretip meta mübadele etmekle kapitalizm kendi kendisini sürdüremez; sömürgelere muhtaçtır. Her iki kapı açılınca, açılan kapılardan mücadeleciler giriyorlar; içeride sınıf mücadelesi ve dışarıda emperyalizm ile anti-emperyalizm, böylece kapitalizme giydirilmiş olmaktadır. Modelin düzeltildiğini de söyleyebiliriz. Düzeltme, demek ki, yirminci yüzyılın başlarındadır.

***

Peki, "kapıları kırdılar", güzel, anlayabiliyoruz, nasıl "marksist" kaldılar; mühim bir sorudur ve cevabını, teoride değil pratikte arıyoruz ve tabii buluyoruz. Hem güven ve hem kalmak, pratiktir, tekrarlamış oluyorum.

Weydemeyer'e, 5 mart 1852 tarihli mektuba bakabiliyoruz; "*as to myself, no credit is due to me for discovering the existence of classes in modern society or the struggle between them*"; Marx, sınıfları ve ara-

Levent Şahverdi Arşivi

larındaki mücadelenin kaçınılmazlığını "ben bulmadım" demektedir, vardılar. Buldukları ise şunlardır: 1) "*that the existence of classes is merely linked to particular historical phrases in the development of production*", 2) "*that class struggle necessarily leads to the dictatorship of proletariat*", 3) "*that this dictatorship itself only constitutes the transition to the abolition of all classes and to a classless society*". Hep biliyoruz, a) sınıflar tarihseldirler, b) savaşırlar ve proletarya diktatoryası kaçınılmazdır ve c) buradan sınıfsız topluma ulaşılmaktadır. Başka bir söyleyişle, Marksist, sınıfsız toplumu hedef alan ve bunun için mücadele eden adamdır. Rosa ve Lenin, birbirlerini pek de beğenmiyorlardı, sınıfsız toplum için savaştılar ve hep "Marksist" kaldılar.

R. Luxemburg (1913) — *Capitalism (Primitive accumulation)*

A-0) A Marxist Critic of Marx.

It is an illusion to hope that capitalism will ever be content with the means of production which it can acquire by way of commodity exchange. p.370.

A-1) Rosa Luxemburg, neglected by marxist and academic economists alike. p.13 (Joan Robinson).

A-2) On the purely analytical plane, her affinity seems to be with Hobson rather than Keynes. p.21 (Robinson).

A-3) ... advances her central thesis - that it is the invasion of primitive economies by capitalism which keeps the system alive. p. 26 (Robinson)

B-1) Yet we must bear in mind that all this is treated solely with a view of so-called primitive accumulation. p.564.

B-2) For Marx, these processes are incidental, illustrating merely the genesis of capital, its first appearance in the world; they are, as it were, travails by which the capitalist mode of production emerges from a feudal society. p.364-365.

B-c) As soon as he comes to analyse the capitalist process of production and circulation, he reaffirms the universal and exclusive domination of capitalist production. p.365.

Levent Şahverdi Arşivi

B-3) Yet if the countries of those branches of production are predominantly non-capitalist, capital will endeavour to establish domination over these countries and societies. p.365.

B-4) And in fact, primitive conditions allow of a greater drive and of far more ruthless measures than could be tolerated under purely capitalist social conditions. p.365.

B-5) The external market is the non-capitalist social environment which absorbs the products of capitalism and supplies producer goods and labour power for capitalist production. p.366.

C-0) The accumulation of capital, seen as an historical process, employs force as a permanent weapon. p.371.

Lenin /SW-1
What is to be done

A Revolutionary Youth

A-1) We have said that there could not have been Social-Democratic consciousness among the workers. It would have to be brought to them from without. p.143.

B-1) The theory of socialism, however, grew out of the philosophic, historical, and economic theories elaborated by educated representatives of the propertied classes, by intellectuals. p.143.

C-1) Political consciousness was completely overwhelmed by spontaneity - p.148.

D-1) Hence, we had both the spontaneous awakening of the working masses... p.144.

D-2) a revolutionary youth, armed with Social-Democratic theory and straining towards the workers. p.144.

Ordu'nun Eylülizmi
Erbakan'ın Hapsiyle Daha Dinsel Düzene

Yüksek komutanlığın cumhuriyeti kurduğu önermesi tartışmalıdır. Ancak çökerttiği önermesi tartışmasızdır.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Bizim tarihimizde 'iç savaş' resmen yasaktır; ancak ben üç iç savaş ilan etmiş durumdayım. 1806-1826, 1906-1926, benim ilan ile kısmen yazdığım iç savaşlar oldular; birincisinden Tanzimat Reformasyonu, ikincisinden Cumhuriyet İdaresi'nin çıktığını söyleyebiliyoruz. Üçüncüsü için ise 1966-1996, bir Cumhuriyet Savaşı diyebiliriz, ancak pek çok tereddüt içindeyim, başladığı tarihten kuşku duymuyorum fakat bittiğini netlikle ilan edemiyorum. Bu iç savaşın, bir "cumhuriyet savaşı" olduğunda hiç kuşku duymuyorum. Kuşkum, bitip bitmediği ve bittiyse bitiş tarihi üzerinedir. Zorluk, hâlâ yaşamamızdan ve güncelde tarih düşmenin doğasından kaynaklanıyor.

***

Bunları ne zaman düştüğümü bilmiyorum. Ancak *Aforizmalar*'dan alındığına göre, baskısı 2008, herhalde Ergenekon Savaşları'ndan çok öncedir, formülasyonunda "1966-1996" okuyoruz, düşüş tarihi herhalde 90'lı yılların ikinci yarısıdır. Tabii abartılmamalı, cumhuriyete karşı çok şiddetli hücumu aklımdan hiç çıkarmıyordum. 1979 ve 1980 tarihinde "asker gelecek, Erbakan'ı hapse atacak ve hiç görülmemiş yoğunlukta bir dinsel düzen kuracak" tespitim de işte bunun sonucudur. Kuşkusuz, başkalarını ve bizleri de hapse koyacak asker ile Erbakan'ı yan yana koymam bir yazım türüdür, zıtların çekiciliğinden yararlanmak istediğimi hatırlıyorum. Artık subayların ve tabii en başta yüksek komutanların kemalist ve modernist olmadıklarını ve egemen sınıfın ideolojisi ile bakışının esiri olduklarını görüyordum ve göstermek istiyordum. Gösterebildiğimi biliyorum. Önce manyaklık dediler. Sonra pek şaşırdılar, duyuyordum.

***

Marx'ın *Capital*'de, burada yok ve sanıyorum üçüncü ciltte, bir tespiti var, "*appearance*" ile "*essence*", görünüş ile öz, aynı olsaydı, bilim olmazdı şeklinde; herhalde materyalizm ve buradan gerçekçilik, bu olmalıdır. Görünüş beni hiç heyecanlandırmadı ve nerede ağaçlar ve dökülmüş yapraklar arasında bir pınar duysam, görmekten öncedir, heyecanlanırım; ve özün, "*essence*", hep derinde olduğunu düşünürüm. Bunun anlamı, özü, doğruluğu ve güzeli bulmanın zahmetli olduğu ve derine inmeyi gerektirdiğidir.

Engels'in analize başlamadan önce belli bir miktar madde top-

Levent Şahverdi Arşivi

lama ve gözlem yapma işareti burada yerini buluyor. Öyle yaptım; ekonomi nereye gidiyor ya da "nereye gidiyoruz", bu başlıklı kapsamlı bir araştırma yaptım, 1979 sonu ve 1980 başı ve çok enteresan, 12 eylül 1980 Askeri Müdahalesi'ni altı ay kadar önce dergi yazısı ve iki hafta evvelinde de kitap halinde yayımladım. Kitabın arka kapağında, burada mevcut değil, silahlı kuvvetlerin müdahale edeceğini haber veriyordum. Güzel, bilim adamı mı, kendisini materyalist sanan mı, her zaman kendisini sınamalı ve test etmelidir; bu kadar erken olacağını tahmin etmiyordum. Yanıldığımı itiraf ediyorum ve bir açıdan da seviniyorum. İnsan yanılmalıdır.

***

Önyargısı olmayan bilim adamı olmadığını ve olamayacağını düşünenlerdenim ve önyargı bir araştırıcı için bir değil, daha çok madde ve güçlem anlamındadır. Bunu, bu teoremin tamamen bir yıllık bir araştırmanın sonucu olduğunu düşünmenin çok yanıltıcı olacağı yönünde bir uyarı maksadı ile yazıyorum. a) Bir iç savaş içinde olduğumuzu düşünüyordum. İç savaşlar, müdahale, devrim ya da karşıdevrimler ile sonuçlanıyorlar. b) Bu iç savaşın içinde idim, taraf idim, ancak her gün daha çok güçsüzleştiğimizi biliyordum. c) Çok güçlü taraf var ama bunlar için "kavga var, hedef yoktur" diyordum, acıdır. Şöyle de söylenebilir, 1970 sonbaharı itibarı ile iki düzen savaşıyordu, bu aşikardır. d) Benim de içinde olduğum taraf, birinin mutlaka hakim ve iktidar olacağını görüyordu. Ama gücümüz yoktu; hedefimiz ve bilincimiz vardı, pek güçsüzdük. Buna mukabil, e) savaşan güç ve fedakarlıklarla ileri atılan taraf ise bir demokrasi modeli peşindeydi; bunun mevcut olanın reformasyonu ile yapılabileceğine inanıyorlardı ve imkansız olduğunu görmüyorlardı. Ben görüyordum. Bir ölçüde Owen ve Fourier'nin çocuklarıdırlar. Marx bu hallere çocuk değil, çocuksu, "*childish*", demektedir.

Güzel, iktidarı elinde tutanlar ise, f) adını bilmeseler de, bir "tekeliyet" düzeni istiyorlardı ve "demokrasi" bunlar için artık sadece dekordur. Bütün bunları hiçbir zaman bu açıklıkta, çok uzakta olsa da, "görüyordum" diyemem ve öyleyse seziyordum. Dolayısıyla burada benim lehime kalan tek nokta, teoremi çok açıklıkla ve deyim uygunsa, cüretle yazmanıdır. Ancak bunu sıklıkla yapıyorum.

Kitaptan 289 numaralı aforizmayı buraya alıyorum; "bizim tarihimizde 'iç savaş' resmen yasaktır; ancak ben üç iç savaş ilan etmiş durumdayım, 1806-1826, 1906-1926 benim ilan ve kısmen yazdığım

Levent Şahverdi Arşivi

iç savaşlar oldular; birincisinden 'Tanzimat Reformasyonu', ikincisinden 'Cumhuriyet İdaresi'nin çıktığını söyleyebiliyoruz. Üçüncüsü için ise, 1966-1996, bir 'Cumhuriyet Savaşı' diyebiliriz ancak pek çok tereddüt içindeyim, başladığı tarihten kuşku duymuyorum, fakat bittiğini netlikle ilan edemiyorum. Bu iç savaşın bir cumhuriyet savaşı olduğundan kuşku duymuyorum. Kuşkum, bitip bitmediği ve bittiyse bitiş tarihi üzerinedir."

Peki, neden 1966, doğrudan "iç savaş" tarifinden çıkıyor, devlet bir şekilde ikileşiyor ve birisi diğeri üzerinde mutlak egemenlik kuramıyor. 1970 yılında Başbakan Demirel Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne, polisin rektörlükten "izinsiz" girememesini, bir zapt ihtiyacı olarak ifade ediyordu. Bir savaş oldu, 5 mart 1971 olabilir, oradaydım, zapt ettiler.

Silivri'de polis şefi Adil Serdar Saçan suçlanıyordu, tutukluydu, sonra tutuklu olarak savunma yaparken her eylemi amirlerinin yazılı emri ile gerçekleştirdiğini gösterebildi. Yargıtay'da başsavcı İlhan Cihaner tutuklu yargılanıyordu, suçlandığı her işi valinin emri ile yaptığını ispat etti. Her ikisini de, birini tutuklu ve diğerini tutuksuz olarak izledim; bir devlet diğerini yargılıyordu ve henüz tam egemenlik kurulamamıştı. Buna iç savaş hali diyoruz.

***

Yargılandığım mahkemede, İstanbul 16. Ağır Ceza Mahkemesi olabilir, tutuklu değil tutsak olduğumu ileri sürüyordum ve hepsinin tek mahkeme olduklarını ekliyordum. 9 ekim 2013 tarihinde, Yargıtay'da açıklanan "Balyoz" denilen davanın sonuçları, içeride ve dışarıda "yargı kararları" olarak kabul edilmediler. Böylece hapiste kalanların "tutuklu değil tutsak" oldukları pek büyük bir açıklıkla söylenmiş oldu ve kabul edilmiştir. Demek ki tutsaktırlar ve iç savaş halidir. Esirdirler.

İç savaş hallerine, istikrarsız, "*unstable*", denge hali diyoruz. Taraflardan birisi egemen olacaktır ve biliyoruz. Güzel, devleti eline geçirenler güçlü taraftır, egemendirler, ancak mutlak egemen değiller ve iç savaşta yaşıyoruz.

Bunları esir halimle yazıyorum.

***

Üçüncü iç savaşın başlangıcı olarak büyük gazeteci, "Kurucu Meclis" üyesi, düzen muhalifi İlhami Soysal'ın Ankara merkezinde, Meclis

Levent Şahverdi Arşivi

önünde, gündüz kaçırılması, darp edilmesi, o zamanlar şehir dışı olan bir köye atılmasını seçmiştim, 1966 yılıdır. Soysal, o tarihlerde büyük bir gazete olarak bilinen Akşam gazetesi Ankara Temsilcisi ve fıkra yazarı idi. Hükümeti ve Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'ı eleştiriyordu ve iktidar bu eleştirilere dayanamıyordu, fiili güç kullanmayı tercih etti. İzleyen gelişmeler, kaba güce başvurmanın bir iç savaş başlangıcı olduğunu doğrulamıştır. Çok kısa söz etmek zorundayım.

Aslında, 1965 milletvekili seçimi iç savaş tohumları ile birlikte sonuçlanmıştı; Demirel'in başkanlığında Adalet Partisi ezici bir çoğunlukla iktidarı aldı, cehepe muhalefetteydi ancak Türkiye İşçi Partisi de 15 milletvekili çıkarmış ve Meclis'te grup kurmuştu, hatırlatıyorum. Peki ne anlama geliyor, Meclis içi ve dışı sosyalist muhalefet çok büyük çoğunluğa sahip iktidar partisini o zamanlar tekrarlanan ve şimdi tarih olmuş sözlerle "bunaltmış" ve hatta "çalışamaz" hale getirmiştir. Bu, mühendis olan pratik Başbakan Demirel'i çare aramaya zorluyor ve birini biliyoruz.

***

Soğuk Savaş dönemindeydik, Türkiye Washington'ın en uysal müttefikiydi, o kadar öyle ki, Süleyman Demirel'e Türkiye'de "Morrison Süleyman" deniyordu ve 1967 yılında ansızın Moskova'ya gitti ve çok önemli ticaret ve yatırım anlaşmaları ile döndü. Pek şaşırtıcıdır. Pek güzel, yalnız aynı zamanda Türkiye İşçi Partisi'nin yazgısı üzerine bir sözleşme yapıldığını da artık biliyoruz. Gelişmeler bunu gösteriyor, ilk sosyalist parti içinden ve dışından sert ve çökertici bir muhalefet ile karşılaştı, parti ve "sosyalizm" büyük bir itibar kaybına uğradı ki, istenen budur. Hepsi bir yıl sonra ve bir yıl içindedir.

***

Bu on yıla, 1961-1971, "harika on yıl" diyorum, her açıdan muhteşemdir. Sık sık tekrarladığım bir formülasyonum var, "Başlarında demokratik bir anayasa ihtiyaç ve evlerde buzdolabı lükstü ve sonunda anayasa lüks ve evlerde buzdolabı normal ihtiyaç oldu"; eğer çözüm bulunmazsa, bu formülasyonda bir iç savaş saklıdır. Saklayarak düşündüğümü ve yazdığımı biliyorum. Tabii, hatırlıyorum.

Şunları sıralayabiliriz, "planlı döneme" girmiştik, a) ekonomiye plan disiplini geldi ve b) yatırım yapabilmek için milli tasarruf oranı hızla yükseltildi ve vergi veren bir "millet" oluyorduk. c) Ellili yıllarda var olan topraklar tarıma açılmıştı ve Amerika'nın sağlam destekçisi olmanın karşılığında Amerikan yardımı alıyorduk ve döviz

Levent Şahverdi Arşivi

sıkıntısı olmadı ve bu şahane dönemde umulmadık bir şekilde işçi dövizi yağdı, yabancı para sıkıntısı çekmiyorduk. İthal ikamesine dayalı, göz kamaştırıcı bir sanayileşme ve kalkınma gördük.

***

Bir marxian formülasyon yapabilir miyim, "işçiler kazandıklarını harcarlar ve kapitalistler harcadıklarını kazanırlar." Bunun anlamı "ithal ikamesi" adını verdiğimiz, sanayileşme yoluyla imal ettiğimiz buzdolabı, çamaşır makinesi, fırınlar için alıcı bulmak üzere yüksek ücret ve maaş sistemi uygulamak zorundaydık. Öyle de yaptık, modern işçi sınıfımız ortaya çıktı, çok güçlü sendikalara sahip olduk, otomobil ve yazlıkta evler edinmiş memur tabakası ile karşılaştık. Başka bir Türkiye'dir.

***

Eski bir başka formülasyonu tekrarlamak istiyorum, gelişmiş bir ekonomik temel kurmadan ihracata açılmak, köleliğe davetiye çıkarmaktır ve bu serbest ticaret yoluyla olacaksa, emekçiler için kölelik pek hızlı ve mutlaktır. Ve henüz 'şahane on yıl' daha bitmeden, işverenler düşük ücret sistemini uygulamak istediler ve karşılığını aldılar.

***

Tarihimizde, "15-16 haziran olayları" deniyor, bu iki günde İstanbul'da, İstanbul proletaryası kontrolü eline geçirdi, bu iki gün için "işçilerin İstanbul'u" diyebiliriz. İşçi sınıfı ve İstanbul proletaryası varlıklarını ispatladılar. Şaşırtıcı ölçüde disiplin içinde hareket ettiler.

***

Materyalist ya da marksist demek mümkündür ve itirazım yoktur, bir başka formülasyon sunmak istiyorum. Şöyle söyleyebilirim, öyle bir durumda "iktidar alınmıyorsa, alınacak olan darbedir", matematik bir kesinlikle görebiliyorum. Ve materyalizmin mazeret kabul etmediğini ekleyebiliyorum ki, eksik tamamlamaktadır.

***

15/16 haziran + Sosyalist Parti = Sosyalist İktidar.

15/16 haziran – Sosyalist Parti = Faşist Darbe

***

Materyalist mi, düşünceleri ile yaşayan adamdır. Düşüncelerinin eylemcisidir.

***

Sovyetoloji araştırmaları için gittiğim İngiltere'den 1970 yaz ayla-

Levent Şahverdi Arşivi

rında dönmüştüm, hemen Doğan Avcıoğlu'na gittim; büyüğümdür, bana söylediğine göre, beni yetiştirendir. "Yapma Doğan, tutamazsın" dediğimi hatırlıyorum, aktarmış durumdayım. Sanki "Doğan Avcıoğlu Devrimi" kapıdaydı ve Avcıoğlu pek rahatsız oldu, çok kibardı, "sen de git İşçi Partisi..."; sosyalist partiler, o sırada küçümsenecek haldedirler ve Avcıoğlu haklıdır. Ama ben de düşündüklerimin dışına çıkamıyordum ve çıkamıyorum.

Şöyle pekiştirebiliriz, Menşeviklerin doktriner olarak, Lenin'inse zaman zaman polemik olarak ileri sürdükleri ve savundukları "ekonomistler" artık yokturlar. Ancak düşünce "madde" halinde içimizdedir ve dışına çıkmaya izin vermemektedir. Eklemek gerek, azdırlar, ama bu tür insanlar hâlâ vardırlar. Esirler arasında idare ediyorlar.

Ve ben Behice Boran ile birlikte "faşizme hayır" kampanyası açtık ve yaptık. Tabii başkaları da vardı, biz değil, gençlerimiz duvarları "faşizme hayır" afişleri ile süslediler. Herkes sol kemalist bir iktidar bekliyordu ve ben gelenin faşizm olduğunu görüyordum ve söylüyordum. Hoş olmayan bir durumdur, ancak 12 mart 1971 tarihinde gelen, tahminlerimizde de kötü çıktı, daha kötüdür. Kötü, faşizmdir.

***

Darbe açıklanır açıklanmaz, Doğan Avcıoğlu ile buluştum. Sonra tutuklandı, Yıldırım Bölge'de ziyaretine gittim, bu bir yoldur. Büyüğümdür, hep Marksist ve her zaman devrimcidir. Oğlumuzun adını "Devrim" koymuştu ve adı yaşamaktadır.

***

Açlık ve ölüm bellek silicidir. Düşük ücret ve işsizlik ile açlığı öğün yaptılar.

Ve önce cinayetler ve sonra idamlar ile ölümü günlük hale soktular.

Doğru düzen değiştiriyorlardı, bellek silmek ve cahilleştirmek işin esasıdır. Sonuna geliyorum.

***

Rand Corporation uzmanları, Doktor Rabasa ve Larrabee, "*Islamization from above*", tepeden inme islamlaştırma dediler ve ordunun marifetidir. Eylülist darbe ile ülkede islamın altın çağına girdik, Genelkurmay'da Daire Başkanları, yayınlarında islamın disiplin ve ayrıca en ucuz elde edilen disiplin olduğunu yazdılar. Sadece imamlara giysi devrimi önerdiler, daha modern görünmelerini gerekli saydılar, kemalizme bağlılıkları var.

Levent Şahverdi Arşivi

Faşizmin, Türkiye'ye ancak islamla geleceğini, kâğıt üstüne, ilk kez 1975 ve 1976 yıllarında düştüm, Cumhuriyet Gazetesi'nin büyük gazete olduğu tarihlerdeydik ve Cumhuriyet'te yazıyordum. Teknolojisi yüksek olmayan ve kişi başına işgücü verimi düşük bir ülkede, nasyonalizm ve nasyonal görkem ile faşist yaratmak ve sürdürmek mkansızdır, böyle düşünüyordum. Daha yüksek bir "opium", Marx ve nevrose/illusion, Freud, yüksek dozda ihtiyaç vardır. Bunu görüyor ve açıkça yazıyordum.

***

Madde önemlidir ve eylülist darbeden sonra "yirminci yüzyılın Orta Çağı" kavramını keşfettim, korktuğumu kabul ediyorum, önümde ve dünyada söyleyen yoktu ve tabiatıyla Marx'ta imkansızdır. Marx düşüncesinin en temel kavramı olan "ilerleme" ve en önemli şeması sayılan aşamalar, *stages*, buna izin vermemektedir. Ama madde beni zorluyordu, maddeyi analiz etmek durumundayız. Maddeci düşüncedeyiz. Orta Çağ'da a) din egemendir, b) parçalılık temel modeldir, c) ticaret ekonomi demektir. Bunları sistematize edebiliyordum. d) Çocuk emeği çok kullanılmaktadır, e) tekstil artık bir çocuk sektörüdür. Burada duruyorum.

Şunu aktarıyorum, "Orta Çağ tarihçileri pek şaşmışlar; Orta Çağ bir yeteneksizler yönetimidir". Peki neden, cevabı var: "Parçalı, taşralı, kentlerin tekrar köye çevrildiği, 'inanıyorum öyleyse doğrudur' ilkesinin yönetim dogması olduğu bir dönemde yönetebilmek için yeteneksiz olmak gerekmektedir." Pek güzel, "yönetilenler ve yönetenler birbirine benziyorlar" ve yine "hepsi bu kadar" diyoruz.

***

Livy
History of Rome

NUMA'NIN İCADI: ROMA'YI YÖNETMEK İÇİN BİR DİN

After forming treaties of alliance with all his neighbours and closing the temple of Janus, Numa turned his attention to domestic matters. The removal of all danger from without would induce his subjects to luxuriate in idleness, as they would be no longer restrained by the fear of an enemy or by military discipline. To prevent this, he strove to inculcate in their

Levent Şahverdi Arşivi

minds the fear of the gods, regarding this as the most powerful influence which could act upon an uncivilised and, in those ages, a barbarous people. But, as this would fail to make a deep impression without some claim to supernatural wisdom, he pretended that he had nocturnal interviews with the nymph Egeria: that it was on her advice that he was instituting the ritual most acceptable to the gods and appointing for each deity his own special priests.

***

Hobbes
Leviathan

NUMA EGERIA MUHAMMED KUTSAL RUHLA KONUŞUYORKEN

Bu nedenle tek amaçları halkı itaat ve barış içinde tutmak olan pagan devletlerinin ilk kurucuları ve yasa koyucuları, her yerde ilkin, insanlarda, dinle ilgili olarak koydukları hükümlerinin kendi icatlarından değil, bir tanımın veya başka bir ruhun buyruklarından kaynaklandığı veya kendilerinin ölümlerinin üzerinde bir nitelikte oldukları imanını oluşturmaya gayret etmişlerdir, ki böylece koydukları yasaların daha kolayca kabul edilebilmesini amaçlamışlardır.

İşte bu nedenle, Numa Pompilius, Romalılar arasında ihdas ettiği ayinleri Egeria adlı nemften aldığını iddia etmiştir.

Peru krallığının ilk hükümdarı ve kurucusu, kendisi ve karısının Güneş'in çocukları olduğunu iddia etmiş.

Muhammed ise yeni dinini kurmak için güvercin kılığındaki Kutsal Ruh ile konuştuğunu iddia etmiştir.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Machiavelli
The Discours

NUMA, DİN KURDUĞU İÇİN ROMA'NIN KURUCUSU ROMULUS'TAN BÜYÜKTÜR

The Romans of his day, (Numa's days. Y.K.) *were completely wild, not domesticated; he wanted to train them to live a sociable life and to practice the arts of peace. So he turned to religion because it is essential for the maintenance of a civilized way of life, and he founded a religion such that for many centuries there was more fear of God in Rome than there has ever been anywhere else.*

***

Anyone who reads The History of Rome with care will recognise how wonderful religion was when it came to commanding armies, to inspiring the populace, to keeping men on the straight and narrow, to making criminals ashamed of themselves.

So that if one had to debate to which ruler Rome owed more, to Romulus or to Numa, I rather think that Numa would come in first.

***

Livius

Savaşlar bitmişti, anlaşmalar yapılmıştı, Romalıların hiç korkusu kalmadı ve Numa bir din icat etti ve Romalıların akıllarına Allah korkusunu soktu. Bu, o çağlarda, medeniyet görmemiş ve barbarları, etkilemenin en güçlü yoludur.

Ancak, doğaüstü olan bir varlık ile bağ yoksa, bu din pek sayılamıyor, bu nedenle Numa geceleri, Egeria adlı bir nemf ile görüştüğünü ve ayinleri, kararları oradan aldığını söylemeye başladı. Dinlerin kuruluşunda doğaüstü varlıklar ile konuşmak ve vahiy almak esastır.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Machiavelli

Numa, Romalılar evcilleşmemiş ve tamamen vahşi oldukları için din icat etti ve Romalıların aklına ve kalbine Allah korkusu yerleştirdi. Romalılar o tarihe kadar Allah'tan hiç bu kadar korkmamışlardı. Korkmayı öğrendiler.

Din, orduları yönetmede, halka ilham vermede, canilerin yaptıklarından utanmalarını sağlamada çok önemlidir. Dinle Roma, barışı bulmuştur.

Peki, bana, Roma'nın kurucusu Romulus mu, yoksa Romalılar için bir din icat eden Numa mı büyüktür, bu soruyu sorarsanız, Numa birincidir, derim. Machiavelli'nin görüşü budur.

History

1- Livy, *The History Of Rome*, vol. 1, Brodie, London, 1937, p.23. Livy'nin doğumu, tahminen, M.Ö. 59.

2- Thomas Hobbes, *Leviathan*, S. Lim çevirisi, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1995, s.88.

3- Machiavelli, *Selected Political Writings*, Hackett Publishing Company, Indianapolis, 1994, içinde, p.114.

Burada bitiriyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

AM I A MARXIST

Sayfa 35) Feuerbach nasıl, teorik alanda hümanizmle örtüşen materyalimin temsilcisiyse, Fransız ve İngiliz sosyalizmi ile komünizmi de pratik alanda hümanizmle örtüşen materyalizmi temsil eder.

Sayfa 37) Eleştirel açıdan bir analizin, karşılaştırmanın, sınıf, düzen ve tür açısından düzenlemenin mümkün olabilmesi için önceden belli miktarda doğal ve tarihsel malzeme toplanmalıdır.

Sayfa 38) İngiliz materyalizminin ve tüm modern deneysel bilimin gerçek atası Bacon'dır.

Sayfa 39) Fransız materyalizminde iki eğilim vardır: birinin izini sürdüğümüzde kökünde Descartes'ı ve diğerininkini sürdüğümüzde kökünde Locke'u buluruz. İkincisi [İngiltere'de doğmuş olsa da – D.H.] büyük ölçüde Fransa'da geliştirilmiştir ve doğrudan sosyalizme çıkmaktadır.

Sayfa 46) Bilge ruhlara olduğu kadar basit ruhlara da hitap edebilmektedir; kişi, kendisine uygun olanı, ya Kapital'i ya da Manifesto'yu okumaktadır.

Sayfa 48) Tarihçiliğe sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen daha ziyade bir filozof olan Tocqueville, kurumlarımızın ve göreneklerimizin gelişmesinde süreklilik kurmayı sever; Devrim 1789 yılında yapılmıştır, çünkü yüzyıllar boyunca eşitlik ve merkezileşme eğiliminin sürmesiyle devrimi önceden zaten yarı yarıya gerçekleşmiş sayar; feodal hukukun ve mutlak krallığın son prangaları en çok göze batanlar olmuştu, çünkü geriye kalan son prangalardı.

Sayfa 49) Yöneten sınıfların düşünceleri her dönemde, yöneten düşüncelerdir; başka deyişle, toplumun yönetici maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda toplumun yönetici enteleküel gücüdür de.

Sayfa 51) Kabul etmek gerekir ki, Marx hem kapitalizmin kapitalist olmayan üretim alanlarını kendine geçirmesini, hem de köylülerin kapitalist proletaryaya dönüşmesini ayrıntılarıyla inceledi.

Sayfa 51) Marx için bu süreçler arızi idi; sermayenin yalnızca doğuşunda, dünyaya ilk gelişinde ortaya çıkıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sayfa 53)

R. Luxemburg (1913) Kapitalizm
(İlkel birikim)

A-0) Marx'ın Marksist eleştirisi.

Kapitalizmin, meta değişimi yoluyla edinebileceği üretim araçlarıyla yetineceğini ummak bir yanılsamadır. s. 370.

A-1) Rosa Luxemburg, Marksist iktisatçıları da, akademisyen iktisatçıları da bir ölçüde ihmal etmiştir. s.13 (Joan Robinson).

A-2) Saf analitik düzlemde, Luxemburg Keynes'den çok Hobson'a yakındır. s. 21 (Robinson).

A-3) ... merkezi tezini (kapitalizmin ilkel ekonomileri istila ettiği ve sistemi canlı tutanın bu olduğu tezini) geliştirir. p. 26 (Robinson)

B-1) Bütün bunların yalnızca, ilkel birikim adını verdiğimiz süreç açısından değerlendirilebileceğini aklımızda tutmalıyız. s. 564.

B-2) Marx'a göre, bu süreçler ilinekseldir; sermayenin yalnızca doğumuna, dünyada ilk ortaya çıkışına özgüdür; sanki, kapitalist üretim tarzının feodal toplumdan çıkışının doğum sancılarıdır. s. 364-365.

B-c) Kapitalist üretim ve dolaşım sürecini incelemeye başlar başlamaz, kapitalist üretimin evrensel ve her şeyi dışarıda bırakan hakimiyetinin altını çizer. p. 365.

B-3) Bununla birlikte, diğer üretim tarzlarının da hüküm sürdüğü ülkeler, ağırlıklı olarak kapitalist değillerse, sermaye, bu ülke ve toplumlar üzerine hakimiyet kurmaya çalışma yoluna gidecektir. p. 365.

B-4) Gerçekte, ilkel koşullar, saf kapitalist toplumsal koşulların izin vereceğinden çok daha güçlü bir itkinin ve çok daha acımasız yolların önünü açacaktır. p. 365.

B-5) Dış pazar, kapitalizmin ürünlerini soğuran ve üreticilere kapitalist üretim için mal ve emek gücü sunan, kapitalist-olmayan toplumsal ortamdır. p. 366.

C-0) Tarihsel bir süreç olarak sermaye birikimi, zor'u sürekli bir silah olarak kullanır. p. 371.

Levent Şahverdi Arşivi

Sayfa 54)

Lenin /TE-1

Ne Yapmalı

Devrimci Gençlik

A-1) İşçiler arasında Sosyal-Demokrat bilinçlilik gelişemezdi, bunu söyledik. Bilinç dışarıdan taşınmalıydı. s. 143.

B-1) Bununla birlikte, sosyalizm teorisi, mülk sahibi sınıfın eğitimli temsilcileri, aydınlar tarafından geliştirilmiş felsefi, tarihsel ve ekonomik teorilerden doğarak gelişti. s. 143.

C-1) Siyasal bilinç, kendiliğindencilik tarafından bütünüyle bastırılmıştı. s. 148.

D-1) Dolayısıyla elimizde olan, emekçi kitlelerin kendiliğindenci uyanması ile... s. 144.

D-2) ... Sosyal-Demokrat teori ile donanmış ve işçilere uzanan devrimci gençlik idi. s. 144.

Levent Şahverdi Arşivi

Berdiaev & Daniel Peygamber & Sabetay Sevi: Orta Çağa Dönüş & Millenarianism & Altın Krallık

Tabii zordur, Hobson'dan sonra, 1902, Lenin'in, bana göre pek mahviyetkâr bir üslup ile, *the highest stage*, en yüksek aşamasında olduğunu söylediği bir düzende, kapitalizmde, Orta Çağ'a dönüşü yazmak zordur ve bir dayanak arayışını normal karşılayabiliriz. Ben böyle bir kaygıdan uzak kaldım, önce "tekelci" ya da "tekelsi" türü denemelerden sonra "tekeliyet" tarifinde durmam da ortak arayışa değil, ayrılışa işaret ediyor. Fransız Minc ise 1922 yılında, komünizmden atılmış ve Sovyet Rusya'dan çıkarılmış Nicolas Berdiaev'i bulmuştur. Buluşunu, tartışmalı buluyorum.

Alain Minc'in, Berdiaev'e bağlanışı çok kısadır ve sadece şunu aktarabiliyor: "*J'appelle conventionnellement nouveau Moyen Age la chute du principe légitime du pouvoir et du principe juridique des monarchies et des démocraties et son remplacement par le principe de la force, de l'énergie vitale, des unions et des groupes sociaux spontanés*". Güzel, bunun, çok rastlantısal bir paragraf olduğunu ve Berdiaev'in sözleri olmakla birlikte, özellikle "Orta Çağ" konusunda, Berdiaev'i yansıtmadığını not etmek durumundayım. Berdiaev burada, bir, meşru iktidar prensibinin kaybolmasını; iki, krallıkların ve demokrasilerin hukuka dayanmaları gerektiğini, iktidarların güce dayanarak ve bilhassa, üç, sağdan soldan toplanan insanların, burada "canlıların" da diyebiliriz, enerjisini seferber ederek değişmeme şartını yazıyor. Yerine getirilmiyorsa, Orta Çağ'dayız, "böyle tarif ediyorum" demektedir. Pek güzel, fakat burada, Orta Çağ'dan ziyade, ne zaman olursa olsun, devrim yoluyla, bir iktidar oluşu, çok açık bir biçimde çiziyor; mahkum etmektedir. Berdiaev'in Orta Çağ'a tipik bakışından çok uzaktır; Bolşevik Devrim'e arkasını çeviriyor ve Minc de bir yere dayanmış olmak için alıyor, öyle anlıyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Bu bir ektir ve çok kısa yazabilmeyi umuyorum ve şunları sıralıyorum: Bir, çok tanınmış bir yayınevi tarafından basılmış olmasına karşın Minc, bu alıntıya hiçbir kaynak göstermemektedir. İki, ilaveten, Berdiaev hakkında, çok kısa dahi olsa, hiçbir bilgi vermiyor. Peki, burada duruyorum. Bu tutumu, Orta Çağ'a yakıştırabilirim ve bir karinedir. Kaynak göstermeden yazmak, bir, Orta Çağ'ı tasvir ediyor ve iki, ne yazık, Sovyetler Birliği'nde rastlıyorduk, araştırmayı, zorlaştırıyorlar.

***

Fransızların Ansiklopedi'si, *Encyclopedia Universalis*, ciddidir ve ben burada, bir "Berdiaev" girişi olacağını varsaydım ve yanılmadım. "*La pensée de Berdiaev est en effet une philosophie religieuse*"; Berdiaev, dinsel felsefe sahibidir, *Universalis*'te okuyoruz. Şunu da buluyoruz, "*adversaire idéologique du communisme*", ideolojik olarak komünizme karşı olduğu için de, "*expulsé*", en kibar sözcükle, ülke dışına çıkarılmıştır.[6] Okuyup aktarmış oluyorum.

Çok kısa girişten aktarmayı sürdürüyorum; "*à Berlin, 1922-1924, il publie* Un Nouveau Moyen Age, *qui va lui donner une audience européenne*". Rusya'dan ayrıldıktan sonra önce Almanya'ya geçmişti ve "Bir Yeni Orta Çağ" kitabı yazıyor; ilgi çektiğini ve kendisine bir okuyucu kitlesi sağladığını anlıyoruz. Güzel, "ikinci" veya "Yeni" Orta Çağ deyişini yirminci yüzyılda, ilk kez çıkaran ki "*to have coined*" de diyebilirim, Rus filozof Berdiaev olmuştur. Minc'in analizi ile hiçbir ilgisini göremiyoruz ve buna mukabil, benim yazdıklarıma teğet noktaları var.

Anladığımız bir de şu; Minc, başlığı ve fikri, buradan, Berdiaev'in kitabından, almıştır. Bu kitap hakkında hem hiçbir bilgimiz yoktur ve hem de adı, yazarın kitapları arasında yer almıyor. Bu böyle, ayrıca, Minc'in Berdiaev'den ana düşünceyi aldığını hiç söyleyemeyiz; çünkü Rus yazar, Orta Çağ'ı beğenmektedir ve özendiğini dahi söyleyebiliriz. Berdiaev, Batı uygarlığının ve yönetim tarzının, bu arada parlamenter sistemin, çöktüğü konusunda çok daha nettir. 1923'te *Crisis of Parliamentary Democracy*'i yazan Carl Schmitt'e daha yakındır.[7] Şöyle söyleyebilirim, Berdiaev'in yazdığı dönemlerde, Batı

6 *Encyclopedia Universalis*, 1968, vol.3, p.176.

7 Yalçın Küçük, "Schmitt'in Dönüşü" bölümü, *Devlet ve Hürriyet*, Salyangoz Yay., İstanbul, 2006, s.378 ve sonrası.

Levent Şahverdi Arşivi

düzen ve demokrasisinin çöküşü doktrini çok yaygındı. Sonra, imaj tazelediler; Soğuk Savaş'ta, Sovyet-Amerikan rekabeti, demokrasi makyajını tazelemiştir. Ancak, Marx'tan öğrendiğimiz polemikli üslup ile, childish bir makyajdır.

***

Berdiaev'in en önemli çalışması, *Le Sens de l'Histoire* olmalıdır, bulabiliyoruz; çıkarılmadan önce Moskova'da verdiği konferanslara dayanıyor ve hatta "aynen öyle", bunu, Rus yazar, kendisi, açıklamaktadır. Minc'in sözünü ettiği ve aktardığı kısa paragraf da, Moskova'da, üstü örtülü bir şekilde, Bolşevik Devrimi eleştirisinden ibarettir; çok geçmeden Rusya'yı terk etmiş olduğunu biliyoruz, tekrarlıyorum.

***

Berdiaev
Le Retour au Moyen Age

ORTA ÇAĞA DÖNÜŞ: BİR ÖZET

"Une crise profonde frappe non seulement notre Etat russe, mais tous les Etats européens en général. En Occident c'est la crise des démocraties humanistes, avec leur parlementarisme fondé sur le mensonge et le culte de la quantité, de la mécanique quantitative. Depuis longtemps déjà on se rendait compte du vice intérieur de cette vie et de l'impossibilité de la continuer d'après des principes aussi formels; il était évident qu'une base organique devait les remplacer et ce n'est pas par hasard qu'on commence a avancer des théories préconisant le retour au moyen âge, comme celle de la représentation corporative qui repose sur l'idée que les sociétés humaines doivent, par conséquent, être représentées.

Il s'agit donc bien la d'un retour, dans des conditions nouvelles, au système moyenageux et cette conception qui renferme un noyau sain découle de la crise de l'Etat parlementaire qui au fond ne satisfait personne. Toutes les grandes puissance se sont mises a pratiquer une politique impérialiste, mondiale et par la ont été amenées a rompre avec les bases humanistes de l'Etat national; la volonté du pouvoir s'!tendant au monde entier a pris alors tout son essor.

L'impérialisme s'inspire en effet d'un principe

Levent Şahverdi Arşivi

supra-humain identique a celui qui dirige le collectivisme."

.....

N.Berdiaev, *Le Sens de l'Histoire*, Paris, pp.145-146

Üç paragrafa, ayırdım. 1919-1920, kitap, Moskova Konferansları'nda alınan notlarının yazıya dökülmüş şeklidir. Önsözlerden bunu çıkarabiliyoruz.

***

Çok serbestçe ve kısa olmak üzere, şöyle çevirebilirim: Bir, emperyalizm ile sosyalizm'i, burada "kolektivizm" deniyor, aynı tutuyor ve iki, insanın ruhsuzlaştığını ve atomize olduğunu ileri sürüyor. Batı'da hümanist demokrasi krizdedir; üç ve dört, parlamentarizmin dayanağı ise yalandır. Bu nedenle her tarafta, Orta Çağ'a dönüş teorileriyle karşılaşıyoruz. Yeni bir "Orta Çağ", insanlar, beş, korporatif halde yaşayacaklar; altı, mekanik değil organik bir düzene ihtiyaç var. Güzel, başka çalışmalarımda, *Tekeliyet* ciltlerinde yazdığımı hatırlıyorum, Batı'da ve devrim öncesi Rusya'da, düşünürlerin, düzenlerine güvenlerini yitirmeleri çok yaygındı ve bunlardan birisini okumuş bulunuyoruz.

***

Rusyalı düşünür, "Aydınlanma" sürecini daha geniş ele alıyor; tek değil, Aydınlanma'lar zaman zaman ortaya çıkıyorlar. Berdiaev'e göre, Rönesans da bir Aydınlanma idi, ancak, ilkinde, aslında, Antik Döneme yöneldiler, model aldılar, diyebiliyoruz. İkincisi, asıl "Aydınlanma" ki buna da "Rönesans" demektedir ve bu "Rönesans" olarak adlandırılan Aydınlanma'nın on dokuzuncu yüzyıla kadar uzamış olduğunu öğreniyoruz, Orta Çağ'a özendiler.

Şu nedenle olabilir, "Orta Çağ" romantiktir, eylemle var olan insanlar çağıdır; Berdiaev'in hıristiyan bir ekzistansiyalist olduğuna hükmedebiliyoruz. Güzel, yalnız, bu "Aydınlanma" da artık kurumuştur; "le Retour au Moyen Âge", işte buradan çıkmaktadır.

***

Buradan tarihe ve mesyanizme geçmek durumundayım; "mesyanizm" bir kurtarıcının, "mesih", ve İngilizce "*redeemer*", gelmesidir; gelmesi için hep, hem bir katastrof ve hem bir ütopya arıyoruz. Daniel Peygamber, önemli ve zengin bir kaynaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Rus düşünür, Daniel Peygamber'in kitabının, "*la première philosophie de l'histoire que l'humanité ait connue*", insanlığın tanıdığı ilk "tarih felsefesi" olduğu görüşünü de ileri sürüyor. Daniel, İbrani peygamberlerden birisidir; Hristiyanlık da tutuyor, eklemiş oluyorum. Peki ve güzel, Berdiaev de görüşünü şöyle sürdürüyor: "*Pour l'ancien Israël, en effet, le processus historique était toujours associé a l'idée de messianisme*"; ancien İsrael'de, tarihsel süreç, mutlaka mesyanizm ile münasebet halindedir; tarihçinin ilgisi ve işi işte budur.

Şunu da ilave edebilir miyim, tarih ile mesyanizmin birlikteliği, "son" kavramından çıkmaktadır. Son ve "*the end*", ya da "*last times*", ahiret de diyebiliyoruz ve eğer yoksa, tarihsel, "*historique*", olamıyoruz. Ve bir tesadüf değil; Daniel'i, esas olarak, bir "rüyacı" biliyoruz.

Berdiaev şöyle sürdürüyor, Daniel Peygamber'in kitabı, bu yoldaki ilk kitaptır. Neden mi, çünkü Babil-Asur Kralı Nebukadnezar'ın rüyasını tefsir ederken, Daniel bir tarih şeması, "*un schéma d'histoire*", çıkarmış ki; ilk olan, işte budur.[8] Böylece " aşamalar" kavram ya da kuramının dibine inmiş oluyoruz. "Orta Çağ" doktrini ile bağlantılıdır ve çok zaman, dibe inmeden tepeye çıkamıyoruz.

***

Daniel'in bir peygamber olduğu tartışmalıdır, Kitap'ı üzerinde de münakaşalar olduğunu biliyoruz, ancak bir kâhin ve bir rüya yorumcusu, bir vizyoner olduğu mutlaktır. Kitap'ın son bölümü de, "*the revealer of divine mysteries and of a timetables of Israel's restoration to national-religious authonomy*",[9] ilahi sırları açıklamış ve İsrael'in milli-dini otonomiye dönüşü için bir takvim ki "şema" da diyoruz, sunmuş görünüyor ve Orta Çağ'ın en önemli Kitabı'nı yazmış olmaktadır. Bir dönem, büyük matematikçi-fizikçi Newton dahil, çokları, Daniel'den etkilendiler ve tartıştılar.

Sürgün'de Babil'e götürüldü; Nebukadnezar'a, Kral'ın görüp de unuttuğu rüyalarını, yorumlamaya zorlandı. İşkencelere uğramıştır ve sonunda kendisi rüya görmüştür. Rüyası, korkunçtur ve korkmuştur; denizden dört canavar çıkmıştır, Kitab-ı Mukaddes'te, "denizden, birbirinden farklı dört büyük canavar" çıktı demektedir.[10] Her birini bir büyük krallık ve imparatorluk saydılar. Tefsirciler açıklıyorlar.

---

8 N.Berdiaev, *Le Sens de l'Histoire*, Paris, pp.9, 33.

9 *The Encyclopedia of Religion*, Macmillan-Free Press, vol. 4, p.237.

10 *Kitab-ı Mukaddes*, İstanbul, 1991. s.7.
"*Four great beasts, each different from the others, came up out of the sea.*"
Holy Bible, International Bible Society, 1984, p.631.

Levent Şahverdi Arşivi

İlki, Babil-Asur, ikincisi, Med-Pers, üçüncüsü, Grek ve dördüncüsü Roma krallıklarıdır ve birbiri arkasından yıkılıyorlar. Hepsi yıkılacak ve Beşinci Krallık, "*The Fifth Monarchy*", gelecektir ve Daniel bunu, daha açık yazılmış olan bir diğer Tevrat'tan alıyorum, şöyle yazmaktadır: "Ama mahkeme kurulacak, onun egemenliğine son verilecek, büsbütün yok edilecek. Göklerin altındaki krallıklara özgü krallık, egemenlik ve büyüklük kutsallara, Yüceler Yücesinin halkına verilecek. Bu halkın krallığı sonsuza dek sürecek, bütün uluslar ona kulluk edecek."[11] İşte, Yunanca, "kiliazm" , Batı dillerinde "*chiliasm*" yazılan ve İngilizce "*millenarianism*" denilen budur; her ikisi de "bin" demektir ve azizlerin yönetiminin bin yıl süreceği anlatılmaktadır. Tabii bin yılı, "sonsuz" sayıyoruz. Sanki *golden age*'e, ulaşılacaktır ve bu altın krallık için, mutlak bir mesih gelecektir ve bekliyoruz.

***

Burada, Scholem'den bir paragraf aktarmak istiyorum. Profesör Scholem, bir vaazı haber veriyor ve bu vaazın, 1665 sonu ya da 1666 başında verildiği görüşündedir. Vaazın tefsiri ise, aynı yerde, "*and the messiah, the son of David, our Lord Sabbatai Sevi was anointed for his name*", şeklindedir. "Efendimiz Sabetay Sevi, artık mesihtir" ve tabii, yeni bir krallık, demektir. Mesyanizm ile beşinci krallık'ı, "millenarianism" anlamında kullanıyoruz.

***

Bu bitişik iki yıl, 1665-1666, Sabetay Sevi'nin mesih olarak çıkış yılı ve tarihidir. Artık bir büyük kral'dır ve ma'amim'e krallıklar dağıtmaya başlamıştır. Daniel'e dayalı vaazın önemi, bu çıkıştan kaynaklanıyor; birbirine bağlıyorlar.

***

"*The longer sermon is based on the seventy weeks of the Book of Daniel: 'Seventy weeks are decreed upon thy people and upon thy holy city, to finish transgression, and to make an end of sins, and to make reconciliation for iniquity, and to bring everlasting righteousness, and to seal vision and prophecy, and to anoint the most holy.'*"[12] Güzel, altın çağ'ın başladığını ve görüntü ile peygamberliklere mühür vu-

11 *Tevrat*, Nanjing-China, 2001, s.1098.

12 "Kanunun çiğnenmesine son vermek, günahı sona erdirmek, suç için kefaret etmek, kalıcı doğruluğu getirmek, görüntüyü ve peygamberliği mühürlemek ve Kutsallar Kutsalını meshetmek üzere senin halkına ve kutsal şehrine yetmiş hafta tanındı."

Levent Şahverdi Arşivi

rulduğunu, bu vaaz'dan duyuyoruz.[13] Altın Çağ, "Bin Yıl" açıklamalarına, Daniel ile başlıyorlar.

***

Danyel Peygamber'in adına bağlı olmakla birlikte, Yeni Ahit'te de var ve hıristiyanlar, İsa'nın yeniden döneceği ve altın yılların başlayacağı şeklinde kabul ediyorlar. Newton ve Bodin de bu itikattadırlar ve Newton, İsrael krallığının restorasyonuna inananlar arasındadır.

Newton'un, 1642-1727, teolojik yazıları, matematik ve fizik yazılarının yanında ihmal edilemeyecek kadar çoktur; bunlar arasında, Daniel'in Kitabı'ndan alınan, "*but thou, O Daniel, shut up the words, and seal the book, even to the time of the end; many shall run to and fro and knowledge shall be increased*", "ama sen, ey Daniel, son gelinceye dek, bu sözleri sakla, kitabı mühürle, bilgileri artsın diye birçokları oraya buraya gidecek" de var; 12:4, on ikinci bölüm ve dördüncü paragraf, ki çok biliniyor. Önemi, Kitap'ın mühürlenmesi üzerindedir; Kuran'daki mühür kavramının kaynağını da burada buluyoruz ve ayrıca, Sabetay'ın mesih olarak ortaya çıkışı, Newton'un büyük keşiflerinin ortasındadır.[14] Newton da Daniel'in "*seal*", "mühür" zamanını haber vermesini çok önemsiyor ve ilahi bulduğunu anlıyoruz; keşifler birbirini izleyecektir, bu düşüncededir.

***

Profesör Hill "*The World Turned Upside Down*" kitabında bir

13 Gershom Scholem, *Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah*, Princeton U. Press,1989, p.441.
Scholem Türkçeye çevrilmiş durumdadır. Çeviriden aktarıyorum:
"Uzunca olan vaaz Daniel Kitabı'nın yetmiş haftasını temel olarak almaktadır. "Yasaya itaatsizliği bitirmek ve günahlara son vermek ve kötülüklerden dolayı barışmak, ebedi salihliğe son vermek ve en kutsal olanı kutsal yağla yağlamak için kavmine ve kutsal şehrine yetmiş hafta verilmiştir." (Daniel 9.24)
Gershom Scholem, *Sabetay Sevi: Mistik Mesih*, Kabalcı Yay., İstanbul, 201 1. s.389.
Daniel, "peygamberliğe son vermek" diyor, bu islamda da var, mühür vurmak, burada da böyle yazılıdır. Bunun neden ihmal edildiğini anlamıyorum.
İngilizce metinde "rightousness" kullanılıyor, Türkçe, "dosdoğru", "dürüst" ve bazen "sıddık", karşılıklarına sahibiz. İbrani dilinde ise "yaşar" ve ikinci a'yı uzatıyoruz, ki bazen "upright" olarak çevrilmektedir. "Salih" bollukta kıtlık peşinde koşmak oluyor.
Çevirinin arka sayfasında, "Büyük Türk çok görmek istediği için" ibaresine rastlıyoruz. İngilizce metinde "Grand Türk" geçiyor ve hiçbir zaman "büyük Türk" anlamı yoktur. "Grand Turc" ya da "Grand Turk", "Sultan", daha doğrusu, "Osmanlı Sultanı" ya da "imparator", demektir. Cengiz ya da Timur için de kullanılıyorlar ki "Cengiz" de bir ünvan olmakla, yine, "imparator" karşılığındadır.
Şunu da ekliyorum, hiç şüphe yok, Scholem'in çevrilmesi sevinç vericidir. Kutlarım, yalnız, bunları küçük yanlışlıklar olarak yazmadan edemiyorum.

14 "*The Sabbatean movement broke out at the height of the scientific revolution, in the very anni mirabiles of Sir Isaac Newton's greatest discoveries.*"
Matt Goldish, *The Sabbatean Prophets*, Harvard U.P., 2004. p.19.

Levent Şahverdi Arşivi

"alt-üst olmuş dünya" yazıyor ve İngiliz Devrimi'nde radikal ide'leri analiz ediyordu. Büyük Devrim'dir, 1640 yıllarından başlatabiliriz ve halk devrimcidir, pek çok "sect" ya da "tarikat" halindedirler, yoksulların devrimindeyiz: Her sabah bir tarikattan diğerine geçiyorlar ve Profesör Hill, her düzeyde, *millenarianism* olduğunu yazmaktadır. Devrim içinde tarikat ve hareketler çoktu; en güçlü olanlardan birisi "*Fifth Monarchy Men*", millenarianist'tirler, bir tarafta bunları görüyoruz. Yoksullar için altın bir krallık peşindedirler ve İsa'nın, çok yakında Kral olarak görüneceğini, "*shortly expected king*" hayal eden şair Milton öbür taraftadır.[15] Ve *Fifth Monarcy Men*, Daniel'in rüyasına dayanmaktadır ve tekrarlıyorum, aynı inanç, Yeni Akit'de de bulunuyor; çok güçlü bir harekettir. Cromwell de "Beşinci Krallık Adamları" içindeydi, 1650 yıllarında ayrıldığı kayıtlıdır. Ayrılmasına yakın, "Beşinci Krallık Adamları" Parlamento'yu kontrol ediyorlardı. Sonra kırılma dönemleri gelmiştir, katledildiler.

Profesör Hill, Profesör Capp'ın, "*The Fifth Monarchy Men*" çalışmasının, alanının en değerlisi olduğunu da yazıyor ve buradan iki noktaya işaret edebiliriz. Bir, Rönesans yazarlarının, birinci ve hakiki Rönesans'tan söz ediyorum, "*a cyclical theory of history*", devresel tarih teorisine yatkın olduklarını bildiriyor ve bunun da Daniel'den geldiğini ekliyor. Birbirine benzeyen imparatorluklardan, birisi gidiyor ve diğeri geliyor; devresellik budur. İkinci nokta ise, *The Fifth Monarchy Men*, Papalık ile Türk İmparatorluğu'nun çöküşü için yanıyorlar, hedeflerinde bu ikisi bulunmaktadır; hem korkuyorlar ve hem de nefret ediyorlar.[16] Ve devrim yolunda kırılanlar arasında yer alıyorlar; bıraktıkları izler ise çok kalıcıdır.

***

Devam ederken Scholem'den bir aktarma daha yapabilirim ve şudur: "*During the great struggle in the seventeenth-century England the extreme chiliastic groups enjoyed mounting influence and success, for some time the Fifth Monarchy Men had control of Parliament.*"[17] On yedinci yüzyıl İngilteresi'nin tanık olduğu büyük mücadelede aşırıcı "kiliastik" gruplar çok etkili ve başarılılar; Scholem bu grupların bir dönem Parlamento'nun ellerinde olduğunu tekrarlıyor. Sonucu ne olursa olsun, bunun, İzmir'de yansımaları olduğunu düşünmek du-

15 Christopher Hill, *The World Turned Upside Down*, Penguin, 1975, p.96.

16 B.S.Capp, *The Fifth Monarcy Men: A Study in the Seventeenth Century English Millenarianism*, Faber & Faber, London, 1972, pp.24-25.

17 Gershom Scholem, *Sabbatai Sevi...*, *agy.* s.101.

Levent Şahverdi Arşivi

rumundayız. Vardır, yalnız Scholem, bunun ölçüsünü abartmamak gerektiğini düşünmektedir. Doğrudur, yalnız, mesih adayları ve devrimciler, her titreşimi duyarlar ve hepsinden ümit çıkarırlar.

İzmir, o sırada İngilizlerin, Hollandalılar'ın mahalleler halinde yaşadıkları ve yoğun ticari ilişkilere sahip bir kent idi. İzmir'in, pek çok nedenle, Amsterdam ile ciddi bir rekabet içinde olduğunu dahi söyleyebiliyoruz.

***

Mennaseh Ben Israel, bir marrano olarak, 1604 yılında ve "Manuel Dias Soeiro" adıyla dünyaya gelmişti ve "yeni hıristiyan" olarak, tabii, vaftiz edildi; Mennaseh Ben Israel adını ise, Amsterdam'a göçtükleri zaman aldı.[18] Hollanda'da toplananlardandır; nuovo yahudiler, Amsterdam'da bir mezarlığa sahip oldular ve bir "millet" olarak yaşamaya başladılar. Ben Israel, çalkantılı bir dönemin çocuğu oldu; İngiltere'deki devrim rüzgarından heyecan duyduğunu düşünebiliriz. Cromwell'e başvurarak, yahudilerin tekrar İngiltere'ye dönüşünü istemişti; yahudiler ilk önce İngiltere'den çıkarıldılar.

Şöhretli bir rabbi ve küçük "millet" içinde iyi bir öğretmen olduğunu anlıyoruz. Öğrencileri, sonra, pek tanındılar, "*the most famous of its pupils was Benedict Spinoza, who in 1642 was ten years of age*"[19]; Spinoza, en çok meşhur olanıdır. Doğa yasaları ile Tanrı'nın yasalarının aynı olduğunu ve Tanrı'nın yasaları, insanlarınsa aklı, doğadan aldıklarını yazıyordu. Bununla kalmadı, Tevrat'ta, bulabildiği tutarsızlıkları sıraladı, bir ilktir.

Spinoza, 656 yılında, Amsterdam'da, millet'ten, sapkın, "*heretical*" olduğu gerekçesiyle atıldı; korktu, fakat, dönmediği kesindir. Spinoza da bir marrano idi ve bir diğer marrano olan, İzmir'deki Sabetay Sevi'in çıkışıyla ilgilendiğine dair işaretlere sahibiz. Haber gönderdiğini bilmiyoruz ve haber aldığı, kesindir. İşte bu dönemde, Amsterdam-İzmir rekabet ve bağı, araştırılmayı beklemektedir.

***

19 eylül 1644'te, "*a West Indian merchant man arrived at the port of Amsterdam*"; Batıdan, bir yerli tüccar Amsterdam limanına geliyor. Adı Antonio Montezinos olan bu adamın bir marrano ol-

18 Cecil Roth, *A Life of Menasseh Ben Israel*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1934, s.13.

19 *agy.*, s.130.

Levent Şahverdi Arşivi

duğu anlaşılıyor. Rehberi Francisco, yerliler arasında İsraeli olanlar olduğunu söylüyor. Francisco Meksika'da yaşamakta ve Montezinos, yerlileri, nehirlerde, kayıklarla mal taşımak için kullanmaktadır. Konuşuyorlar ve inançlarını sürdürüyorlar; aralarında, *Şima O İsrael*, "Duy Ey İsrael" diyenler de mevcutlar, kesin yahudidirler.

Mennaseh ben Israel, duyduklarından pek çok heyecanlanıyor ve hızla pek çok sonuç çıkarıyor: bir, "*Menasseh ben Israel en deduit la possibilité d'un passage des tribus perdues aux Ameriques*",[20] demek kayıp aşiretler, Amerika'ya geçmişler. İki, çok çok eski zamanlarda Amerika'ya varmışlar. Bu durumda, Menasseh ben Israel'e göre, üç, Mısır ve Asurya, "*antichambres de la Terre Sainte*"[21] Kutsal Toprakların antresi/sofası olmaktadır. Başkaları da var, ancak bu kadarı yeterli buluyorum.

***

Menasseh ben Israel

TİKVA & ESPÉRANCE & ÜMİD

35/69 *The shortness of time, when we believe our redemption shall appear, is confirmed by this, that the Lord has promised that he will gather the two tribes, Judah and Benjamin, out of the four corners of the world, calling them Nephussim. Whence you may gather that for the fulfilling of that, they must be scattered through all the corners of the world, as Daniel, 12:7, says: "And when the scattering of the holly people shall have an end, all those things shall be fulfilled." And this appears now to be done, when our synagogues are found in America.*

***

36/70 *To these let us add that which the same prophet speaks, Daniel 12:4, "that knowledge shall be increased"; for then the prophecies shall be better understood, the meaning of which we can scarce attain to, till they be fulfilled. So after the Ottoman race began to*

20 Menasseh ben Israel, *Espérance d'Israel*, çeviri ve notlar, H.Méchoulan et G. Nahon, J. Vrin, Paris, 1979, s.91.

21 *agy.*, s.93.

Levent Şahverdi Arşivi

flourish, we understood the prophecy of the two legs of the image of Nebuchadnezzar, which is to be overthrown by the Fifth Monarchy, which shall be in the world. So Jeremiah, after he had handled in chapter 30 of the redemption of Israel and Judah, and of the war of Gog and Magog, of which Daniel also speaks in chapter 12, when he treats sceptre of Messiah, the son of David, of the ruin of the nations, of the restoration of Judah, of holy Jerusalem, and of the Temple, adds in 30:24: "The fierce anger of the Lord shall not return till he hath executed it, and till he hath performed the intents of his heart; in the latter days, ye shall understand it." Whence follows what we have said, that the time of redemption is at hand.

Menasseh ben Israel, *Espérance d'Israel*, J. Vrin, Paris, 1979, pp.69-70.

Manassah of Israel, Oxford, 1987, pp.35-36.

Her ikisi de, H. Méchoulan & G. Nahon tarafından çevrilmiş ve düzenlenmişler. Oxford'u daha anlaşılır buluyorum, tercih ettim.

İsim yazılışı pek değişiyor ve dokunmuyorum.

***

1650 yılında, İspanyolca olarak, *Miqweh Israel* Amsterdam'da basıldı ve 1659 yılında, yine İspanyolca, İzmir'de basıldığını biliyoruz. Bu sırada Sabetay Sevi, mesih misli davranıyor ve ancak payitahta henüz ilan etmemişti. Bu, 1665 sonu ve 1666 başındadır. Tikva, Ümit'den, ümit aldığını düşünebiliriz.

***

Güzel, Sabetay Sevi'yi, en iyi, Scholem'in yazmış olduğunu kabul ediyoruz; Sevi'yi bir yenilikçi saydığını anlıyoruz, judaism'e bir "*utopian vision*" katmayı denemişti ve bir "*holy sinner*", kutsal günahkar, sayıyordu. Sevi, sanki, judaizm'deki bütün kuralları almıştı, uyguluyordu, ancak, "*stood them on their head*",[22] hepsini altüst ediyordu, kurallar hep başüstü, duruyorlardı. Reformatör, diyebiliyoruz.

Sevi'nin en yerinde formülasyonu, "*redemption through sin*"[23],

22 G.Scholem, *The Crypto-Jewish Sect of the Donmeh, The Mesianic Idea in Judaism*, Schocken Books, N.Y. 1971, s.144.

23 *agy.*, s.78 ve sonrası.

Levent Şahverdi Arşivi

kurtuluşu günah işlemede bulmasıdır. İlk bakışta, çok şaşırtıcı görünmekle birlikte, marksizmin, çelişkilerin artışı yoluyla devrime ve kurtuluşa yaklaşma yasasını hatırlayabiliriz. İşlenen günahlar arttıkça, kurtuluş, "*redemption*", yaklaşmaktadır.

***

İki misal verebiliyoruz, din değiştirmek ve hıristiyan olmak günahtır, ama, İspanya'da çok değiştirdiler. Sabetay Sevi de, belki fazla baskı duymadan, islam olduğunu söyleyiverdi; Sultan, Grand Türk, önündedir. Bu, bir, yalnız burada asıl önemli olan, bir süre sonra, dönmeler'in kütle halinde müslüman ve frankistler'in katolik olmasıdır. İki, "lam festival" ya da "mum söndürme" olarak biliyoruz; yakın eşler, yılın bir gecesinde, Nevruz'a yakın olabilir, süsleniyor ve eş değiştiriyorlar. Güzel, peki gerçekten mi, Scholem bunun uygulandığına inanmaktadır.

Sabetay Sevi'nin "*I have come in order to annul the sin of Adam*", "Adem'in günahını ilga edeceğim," dediği de yazılıdır. Tam bir feministtir ve burada çok ileri giden önemli takipçileri var, biliyoruz. İzmirli Derviş Efendi, "Derviş" soyadı buradan geliyor, "*free love*", özgür aşkı savunuyordu; yalnız, ne kadar uygulandı, bilemiyoruz.

***

Çok güzel, ama görüyoruz ki, "ümit" ile sanki "*millenarianism*" hep bir arada oluyorlar. Adımları, kısaca, şöyle sıralayabiliriz: 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu ile önemli bir adım atılmıştı, 1919 Paris Barış Konferansı'nda bir adım daha katedildi ve 1920 yılında, Filistin'e "*British Mandate*" karara bağlandı. Sonunda da, İngiliz Siyonist Herbert Samuel, mandater ülke adına, genel yönetici oldu, hepsi budur. Yahudiler, bunu, kurtuluş ve ikinci krallık kabul ettiler; "tikva" milli marş olmuştu, bütün radyolarda söylediler. Araplar, de facto bölünmeyi ve bilinen bir siyonistin genel vali olmasını protestolarla karşıladılar.

Biz kutlamalara katıldık, diyebiliriz. "Tikva" sözcüğünü, marşları da olabilir, çok sevdik ve yeni doğan çocuklarımıza "ümit" adını koymaya başladık. Daha öncesi olduğunu sanmıyorum ve sanki iki bayramı birden kutluyorduk.[24] İkisi de kurtuluş'tur.

24 Ümit Haluk Bayülken, 1921, müteveffa, Dışişleri Bakanı'mızdır. Ümit Yaşar Oğuzcan, 1926 olabilir, müteveffa şarkı sözü yazarımızdır. Her ikisi de üç isim taşıyorlar, belki de "ümit" adını kutsal sayıyorlar.
Böyle bir takip usulümüz var, 1659 yılında İzmir'de basılan *Espérance d'Israel* kitabının çok uzun yıllar, İzmir'de, evlerde bulundurulduğunu da düşünebiliyorum. Çünkü bu-

Levent Şahverdi Arşivi

***

Ve "Keynesien Kurtuluş" ile bitirmek istiyorum. Savaş'ın yarattığı ekonomik canlılık, savaşın sonu ile birlikte, sona erecek ve büyük bir kriz başlayacak, bu bekleniyordu ve 1945 veya 1946 yıllarına böyle girdik. İktisatta tasarruf çok sağlıklı kabul ediliyordu; Keynes, "hayır, hep harcamak gerek" buyuruyordu. Kârlı yatırım alanları yoktu; Keynes, "kuyu açıp kuyu doldurmak yeterlidir", işte bunu tavsiye ediyordu. Sanki, iktisat altüst olmuştu ve buna "Keynezyen devrim", dediler. Liberalizmi attılar ve dünyayı kurum ve kurallarla yönetmeye kalktılar. Tabir uygunsa, kendi dinlerine göre hep günah yaptılar.

Kimdi bunlar, Londra'nın yakınında, Bloomsbury denilen mahallede birbirine yakın oturuyorlardı, uçlarda yaşıyorlardı. Çok parlak romancı, çok parlak ressam, çok parlak düşünür ve çok parlak iktisatçı, Virginia Woolf, Keynes, Strachey, bir kısmının adlarını vermiş oldum, yirminci yüzyılın başındaydık. Ancak feministtiler, pasifist, sosyalist, lezbiyen ve homoseksüeldiler.

***

Ve işledi; ellili ve altmışlı yıllarda altın çağ yaşadık. O kadar öyle ki, çok titiz ve güvenilir Keynezyen olan Mrs. Robinson, 1942 yılında *An Essay on Marxian Economics*'i yazmıştı ve 1962 yılında, *Essays on the Theory of Economic Growth* kitabını çıkardı ve aslında "*Golden Age*" reçetesi veriyordu. Birkaç katsayıyı tutarsak, dünya mesyanik bir çağa girer, bunu söylüyordu ve kendini sürdüren bir zenginlik ve rahatlığa kavuşuyorduk. Bir hayal dünyasıdır.

***

Altın Çağ:
Joan Robinson

MILLENARIANISM: HAYVANİ VE MİTİK

We now proceed to confront the desired rate of growth, resulting from the "animal spirits" of the firms, with the rate of growth made possible by physical conditions...

---

rada, Amerika'daki indian'ların, bunlara "*red skinned*" de diyorlar, Yahudi kavminden geldiğini keşfetmiştiler ve sonra bıraktılar. Ama, otuzlu yıllarda biz aldık ve "Kızılderililer Türktür," diyorduk. Bir kuram bile saydık ve sonra bıraktık.

Levent Şahverdi Arşivi

I used the phrase "a golden age" to describe smooth, steady growth with full employment, intending thereby to indicate its mythical nature.

***

Mrs. Robinson, ilk baskısı 1956 yılında çıkmış olan ve ancak bende mevcut 1966 baskısında, "Altın Çağ" anlatımında bir ölçüde daha ayrıntılı olmuştu, eklemek istiyorum. Pek çok "teknik" şartlar yazıyor ve bunlara dayanarak şu presizyona geliyor, "*there are then no contradictions in the system*", o halde düzende artık çelişki yoktur, demektedir. Artık savaş yoktur da diyebiliriz.

***

İster adı "Altın Çağ", ister "*millenarianism*", binyılcılık, ve isterse "*the end of history*" olsun, zıtlıkların sona ermesini anlıyoruz. Bu tarifi, buradan, tekrar alıyorum: "*Provided that political events cause no disturbances, and provided that the entrepreneurs have faith in the future and desire to accumulate at the same proportional rate as they have been doing over the past, there is no impediment to prevent them from continuing to do so. As long as they do, the system develops smoothly without perturbations*". Güzel, siyasal rahatsızlıklar yoksa, kapitalistlerde ümit varsa, geçmişteki dönemde olduğu üzere yatırım yapmak istiyorlarsa, engel çıkmıyorsa, sistem durmaksızın böyle gider, şartlar bunlardır.

***

"*We may describe these conditions as a golden age.*" Böylece altın çağ'ı tarif etmiş oluyoruz. Peki, bu mu, *thus indicating that it represents a mythical state of affairs*, mitik bir hal'dir ve gerçek ekonomide mümkün görmüyoruz. Görmeyen, Bayan Robinson'dur.

.....

J.Robinson, *Essays in The Theory of Economic Growth*, Macmillan, 1964, p.52.

J.Robinson, *The Accumulation Capital*, Macmillan, 1966, p.99.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Ve şunu gördük, Keynes'in tavsiyeleri, bir süre, hep işledi ve kapitalizm dünyasına harikalar yaşattılar. Öyle ki, Rostow artık çok yüksek ve kütlesel tüketim çağına girmekte olduğumuzun müjdesini dahi verdi, ümit dünyasıdır. İnanmak durumundayız.

Ama Keynes'in, Robinson'un süslemesi ile, Altın Çağı'nın, bir "*Indian Summer*" olduğunu artık görüyoruz. Ve artık hepimiz, "iğreti" yaşıyoruz. Hiçbirimizin, şimdiki ve gelecek zamanı yoktur ve hepimiz için sadece "an" var. Öyleyse, sadece iğretilik varsa ve sadece an'ı biliyorsak, aslında "an" pek bilinmeyendir, o zaman Orta Çağ'dayız.

Levent Şahverdi Arşivi

Berdiaev & Daniel Peygamber & Sabetay Sevi

Sayfa 70) "Yeni Orta Çağ derken, iktidarın meşruiyeti ilkesinin ve monarşilerde ya da demokrasilerde hukuk ilkesinin çöküp yerini güç ilkesinin, kendiliğinden oluşmuş toplumsal birliktelikler ya da gruplar arasında güçlü olanın kazanması ilkesinin alışını kastediyorum.

Yalnızca Rusya'mızı değil, bütün Avrupa devletlerini derin bir bunalım sarmış durumda. Bu, Batı'da insancıl demokrasilerin, onunla birlikte de yalanlara ve sayı kültüne dayalı parlamentarizmin, sayısal mekaniğin bunalımıdır. Uzun süredir böyle bir siyasal yaşamın içerdiği felaketi ve bu denli şekilci ilkelerle devam etmenin imkansız olduğunu fark ediyorduk; bunların yerini organik bir temelin alacağı apaçıktı ve nitekim, Orta Çağ'ın geri dönmesini salık veren teoriler ileri sürülmeye başlamıştı; bunlara bir örnek de insan toplumlarının eninde sonunda temsil edilmeleri gerektiği fikrine dayalı korporatist temsiliyet anlayışıydı.

Tam da bu bakımdan, yeni koşullar altında Orta Çağ'a özgü bir sisteme dönüş söz konusudur ve bu anlayış, temelde kimseyi memnun etmeyen parlamenter devletin krizinden kalan bir sağlıklı çekirdeği de barındırmaktadır. Bütün büyük devletler emperyalist, küresel bir politika gütmeye başlamışlar, dolayısıyla ulus devletin insancıl temelleriyle bağlarını da koparmışlardır; bütün dünyada sinmiş bekleyen iktidar istenci böylelikle dizginlerinden bütünüyle boşanmıştır.

Aslında emperyalizmin esin kaynağı da kolektivizmi yöneten üst-insan ilkesinin ta kendisidir."

Sayfa 77) 35/69 Kurtuluşumuzun geleceğine inandığımız günün uzak olmadığı şununla doğrulanmaktadır. Rabb, Yahuda ve Benyamin kabilelerini, dünyanın dört bir yanından toplayacağını vaat eder. Kabileler bir araya gelmeden hemen önce Daniel 12:7'de de söylendiği gibi, dünyanın dört bir köşesine dağılmış olmalıdır: "Kutsal halkın gücü tümüyle yayılınca, bütün bu olaylar son bulacak". Şimdi, sinagoglarımız Amerika'da kurulurken, bunlar gerçekleşiyor görünmektedir.

Sayfa 77) 36/70 Buna, aynı peygamberin diğer sözlerini de ekleyelim; Daniel 12:4'te "Bilgileri artsın diye birçokları oraya buraya gidecek" denir. Böylece, gerçekleşene kadar gerçek anlamını yakalamakta zorlandığımız kehanetler daha iyi anlaşılabilecektir. Beşinci Krallık'ın yıkacağı Nebukadnezar heykelinin iki bacağına ilişkin

Levent Şahverdi Arşivi

kehaneti, Osmanlı soyu yükselmeye başladığında anlayabildik. İşte bu nedenle, Yeremya'ya, 30. Bölümde, kendisine İsrail ve Yahuda'nın gönenci söz verildikten, Daniel'in de, Davut'un oğlu Mesih'i gördüğü 12. Bölüm'de sözünü ettiği Gog ile Magog Savaşı, ulusların yıkımı anlatıldıktan, Yahuda'nın, kutsal Yeruşalim'in ve tapınağın restorasyonunu haber verildikten sonra Yeremya, 30:24'te şunları söyler: "Aklının tasarladığını tümüyle yapana dek, Rabb'in kızgın öfkesi dinmeyecek. Son günlerde bunu anlayacaksınız."

Sayfa 80) Şimdi de, şirketlerin "hayvani güdüleri"nden kaynaklanan, arzulanan büyüme oranı ile fiziksel koşulların mümkün kıldığı büyüme oranını karşılaştıracağız.

Tam istihdam ile pürüzsüz düzenli büyümeyi anlatabilmek için "bir altın çağ" terimini kullandım; burada amacım, böylesi bir durumun mitsel doğasını vurgulamaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

üçüncü bölüm

10 AĞUSTOS/12 EYLÜL 2014 TEZLERİ

Balgat/14 eylül 2014

Birinci Tez, Başkan Obama, 12 mart 1947 tarihli Truman Doktrini'ni yenileme kararı almış ve ilan etmiştir. Obama'nın, sağlık harcamalarını sosyal sigorta kapsamına almasından sonra, ki bu Amerikan halkına karşı en uzun ve en haksız ihmallerden birisiydi ve kısmen giderilmiştir, "Obama Doktrini" de, Amerika ölçüsünde tarihseldir.

Truman Doktrini, Yunanistan ve Türkiye'yi, "Demir Perde" içine almış ve daha önce ilan edilmiş olan Soğuk Savaş'ı teyid etmiştir. Tarihin yönünü değiştirici bir role sahip olduğunu biliyoruz. a) Tarif edilen komünizm tehlikesine karşıdır; ve b) Türk askerleri ile Türkiye'de kurulacak Amerikan askeri üslerine dayanıyordu; c) Böylece Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ile hemsınır olmuştur. Gözetleme ve casusluk imkanları elde etmiş olup, bu imkanı hep kullanmaktan geri kalmamıştır.

İkinci Tez, Obama Doktrini 11 eylül 2014 tarihlidir ve sınırları pek belli olmayan Orta Doğu için, ilk planda, bir perde ilan etmektedir. Bununla bir Amerikan Orta Doğu'su yaratma hedefi aşikardır. Bunu yaratmadan ve Orta Doğu'yu önemli ölçüde laisize etmeden, anlaşılabilir hedeflerine ulaşması imkansızdır. İlk adımları uygundur. a) Radikal islam olarak tarif edilse de, pratikte ayrılması çok zor olduğu için bütün islama karşıdır. Yavaş yavaş bu noktaya gelmesi kaçınılmazdır. b) Yeni savaşın merkez üssü Irak'tır. c) Silahlı güç olarak Barzani peşmergeleri ile pkk gerillalarını kullanmak durumundadır. Böylece esker-i kurdi tabii mevzilerini bulmuş olmaktadırlar. Amerikan komutası altındadır. d) Hızla talim edilmeleri ve hızla modern silahlarla donatılmaları normaldir.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Tez, tit sektörü ile, tekstil-inşaat-turizm, dengelerini yitiren ve kendini bilmez hale gelen Türk drijanlarının, Özal'ın "21. yüzyıl Türk yüzyılı" ya da Demirel'in "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" türünden böbürlenmeleri ham çıkmıştır. a) Türkiye küçülmüştür; b) Başından beri bir phantom-köprü'ye dayandırılan stratejik konum yıkılmıştır ve yıkımın süreceği anlaşılmaktadır; c) Kuzey'de Güçlü Rusya, Doğu'da güçlü İran ve Güney'de güçlenmeleri muhtemel Kürtler ile sünni Araplar arasında sıkışık durumdadır; d) Batı'da, Batı'nın artık bir nightmare/kâbus saydığı "radikal islam" ile sıradan islamın birbirinden ayrılmalarının imkansızlığı netleştiği için, mevcut iktidardan kurtulma peşindedirler ve duacıdırlar. O halde, bu "Medine müslümanı" akepe artık gidici görünmektedir ve öyle gördüklerini görebiliyoruz.

Dördüncü Tez, Türkler İstanbul'un Fethi/1453 ve Büyük Ermeni Felaketi/1915 tarihlerinden bu yana ve bunlar dahil, dünyanın en çok sevilmeyen kavmi haline gelmiş aşamadadırlar. İçinde olduğumuz için tabii "nefret edilen" nitelemesini kullanamıyoruz ve yalnız, bu acıklı halin, uzun süren bir yobaz ve aynı ölçüde cahillerden mürekkep bir iktidar zamanında ortaya çıkması, her açıdan normaldir. "Medine İslamı", med-cezir hareketlidirler ve her yerde, korku ve nefret yaratıyorlar.

Medine'de zevat-ı kiram için, hırsızlık, zina, ırza geçme, yalan ve katliam mübahtır. İspatladılar.

Beşinci Tez, Işid, 2023 yılında, sultan/halife ilanını programına alan ve bunu saklamayan Erdoğan'ın pilot-projesi idi ve buna mahkum görünmektedir. Türk Devleti'nin kuruluş konvansiyonlarını parça parça eden ve ülkeyi şimdiden primitif ve yobaz bir Medine/Şehir haline getiren aynı Erdoğan'dır ve bu Erdoğan, ışid'in çıkışını hazırlayanlar arasında görülüyor; ışid'i çok desteklediği ve başarısı için çalıştığının artık aşikar olduğu içeride ve dışarıda kabul ediliyor.

***

Işid şimdi sınır tanımayan "tehdit" olmuştur.

Sabık Başkan Bush ile Erdoğan'ın, bu tehdit'in genesis'inde payları büyüktür. Büyük Proje'de başkan ve başkan yardımcısı oldular.

***

11 eylül 2014 Obama Doktrini'nin ilanından hemen sonra, Amerikan basını, aşikar olanı en sert ve en anlaşılabilir bir şekilde açıkla-

Levent Şahverdi Arşivi

maya başlamıştır. Açıklananlar, Erdoğan'ı istifaya zorlayıcı mahiyettedir. Matbuat, şaşırtan bir refleks ile, uyum eğiliminde görünüyor.

Altıncı Tez, yobazizm, Turgut Özal'ı ceddi saymaktadır. Haklıdırlar, Özal'ın da mühim bir cumhuriyet yıkıcısı olduğundan şüphe edemeyiz; kabiliyetsiz ve cüretkâr birisi olarak tanıyoruz. Ve pek biliyoruz, hiç ummadığı yerlere gelen yeteneksizler cüretkâr oluyorlar ve örnekleri çoktur.

Demirel ise, büyük özenle doğurduğu ve büyüttüğü bu canavarlar'dan, hem kabiliyetsiz ve hem de cahildirler, bu nedenle imkanlarını bilmemekte mazurdurlar, ahir ömründe ürkmüş ve frenlemeye çalışmıştır; canavarların atalarını reddetmelerinin en önemli nedenini burada görüyoruz. Demirel, eninde-sonunda, bir cumhuriyet teknisyeni olarak yoğrulmuş ve ancak gidebileceği kadar gitmiştir; redde haklıdırlar.

Yedinci Tez, ancak, bu yobazları kucağında yetiştiren ve koruyan, henüz ortaya çıkmadıkları zamanda benzer bir programı uygulayan ve proto-akepe oynayan, eylülist diktatörlerdir; başta Kenan Evren ve ordunun kendisini sürdüren komutanlarıdırlar, demek istiyorum. Tekrarlıyorum, 2002 sonunda oyların üçte biriyle hükümeti aldıkları veya aynı anlama gelmek üzere, hükümet verildiği zaman, ezcümle, "yüksek komutanların otuz beş yıldır aradıkları ekip budur" şeklindeki açıklamam işte budur. Neden mi, 1966 ve 1967 yılını, oligarşi ile ordunun diktatoryal tertipler arayışının başlangıcı sayıyorum.

Ve 9 mart 1971 tarihinde, Baas benzeri bir program ile çıkan devrimci aydınlar ile yüksek komutanlar birleştiler; sonra komutanlar kaldılar. Ceza tertibi yoluna gidilmemesi, dönenlerin yüksek komutan olmalarından kaynaklanıyor.

Ve 12 eylül 1980 sabahı başlayan diktatoryanın ilk zamanlarında olduğu kadar, Türkiye, hiçbir zamanda ve buna akepe yılları da dahildir, islamın karanlığına batmamıştı. Ramazan günlerinde henüz resmi iftar sofraları icat edilmemişti, ancak iftar zamanı yaklaştığında sokaklar boşaltılıyordu. Subayların sofulaştırıldığı ve hepsinin "Türk-müslüman" sözünü ezberledikleri bir tarihtir. 28 şubat son reflekstir.

***

Kenan Evren'in dışarıya açılan hoparlörü en çok örgütünde du-

Levent Şahverdi Arşivi

yulmuş, dinlenmiş ve hıfz edilmiştir. Hafız doğalarına uygun düşmüştür.

Ve nihayet, kemalizme ihanet eden bir ordumuz var.

Özel kuvvetler modeldir ve yobazizme yakındırlar. Ahlaken, Medine'ye ve politik olarak mhp'ye benziyorlar. O kadar öyle ki, emekliliğe erişen albayları, bazı partiler, "ülkücü albaylar bizi seçiyorlar" ilanları ve övünçleriyle duyuruyorlar.

***

Sekizinci Tez, Washington, a, orduyu laisizme çekmek; b, ordulaştırmak; c, daha müdahaleci davranabilmeleri için eğitmek durumundadır. Çünkü şu anda hiçbir işe yaramamaktadırlar. Bundan kurtulmak için, tahrik etmeyi planladıklarını duyabiliyoruz.

***

Dokuzuncu Tez, Ordunun çökertilmesi "28 şubat eylemi", 1997, ile başlamıştır. Bu eylem ile ordu, laik ve cumhuriyetçi resonance/titreşimler vermiştir ve son'u bulmuştur. a, Ordunun kendisi, saldığı titreşimlerden hemen korkmuş ve derhal tasfiyeci olmuştur. b, Bu yol, intihara teşebbüs ve müdaheleyi davet demektir. c, "28 şubat davası", budur. 12 eylül Darbesi ise, bir hacivat-karagöz oyunudur. Bir cilvedir ve Medine'den bu yana, "Türk-İslam Tezi" tarihimiz cilvelerle doludur.

***

Onuncu Tez, (1) Hiç yapmamış ve hep yapılmıştır. (2) İllegal Devlet'in, ki bu, kısaca, "ordu + tüsiad/oligarşi + Washington" anlamındadır, marifeti olup, chp ve mhp yamak'tırlar. (3) Turgut Sunalp'a kurdurulan partinin başarısız olması ve Erbakan'ın, anti-İsrael, anti-Avrupa Birliği hassasiyetlerinden vazgeçmemesi ve bütün tutarsızlıklarıyla birlikte, müslüman bir cumhuriyet öğretmeni kalması ve bundan ayrılmaması, sanayileşme ile emekçilere iş sağlamayı önemli sayması, muhalefetini yaratmıştır.

Akepe, bir İsrael mamulatıdır.

Tel-Aviv, Orta Doğu proje ve komplolarında Washington'ın danışmanlığını Londra'dan almış durumdadır. Londra, danışmanlıkta eskimiş ve devrini tamamlamıştır. Washington için Orta Doğu artık İsrael'den sorulmaktadır. İsrael Türkiye'de çok güçlüdür ve Türkiye, bazen önceden, fakat eninde-sonunda arkadan gelmektedir.

On Birinci Tez, 2002 kasım erken seçimi, ki o tarihte "darbe"

Levent Şahverdi Arşivi

ilan etmiştim ve darbe, zamanın Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu ile mhp reisi, Devlet Bahçeli'nin, birlikte işidir. Bir, Bahçeli'nin mit mensubiyeti atestedir, hem kayıtlı ve hem belgelidir, demek istiyorum ve direktifleri mit'ten almaktadır. İki, mhp bir bütün olarak devletin mit partisidir ve akepe'nin bütün kapılarını açmakla görevlidir. Erken seçim, türbanlı cumhurbaşkanı, türban, Erdoğan'a cumhurbaşkanlığı, hep hep mit'in ve mhp'in işidir. Karanlığa çıkabilen bütün kapıların kapıcısıdır ve açar; kapıcılığı bilmektedir. Üç, her "görev yapılmıştır" tekmilinden sonra, bir kez, "yüce divan" deyi peşrev çekmektedir ve hakkıdır.

***

Azınlığın bu kadar iktidar marifeti ancak diktatoryalarda mümkündür. Halk yoktur ve eylülist darbe halksızlaştırma karşı devrimini başlatmıştır. İki bin yılı başından itibaren bu üçlü, üçü bir yerde, "akp, chp, mhp", en ileri aşamaya çıkarmıştır. Artık katedilebilecek mesafe kalmamıştır.

***

On İkinci Tez, bir hareketin, M. Yazıcıoğlu ve D. Bahçeli olarak ikiye ayrılmaları, devlet politikası ve kararıdır. Yazıcıoğlu'nun devlet töreni ile defnedilmesini kanıtlardan birisi telakki edebiliriz. Trabzon, İstanbul, Malatya cinayetleri "Devlet" bilgisi içindedir; buradan çıkarabiliyoruz. Trabzon'da emniyet görevlisi Ramazan Akyürek'in, "her önemli işi, Erdoğan ve Gül ile konuşarak yaparız", sözü, kapsamlıdır. Sadece tutuklamaları kapsamamaktadır ve darp silsilesini de içine almaktadır.

On Üçüncü Tez, Kemal Kılıçdaroğlu, bir tarikat müridi ve Fethullah Gülen'in kuludur. Cehepe'yi ortadan kaldırmakla görevli olduğunu, artık kendisi de saklamıyor ve bir misyoner misli kararlılıkla çalışmaktadır. Yaptıklarından sıkılmadığını anlıyoruz.

Kılıçdaroğlu'nun alevilikle bir ilişkisi yoktur ve bir Karay'dır. Davutoğlu ve Çiçek de Karay'dırlar; Yeni Cami inşaatı başlayınca, seçilen yere "Karaköy" dediler. "Karay" ya da "Karaim" Tarikatı'nın ya da dininin kurucusu, Annan bin Davut idi ve İbrani bir sözcük olan "annan", Türkçe "bulut" anlamındadır ve bunlarda çoktur. Karabulut Kemal'in asıl soyadı bu idi, ailesinde yabancı isimler çoktur; eşinin önce pek çok sakladığı adı "silviya", torunu "duru" ve damadı "nadir", ki Medine ya da Hayber'e bağlayabiliyoruz, bunlardan birkaçıdır. Davutoğlu, Çiçek'e hep sevgi duymuştu, kardeş sevgisidir.

Levent Şahverdi Arşivi

Karay Kemal'in söylediklerine itibar edemeyiz. Hiçbir alevinin, aldığı bir emir üzerine, Kahire doğumlu, Arap sekreteri, "türban vecibe'dir, geleneklerimizde var", diyen bir yobazı cumhurbaşkanı adayı yapmasını düşünemeyiz. Alevi ise, bu halde, ihanet halindedir.

Sıkılmayan bir yapısı ve ihanete düşkün bir mizacı var.

Karabulut'un cehepe'nin başına getirilmesi, akepe'nin iktidar yapılmasından daha hainane ve tehlikelidir, öyle olduğunu teşhis ediyoruz. Bunda, dışarda, Aydın Doğan ile Uğur Dündar'ın ve içerde Mustafa Özyürek'in payları büyüktür. Güzel, paylardan İsrael'i buluyoruz.

On Dördüncü Tez, bir, Erdoğan milletvekili olmadan, başbakanlığa getirilmiştir. İki, Erdoğan cumhurbaşkanı değildir. Ehil değildir ve kendisi ve getirenler sorumludurlar. Sıralayabiliyorum.

***

Şöyle özetleyebilirm, (1) Hürriyet'te Ahmet Hakan, başbakanlık yapan bir kimsenin cumhurbaşkanı olmamasını anlayamadığını yazmıştır ve Aydın Doğan'ın sesi'dir. Anayasa gereğidir; imam-hatip'te okutulmadığını biliyoruz. (2) Soner Yalçın, Sözcü yazarı, çalınan ancak toplamayı başardığı araştırmalarına dayanarak, Erdoğan'ın hem dört yıllık yüksek tahsil diploması olduğunu ve hem de yedek subaylık yaptığını ileri sürmüş ve yazmıştır. Kitabını henüz okuyamadım ancak bu buluşları bana inandırıcı bir şekilde söylendi; yazmamış olmasını temenni ediyorum. Soner Yalçın önemsiz konularda vuruyor; önemli konularda ise Erdoğan sevgisinde sınır tanımıyor. Ne yazık, bu mesele kapanmıyor ve yeni açılmaktadır. (3) Aydın Ayaydın, yetkisiz bir ademdir ve sözlerine de çok itibar etmiyoruz, muhtemelen Fethullah Gülen'den aldığı bir işaretle, "ben gördüm, dört yıl okuyordu" buyurmuştur. Gözlerini kutluyorum. (4) Profesör Yusuf Halaçoğlu, dört yıllık bir yüksek okulda okumadığını ortaya atmış, ısrar etmemiş ve ilaveten, "ben rektör yardımcısıydım, kesinlikle biliyorum" yollu ısrar etmiştir. Ancak sonra sesi kısılmıştır; mit'te çalışan bir genel başkanı var, şaşırmıyorum. (5) Karay Kılıçdaroğlu, Danıştay Skandalı sırasında, "ehliyeti yoktur" yollu bağırmıştı ve sonra unutmuştur. Usulüdür.

***

Devam ediyorum. a) Yüksek Seçim Kurulu'nun ilk işi, adayların belgelerini istemek ve tespit etmektir. Erdoğan, üniversite dip-

Levent Şahverdi Arşivi

loması gerektiren hiçbir görevde bulunmamıştır ve demek bir karine yoktur. Kurul'un getirtmesi ve incelemesi ve bu durumda, tartışmalı olduğu için bilirkişiye vermesi şarttır. Soracağız, bakacağız, bütün bunlar yapılmadıysa, Kurul toptan yargılanacaktır. Eğer varsa, mesele yoktur, açıklanmış olması kazancımızdır. b) Önceden de yazdım ve tekrarlamak zorundayım, Tuzla Piyade Okulu için başvurusu vardır, içinde dört yıllık diploma var mı, mesele basittir. Yedek subay oldu mu, çürük mü; eğer Erdoğan'ın yüksek okul diploması yoksa, Necdet Özel ile birlikte yargılanması kaçınılmazdır. Necdet Özel, burasının bir aşiret olmadığını ve Cumhuriyet olduğunu kabul etmek zorundadır. c) Kara Kuvvetleri Komutanı, aynı durumdadırlar. Yargılanma kapısını açık tutuyorum.

On Beşinci tez, Ekmeleddin Hoca'nın adaylığı harikulade bir oyun oldu, kimselerin haberi yoktu, şimdiye kadar hiçbir amel'de bir araya gelmemiş bu ikili, birbirini bulur bulmaz, birbirini aynı anda, "ne güzel düşünmüşsün, nasıl düşündün" sözleriyle kutladılar; ossaat anladık ki, kulaklarına üflemişler, daha önce anlaşmışlar ve anlayışlarını, şahitler önünde söyleyerek teyit ettiler. Seviniyoruz, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu işte o saatte bittiler ve böyle oyunlara, hiçbir tabanda, ne kadar tabansız olursa olsun, dayanmak mümkün değildir. Hep biliyoruz, özgür olmayanlar, bağlılar, esirler ya da tutsak doğmuş ya da tutsak düşmüş olanlar, işte böyle, nagehan bitiyorlar. Üflediler.

***

Birisinin, chp yönetiminin tutsaklığı, 2002 sonu diyebiliriz, belki bir-iki ay sonra, bir balıkçı lokantasında başladı. Diğerinin tutsaklığı doğuştandır. Ve bu ülkenin artık aşikar olan acıklı tarihi işte budur. Ve bu ikili, kendileriyle birlikte, partilerinin sonunu da, şeklen ve resmen ilan etmiş oldular. Artık hiçbir kiymet-i harbiyelerini göremiyorum.

***

Bir oyuncak-model olarak çıkardılar, ancak bir seyyar vaizin aklına gelebileceğinden kuşku duymuyoruz. İki hedef gördüler, birincisi, bir model sunmak ve pratik ders vermektir, "dilini tutabilirsin ve efendi olabilirsin" ve ikincisi seçilmesini kolaylaştırmak istediler.

***

Erdoğan'ı Çankaya'ya ittiler. Kolay seçim için yapıldığını, başından itibaren herkesler teşhis ettiler, böylece seçim sanki ikizler arasında oluyordu, bir efendi-yobaz ve diğeri, Medine'den bulunmuş,

Levent Şahverdi Arşivi

artık kavga için kavga eden bir non-efendi; maksat hasıl olmuştur. Erdoğan en hızlı bir şekilde çıkarılmıştır. Güzel, en heyecansız ve seçime hiç benzemeyen seçimdir.

***

Hep kucaklanmıştır. Hep taşınmıştır.

***

Ekmeleddin Hoca, Erdoğan'a kesilmiş modeldir.

Davutoğlu minyatür ve çok daha "oynak", ayrıca söylediklerini hızla "nisyan ile malül" bir Ekmeleddin'dir. Bulunmuş ve zorlanmıştır; Erdoğan da bir haftalık nöbet içinde bütün verdiği sözleri yutarak, hiç aklında olmayan Davutoğlu'na razı olmuştur. Güzel ve şimdi her ikisinin "yutuş", dönemlerine giriyoruz.

***

Yakışık Yakıştırmalar

Kılıçdaroğlu, Gülen'in evladı ve Aydın Doğan'ın evlatlığıdır.

Sözcü, Karabulut Kemal'in, sözcüsüdür.

Şükrü Küçükşahin, *Hürriyet*, Karay Kemal'in sır katibi ve meddahı'dır.

Kılıçdaroğlu, şimdi bir eskici dükkanı sahibidir.

Karabulut, sadece geri'yi koklar ve gerici toplar.

***

Ahmet Karay Davutoğlu'nun matbuat ile ilk halvetinde, "tabii, zaten öyle, başbakanlığı aldıktan sonra ağzımdan kutuplaştırıcı bir söylem duydunuz mu" demişti ki, bu cümle tam Türkçe değil, ancak Kırımlı olup cümle kuruşu zayıftır. Haber, 15 eylül 2014'te, Hürriyet'te çıkıyordu ve ben, dili bir yana, kendi mühim bu cümlenin, vehim dünyası zengin Tayyip Bey'i çok üzeceğini biliyorum. Ve bu yetmemiş, bir de Karay Başvekil, "artık muhatapları Cumhurbaşkanımız değil, benim" demiş ki, çok ağır buluyorum. Şu hal mi, "başbakanlığı aldıktan sonra" diyor, Erdoğan Bey'in hassas kalbini hiç düşünmüyor ve sanki bu sözcüğü, "Erdoğan", unutturmak istiyor. Sıfır'ı sever, peki "sıfırlamak", sever mi, neden olmasın; bu dönemde "Ülker" çok zengin olmuştur. Dünür de olsa, ailenin başbakanı da var.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Sabri Ülker'in de İbrani asıllı olduğunu yazmıştım, not ediyorum. Kibarca yazılmış mektubunu almıştım, basılıdır. Şimdi Ülker'ler daha da güçlendiler ve kendilerine bir de başbakan aldılar.

***

On Altıncı tez, mesele önemli mi yoksa değil mi, pek bilemiyorum. (1) Akepe, devlet imalatıdır, tohumunu Strateji Uzmanı Wohlstetter'e kadar uzatabiliyoruz. Boş, derme çatma, hiçbir fikriyatı ve adamı olmayan bir devşirme kuruluşudur. (2) Almamış, verilmiştir; kuruluşunda, 2001, İsrael'in katkısını unutamıyoruz. Genelkurmay Başkanı Kıvrıkoğlu ve Bahçeli ortaklığı, Amerika'dan Derviş'in haberleşme yardımıyla, 2002 tarihinde oturtulmuştur. (3) Fakat Erdoğan'da çok fazla "fazla" ve çok fazla "eksik" bulunmaktadır ve buluyorum. Tekrarlamış oluyorum ve ne yazık, zorunluluktur.

Peki kurtulmak mümkün değil mi, mümkün; ancak bir zihinsel engelle karşılaşıyoruz. Şudur, "akepe yoktur", var, ancak, "hava-cıva" tabir ediyorlar. İnanıyorlar ki bu yapay oluşum, Erdoğan olmazsa derhal patlayacaktır. Patlamasını ve dağılmasını istemiyorlar.

***

Mandat rejimi de benzer şartlarda çıkmıştı, Başkan Wilson dağılan imparatorluklarda her kavme bir devlet vaat ettiler ve zamanı gelince de kendi vaatlerinden kendileri ürktüler. İşte bu zamanda "mandat" icat edildi, verip geri almaktır; devlet verip geri almak, demektir. Erdoğan'a da bir "mandat" düşündüler, Çankaya'ya çıkaracaklar; 2007 başkanlık seçiminde Aydın Doğan'ın büyük projesi olmuştu; Erdoğan'ı çıkarmak, bir de çıkarmak demekti, orada oturacaktı, Turgut Özal örneğini biliyoruz.

Cazip ve aynı ölçüde kazip bir projedir ve Yalçın Küçük duvarına çarpmıştı. "Olmaz" diyordum; a, Dört yıllık diploması yoktur. b, Sarası büyüktür. "Grand Mal", kendisini tutamamaktadır, Gata'da muayene etmek şarttır. c, Rapor isterim. d, Yoksa askerlik de yapmadı mı, soför ehliyeti yok görünmektedir ve "çürük" çıkmış olma ihtimali yüksektir. İşte buradaydık, Erdoğan, cesaret edememiştir. Ve bitiriyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

On Yedinci Tez, peki gerçekten bulunmaz mı, bu soruya "kanunsuzluk" ilkesi ile cevap verebiliyorum. Bir, Erdoğan'ın Çankaya'ya çıkması kanunsuzdur. İki, Erdoğan cumhurbaşkanı değildir. Üç, bulunduğu yerden inecektir. Yakındır.

On Sekizinci Tez, Erdoğan'ın başbakanlığı kanunsuzdur.

Ve 2002 seçimlerinde milletvekili olamamıştı ve kıvrandığı bir zamandır. Başbakan Gül'dür ve Erdoğan çare aramaktadır. Kanunsuzluk her zaman Erdoğan için bir çaredir. Buradayız.

***

Tam tarihini bilemiyoruz, 2002 sonu ya da 2003 başıdır ve Deniz Baykal'ı aldılar ve Çengelköy'de bir balıkçı da buluştular. Erdoğan'ın Deniz Baykal'ın önüne kaset koyduğunu ve Baykal'ın esir düştüğünü artık biliyoruz.

Arkasını herkes bilmektedir. Bir, derhal anayasa değişikliği yapılıyordu ve chp başkanı Baykal öncüdür. Kanunsuzdur. İki, derhal, Siirt'te seçim yenilemesi tertip ediliyordu. Kanunsuzdur, çünkü iptal edilen seçime girmeyenler, yeni seçime giremiyorlar; ancak Baykal artık tutsaktır ve tutuşmuştur, kapı açıyor. Ve bütün kanunsuzluklar sıralandı ve Erdoğan artık başbakandır. Kanuni bir yanını bulamıyoruz.

***

Şunu da ekleyebiliyorum, kanunsuzlukların ve komploların her aşamasında Aydın Doğan ile karşılaşıyoruz. Chp bir tutsak ve bir kuldur, 2007 seçimlerine girmediler. Ve işte bu sırada Kılıçdaroğlu'nu hazırladılar. Komplo'nun bir parçasıdır ve parlatılma işini Aydın Doğan gazete ve televizyonları yaptılar. Ve zamanı gelince kasetleri açtılar. Baykal büyük üzüntüler içinde ve bu arada, "Pennsylvania masumdur" hıçkırıkları içinde başkanlığı bıraktılar. Kılıçdaroğlu'nu oturttular.

On Dokuzuncu Tez, Bir, cumhuriyetçilerin üzerine yürüdüler, komplo üzerine komplo kurdular ve zindanlara doldurdular. İki, bir tek askeri yoktu, Gülen'in tertiplediği polisleri, emniyet müdürlerini, savcı ve hakimlerini kullandılar. Ancak Washington ve Tel-Aviv Gülen'i tahrik etmiş olabilir, aralarında sürtüşmeler görülüyordu ve doğaldır. Fakat asıl mesele artık dolu zindanları taşıyamıyordu, yükünden korkmaya başlamıştı ve bir günah keçisi aradığını biliyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Devlet'i ikinci kez bölmek için saldırı başlattılar. Üç, "Yeni Türkiye" derken asıl kendisini yenilemek istiyordu ve hiç bağlılığı ve sadakati olmayan bir islamisttir; yol arkadaşlarını "eski yol arkadaşları" yapmak istedi ve akepe'yi bunlara kapatıp, kullanılan bir deyişle, "yeni yetmeler" ile devam kararını ilan ediyordu. Benzerlerini politik tarihlerde okuyoruz ve biliyoruz.

Hiçbirini yok edemediler ama hepsini yaraladılar ve karşılarında durabilecek bir gücü yoktur. Kaldı ki, gücü hiçbir zaman olmamıştır; oligarşinin, ordunun, yedekleri mhp ve chp'nin güçlerini kullanıyordu ve tabii Washington'a dayanıyordu. Ancak ayağının altındaki toprak kaymıştır.

Bu sözcüğü, "döner", kullanmak istemiyorum, artık Azerbaycan, Katar ve Kıbrıs arasında "döner" ve işi budur. Yalnız bu sözcüğün dilimizde bir ayrı kullanış ve anlamı var. Bu nedenle ve yerine "dönek" diyorum, bundan sonra yalnızca öyledir.

Yirminci Tez, "Üç kasım tezlerini", üzerindeki tarihle, 4 kasım 2002 tarihinde düşmüştüm ve "beşinci tez" şudur: "Cumhuriyet, tarihinin en büyük krizi ile karşı karşıya gelmiştir. Tanımlarını reddeden bir fiili durum var ve cumhuriyet düşünebilen ve çözüm arayabilen kadrolarını ve kaynaklarını tüketmiştir. Krizi kavraması imkansızdır". Ne kadar ilginç, not düştüğüm tezleri sadece ben ciddiye alıyordum ve bu nedenle aynı günlerde "darbe" dedim. Hayır, "demedim", bağırdım. Çünkü tarifine hiç benzemeyen bir "darbe" görüyordum. İlaveten, yüksek komutanların "otuz beş yıldır beklediği ekip işte budur", bunları da tekrarlıyordum. Tekrarladıklarıma yanlış diyemem, eksiktir; beklemek mi, "hayır", hazırladılar. Asıl orduyu hazırladılar.

***

Şimdi tersini ve söz uygunsa, "ters-darbe" görüyorum.

***

Ve "muttarit darbeler", hep, duyuyorum.

***

Ve 2023 tarihinde sultanlık ile halifelik artık hayaldir. Görüyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Ekmeleddin, Erdoğan'ın oyuncak-modeli ve ışid ise pilot-projesiydi, artık bunlar pek geridedir. Şimdi Erdoğan'ın bir pilota ihtiyacı var, pervanesi mutlak döner ve tayyare hep kapıdadır.

***

Ve "Obama Doktrini" mi, ışid'i yutmak demektir.

Erdoğan'ın birinci vazifesi, ışid'i yutmaktır.

Washington'ın pek ihtiyacı kalmadığını anlıyoruz. Yutmasını beklemektedir. Üç-dört yıl, diyorlar; uzun mu kısa mı, bilmiyorum ve ilgilenmiyorum. Yalnız bir kez, Birand'ın Günü'nde söylemiştim, tahribatlarını tamir için en az otuz yıla ihtiyacımız var. Ben bunları söyleyince, "darbe" hazırlıyor, demişler. Hayır, plan yapıyorum. Mesleğim'dir.

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ SURE

DEVRİMCİ DURUM

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

birinci bölüm

REVOLÜSYON/RESTORASYON

Karşı-Devrim de Devrim'dir

Marx, *1848 Devrimi Yazıları*,

"The Bourgeoisie and Counter-Revolution", CW-8, p. 154.

Marx, *The Revolutions of 1848*, Pelican, p.186.

We *have never concealed the fact that we stand on a revolutionary, not on a legal foundation. Now the government for its part has abondoned the hypocrisy of legal foundation. It has placed itself on the revolutionary foundation, for the counter-revolutionary foundation is also revolutionary.*

***

Toplumcu Cumhuriyet

Haziran '48 Günlerinde Proleterya'nın Kanında Boğuldu

Marx, *The Eighteenth Brumaire of L. Bonaparte*

Marx-Engels, SW, p.168.

On the threshold of the February Revolution, the social republic appeared as phrase, as prophecy. In the June days of 1848, it was drowned in the blood of the Paris Proletariat, but it haunts the subsequent acts of the drama like a ghost.

***

Restorasyon, Anti-Demokratik'tir

Profesör Hill, *Reformation to Industrial Revolution*, Pelican, 1969, p.140.

Levent Şahverdi Arşivi

The most important feature of the restoration for our purposes was its anti-democratic character.

***

Revolüsyon ile, Önceleri, Restorasyon Kastediliyordu

Hannah Arendt, *On Revolution*, Pelican, 1965, p.43

The fact that word "revolution" meant originally restoration, hence something which to us is its opposite, is not a mere oddity semantic. The revolution of the seventeenth and eigteenth centuries, which to us appear to show all evidence of new spirit of modern age, were intented to be restorations.

***

Bastille Alınınca, 14 Temmuz '89

On Altıncı Lui soruyor: "Yoksa Bir İsyan mı",

Baş Mabeyinci'nin Cevabı:

"Hayır Efendim, Bu Bir İhtilal/Devrim"

A.Soboul, *La Révolution Française*, Presses Universitaires de France, 1988, p.7

...inquiet, Louis XVI interroge, "est-ce donc une révolte?"[25]*, -Non, Sire, répondit le duc de La Rochefoucauld-Liancourt, "c'est un révolution."*

Türkiye İşçi Partisi, eski deyişle "ihtilalci" ve yeni söyleyişle "devrimci" bir "parti" idi; 1961 yılı, kuruluşudur. İlk genel başkanı Mehmet Ali Aybar olmuştu; Nazım Hikmet ile yakın akraba, Ali Fuat Cebesoy ile aynı ailedendi. Dedesi, Kurtuluş Savaşı'nın önderlerindendir. Aybar, milli atletti; uzun boylu, mağrur bir hali vardı¸"Lord Aybar" isimlerinden birisidir. Hep yakıştırdıklarını biliyoruz ve liderimizin, cumhuriyet kurucusu bir aileden gelmesinden ve "asil"

25 Soboul, *"une emeute"*, yazıyor, ancak pek çok yerde, On Altıncı Lui'nin *"une révolte"* dediği kayıtlıdır. Bunu aktarmayı tercih ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

olmasından gurur duyan bir halimiz vardı. Ancak partide, "devrim" ve "devrimci" sözcüklerinin kullanılmasını doğru bulmazdı ve pek kullanmazdık. Yasaklıyordu demek, doğruya yakındır.

***

Ankara'nın, Kızılay Meydanı olduğu zamanlardaydık. Parti, dergi çıkarıyordu ve adı "*Dönüşüm*" idi, "devrim" yerine kullanıyorduk. Gençlerimiz akşam üzerleri, herkesin Kızılay'dan geçtiği zamanda, "*Dönüşüm*" satarlardı. "Kurtuluş İçin Dönüşüm" diye bağırırlardı. Halk koşardı, o sıralarda, Kızılay'da "halk" daha çok memurdu ve memurların dönüşümcü olduğu bir tarihtir. Her öğle üzeri, Kızılay, Ankara oluyordu. O kadar öyle ki, İsmet Paşa da, sanki alkışlanmak ihtiyacı duyunca, Kızılay'da bir banka şubesine giderdi ve halk alkışlardı; akşam yaklaşınca, meydan kalabalıklaşırdı. Gençlerimiz Dönüşüm'e çıkardı; "Kurtuluş için Dönüşüm" dönemini yaşıyorduk.

Mehmet Ali Bey, Galatasaray'dan mezundu; sonra hukuk okudu, üniversitede doçent olmuştu, solcu saydılar ve attılar, her halde "revolution" sözcüğünün "dönüş" ya da "dönüşüm" anlamına geldiğini biliyordu. Kopernik, astronomi üzerine, çığır açan kitabına, "revolüsyon" adını koymuştu, gökcisimlerinin dönüşünü ve bir dönüşten sonra başladığı yere gelmesini analiz ediyordu. Dünya'ya, dönüş'ü yakıştırmıştır. Başlangıçta, hiçbir politik anlamı olmayan bir sözcüktür.

Bizler, Türkçe saydığımız "devrim" sözcüğünü, genel anlamıyla, kullanıyorduk; Türk Dil Kurumu, "pek kısa zamanda meydana gelen temelli ve önemli değişiklik" karşılığını veriyordu. Ancak, Arabi "devran" ve "devr" kelimelerinden gelme ihtimali yüksektir; ilki "dönüp dolaşma" ve ikincisi ise "dönme" anlamındadırlar. "Revolution" sözcüğüne uzak düşmüyor; yalnız Aybar, temkinli ve tedbirli idi; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, *Zincirli Hürriyet* dergisini çıkarmış, kısa olsa da, hapis yatmıştı. Belki de bu yakınlık nedeniyle, Mehmet Ali Bey, "devrimci" bilinmemizi istemiyor ve bu sözcüğü kullanmamızı uygun bulmuyordu; "dönüşüm" çok masumdur.

***

Bununla birlikte tedbirde ya da tedbirsizlikte de eşitsizlik var; "İkinci Kurtuluş Savaşı", Kuva-i Milliye, yirmili yılların devrimci ruhu, otuzlu yılların atılımları, hem yazılarda ve hem ağızlardadır. Heyecan doluyduk; sanki, Mustafa Kemal'in yeniden doğduğu ve yükseldiği bir dönemi yaşıyorduk. Büyük bir edebiyat, büyük bir kampanya ve müthiş bir tartışmadır; güzel, o kadar öyle ki, bazen

Levent Şahverdi Arşivi

ben biraz daha ileri giderek, "kemalizmi, bizim kuşak doğurdu" da diyorum. Sanki yeni bir doğum istiyorduk ve pek bilmeden, bir "restorasyon" çağrıştırıyorduk.

Burada da kalmadı, gençlerimiz kalpak giyiyordu ve Kemal Paşa'nın ünlü kalpaklı resmini seviyorlardı ve çok zaman bu resimle yürüdüler. Neden mi, kalpak, 1920 ihtilalcilerinin baş-giysisidir ve arada bir bağ kurdular.[26] Kendilerini onların yerine koydular ve sanki aynı adamdılar.

***

Artık tarih oldu, Türkiye İşçi Partisi'nin Türkiye'yi döndürdüğünü kabul etmek ve en azından ileri sürmek durumundayız. 1961 yılında kurulmuştu, 1971 yılında kapatıldı; "on yıl" Türkiye'yi çevirmiştir. Neler yapmadı ki, yaptıkları arasında "disk" de var, "bir 'tip' kuruluşudur", işçiler bir sınıf oldular, "devrimci işçi sendikaları konfederasyonu" anlamındadır. Ve bu işçiler de bir "15-16 haziran" yaptılar, 1970 yılındayız. İstanbul proletaryası işte bu iki günde İstanbul'u kontrollerine aldılar. İktidarı almaya varmadılar. Peki neden, bilmiyoruz. Belki de Marx'ın lafzına uyarak çelişkilerin olgunlaşmasını beklediler. Ben, devrim ile ham çelişkiler arasında bağ kuruyorum.

***

Elli yıl, işte budur, Türk mülk sahipleri sınıfı, elli yıl, işte sadece "never again" dediler ve bir daha olmaması için her yola başvurdular. Bir, kendilerini "burjuva" olmaktan çıkardılar ve sonra yobazizme sığındılar. Restorasyon'ları işte budur, demek durumundayız. İki, oligarşi, gittiği her yere orduyu da götürmüştür; aydından ve soldan korkmuştur, nedeni var. Üç, halkımızı, önce aşırı dindar ve sonra yobaz yapabilmek istediler ve kendileriyle başladılar.

***

Bir çağı kapatma ve diğerini açmada, Kopernik'in kitabı, İstanbul'un fethi kadar önemlidir. Kopernik, bir kitap yazmış, 1543, ve adını, "*De Revolutionibus Orbium Coelestium*" koymuştu, kısaca "*Revolutionibus*" deniyordu, ve bu sözcükten korkmuyordu. "Dönüşüm" anlamındadır ve korkması için bir neden yoktur. Asıl korktuğu, dünyanın durmadığını ve döndüğünü yazmasıdır. Bunu yazmak bir ihtilaldir ve biz "devrim" diyoruz.

---

26 Bu kalpaklı, *Dönüşüm* satan gençler arasında yoktum. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'ndaydım. Partinin Bilim Kurulu'nda idim ve yöneticilere yakın bir konumum vardı. Beni dostları saydılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Balşaya Sovyetskaya Entsiklopediya

BİLGİLERİNİZDE NİTELİKSEL DEĞİŞME: DEVRİM'DİR

Реставрация (во Франции)

Реставрация во Франции, период вторичного правления династии Бурбонов, свергнутой в конце 18 в. в результате Великой французской революции. Различают 1-ю Реставрация (во Франции) (1814-15) и 2-ю Реставрация (во Франции) (1815-1830), отделённые одна от другой периодом «Ста дней». Конец режиму Реставрация (во Франции) представлявшему интересы главным образом дворянства и клерикалов, был положен Июльской революцией 1830.

Революция (переворот)

Революция (от позднелат. revolutio - поворот, переворот), глубокое качественное изменение в развитии каких-либо явлений природы, общества или познания (например, геологическая Революция (переворот), промышленная революция, научно-техническая революция, культурная революция, Революция (переворот) в физике, Революция (переворот) в философии и т.д.). Наиболее широко понятие Революция (переворот) применяется для характеристики общественного развития (см. Революция социальная). Понятие Революция (переворот) - неотъемлемая сторона диалектической концепции развития. Оно раскрывает внутренний механизм закона перехода

Levent Şahverdi Arşivi

количественных изменений в качественные. Революция (переворот) означает перерыв постепенности, качественный скачок в развитии. Революция (переворот) отличается от эволюции - постепенного развития какого-либо процесса, а также от реформы, находясь с ней в сложном соотношении, характер которого определяется конкретно-историческим содержанием самой Революция (переворот) и реформы.

.....

BSE/21, Üçüncü Baskı, 1975, Str.545

Sovyet Ansikopedisi, "*revolyutsia*" girişine, "*revolutio*" sözcüğü ile başlıyor, geç-Latincedir ve ayrıca Rusca, "*povorot*", ve "*perevorot*" kelimelerini de kaydediyor ki ilkini, "dönüş" ve ikincisini, isyan, darbe, tufan-felaket ve "devrim" olarak çevirebiliyoruz. Doğada, bilgide, toplumda, bunlardan herhangi birinin gelişmesinde büyük ve niteliksel değişmeye devrim/revolüsyon demektedir, tarifi budur. *Ansiklopedi*'nin girişine göre, sanayide, bilimsel-teknolojik gelişmelerde, fizikte, felsefede, kültürel alanda revolüsyon/devrim olmaktadır.

***

Ansiklopediler, özlü ve tartışmasız tarifler yazarlar ve bu maksatla almış bulunuyorum. "Büyük" ansiklopediler, kristalize edilmiş düşünceler veriyorlar ve buradalar.

***

Güzel, o tarihte bu sözcük, "revolüsyon", bugünkü anlamında olmasa da, Kopernik'in buluşu devrimciydi, biliyordu ve yayınlanmasını geciktirmesinden anlıyoruz. Sovyet tanımına uymaktadır; Kopernik, tekrarlıyorum, devrimci bir iş yapıyordu. Buluşunun tehlikeli olduğunun bilincindeydi. Engizisyon'dan korkuyordu; bu nedenle olabilir, hem yayınlanmasını, muhtemel ölüm tarihine göre planladı ve hem de içine, "yazdıklarıma inanmayın" anlamına gelebilecek bir ön-savunma düştü. Kurtuldu. Kopernik astronomisine bağlı Galileo ise büyük tehlikelerle karşılaştı ve yalnız tradisyonlarda, kabul ve anlatımlarda, islamda "hadis" diyoruz, nak-

Levent Şahverdi Arşivi

ledildiği türden pek kahraman değildi; "*se revolter*" edebiliyordu. Dolayısıyla, kurnazlıklarıyla, hayatta kalabildi. Aynı astronomiyi savunan Giordano Bruno ise yürekli bir aydın oldu; "*se revolter*"[27] etmedi, "dönmedi", o zaman da sözcük bu anlama geliyordu, odun yığını üzerinde yaktılar.

Ve bütün bunlar, benim parmak bastığım, Galileo anlatımındaki nüans hariç, hep bildiklerimiz arasındadırlar. Ama yine de, "revolüsyon" sözcüğünü ve kısa tarihini, bu arada, daha sonraki zamanlarda anlamıyla, "revolüsyoner" kelimesinin, devrimci'nin, tanıtımına uvertür olmak üzere, kısmen tekrarlamış oluyorum. Bir tür zorunludur.

***

Bu sözcüğün, "*révolution*" sözcüğünün, tarihi mi, lexicologue Alain Rey'in, "*Révolution-Histoire d'un Mot*", bir sözcüğün tarihi, önümüzdedir ve mükemmeldir. Başında bomboş bir sayfa var ve sadece şu yazılıdır: "*Révolution: solution de tout réve*", her düş'ün çözümü, devrim'dir, anlamına geliyor. Babeuf için çok doğrudur.

Profesör Rey'den öğreniyoruz, Fransa'da, ilk kez 1370 yıllarında görülmüştür, "*attesté*" olmuştur, demek istiyorum; Rey, "latinisme" etkisine bağlıyor, "latincilik" sayabiliyoruz, çekiyor ve alıyorlar. Ben de şu paragrafı alıyorum: "*Une révolution au Moyen Age, si elle n'est pas retour d'un astre, marque la fin d'un temps; le mot est lié a* révolu, *latinism introduit par Oresme vers 1370 et qui s'emploie alors a propos des planetes et des période de temps. C'est l'idée-force attachée au mot du XIIIe siecle au XVIe siecle et qui permet seule de le comprendre.*"[28] Profesör Rey, "revolüsyon" sözcüğünün Orta Çağ'a ait bir "kesme"/*to coin*, olduğunu kaydediyor ve uzun yüzyıllar "dönüş" ve eğer "dönüş" de değilse, "son", aynı manaya gelmek üzere, "bir zaman sonu" demek olduğunu kaydetmektedir. Nerede ise üç asır, astronomide ve göklerde kaldı ve zaman da yıldızların hareketine bağlanıyordu. "Son" fikri de çıkmaktadır.

***

Profesör Rey, "*révolution descend sur terre*", bir yerde, "devrim yeryüzüne iniyor" demektedir ve yere inen ilk sözcük, "*révolter*"

27 Aynı köktendir, ancak "revolter" ilk politize olandır, önceleri astronomik anlamda "dönmek" idi, sonra, inancından vazgeçme ve hatta "dönek" anlamını kazandı. Galileo'ya, tradisyonların aksine, bu anlamı uygun düşmektedir.

28 A.Rey, *Révolution - Histoire d'un Mot*, Gallimard, 1989. p.34.

Levent Şahverdi Arşivi

oldu. Zaman zaman savant dilimizde, bilimsel konuşmamızda da kullandığımız "*volte face*", "yüz seksen derecelik dönüş" ve çark var; fiil olarak "*volter*" ki "çark etmek" anlamındadır ve "*révolter*" ya da "*se révolter*" ile aynı köktendirler. Parti'sini terk, din değiştirme, bir bağımlılıktan ayrılma, hepsi, "*révolter*" ile söyleniyorlar. Çok güzel, bu sözcükte henüz kuvvet kullanımı connotation/yananlam yer almamaktadır. Buradayız.

Fakat çok geride de değiliz; Soboul, On Altıncı Lui'in ünlü sözünü "*est-ce donc une émeute?*" olarak yazmıştı. Ancak pek çok kaynakta "*une révolte*" olarak kaydediliyor, "yoksa bir isyan mı", artık yeryüzüne inmiştir ve kuvvet kullanımı da içermektedir. Hızlıdır.

Şöyle söyleyebilirim, on yedinci yüzyıl sonu ve on sekizinci yüzyıl başı, "*despotisme éclairé*", "Aydınlamacı despotizm" döneminde, hem revolüsyon'da şiddeti ve hem de revolüsyon'un restorasyon'dan ayrılmaya başladığını tespit ediyoruz.[29] "İlerleme" düşüncesi ile Aydınlanmacı doktrini birbirinden ayıramıyoruz.

***

Roma'da, İsa'dan iki yüzyıl önce, Gracchus Kardeşler'in eşitlikçi devrim ve yönetimlerinden sonra Gais Gracchus'un üç bin taraftarı ile birlikte katledilmeleri üzerine tarihçi Mommsen, "*restoration is always revolution*"[30] demişti, restorasyon için darbe, olarak anlayabiliyoruz. Ve Mommsen, restoratörlerin, "*in the most essential points*", önemli değişikler yapmadıklarını ve yönetimi devrim anayasası ile sürdürdüklerini not ediyordu. Önemlidir.

***

Öyle yazılıyor, "marksist tarihçi" Profesör Hill, Cromwell'den sonra, krallık döndüğünde, "*the old state was not restored, only its trappings*" diyordu.[31] Kısaca şöyle, 1658 yılında cumhuriyetçi, diktatör Cromwell öldü, yerine oğlunu getirdiler ve yürütemedi. Parlamento, İkinci Charles'ı davet etti ve *Balşaya Sovyetskaya Entsiklopediya, v*

29 Machiavelli, insanların her zaman geçmiş zamanı övdüklerini ve şimdiki zamanı kötülediklerini kaydediyor. Bunu da, geçmişin utanç verici kötülüklerini kaydetmeme eğilimine bağlıyor.
"*Man always priase the olden days.....*"
"*.. the people keep quiet about those events it would be shameful to record..*"
Machiavelli, *Selected Political Writings*, edited and translated by D. Wootton, Hackett Publishing Company, Indianapolis, 1994, pp.158-159.

30 Th. Mommsen, *The History of Rome*, vol. III, Routlege, 1894-1996, p.372.

31 Christopher Hill, *Reformation to Indusrial Revolution*, The Pelican Books, 1969, p.135.

Levent Şahverdi Arşivi

1660 soverşilas' restavratsiya,[32] *Styuartov*, diyordu; restorasyon, tamamlanmıştır, anlamındadır. Profesör Hill ise "restore olan krallık değil ve sadece süsleri'dir, süsler korunmaktadır," diyordu. Kral, ikinci kral, kendisini kral sanıyordu ve "restorasyonu" anlamaya çalışıyoruz.

***

Ve 1688/1689 tarihinde daha ileri gittiler, aristokrasi ile toprak oligarşisi el ele verdiler, William of Orange Londra'ya çağrıldı ve William ile Mary, Kral ve Kraliçe ilan edildiler. Ve buna bir de "*Glorious Revolution*", Şanlı Revolüsyon, adını verdiler.

Hannah Arendt, bu vesile ile, "*the fact that the word 'revolution' meant originally restoration*"[33] diyordu ve bu sözcüğü "dönüşüm" anlamında kullanıyorlardı. Krallık restore edilmektedir.

Engels

İNGİLİZ VE FRANSIZ DEVRİMLERİ ÜZERİNE

The English revolution of the seventeenth century provides the exact model for the French one of 1789.

***

Cromwell is Ropespierre and Napoleon rolled into one.

Marx

AVRUPA DEVRİMLERİ ÜZERİNE

The revolution of 1789 (at least in Europe) as had its prototype only the revolution of 1648.

***

The revolution of 1648 and 1789 were not English and French revolutions, they were revolutions of a Europen type.

F.Engels, *CW*/Vol. 3, p.473.
K.Marx, *CW*/Vol.8, p.161.

32 Restoration/restorasyon demektir.
33 Hannah Arendt, *On Revolution*, Penguin Books, 1973, p.43.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Marx, 1648 İngiliz ve 1789 Fransız Devrimleri'ne "Avrupa Devrimleri" adını veriyor ve '48, '89 devriminin modelidir. Ancak böyle olmakla birlikte, 1789 devrimi artık "revolüsyon" ad ve kavramını kodifiye etmiş durumdadır. Şöyle de söyleyebiliriz, "devrim", bir düzende niteliksel ve temelli değişiklikler yapma demektir. Restorasyon ise, devrimi sürdürebilmek için, bazı ileri mevzilerden çekilme ve bir tür tahkimat yapma işidir.

***

Güzel, 1789'da, "*révolution*" adını ve 1814-15'te, "*restoration*" kavramını yerleştiriyorlar. *Simplement que, si la France ne voulait plus du despotisme impérial, elle ne veut plus d'un rétour a'Ancien Régime*;[34] Napoleon tekrar imparator olmak için çıktı, Fransa reddetti, artık "emperyal despotizmi" istemiyorlar ve Ancien Régime ise dönmekten çok uzaklar. *Un rétour*, bir dönüş, kapısı artık kapalıdır. Yaptıkları değişiklikler çok azdır ve buradayız.

***

Son olarak, "İnönü- Bayar Restorasyonu", bir periyodizasyon icadı olarak, pek yenidir ve İsmet Paşa'nın meşhur temkinliliği ile sadece bir aşırı restorasyon'dur, diyebiliyoruz.[35] Kalıcı olamamıştır ve 27 mayıs Devrimi'nin kaçınılmaz olduğunu biliyoruz.

34 *Encyclopedia Universalis*, vol.14, p. 174.
35 Kitapta bu konuda ayrı bir bölüm yer alıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

REVOLÜSYON/RESTORASYON

Sayfa 99) Hukuki değil, devrimci bir zeminde olduğumuz gerçeğini hiç gizlemedik. Hükümet kendi adına, hukuki zemin riyakarlığını artık toptan bırakmıştır/terk etmiştir. Kendisini devrimci bir zemine oturtmuştur, çünkü karşı-devrim de devrimcidir.

Sayfa 99) Şubat Devrimi'nin eşiğinde/Şubat Devrimi'ne ilerleyen günlerde, toplumcu cumhuriyet bir söz olarak, bir kehanet olarak ortaya çıktı. 1848 haziran'nında/haziran günlerinde, bu söz, bu kehanet Paris Proletaryası'nın kanında boğuldu, ancak dramanın ilerleyen perdelerinin hepsine bir hayalet gibi dadandı, hiçbir perdeyi rahat bırakmadı.

Sayfa 100) Restorasyonun, buradaki bakışımız açısından en önemli özelliği, anti demokratik oluşudur.

Sayfa 100) "Revolüsyon" sözcüğünün, başlangıçta restorasyon anlamını taşımasının, dolayısıyla bizlere göre kavramın zıddına işaret eden bir anlam taşımasının altında yatan, yalnızca anlambilimsel bir tuhaflık değildir. Modern çağın yeni ruhunun tüm kanıtlarını sunduğunu kabul edegeldiğimiz on yedinci ve on sekizinci yüzyıl devrimleri, restorasyon amaçlıydılar/restorasyonlar olarak tasarlanmışlardı.

Sayfa 100) On Altıncı Lui, endişeyle soruyor, "Yoksa bir isyan mı?", - Hayır Efendim, diye yanıt veriyor Rochefoucauld-Liancourt Dükü, "Bu bir devrim".

Sayfa 105) Ortaçağ'da devrim terimi ya bir yıldızın dönüş hareketine ya da bir zamanın bitişine gönderme yapar; terim "révolu" sözcüğüyle ilişkilidir ve bu sözcük de yaklaşık 1370 yılında, latinizmin bayraktarı Oresme tarafından gezegenlerle ve zaman süresiyle ilgili olarak kullanmıştır. On üçüncü yüzyıldan on altıncı yüzyıllara dek terime atfedilen anlamın ardındaki fikir budur ve terimin anlam evreni ancak böyle anlaşılabilir.

Sayfa 107) On yedinci yüzyılın İngiliz devrimi, 1789 Fransız Devrimi'ne tam bir model sundu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sayfa 107) Cromwell, Robespierre ile Napolyon'un tek surette birleşmiş halidir.

Sayfa 107) 1789 devrimi (en azından Avrupa'da) ilkörneğini yalnızca ve yalnızca 1648 devriminde buluyordu.

Sayfa 107) 1648 ve 1789 devrimleri İngiliz ve Fransız devrimleri değil, Avrupa tipi devrimlerdi.

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüm

BİR RESTORATÖR: İSMET PAŞA

Fransa'da İlk Restorasyon, İhtilal'in Temelli Kazanımlarına Dokunmadı

Que faut-il retenir alors quelques mois qui séparent les deux entrées triomphales des Louis XVIII à Paris en mai 1814 et en juillet 1815? Simplement que. si la France ne voulait plus du despotisme impérial, elle ne veut plus d'un retour a l'Ancien Régime, et entend défendre, outre les conquêtes juridiques et sociales de la Révolution et fixées le Code civil, un minimum de libéralisme politique. Louis XVIII, a qui ne manquait pas la finesse, le comprit bien: en ce sens, Napoléon, par les Cent-Jours, lui a peut-être montré la voie de la sagesse.

Encyclopedia Universalis/14, 1968, p.174.

***

'38 Mülkiye Mezunu:

Atatürk'ten Korkardık & Bayar'ı Sevmezdik & İnönü'ye Bağlıydık

Nazım Hikmet bizim için karanlık ormanların derinliklerinde yitip gitmiş bir masal kahramanıydı.

***

Atatürk'e büyük saygıyla ve biraz da korku ile, İsmet İnönü'ye daha çok sevgiyle bağlıydık. Celal Bayar'ı sevmiyorduk.

Cahit Kayra, *38 Kuşağı*, İstanbul, 2002, s.85.

***

Levent Şahverdi Arşivi

'39 Doğumlu:
İnönü'nün Karşı Devrim'i

Kısacası, bugünün Türkiyesi'nde yaşanan tüm olumsuzlukların temeli, Atatürk'ün öldüğü gün atılmaya başlandı ve 1945-1950 arasında bu temel üzerinde ülkemizin kara yazgısının taşları teker teker örüldü.

Bugün artık çatısı kapanıyor.

Çetin Yetkin, *Karşıdevrim 1945-1950*, İstanbul,2003, s.21.

***

Roma'da Gracchi Revolüsyonu'nu İzleyen Restorasyon

Restoration is always revolution.

***

As the senate had beaten Gracchus from the field with his own weapons, so it continued in the most essential points to govern with the constitution of the Gracchi.

Th. Mommsen, *The History of Rome*, vol. III, p.372.

Profesör Çetin Yetkin tek değil, Attila İlhan da aynı görüşte idi, İsmet İnönü ile başlayan yılları, bir tür "nekbet" dönemi sayıyordu, geriye dönüş ya da "felaket" demek istiyordu. Kemalizmin aşkın düşünürü ve büyük devrimci Doğan Avcıoğlu, herhalde son çalışmasında, Atatürk'ten sonraki dönemi, sadece "ihanet" olarak tarif ediyordu.[36] Doğan, yeni bir devrime hazırlanıyordu, bana imzaladığı nüshada, "şubat 1980" yazıyor, öyleyse acımasız darbeden önce ve 12 eylül 1980 Darbesi'nin hem Doğan'ın yolunu kestiğini, hem de ömrünü kısalttığını, biliyoruz.

36 Doğan Avcıoğlu, *Devrim ve Demokrasi Üzerine*, Tekin Yay., İstanbul, 1980.
"Bugün 47 yaşını dolduran Cumhuriyet'in son 25 yılı, Atatürk'ün başlattığı Ulusal Kurtuluş Devrimi'ne ihanet dönemi sayılabilir. Cici demokrasi, çağdaş uygarlığın değil, yeniden sömürgeleşme sürecinin politik düzeni olmuştur. Bunun içindir ki, yarıda bıraktırılan ve yoldan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi, günümüzün şartlarında sürdürmek ve bütün amaçlarına ulaşmak, her eğilimdeki devrimcinin baş görevidir."
Yalçın Küçük, *Tekeliyet 2*, İthaki Yay., İstanbul, 2003.
Katkı 5, "Feyzioğlu Versus Avcıoğlu" içinde. s.215.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Aynı görüşte olmadığımı not etmek durumundayım ve sevindirici ya da ne yazık üzücü, görüşlerimin formülasyonu ile tespiti oldukça erken tarihlidirler. İlki, 1997 yılındadır.

***

SİCİL'DE İNÖNÜ-BAYAR RESTORASYONU

"Restorasyon" sürecini daha iyi açabilmek için, polemik biçimiyle söyleyebilirim; hem Doğan Avcıoğlu ve hem de Mihri Belli, 1950 yılında, hükümetin chp'den dp'ye, cumhurbaşkanlığının İnönü'den Bayar'a geçmesini, bir kontr-revolüsyon, "karşı-devrim" olarak gördüler. Ben ise yerli ve yabancı tüm Türkologlardan ayrı olarak , 1950 yılını fazla önemsemedim ve Demokrat Parti Dönemini, 1950 seçimleri öncesinde başlayan bir restorasyon süreci olarak değerlendirdim, hâlâ öyle değerlendiriyorum. Ancak böyle bir değerlendirme farkını da, normal karşılıyorum; en önce, hükümeti ele geçirirken kemalist güçlere de dayanma söz konusu olunca, Bayar-Menderes takımının ezanı Arapçalaştırmasını veya din derslerini mecburi hale getirmesini abartmak normaldir.

Fakat daha da önemlisi, o zamanlar "restorasyon" sürecinin yeterince işlenmemiş olmasının yarattığı zorluklar var; "karşı devrim" yeni düzenin dayanaklarını ortadan kaldırmayı hedef alırken, restorasyon tam tersine, yeni düzeni oturtmayı gözetiyor. Bu bakımdan da, Demokrat Parti dönemini, kemalizme karşı bir devrim değil, tam tersine, kemalizmi yönetenler açısından sağlam zeminlere oturtma pratiği olarak anlama eğilimindeyim.

.....

Yalçın Küçük, *Sicil*, İstanbul, 1997, s.11

Levent Şahverdi Arşivi

Ezan'ın Arapçalaştırılması, sehven, Türkçeleştirme olarak yazılmıştı, düzeltmiş oldum.

***

Burada, *Sicil*'de, şu ibare de var, "İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında başlayan İnönü-Bayar Restorasyonu" ve burada, Restorasyon'un adını da koymuş oluyorum. Şimdi şunu eklemek istiyorum, "İnönü Bayar Restorasyonu", on yıl sürmüş olmaktadır. Tabii bu, benim görüşümdür.

***

Kabul etmek gerekiyor, heterodoks ve zamanına göre çok cüretkardır. Dolayısıyla, bir "periyodizasyon" denemesini içerdiğini inkar etmiyorum. Çok ilginç, bizdeki periyodlar, on yıl eğilimlidirler. Bir, Saf Kemalist Periyod, 1927/28-1938; iki, İnönü-Bayar Restorasyonu 1946-1956; üç, Bayar-Menderes Dönemi, 1950-1960; dört, 27 Mayıs Devrimi/Anayasası Dönemi 1961-1971; beş, Demirel Dönemi 1965-1975, Özal Dönemi 1983-1993, Akepe Dönemi 2002-2013. Güzel ve buradayız.

***

Bir de "1987 Denemesi" var ve yeri çok ilginç, "*Bir Soran Olursa*" adını taşıyan kitabımda, sanki "önsöz" yerinedir.[37] Evet öyle, önsözlerim, bir tür denemedirler; İngilizce "*essay*" diyoruz ve sanki "bin çiçek" açmayı deniyorlar. Buradan uzun bir paragraf aktarmak istiyorum.

"1920 yılından sonraki devrimci adımlar son derece çekingendirler; ancak her burjuva ihtilal mutlak bir restorasyon getiriyor. Türkiye tarihinde eksik olan 'restorasyon dönemini', diğer çalışmalarımda tamamlamaya çalıştım. Restorasyon Dönemi'ni, Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamının son yıllarından başlatmakta, Birinci İnönü Dönemini ve Bayar-Menderes Rejimi'nin en azından ilk yarısını içine alacak bir biçimde uzatmakta uygunluk ve yarar görüyorum. Kuşkusuz, böyle bir dönemleme/periyodizasyon açısından bakıldığında, 1950 yılını hiç önemsemediğim anlaşılıyor; 14 mayıs 1950

37 Yalçın Küçük, *Bir Soran Olursa*, Tekin Yay., İstanbul, 1987, s.9.

Levent Şahverdi Arşivi

tarihinde yapılan ve İnönü-Günaltay ikilisinin inip Bayar-Menderes ikilisinin çıkışını sağlayan seçimi hiç önemsemiyorum."

***

Bir Soran Olursa

RESTORASYON: GERİYE SAYMA İŞİ

The most important feature of restoration for our purposes was its anti-democratic character.

Christopher Hill

14 mayıs 1950 tarihinde yapılan ve İnönü-Günaltay ikilisinin inip Bayar-Menderes ikilisinin çıkışını sağlayan seçimi önemsemiyorum.

Bunu "demokrat" veya bir "halk hareketi" saymam mümkün değil; bu açıdan, burjuva ve TİP-TKP-THKP belgelerinden kesinlikle ayrı düşünüyorum. 1983 yılında yapılan sandık sayımı ne kadar demokrat ve halk hareketi ise, 1950 seçimi de o kadar demokrat ve halk hareketidir; Şefik Hüsnü ve Esad Adil'in partileri, sendikal hareketler, aydın hareketleri hep yasaktır.

***

1950 yıllarını demokrat saymam mümkün değil; 1951 Tevkifatı var.

***

Türkiye'de demokratikleşme mücadelesini 1950 yıllarının ortasında başlatmak zorunlu oluyor; 27 mayıs demokratik mücadele döneminin ortasındadır. 27 mayıs, toplumsal muhalefetin, halk muhalefetinin yükselticisi değil, içindedir; 1950 yıllarının ikinci yarısı ile 1960 yıllarının birinci yarısı bir eğri oluşturmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Burjuva-ulusal devriminin başlangıcını, mayıs 1919 tarihinden alıp, temmuz 1908 tarihine götürüyorum, kişisel çıkışlardan koparark kütlesel hareketliliğe bağlıyorum.

***

19 mayıs ve 27 mayıs'ı baştan çıkarıp ortaya koyuyorum.

.....

Yalçın Küçük, *Bir Soran Olursa*, Tekin Yay., İstanbul, 1987, s.9-11.

**

Doktor Çetin Yetkin'de şu görüşü buluyoruz ve aktarıyorum. "Bu durumda, İnönü, çok partili sisteme geçmeseydi ülkede ayaklanma çıkardı savı, geçerli ve tutarlı bir sav değildir".[38] Burada tabii, tespitten daha çok, tespitin arkasındaki soru önemlidir, "restorasyon" için bir zorunluluk var mı, "iktidar tehdit altında mı", şimdi buna bakıyoruz.

***

Peki, lider, burada Mustafa Kemal, daha ileri gidebilir miydi; bilemeyiz. Büyük lider, sadece aklıyla değil aynı zamanda duyularıyla karar veren adamdır ve tehdit ya da tehlikenin ölçüsünü, liderin, duyma düzeneğinden başka bir aleti ya da termometresi yoktur. Serbest Fırka denemesinde çabuk dönmüş, buna mukabil İstiklal Mahkemeleri'nde çok ileri gidebilmiştir, biliyoruz. Ancak tehdit duyup-bilip ölçtüğü için mi ileri gitmişti, bunu bilemiyoruz.

***

Necdet Uğur'un "İsmet İnönü" küçük kitabı, ilk baskı 1995, çok önemlidir. Sanki "görünmez mürekkep" ile yazılmıştır; bu kadar önemli bir kitabın hemen hemen hiç ilgi uyandırmamasını, mürek-

38 Çetin Yetkin, *Karşıdevrim*, Otopsi Yay., İstanbul, 2003, s. 188.
Profesör Yetkin, "ihtilal olur mu" sorusunu, Halk Partisi'nde, yıllarca, "ikinci adam" olmuş Kasım Gülek'e sormuş ve aldığı cevap şu olmuş, "bizde halk ihtilal yapmaz", aynı yerde yazılıdır. Gülek'in, "Halk Partisi iktidarı, içerinin kaynamakta olduğunu, büyük huzursuzluklar bulunduğunu biliyordu" dediğini de not etmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

kebine bağlayabiliriz. İlaveten[39], bu kitabı benim önemli saymamın ayrı nedenleri olmalıdır, yine buradayım.

***

Necdet Uğur

RESTORASYON EĞİTİMİNDE BİR PAŞA

İnönü, yaşam öyküsünü anlatmaya şöyle başlar: "Bir büyük imparatorluğun çökmekte bulun-

39 12 Eylül zamanıydı, hangi zamanı, hatırlamıyorum. Bu sohbetlere katılanlardan, şimdi, sadece Cahit Kayra var, diğerleri artık yoklar, ancak, Çankaya'da Hülya Restoran'da Cahit Bey'i hatırlamıyorum. Kayra'nın evinde olanlar ise daha başka tondaydılar. Cahit Bey ve Eşi Gönül Hanım, şimdi yoklar, pek hoş ev sahibidirler.
İlhan Selçuk, Ankara'ya geldiğinde, Aziz Nesin sık sık geliyordu, Özer Derbil, Hasan Esat Işık olabilir, Necdet Uğur, Hüsnü Göksel zaman zaman katılıyordu. Katılacakları ben tertipliyordum ve konuşmalarda bir "tenor" rolüm oluyordu. Veriyorlar mıydı, ben mi gasp ediyordum, bilmiyorum.
Necdet Bey'in, İsmet Paşa'nın en güvendiği devlet adamı olduğunu biliyorduk. Bir zamanlar düzenli olarak İsmet Paşa ile konuştuğundan ve anıları tespit ettiğinden emindik. "Hülya" zamanında henüz yayınlamamıştı, ve sanki sızdırıyordu. Eski polis şefidir, bilmesini, olağan sayarız.
Necdet Bey, sık sık, İsmet Paşa'nın, "durun, karşınıza geçerim" dediğini söylüyordu. Bazen, "Atatürk'e haber veririm" diye tehdit ediyordu. Korkutuyordu ve sanki büyük paşalar sık sık bir araya geliyorlar ve Atatürk'ü devirmek istiyorlardı. Çok ilginçtiler, "ben bunu yazarım" demekten kendimi alamıyordum; yalnız, Necdet Bey'in bana emanet eden bir halini de seziyordum. Aziz Bey, bir büyük entelektüel kıskanç idi, "Yalçın, bırak, onu da biz yazalım", bana, hep böyle, diyordu. Yazmayacağını biliyorduk.
Elimdeki 2002 baskısıdır; Necdet Bey, sonra, normal mürekkebe mi döndü, mümkündür. İlk baskısında Paris sürgünündeydim. Sonrakini aldım, bakamadım, sonra hapiste idim; karşılaştırma imkanından yoksun kaldım.

***

Paşa, atına binermiş, Çankaya Tepesi'nden Dikmen Tepesi'ne sürermiş, iner ve şimdiki Konya Yolu'nu geçermiş. Oradan, tam, bizim evin önünden, sanki şimdi Çukurambar'dan, Söğütözü'ne, yanında bir atta Mevhibe Hanım var. Bir gün, Söğütözü, yedek subay adaylarının kamp yeri, Necdet Uğur aralarında, yemekler kötü, isyan etmişler. Paşa, subaylara, "çocuklara iyi yemek verin" buyurmuşlar. Ancak bir daha at sırtında, yedek subay öğrencilerini yine isyanda bulmuş ve işte o sırada, işte bizim Paşa, çıldırmış, atını, öğrencilerin üstüne sürüyormuş. Hem sürüyor, hem çılgın, bağırıyormuş, "seni tanıyorum, İnönü'de savaştan kaçtın"; sonra çekiliyormuş ve bir daha sürüyormuş, "sen sen yok mu, Sakarya'da kaçtın"... Paşa çıldırmış... Hepsini bir savaş kaçkını olarak görüyor. Savaş kaçkınlarının üstüne atını sürüyor. Atından kurtarmışlar.
Yazmadan edemiyorum. Necdet Uğur'un yazmadıklarından, ekliyorum.

***

Bazen, Paşa oluyorum. Arkadaşlarımı, hep mücadeleden kaçmış insan kılığında görüyorum. Müthiştir. İşte o zamanlar içim yanıyor ve iç yanması mı, sürüyor. Beni eritiyor. Bilmem neden, bazen içimin yanmasını seviyorum. Bana, bir savaştan çıkmış savaşçı etkisi yapıyor. Rahatlıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

duğu kaygusu ve memleket kurtarmak ödevinde olduğumuz düşüncesi, bizim gençlik yıllarımızın en unutulmaz hatırasıdır. Altmış sene bu hislerin heyecanları, ümitsizlikleri ve zafer günleri içinde geçmiştir."

Öyküsünü (şöyle tamamlar):

"Bütün ömür boyunca her zaman elde edilmesi, millet için aziz olan bir amaç peşinde koştum".

***

Bu olaydan yıllar sonra, Atatürk, ordunun Fevzi Çakmak etrafında birleştiğini duymuş. Beni çağırdı: "Duydun mu onun yaptıklarını? Kendisini içine girdiği çıkmazdan çıkarıp aldık. Bugünkü yerine getirdik. Şimdi neler karıştırıyor" dedi. "İnanma, doğru değildir" dedim. İkna etmeye çalıştım. Ama bir gün Atatürk, konuşma arasında, bir imada bulunmuş, Çakmak bana geldi: "Benden şüpheleniyor. Bu durumda vazife görülemez. En iyisi benim ayrılmam. Konya'ya gider otururum. Orada ölünceye kadar bir şeye karışmam," dedi. Kendisine işi büyütmemesini söyledim, yatıştırmak istedim.

***

(Birisi, yüksek komutan, zafer planına inanmamıştı, "uygula" dedim.)

Planı uyguladı, başarılı olduk. Zafer sırasında kendisini gördüğümde, "Bak taarruz planına itiraz ettin, netice aldık, şimdi ne dersin? Diye sordum. Bana, "Allah'ın himmetiyle" dedi. Hoca takımı böyledir; hep haklıdır. Başarısızlık olursa kumandanların dinsizliğinden, beceriksizliğindendir. Başarı elde edersen Allah'ın büyüklüğündendir.

***

Harp Akademisi'ndeyken, İstiklal Savaşı'nda bildiğim isimlerin dönemleri arasında dönem farkları vardı. Fahrettin Altay en ileri sınıftaydı. Ondan sonra Fethi Bey'in sınıfı gelirdi. Daha sonra Atatürk, Cebesoy, Ali İhsan Sabis, Asım Gündüz'ün sınıfı. Onlardan sonra Karabekir'in sınıfı ve en son

Levent Şahverdi Arşivi

benim sınıfım. Bunların hepsi benden büyüktüler. Sonradan zaman içinde hepsi hemen yanımda çalıştılar. Kolay olmadı, sıkıntı çektim. Bunlar bir aralık kuvvetliydiler ve Atatürk'e tahammül edemiyorlardı. Aralarından bana, "gel, bizimle ol sen de, her şey değişir" diyenler oldu. Aldırmadım.

***

Atatürk öldükten sonra bunları yanıma çağırıp dedim ki : "Hepinizin hizmeti vardır. Hamiyetli insanlarsınız; sizlere memleket hizmetinde vazifeler vermek isterim. Yalnız bir şartım var. Bugünden itibaren Atatürk aleyhinde hiçbir konuşma yapmayacaksınız." Kabul ettiler.

***

İlk büyük restorasyon, Bourbonne Hanedanı'nın dönüşü, iki büyük çizgi ile birlikte gerçekleşiyor ve izleyen bütün restorasyonlarda, şaşmaz bir şekilde, aynı çizgileri buluyoruz. Bir, Fransa, Waterloo'da İngiltere'ye ve Napoleon da 18 haziran 1815'te Duke Wellington'a yenildiler. Aslında müttefikler, Fransızları pek çok kez mağlup etmişti; "Waterloo" sembolik olanıdır. İki, Fransa, görülmemiş bir dinsellik çukuruna düşmüştü, çok hızlıdır.

***

Fransa'da Kral XVIII. Lui iki kez restore olmuştu. Arada "Cent-*Jours*" var, 1814 ve 1815 yıllarında, ve 1814 yılında Viyana Kongresi'nin açıldığını da biliyoruz. Viyana Kongresi ile Şansölye Metternich, bütün Avrupa'yı ajanları ile yönetiyordu ve Avrupa'nın, belki de yakın zamanlarda, en karanlık yıllarıdır. Viyana'da asiller dans ediyorlar, "vals" demek istiyorum ve ajanları ve polisleri her yerde aydınları takip ediyordu.

***

Restorasyon mu, öyle ise, aşırı dinselleşme ve bütün kapıları yabancılara açmadır ve İnönü-Bayar Restorasyonu, bu tarife aşırı ölçüde uygundur.[40] İki müthiş vaka ile başlamak istiyorum.

40 Bu dönemi ayrıntı ile izlemek isteyenler için, benim, *Türkiye Üzerine Tezler* dizisinden başka, beş kalın kitap, önerebilecek kaynak bilemiyorum. Çok kısa ve yine olağanüstü ayrıntılı bir çalışma olarak da *Çöküş* var. *Çöküş* çok özettir ve okuyanı sıkmayacak bir biçemde yazmış bulunuyorum. *Çöküş* içinden sayfa numaralarına işaret etmek gereği duymuyorum.
Yalçın Küçük, *Çöküş*, İstanbul, 2010.

Levent Şahverdi Arşivi

DİNLEŞME AMERİKANLAŞMA TERÖRLEŞME

BİRİNCİ SAĞ TERÖR: TAN VE GÖRÜŞLER YIKIMI

4 aralık 1945 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin birinci sayfasındaki bu başlık ve fotoğraflarla ilgili açıklaması şöyle: "Dün bir okuyucumuz *Görüşler* mecmuasıyla birlikte idarehanemize geldi. Mecmuayı, masamızın üzerine yaydı. Başlığını ters çevirerek parmağını üzerine bastı. O şekilde idi ki başlıktan bir harf değil, bariz bir orak resmi kaldığını hayretle gördük. "Böyle (G) harfi olmaz, bu kasten böyle çizilmiştir" dedikten sonra sordu; 'ya bunun çekici nerede?' sustuk. Cevabını gene kendisi verdi. "Okuyunca anladım, içinde imiş." Daha çok Zekeriya Sertel'in eşi Sabiha Sertel'in adına bağlanan '*Görüşler*' dergisi ve 'Bizim Yoldaşlar' diye nitelediği 4 aralık yayını böyle.

***

4 aralık 1945 tarihinde gazetelerini özenle çıkaranlar sadece *Cumhuriyet* gazetesi olmadı. 4 aralık 1945 gününü özenle değerlendirip '*Tan*' gazetesini yakıp yıkanların elebaşlarından birisi, çok sonraları, şunları yazdı: "Bilhassa 4 Aralık Günü, Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Tanin* gazetesinde neşredilen 'Kalkın Ey Ehl-i Vatan' başlıklı yazısı gençliğe büyük heyecan vermiş, yazı üniversitenin muhtelif yerlerine kesilerek yapıştırılmıştı. Sabahleyin üniversiteye gelen gençlerin ilk nazarı dikkatini çeken şey, duvarlara yapıştırılan bu yazı oluyor ve önünde biriken gençler, "Bugün yürüyüş var!", "Bugün yürüyüş var!" diye kulaktan kulağa fısıldıyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Zira miting bir gece önce kararlaştırılmış".* Planlı ve büyük bir terör eylemidir.

***

Hüseyin Cahit Yalçın, cumhuriyetin, birinci öğrenci terör eylemine, *Cumhuriyet* gazetesi ile birlikte katkıda bulunuyor. Örgütleyenlerin başındadır, demek, daha isabetlidir.

* O sırada öğrenci olan S. Demirel mitinge ve Tan'ın yıkımına katılanlar arasındadır.

***

Tan gazetesini yıktılar ve *Görüşler*'i tahrip ettiler. Ve o gece, İsmet İnönü ile Celal Bayar, Çankaya Köşkü'nde buluştular. Görüş ve güç birliği, daha doğrusu, gösterisi yaptılar.

***

Aynı tarihte Amerikan Missouri Savaş Gemisi'nin İstanbul'a gelişini ayrıca yazmak istemiyorum; 5-9 nisan 1946 tarihlerindedir. Boğaza yaklaşırken, yoksul insanlarımız, kendilerini denize attılar. "Kahpe" İstanbul'a yakışan, her halde, bu olmalıdır, bu sıfatı Babil'den alıyoruz; pek büyük sevinçle karşıladılar.[41] Bu, cumhuriyetin, bağımsızlığı bırakıp, Amerikan kampına girişinin bayramıdır, artık "vale" oluyoruz.

Ve tarih sembollerle doludur, öyle kaydetmiş oluyorum. Bağımsızlığımızı vermeyi, bayram saymaya, başlıyoruz.

***

Mehmet Ali Aybar'ın *Zincirli Hürriyet* dergisini kapattılar ve hapse koydular. Behice Boran'ı üniversiteden attılar; Sabahattin Ali'yi, tuzağa düşürüp öldürdüler. Sabahattin'in ölümünü, büyük bir korku yayacak şekilde, ilan ettiler. Korku üretmek istiyorlardı. Bu, 1815 tarihlerinde, Viyana Kongresi zamanında, Meternich'in reçetesi idi; insanlar artık kendilerini bilmez oldular, diyordu ve insanlar kendilerine güvenmeye başladılar, bundan daha büyük tehlike yoktur, ekliyordu. Demek, aynı yerdeyiz.

***

Dinselleşme planında yaptıkları ise ölçüsüz olmuştur, bir, ilkokullara din dersi koydular ve bir de ilahiyat fakültesi açtılar; İmam-Hatipler'e giriş yapmayı ihmal etmediler. Ordu için, askerin din kitabını kabul ettiler; restoratör İnönü, burada da durmadı ve Sebilürreşatçı Şemsettin Günaltay'ı başbakan yaptılar.

41 Harp Gemisi, hediye olarak, Münir Ertegün'ün cenazesini getirdi. Daha önce vefat etmişti, mezardan çıkarıp, taşıdılar. Ertegün'den, *Yeni Gizli Tarih* çalışmamda çok söz etmek imkanını bulmayı ümit ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Dokunmadıkları bir tek ezan kaldı, Türkçe söyleniyordu, "Tanrı uludur, Muhammed Allah'ın kulu" ve bunu Arapçalaştırma işini, Demokrat Parti iktidarına bıraktılar. Ve Bayar-Menderes iktidarının ilk işi budur; yalnız, artık chp genel başkanı İsmet İnönü, oylamada, cehepe grubunu serbest bırakıyordu, reddedenler çok azdılar ve çoğu ezanın Arapçaya çevrilmesi lehinde oy kullandılar.

***

"Neden İhtilalci Oldum":
Kurmay Albay Sami Küçük

27 MAYIS: BİR REVOLÜSYON VE BİR RÖNESANS

27 mayıs Devrimi'nin, soğukkanlı, pek bilgili albaylarındandı; sosyalist bilip saydıklarımızdan birisidir. İhtilale son hazırlıklarını yaparlarken, ben de üniversitede öğrenci ve "28/29 nisan 1960 isyanı" içindeydim. Sonra "dost" olduk, bana "Adaşım Yalçın" diyordu. Devrim sürecinde bir yol açıcı olmuştu, pek sevgiyle hatırlıyorum.

***

"Demokrat Parti, 1946 seçimlerinde muhalefet oluşturacak küçük bir grupla Meclis'e girebildi. Bu dönemde, muhalefet tarafından devrimlere herhangi bir saldırı olmadıysa da CHP İktidarı, aydın din adamı yetiştirmek için imam-hatip okulları, İstanbul Üniversitesi'nde de ilahiyat fakültesi açılması girişimini destekledi, açıldı."

***

"1950 seçimleri sonrasında kurulan DP iktidarının ilk icraatı, ezanın ve ibadetin, anadilimiz Türkçe olarak yapılmasını emreden, Atatürk zamanında çıkan ve uygulanmakta olan kanunu yürürlükten kaldırıp yeniden Arapçaya dönülmesiydi. Bu, DP'nin gerekirse, siyasette dini kullanacağının ilk belirtisiydi. İktidarın bu tutumu, onu var gü-

Levent Şahverdi Arşivi

cüyle destekleyen aydın kesimde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Üstelik bunun, Atatürk'ün çevresinde yer alan ve devrim kanunlarının çıkarıldığı sırada CHP iktidarının üst kademelerinde bulunan kişiler tarafından yapılması, takiyeciliğin ve iktidar için her yola başvurulabileceğinin de bir kanıtıydı."

***

"Ben, cumhuriyet'in ilanından sonra mübadil olarak, 1924 martında ailemle birlikte Türkiye'ye gelmiş bir göçmen çocuğuyum. İlkokuldan başlayarak bütün öğretim yıllarım, bir cumhuriyet çocuğu olarak geçmiştir. Türk milletini, uygar milletler düzeyine çıkarmayı amaçlayan cumhuriyetin Türk toplumuna kazandırdığı devrimleri günü gününe yaşadım."

"İlkokuldan sonra gittiğim askeri okullarda devrim tarihi de okuyarak devrimlerin inanmış bir savunucusu olmuştum. Bu inancımı subay olduktan sonra da sürdürdüm. Atatürk öldükten sonra 'padişah mezarları' bahanesiyle yeniden açılmaya başlayan türbeler, laiklik devriminden verilen ilk ödünlerdi ve ben bunu içim burkularak acıyla izliyordum. Bu ödünler, birbirini izlemeye başladı."

"1946 seçimlerinden sonra Köy Enstitüleri'nin bağlı bulunduğu Milli Eğitim Bakanlığı'na, bu enstitülerin amansız düşmanı olan Reşat Şemsettin Sirer getirildi. Böylece Köy Enstitüleri, 'üretken köyün ihtiyaç duyduğu alanlarda beceri geliştiren öğretim' yerine, klasik, öğrenciye hiçbir beceri kazandırmayan, uygulamalı öğretim yerine ezbere dayalı öğretim yapan öğretmen okullarına dönüştürülmeye başlandı. "

"1950'lerin başlarında, Demokrat Parti iktidarı, Köy Enstitüleri'ni bu halde bulmuştu. Irgat bulamayacağız diye Köy Enstitüleri'nin kapatılmasını isteyen toprak ağaları, Demokrat Parti'de toplandıkları için, onlara da bu okulların kapılarına kilit vurma görevi kalmıştı."

Levent Şahverdi Arşivi

***

"Aynı durum, köylüyü köye bağlayacak 'köylüyü topraklandırma' uygulaması da, onları işsizlik ve topraksızlık nedeniyle büyük şehirlere, şehirlerin çevrelerine kurulan gecekondulara göçe zorlayan bir uygulamaya dönüştü."

"Bu kanunun çıkmasını önlemek için, 1946 seçimlerinden sonra, Tarım Bakanlığı'nın başına, Adnan Menderes ve Emin Sazak gibi toprak ağalarının da ortak gayretleriyle, kendisi de bir toprak ağası olan Adana Milletvekili Cavit Oral getirildi. Böylece köylüyü topraklandırma faaliyetleri askıya alındı.

***

"Herkes gözünü yeni iktidara dikmiş, ilk uygulamaları bekliyordu. Oysa Demokrat Parti'nin ilk icraatı, Kuran ve Ezan'ın, Atatürk'ün emrettiği şekilde okunmasını sağlayan kanun yürürlükten kaldırılarak ibadet dilinin eskiden olduğu gibi Arapçaya çevirmek olmuştu."

***

"1950'lerin ortalarına doğru bir gün, Başbakan Adnan Menderes'in, Demokrat Parti grubunda galeyana gelen bazı üyeleri susturmak için, 'siz isterseniz, hilafeti de geri getirebilirsiniz' sözünü gazetelerde okudum. Böylece, bu partinin, iktidarını devam ettirmek için her türlü taviz verebileceğini, muhalefet ve basına, daha doğrusu onun bu antidemokratik icraatına karşı çıkan her kesime, her türlü baskıyı sürdürebileceği kanaatine varmaya başladım."

***

"Nur Tarikatı'nın kurucusu Said-i Nursi, devlet katında itibar görür duruma getirilmiş, oy toplama uğruna sakalı öpülmüş veya sıvazlanmıştır."

***

"Demokrat Parti iktidarını, hak-hukuk tanımaz bu antidemokratik yoldan döndürebilecek

Levent Şahverdi Arşivi

hiçbir demokratik yol kalmamıştı. Bu durum karşısında, 'bu partiyi, gerekirse silah zoruyla iktidardan uzaklaştırma' fikrini geliştirmeye başladım. Aynı konu, ciddi ve samimi arkadaşlarım arasında da konuşulmaktaydı: iktidara ancak silahlı bir müdahale ile son verilebilirdi ve bu da en kısa zamanda yapılmalıydı. Ben bu amaçla gizli örgüte katılıp ihtilalci oldum."

***

"27 mayıs İhtilali'nin bütün aşamalarında görev aldım."

***

"27 mayıs İhtilali'nin bütün safhalarında, içinde ve bazen de başında bulundum. Bunları bütün çıplaklığıyla, tarihçiye malzeme ve gelecek kuşakların da bunlardan ders almasına yardımcı olacağı kanaatiyle yazdım."

***

"Üzülerek görmekteyim ki bugün iktidarda bulunan Ak Parti de DP iktidarının ihtilale müncer olan icraatından yeterli dersleri almış görünmüyor. Umut ederim ki Ak Parti, Cumhuriyet'in Devrim Kanunları'yla oynamaz ve antidemokratik yollara sapmaz."

.....

Kurmay Albay Sami Küçük, *Rumeli'den 27 Mayıs'a*, Mikado Yay., İstanbul, 2008.

***

İsmet Paşa, bir kenara çekilmişti ve Cumhuriyet Halk Partisi, nerede ise yoktu, Atatürk'ün heykelleri kırılıyordu ve Demokrat Parti, "komünistleri" ve milliyetçileri" hapse atıyordu. Bu, herhalde, "restorasyon" mukavelesine uygundur. Ve bu yıllarda, Demokrat Parti iktidarının heykelleri koruma kanunu çıkardığına tanıklık ettik; güzel, bu tarihte, İsmet Paşa'nın doğru karar verdiğini düşündüğünü düşünebiliriz. Konvansiyon işlemektedir.

Güzel, 1956 yılına gelmiş olabiliriz. Ama, bir yıl öncesinden, 1955 yılından başlatabiliriz; müthiş bir aydın hareketi ortaya çıkmış-

Levent Şahverdi Arşivi

tı, "Forum" Dergisi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi merkez olmuştu, yeni "aydın yolları" buldular. Turhan Feyzioğlu ve Aydın Yalçın, genç profesörler, yurtdışından, "panel discussion" ve "round table" getirdiler ve "Fikir Kulübü" kurdular. Türkiye, düşünsel açıdan kaynayan bir kazan olmuştu, Metin Toker'in *Akis* dergisi, *Newsweek* ya da *Time* benzeriydi ve çok etkilidir. Atatürk ve daha doğrusu "kemalizm" doğuyordu; öncesinde yoktu, diyebiliriz.

Bir sonraki yıla, 1956, ekonomik kriz ile giriyorduk, ithal mallarında kıtlıklar baş gösteriyordu ve orta tabakalar çok rahatsız oldular.[42] İthal mallarına çok bağlıydık, kıtlık arttıkça, yolsuzluklar çoğalıyordu. Adnan Menderes, kural dışına çıkmayı çare saydı; bir, dinselliği artırmaya başladı ve Said-i Nursi'yi meydana çıkardı. İki, Şeyh Sait'in kızı tarafından torunu olan, henüz 22 yaşındaki Abdülmelik Fırat'ı, 1957 yılında, milletvekili yapıyordu. Ateşle oynadığı kesindir.

Sanıyorum, 1956 yılında Paşa, kendi deyişi ile "çizmeleri çekmişti", iç savaşın sınırına gidip gelen bir "demokratizasyon" dönemindeydik. Paşa, Adnan Menderes'e, "ben de kurtaramam" demek

42 Benim, üniversiteye girişim, 1956 sonbaharında oldu; nerede ise sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne ve kısmen, Teknik Üniversite İnşaat Fakültesi'ne sınavla giriyorduk; yalnız giriş demek, Siyasal'a giriştir. Ben birincilikle girdim, insan birden "şöhret" oluyordu ve tam girdim. Demokrat Parti iktidarı, üniversiteye baskı yolunu seçmişti, Dekan Feyzioğlu'nu tard ettiler. Ve durmadık, ilk tepkiyi örgütledik, ayrıca, zamanın Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a, sert bir mektup gönderdik. Taner Timur, benden iki sınıf önceydi, giriş birincisi, İngiliz ve Fransız ihtilalindeki asiller misli, öncülük bize düşüyordu; en yukarda Taner'in ve sonra benim imzam yer alıyordu. Dokuz öğrenci, başta ikimizi, üniversiteden kovdular ve daha tanınır oluyorduk. Güzel ama, olduysak, omzumuza bir sorumluluk biniyordu, "ne yapmalı", yanıma daha sonra vali olan Sami Sönmez'i ve daha sonra trt genel müdürü olan Nedim Tekin'i aldım ve İsmet Paşa'ya gitmeye karar verdim. Randevu almak kolay oldu, sanki Paşa bizi karşılamaya hazırdı. Köşkünde konuk ettiler; Mevhibe Hanım sütlü kahve yapmıştı, yanına aydın inciri koydular. İsmet Paşa'yı çok hoşnut ve heyecanlı buldum, ben pek küçük bir çocuktum. Önemli iş yapan bir insan, fakat, heyecansızdım, öyle hatırlıyorum.
Viyana Kongresi sırasında, 1815, Metternich'in büyük tehlike saydığı, "insanların haddini bilmez hali" bende de hasıl olmuştu, o zaman bilmiyordum. Girer girmez, "Paşam, seni kurtarmaya geldim" dedim, umarım, "sizi" demişimdir, kaba ve saygısız konuşmayı o zaman da sevmiyordum. Şimdi hatırladığım üzere yazıyorum.
İsmet Paşa çok sevinmiş göründü; belki kapısını çalan ilk haddini bilmezdim. Beni konuşturuyordu, zaman zaman, Adnan Bey'in gönderdiği bir ajan olmamdan kuşkulanıyordu, ihtimal veriyordu; bu nedenle olabilir, istihbarata, güven veren sorular soruyordu, "ha, dersler iyi mi" tekrarlıyordu, ben "birinciyim" diyordum, devam ediyordu. Unutmuyorum.
Bazen "duymaz" İsmet Paşa oluyordu, beni koltuğuna çağırıyordu; çok küçüktüm, bir koltukta, sanki kucağına oturuyordum. Ben, "Paşam, seni kurtarmaya geldim" diyordum. Paşa, "ha, İngilizcen iyi mi, Almanca da öğren.." diyordu. Paşa, bana nasıl Almanca öğrendiğini anlatıyordu... Paşa'dır, istihbaratçıların payını unutmuyordu... Paşa'dır.

Levent Şahverdi Arşivi

zorunluluğunu duymuştu; bunu, restorasyon konvansiyonun sonu olarak anlıyoruz. Haklı çıktığını ve kurtaramadığını biliyoruz.

***

27 mayıs, büyük bir devrimdir.

27 mayıs ile, aynı zamanda, kemalizmin yeniden doğuşunu yaşıyorduk. Kemalist cumhuriyetin rönesansı işte bu tarihtedir. Yalnız bu dönemde bir karışıklık ve iç içeliği reddedemeyiz, kütlesel sol hareketin fışkırdığı yıllardır. Türkiye İşçi Partisi ve "Yön Hareketi" nerede ise eş zamanlıdır. Ve özellikle Köy Enstitülü aydınlar, kemalizm ile sosyalizmi bir saydılar.

***

Mommsen ile Marx aynı dönemin aydınları ve bilim adamlarıydılar, ilki 1817 ve ikincisi 1818 doğumludur ve ikisi de Alman kavmi ve kültüründendiler; birisinin, "*restoration is always revolution*" ve ikincisinin, "*the counter revolutionary foundation is also revolutionary*" deyişleri, birbirini çağrıştırıyorlar. İkincisi, 1848 Devrimleri nedeniyle ve ilki, İsa'dan iki yüzyıl önce Roma'da Gracchus Devrimi'nden sonra, formüle edildiler. Bu devrimden sonra başlayan döneme, "restorasyon" denmesi, Mommsen'in icadıdır. Mommsen, ilk kez formüle etmekle kalmıyor ve bir de kavramı netleştiriyordu: Bir, restorasyon'da, devrimin, *most essential points*, en temelli yanları, kaldılar ve ayrıca, iki, restoratörler de devrimin getirdiği anayasa ile devam ettiler, bunları da ekliyordu. Öğreniyoruz.

Universalis Ansiklopedisi'nde, restorasyon karşı devrim ile başlamıştı, karşı devrimcilerin, *exploitant le sentiment religieux des Romains*, Romalılar'ın, dinsel duygularını sömürdükleri kayıt edilmektedir ve restoratörler, arttırarak devam ettiler, böylece bir diğer kural ile tekrar karşılaşıyoruz.[43] Bir de Gaius Gracchus'un, *son oeuvre ne fut pas entièrement détruite*, yaptığı reformların tamamen ortadan kalkmadığına işaret ediyor ki, teyiden not etmiş oluyoruz. Ve restorasyonlarda yasadırlar, diyebiliyoruz.

Büyük Fransız Devrimi'nin büyük isimlerinden François Noel Babeuf, "eşitler cumhuriyeti" için gizli teşkilat kurmuştu ve adının başına bir de Gracchus'u aldı; kendisine en yakın devrimciler olarak, bu iki kardeşi bulmuştu. Eşitlik mi, demokratizasyon mu, çok normal ve yerindedir. Çok eşitlikçi ve çok devrimciydiler. Asildiler, bir

43 *Encyclopedia Universalis*, vol. 7, p.849.

Levent Şahverdi Arşivi

zaman Roma'yı yönettiler; ayrıca, toprak mülkiyetini sınırlamak ve yönetimi halklaştırmaya çalıştılar. Ama oligarşi dayanamadı; Gaius Gracchus, en az üç bin taraftarıyla birlikte yok edildi ve *Universalis, mais avec le mort du second des Gracques*, bu kardeşlerden ikincisinin ölümüyle, Roma, demokratizasyon şansını kaybetti, demektedir. Buradayız.

***

Roma'da karşı devrim yaptılar, karşı devrim de devrimdir; Marx, bizi uyarıyor, ve arkasından restorasyon getirdiler. 27 mayısçılar, devrim ile başladılar, büyük devrimdir ve arkasından "şanlı restorasyon" uyguladılar. Kemalizmin doğuşudur, diyebiliyoruz.

Peki kaçıncı; 27 mayısçı Albay Sami Küçük de kaydediyor, Mustafa Kemal'in yakın çalışma arkadaşları, kemalizmi ve cumhuriyeti yıkmak için yola çıktılar. Yıkıldılar.

***

Gracchus Kardeşleri andırıyor, 27 mayısçılar, devleti modernize ettiler. Çift Meclis, Anayasa Mahkemesi, Yargı bağımsızlığı hep ve hep 27 mayıs'ın eserleridirler. Adayların sadece parti delegeleri tarafından belirleneceği ilkesini getirdiler ve bu parti liderlerinin diktatör olmalarının önünü kesiyordu, şimdi hepsi birer diktatördürler.

Bir tek dar bölge usülünü getirmediler, ancak, bunun yerine de, seçimlerde "milli bakiye" sistemini en uç şekliyle koydular. Dar bölge, parti diktatoryasının önünü kesmek için şarttır. Buradayız.

***

İbadetin Türkçeleşmesine ya da modern deyişimizle, "ana dilde" ibadete el atamadılar. Bekliyor ve bir gün mutlaka, diyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

BİR RESTORATÖR : İSMET PAŞA

Sayfa 111) Öyleyse, XVIII. Louis'nin biri mayıs 1814, diğeri temmuz 1815'te olmak üzere Paris'e iki muzaffer girişi arasında kalan birkaç ayı nasıl yorumlamak gerekir? Basitçe şöyle: Fransa artık bir imparatorluk despotizmi istemediği gibi Devr-i Sabık'a dönüş de istemiyor, Devrim'in Medeni Kanun'da bağlanmış hukuksal ve toplumsal kazanımlarının yanı sıra asgari düzeyde de olsa siyasal serbestliği korumayı amaçlıyordu. Nezaketi asla elden bırakmayan biri olan XVIII. Louis de bu isteklerin farkındaydı: Bu anlamda Napolyon, Yüz Gün'üyle belki de Fransa'ya sağduyunun yolunu göstermiş oluyordu.

Sayfa 112) Restorasyon her zaman devrimcidir.

Senato, Gracchus'u sahada kendi silahlarıyla mağlup etse de, en önemli noktalarda yönetime gene Gracchi'nin anayasası ile devam etti.

Sayfa 115) Restorasyonun, buradaki bakışımız açısından en önemli özelliği, anti demokratik oluşudur.

Levent Şahverdi Arşivi

CHP'nin Le *Retour*/ Dönüş Partileri

"Demokrasi bahanesiyle kaytarıcılığı bağışlamayan Yalçın Küçük ise, CHP'nin MHP'ye muhtaç olduğunu 'marksist açıdan' kanıtlıyor ve bile bile oyuna gelen sosyalistlere çatıyordu."

"Türkiye'de solcular, demokrasi gerekçesiyle ve MHP ile mücadele adı altında CHP'nin, kendisini ve Türkiye'yi, Küçük Asya'dan alıp Brüksel'deki NATO Karargahı'na bağlamasına razı oluyorlar. CHP'nin solu ipotek altında tutabilmek için MHP'ye ihtiyacı olduğunu görmezlikten geliyorlar. Devlet legalitesinin açığa çıktığı bir dönemde Türkiye'de burjuvazinin, sosyalistleri dar kalıplar içine sıkıştırıp gözlerine bir demokrasi at gözlüğü takmak için MHP gibi bir örgüte ihtiyacı olduğu unutuluyor."

Doğan Avcıoğlu, *Devrim ve Demokrasi Üzerine*, Tekin Yay., İstanbul, şubat 1980, ss.12-13.

O tarihlerde, yetmişli yılların ikinci yarısı ve eylülist darbenin eşiği, görebildiğim şudur; chp, ortada bir mhp olmasa bile, yaratırdı ve işaret ettiğim, muhtaç olduğudur. İhtiyaç ise, keşfin anasıdır. Chp, keşfetmese dahi, mhp'yi sürdürüyordu. Bu görüşümü hep saklı tuttum ve somutun zenginliğinde artık şu sonuca geliyoruz, chp hep "düşman kardeşi" ile var olmaktadır.

Carl Schmitt'e bağlayabiliriz; Schmitt, en önemli çalışmalarından biri olan ve ilk baskısı 1932'de yapılan *Concept of the Political*'da,

Levent Şahverdi Arşivi

politikanın eninde-sonunda "düşman yaratmak" olduğunu ileri sürüyordu.[44] Chp ise, politikada, bir kavramsal ve ideolojik düşman yaratmak yerine "düşman kardeş" buluyor ve koyun koyuna yaşıyordu. Bu yolla, devrimden hep kaçabiliyor ve her zaman darbe hazırlıyordu. Hazırlamıştır, eylülizm'in gelişini haber vermiş olmam, sanki bir doğrulamadır.

***

Saklı görüşümü, Tekeliyet'ten aktarmak istiyorum ve hepsi şudur: "... paramiliter örgütler büyük bir tedhiş hareketi yaratmıştı ve bunlar en seçkin aydınları sokak ortasında katlediyordu ve bu örgütlerin mhp ile bağlantılı olduğu hem ileri sürülüyor ve hem de buna inanılıyordu, fakat, iktidardaki chp, bu paramiliter örgütleri disipline ve zamanla tasfiye etmek için hiçbir adım atmıyordu. Tam tersine bu cinayetlere dayalı büyük bir korku havasının yerleşmesi için elinden geleni eksik etmiyordu; mhp, 'faşizm' ile ve chp'nin kendisi de 'demokrasi' ile özdeş hale getiriliyordu, böylece hem güçlü solun, chp'ye kanalize edilmesi hem de özgürlükleri kısma yolunda chp'nin elinin serbest bırakılması amaçlanıyordu. 'Demokrasi at gözlüğü' budur."[45] Güzel ve Hobbes'un, demokrasi ile anarşiyi aynı olgunun iki adı olarak göstermesinin ardından yüzyıllar geçince, Türkiye'de demokrasi ile sivil sıkıyönetim birbirini buluyordu, buradayız.

***

Bizans ile İran, yüzyıllarca savaştılar. Anadolu'da ve İran platosunda halklar perişan oldular ve bir kurtuluşa tapar hale geldiler. İşte, Medine'de kendisini bulan islama, bu nedenle, kucak açtılar, 12 eylül darbesi'nde ise sol ile faşistleri "günahkar" ilan eden generaller, bütün kapıları ve imkanları yobazizme peşkeş çektiler. Akepe, yüksek komutanların kucaklarında doğuyordu. Ve bu, akepe, bir devlet partisidir, anlamına geliyordu. Chp, gecikmemiştir.

***

Kurulur kurulmaz, chp ile "kan kardeş" oldular.

Tarihini tam bilemiyoruz, 2002 aralık ayı veya 2003 ocak, olabilir, chp genelbaşkanı Deniz Baykal ile akepe başkanı Tayyip Erdoğan, Çengelköy'de bir balıkçıda buluştular. Buluştukları salona kimseleri almadılar ve tıpkı, İsrael Başbakanı Ben-Gurion ile Türk Başbakanı

44 Kaynakları ve analizlerimi, *Tekeliyet 2* çalışmamda bulmak mümkündür. Y. Küçük, *Tekeliyet 2*, İthaki Yay., İstanbul, 2003, s.218 ve sonrası.

45 *agy.*, s.211.

Levent Şahverdi Arşivi

Adnan Menderes'in, 1958'de Ankara'daki gizli yemeğine benzettiler; bu yemekte servisi büyükelçi-garsonlar yaptılar. Modeldir, Çengelköy'de, sadece mit mensubu olma ihtimali yüksek tek bir görevli bulunduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Bir "brit", mukavale, üzerinde birleştiler. Usülleridir.

***

Erdoğan'ın, Baykal'a bir müstehcen kaset gösterdiğini tahmin ediyoruz, başka türlüsü daha vahimdir. Yasaklı Erdoğan'ın başbakan olması bu sözleşmenin sonucudur; Türkiye, islamcı Doğu ve laik Batı olarak ikiye bölünüyordu. Chp her türlü seçimden ve muhalefetten çekilmişti; Erdoğan sürekli başbakan ve Baykal, 2007 yılında, cumhurbaşkanı oluyordu. Baykal, yobaz bir Türkiye'nin cumhurbaşkanlığına hemen hazırlandı, "çarşaf açılımı" ile başladı, çarşaflanmış kadınlara, chp rozeti takıyordu, artık sokaklara çıkmış durumdadır. Tepki gösterenlere de "çarşafıma dokunmayın, kardeşim" diyordu ve çok mesuttur. Buradayız. Açılıma açılım koyuyoruz.

İslamın Türkiye'de en hızlı yürüdüğü zamanda, chp sadece sustu. Chp, kardeş parti akepe ile, yobazizme dönüş yapıyordu. Akepe, chp için bir "Le Retour" partisi oluyordu ve tarihimizdir.

***

Ve 1946-1956 arasında, Demokrat Parti'nin, chp için, bir "restorasyon" partisi olduğunu yazmış bulunuyorum. Ek'e ekleme yapmaya gerek görmüyorum. Üç "retour" peryodu var, peki bunlar dışında geriye ne zaman kaldı, bunu hesaplamaktan da utanıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

üçüncü bölüm

BİR RESTORASYON YAZISI: THE END OF THE ARMED FORCES

Kerkük'te Türkmenler kıyılırken, katliamdan habersiz bir ordu bitmiştir.

Musul üzerindeki paylaşım kavgasını duymayan ordu tükenmiştir.

Kerkük petrolünü "Kürt sayan" bir silahlı kuvvetleri yok saymak durumundayız.

***

Sevr, bir idam fermanı idi; ancak "kurtuluşçular" yırttılar.

Ancak, Sevr artık bir tarihsel belge ve bir haritadır.

Kürtler ile ayrılma masasına oturulduğu zaman, müzakerelerin başı ve esası, Sevr haritasıdır.

***

Truman Doktrini, 12 mart 1947, Türkiye ve Yunanistan'ı himaye altına almak üzere ilan edilmiştir. Hedef komünizm ve potansiyel dayanak, yetiştirilecek Türk askeri olmuştur.

Obama Doktrini, 11 eylül 2014, Orta Doğu'da bir himaye planı açıklamaktadır. Hedef, yobaz islamdır. Askeri güç, yetiştirilecek Kürtlerdir.

***

Obama Doktrini, Orta Doğu'da yeni bir harita peşindedir.

Yeni stratejik ortaklar planlanmaktadır.

Stratejik ortaklardan birisi, vassaldır.

***

Musul, Osmanlı coğrafya kitaplarını esas aldığımızda, Türklerindir. Buna, Misak-ı Milli'yi ekliyoruz ve içindedir. Misak-ı Milli, bir konvansiyon ve taahhüttür.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Ve küflü raflarda buldum ve Fransız peynirlerine dönmüş beyinlerden temizledim, çıkardım, Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın, birbirine ve ayrı ayrı, vasiyetleridirler. Musul, Türkiye içindedir. İstirdatı şarttır.

***

Cihanda "sulh" aforizması/özlü-sözü, milli ant'ın yanında, zayıftır.

***

Artık, Türk silahlı kuvvetleri, her taraftan ve her tarafta teslimiyetçidir.

***

Türkler, milli marştan mahrumdurlar.

Türklerde millici örgüt ve kurum yoktur. Millici bir güç bulunmamaktadır. Armed forces, millicilikten çıkmıştır.

***

Buraya alıyorum. Tekrarlıyorum.

Bir: Yahudilerin dünyada en büyük dostları Türkler değil, Kürtlerdir.

İki: İsrael, fakat, Türkiye'de İsrael'den daha güçlüdür.

İki-ek-revelation: İsrael'in Türkiye'de en güçlü olduğu yer, a) *Hürriyet* gazetesi ve b) yüksek komutanlık, Genelkurmay'dır.

***

Üç: Musul'u almazsanız Diyarbakır'ı verirsiniz.

Dört, Musul alınmadan resmi dili bölme talepleri beyhudedir.

***

Silivri, İkinci Malta'dır. Malta'ya götürülmelerinin nedeni, işgale isyan hazırlayacaklarına inanılmasıdır. Aynısını görüyoruz, Silivri zindanına, sadece ve sadece şeriat düzenine karşı, muhtemel tertipçiler alındılar. Sonra, tıkanlar, davaların sahte olduğunu kabul ettiler ve sorumluluğu birbirlerinin üzerine attılar.

***

Hepsi hepsi, ortakları hariç, Taif'te boğulan Başbakan Mithat Paşa kadar saf ve cumhuriyetçidirler. Suçları, cumhuriyete bağlılıklarındadır.

Ve "adil yargılanma" ya da "tekrar yargılanma" bir tür itirafçılıktır. Aynı zamanda yaranmacılıktır.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Çıkanlar, dönecekler ve olanlar, kalacaklar. Malta'dan gelenlerle kaynaşacaklar ve tarihimiz işte budur. Nizam-ı Cedit, işte böyle ve buradan kurulacaktır. Ve çağırıyorlar, acelemiz var.

***

Malta'dan milletvekili çıkarmak, benim projemdi, daha geniş düşünüyordum ve Malta'yı, bozmayı planlıyordum. Zulmü bozmak ve zindanı dağıtmak hep benim işim olmuştur. Benimki hep oyundur, oyun kurmak, demek istiyorum. Balbay'ı, Haberal'ı, Alan'ı, önce aklımda, çıkardım, ısrar ettim ve sonra çıktılar. Benimki hep oyun bozmak üzerinedir. Aklımda çıkardıklarım için, pişman değilim ve pişmanlığı hiç öğrenemedim. Henüz bilmiyorum.

Önde bariyer, K. Kılıçdaroğlu idi ve iki özelliği vardır; birisi, ordu düşmanlığı ve müthiş düşmandır. İkincisi, Fethullah Gülen'e bağlıdır ve ikisini birbirinden ayıramadığımız zamanlarımız çoktur. Tabii cumhuriyet ve laisizm düşmanlığı esas olup diğerlerini türevleri kabul ediyoruz.

Bu arada ekliyorum, işte tam bu sırada, bir ara dışardaydım; beni, Oda TV Davası'na takıp tutuklamak, Gülen'in işi oldu. Kılıçdaroğlu'nu, tazyikimden kurtarmak istediler. Başında, Gülen, tam bir zalimdir ve hep zindanda kalmamızı isteyen adamdır. Hükümet'teki, en yakın "adamı", Gümrük Bakanı Hayati Yazıcı olmuştur, *onomastique* planda, İbraniyet çalmaktadır. Tayyip Erdoğan'ın avukatı, yer yer akıldanesi ve aynı zamanda Silivri'de hem başsavcı ve hem başyargıç rolündedir. Yazıcı, Erdoğan ile Gülen arasında bir yapıştırıcıdır; Gülen ve Erdoğan hep yapışıktılar. Hep izledim ve biliyorum.

Diğer taraftan, Yazıcı ve Kılıçdaroğlu, kalben birbirine yakın ve ayrıca, pek kafadardırlar. Silivri'den milletvekili planına da karşı durdular. Bu nedenle, çöküşleri de birbirine yakın olmak zorundadır. Nitekim, Yazıcı'nın düşüş zamanı ile Kılıçdaroğlu'na "cumhuriyet haini" etiketinin yapıştırılması, nerede ise, aynı tarihtedir.

***

Abramowitz-Edelman Raporu'ndan sonrasına denk geliyor. Rapor, Obama'yı bir restorasyona zorluyordu ve kabul etmiştir. Obama Doktrini, devamıdır. Sırada Türk ordusu üzerine planı var. Zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Anayasa Mahkemesi, bir sulh ceza mahkemesi türünden çalışarak bizleri bırakan kararları alırken, birtakım bilgisiz ve eyyamcı paşalar, "Türkiye'de yargıçlar var" korosu kurduklarında, Abdullah Gül, "onları ben atadım" yollu övünmüştü.[46] Doğrudur, Mahkeme, Gülen'in adamlarının elindedir ve Haşim Kılıç Mahkemesi'nde, "Sulh Ceza Mahkemesi" yargıçları olarak çalıştılar. O halde ve özetle, bizler, Gül'ün tayin ettiği Gülen'in hukukçuları eliyle, tahliye ediliyorduk. Güzel, Obama'nın ricasıdır, diyoruz. Ve tekrarlamak durumundayız, "restorasyon" bir süreç olmaktadır.

Mevcut orduda, albay rütbesinden sonra subaylar, komutanlıktan çıkıyorlar. Nerede ise hepsi rapor yazan birer bürokrat ve çok şaşırtıcı, aynı zamanda, diplomat oluyorlar. Sanki işleri rapor yazmaktır ve Malta'ya düşünce kolaylıkla birer yazar oldular. Yazdıkları hâlâ komutana, bir rapordur.

***

Bir Genelkurmay Başkanı'nın, ordunun sır dolabı olan Seferberlik Dairesi'ni, tertip olduğu aşikar kaba bir polis oyunu karşısında, açması hem bir faciadır ve hem de skandal, diyebiliriz. Söylemeye gerek yok, tertipçiler, daha sonra tertip olduğunu itiraf ettiler. Sükunet ile kabul ettiler, diyoruz.

***

Ordu, güven icat eden ve veren bir yer değildir. *By definition*, güven isteyen bir kurumdur.

***

Herhalde bir "ordu" için, bir çöküş sendromu demek durumundayız. Bir Genelkurmay Başkanı'nın, ordunun kayıtlı beyni sayabileceğimiz kozmik yeri, "açmazsak bize güvenmezler" mantığıyla teslim etmesine bir komutan hali diyemeyiz. Bir "ortak" halet-i ruhiyesi demeye mecburuz.

***

Ve 12 eylül darbesi ile Kenan Evren'den beri yüksek komutanların gerici iktidarlar kurmayı politika saydıklarını biliyoruz. Bu, bizleri ve kendilerini, zındana, kendilerinin attıkları anlamındadır.

***

46 Şike suçlarına çok aşırı cezaları indiren yasa çıktığında, Gülen'den direktif gelmişti; Yazıcı, ağır cezaları savunmuş ve Gül, cezaları indiren ve Aziz Yıldırım ile arkadaşlarını rahatlatan yeni yasayı veto etmişti. Bu sırada, Erdoğan, ameliyattadır. Biliyoruz, Gül, sadece Gülen'in adamlarını atıyordu, aslında akepe'nin de başka "adamı" yoktu, şimdi oluşturmaya çalışıyorlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Güzel ve ben devam ediyorum, James F. Jeffrey, Ankara'da büyükelçi idi ve şimdi, Washington'da, pek ağırlıklı "Washington Institute for Near East Policy" adlı, söz uygunsa, think-tank'te önemli ve yine ağırlıklı yerdedir. 22 ağustos 2013 tarihli, bir buçuk sayfalık raporu, *Turkey's Ergenekon Convinctions: Impact on U.S. Relations* adını taşıyor ve Obama'nın bu tür raporlarla beslendiğini yazabiliyorum. Bu kısa rapordan kısaca bir paragrafı buraya alıyorum: "*Although the Turkish military was never a completely unfiltered conduit for U.S. policy suggestions, its reservoir of professional training and shared experiences have long promoted American-style approaches to practical security problems. The reservoir remains, but many Turkish officers closely associated with the United States are likely disappointed that Washington could not do more to ensure fair treatment for their leaders during the trial. In some circles, General Basbug's fall might be seen in the same light as that of ousted Egyption President Hosni Mubarak, another 'friend of America' now behind bars.*" İşte bu kadar ve kısaca Türkçesi de var.

İlker Başbuğ, Husni Mubarek ile birlikte, "*friend of America*", Amerika'nın dostu, sayılıyorlar ve özetle, Washington'ın, adamlarının böyle hapislerde tutulmasına göz yummasının iyi karşılanmayacağına işaret edilmektedir. "Amerika'ya çok yakın pek çok Türk subayı" hayal kırıklığı içindedirler ve olur mu, bu hal, Amerikan çıkarlarına aykırıdır; rapor ediyorlar. Ve bu rapor, Abramowitz-Edelman Raporu'ndan iki ay öncedir ve bu ikincisi çok daha serttir. İşte buraya gelmiş durumdayız.

***

Güzel, bu raporların yazılıp yerine ulaşmasıyla, Silivri'den ilk tahliyelerin başladığı mart ayı arasında beş ay var ve demek ki, Washington yeteri kadar hızlı çalışmış olmaktadır. Washington, buradan Pennsylvania'ya, Pennsylvania'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya, Mahkemeler'deki adamlarımıza, Haşim Kılıç'a, üyelere, tek tek ve az iş diyemeyiz. Çok güzel ve tebrik ediyorum, Ankara'daki Amerikan Büyükelçisi Ricciardione, "demek oy birliği var, harika ve harika" demişti; ama kabul etmek gerek, büyükelçi de iyi çalıştılar ve "harika" sözümü hak ettiler. Sonunda, Amerika'nın yakın dostları, Mübarek ve Başbuğ, kurtarıldılar. Arkalarından hayal kırıklığına uğrayanlar ve bunların da kırıkçıları serbest kaldılar.

***

Levent Şahverdi Arşivi

BAŞKANLARIMIZ: SORUMLULAR VE SORUMLULUKLAR

1- İsmail Hakkı Karadayı: İsrael'e giden ilk genelkurmay başkanımız oldu. Tel-Aviv'de devlet başkanı protokolü ile karşılandı. Devlet başkanı dahil, herkes ile konuştu ve 28 şubat1997, öğle üzeri Ankara'ya avdet etti. Gelir gelmez, tarihe "28 şubat beyannamesi" olarak da geçen belgeyi yayınladı. Sanki mecbur, yaptı ve bıraktı; 28 şubatı bir müsamere saydı. Leh ve aleyhinde, içinde İsrael parmağı vardır.

Sonra bir kenara çekildi ve Özel, en büyük mücadeleyi, Erdoğan'ın tutuklama taarruzunda verdi. Karadayı'yı vermedi.

2- Hüseyin Kıvrıkoğlu: Erken seçim politikasının uygulanmasını sağladı ve bu şekilde, akepe'yi iktidara getirdi. Partiler, erken seçim kararı aldılar; milletvekili adaylarını seçtiler, milletvekili adayı sayılmayan milletvekili daha çoktular. Meclis tatildeydi, hâlâ milletvekili olanlar çoğunluktaydı, Meclis'i toplayıp erken seçim kararını kaldırmak istediler, güçleri vardı, ürkütüldüler.

Erken seçimi, bir sürpriz olarak Kemal Derviş ve Devlet Bahçeli planladılar; bu, Amerikan ve İsrael çizgisidir, anlamına geliyordu, "millici" Ecevit'ten bir an önce kurtulmak istiyorlardı. Kıvrıkoğlu, gazeteci Sedat Ergin'i kullanarak, "Ordu, erken seçimden yana" görüşünü yaydı ve Washington ve Tel-Aviv'in tercihi akepe'yi hükümete getirdi. Oyların üçte birini aldılar.

Çevik Bir-Hüseyin Kıvrıkoğlu husumeti, ordu birliğini sarstı ve Kıvrıkoğlu, akepe'ye sempati duymayan subayları tasfiye politikası izledi; emekli edildiler.

3- Hilmi Özkök'ü hemen not etmiştim, 3 kasım 2002, akepe'nin iktidar olacağını biliyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sondajlara inanıyorlar, sondajlar ısrarla yüzde 34 gösteriyordu, üçün biridir; Özal'ın seçim yasası ile iktidarı aşıyordu, cehepe hükümet ortaklığı döneminde bu yasaya dokunmamıştır. Çok tartışmalı bir seçim olacaktı ve ilk defa bir Genelkurmay Başkanı, böyle bir günde, Türkiye'yi terk ediyordu. Bunlar, Genelkurmay Başkanları, Türkiye'yi çoktan terk etmişler.

Çünkü, islamcı ve Amerikancı bir iktidar doğuyordu ve kendini Washington'a güven vermekle sorumlu sayıyordu. Koştu, Amerika'ya, seçim sonuçları çıkmıştı, "mennunuz" diyordu. Bayram yapan bir komutandır. Hem Amerikancı ve hem yobaz bir ekibi hükümete getirdiler.

Yanlış yere gelen başkandır, Balyoz'da tanık olmadı ve Özese Divanı'na geldi, güzel konuştu, ama, yersizdir. Yeri Balyoz'du, Özkök, Çetin Doğan'ın hüküm almasını umursamıyordu. Doğan'ı, oturduğu koltuğa göz dikmiş birisi sayıyordu. Balyoz, budur.

Çetin Doğan'a husumet üzerine kuruludur ve bunlar, bu muhasım "paşalar", hep divanlara yardımcı oldular ve akepelileştiler. Ordudan kemalist tasfiyesinin aracı oldular. Bırakmak istemediler.

Soruşturmanın merkezi burasıdır.

4- Yaşar Büyükanıt'ın Çetin Doğan'ı, Şener Eruygur'dur; "işte paşam, koca koca adamlarımız budur", ya husumetlerinin ya da eşlerinin emirlerinin esiridirler. Şurada kuşkum yoktur, Yaşar Paşa'nın orduda temizliğe inandığını düşünebiliyoruz; subaylar, yargılanıyorsa yer askeri mahkemelerdir. Bu kapıyı kapatanlar ikidir, Yaşar ve İlker Paşalar.

Öyle bir söz de uydurmuşlar, "cellada teslim etmek", bizleri, teslim edenler, arıyorsak, Yaşar ve İlker Paşalar'dır. Ne tuhaf, her ikisinin de "İbrani asıllı" oldukları üzerine, Fethullah Gülen ekibi, tablolar hazırlattı, yayınlar yaptılar. İkisini de

Levent Şahverdi Arşivi

ben savundum, ben ve Doğan Avcıoğlu, benim tabirim, "biz sosyalist orducuyuz", savunuruz. Bir işimiz savunmaktır. "Sosyalist" mi, hayır, bize laik, halkçı ve bağımsızlıktan yana bir ordu gerek ve yeterlidir. Ve ne yazık, Silivri'de dahi yoktular.

Yaşar Paşa, Erdoğan sara nöbeti ile Güven Hastanesi'ne yatınca, yoğun bakımda gören, tek "yabancı" oldu ve çok korktular. A.Gül, "bittiik" diyordu; ancak Yaşar Paşa, sakladı ve kendisini korumak için kullandı. Sorgulanmalıdır. Saklı olanların açıklanmasını bekliyorum.

5- İlker Başbuğ, askeri mahkemelerin işletilmesini reddetti; Genelkurmay'ın en yetkili daireleri tarafından, önüne getirildiğinde, o sırada Kara Kuvvetleri Komutanı ve hemen yakında Genelkurmay Başkanı olacak komutandı. Yaşar Paşa, kendi sözleriyle, "dükkanı kapatmıştı"; bu, argoda, pantolonunun fermuarını çektiği anlamına geliyordu, ama, mahkeme meselesinde İlker Paşa'yı kuvvetle destekliyordu. Elinin tersi ve argosunun en sertiyle, teklif sahiplerini tersliyordu; bizi vermede, Yaşar ve İlker Paşalar el eledirler.

Başbuğ, buna ilaveten, seferberlik dairesini açan komutandır.

***

Binbaşı Ahmet Vakası ortaya çıkınca, televizyonlarda pek bağırmıştım. Bir binbaşıyı, Balyoz'a, "darbe" ile suçlanan orduya, bilirkişi yapmışlardı; skandaldır.

Hapiste peşini bırakmadım, o sırada birinci ordu komutanı Hasan Paşa, nerede ise hiç konuşmadı; beraber Malta'da idik. Birinci Ordu Komutanları'ndan Hurşit Paşa bana bir açıklama yaptı, hiç ikna olmadım. Bir başka cürüm arkadaşımdan, Silivri Hastanesi'nde karşılaşmıştık; Korgeneral, Binbaşı Ahmet'i, o sırada Üçüncü Kolordu Komutanı, Korgeneral Hulusi Akar'ın çıkardığını öğendim. Binbaşı Ahmet Erdoğan ve sorumlular, yargılanmayı bekliyorlar.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Kanunen zorunlu olan askeri yargı kapısını kapatmak, akepe iktidarına ortak olmaktır. Orduda tasfiye kapısını açmaktır ve açtılar.

6- Necdet Özel, Işık Paşa'nın istifasının arkasından, hazırlıksız bir şekilde komutan olduğunda, "akepeli" demişlerdi; karşı çıktım, bir kemalist olduğuna inanıyorum. Ama pek zayıftır; türünü, "eyyamcı" tabir ediyoruz.

Bir, Başkomutanlığı, kimselere verme yetkisi hiç bulunmamaktadır. Hukuki değil, tarihi bir haldir, geri alırız ve almak gerekiyor. "Her şeyi" veren bir komutan oldular, bir talihsizliğimiz sayıyorum.

İki, hiçbir Genelkurmay Başkanı'nın, mezar başında, üniformalı, dua okumak yetki ve izni yoktur. Burası Suudi Arabistan değildir. Ve ayrıca, cumhuriyetimizin kurucu ilkelerine çok çok aykırı düşmektedir; kaydediyorum ve kaybolmasını istemiyorum. Ekliyorum, Genelkurmay Başkanı olabilir, ancak Harp Akademileri'nde iftar yemekleri veremez, burası laik bir cumhuriyettir. Sorumluluğu var ve karşılığını görmek durumundadır. Görmelerini diliyorum ve görev sayıyorum.

Üç, Subaylar ve komutanlar, üniforma ile cenaze namazı kılamazlar ve kılmak istiyorlarsa, üniformasız, sivil gelirler, buna kimsenin itirazı yoktur. Gelirler, üniformaları ile, bir kenarda dururlar. Kural, budur. Takipçisi oluyoruz.

***

Şunları ekliyorum, Erdoğan'ın, bir kez, Tuzla Piyade Okulu'na girdiğine inanmak durumundayız. O halde, bir diploma sunmuş olmak zorundadır. Necdet Paşa, açıklamakla görevlidir. İki, yedek subay oldu mu, a) çürük raporu mu aldı, b) yoksa, yedek subaylık yaptı mı, bütün bilgiler, Genelkurmay'da vardır. Üç, mutlaka bir yedek subay fotoğrafı vardır. Bunları gösterecekler, göstermezse, saklamış durumuna düşerler. İştirak halidir.

Sorumluluğu büyüktür.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Silivri'de idik, koğuşta çalışıyordum. Sait ve Coşkun, televizyon dinliyorlardı ki birden bağırdılar. Koştum, Genelkurmay Başkanı Işık Paşa, istifa etmişler. Döndüm, günlük defterimi aldım, bir gece önce düştüğüm notu gösterdim, "Işık Paşa'ya istifa düşer" yazılıdır. Demek, istifa doğaldır ve zamanlıdır. Bir gece önce not düşmek, bu anlamdadır.

Sona geliyoruz, televizyon kanalları üzerinden, daha sonra Silivri'de beraber olduğumuz, Genelkurmay Adli Müşaviri, Tümgeneral Hıfzı Çubuklu'yu çok yıprattığımı biliyorum; hep aynı konuda, askeri mahkemelerin işletilmesi gerekiyordu ve işlemiyor. Birlikte olduğumuz ilk zamanlarda, Hıfzı Paşa, "hocam, beni, perişan ettiniz" dediler ve ben de "kimi perişan etmeliydim, Paşam" demiştim. Perişan olması gereken İlker Paşa idi, ama saklıyordum; Hıfzı Paşa, başkaca bir söz söylemediler. Kızı, Genç Avukat Nazlı, sadece "babam da sizinle aynı görüşteydi" diyordu, yakındılar, bilmiyordum.

***

Ve 2008 temmuz ayına dönüyorum, Hıfzı Paşa, tuğgeneral olabilir, Adli Müşavir'diler ve İsmail Hakkı Pekin Korgeneral ve Genelkurmay'da İstihbarat Başkanı, İlker Paşa ise kısa bir süre sonra Genelkurmay Başkanı olacak, o sırada Kara Kuvvetleri Komutanı idi ve toplantının, Genelkurmay tarafından talep edildiğini sanıyorum. Daha önce Başkan Yaşar Paşa ile konuşmuşlar; Yaşar Paşa'nın o sırada dükkanı kapalıdır ve not ettim, "ordu'da temizlik" istemektedir. Dükkanı kapattığı zamanda akepe'nin ve davalarının çok iyi temizlikçi olacağına inanıyor, tahmin edebiliyoruz. Yüksek sesle konuşuyor, çok ağır sözler söylüyor, "bırakın bunları" diyor, elini ve kolunu sallıyor; sanki cin çarpmış bir hali var. İsmail Hakkı ve Hıfzı Paşalar, Yaşar Paşa'dan paylarını alıyorlar.

Akepe'ye ortaktır.

***

İsmail Hakkı Paşa, istihbarat başkanı, "Paşam, tutuklamalar genişleyecek, askeri mahkemeleri işletmeliyiz" diyor; İlker Paşa'nın yanında, Kara Kuvvetler Komutanlığı Adli Müşaviri albay ve İstihbarat Başkanı tümgeneral bulunuyorlar. Genelkurmay Adli Müşaviri Hıfzı

Levent Şahverdi Arşivi

Paşa da, Pekin'i destekliyor, aynı görüşteler. İlker Paşa mı, sonradan cellat dediklerine meylediyor; dükkanı olmasa da askeri mahkeme kapısını kapatmaya kesin kararlıdır. Ancak çok "demokratik" bir subaydır, parmakları sayıyor, yanında getirdikleri ile İlker Paşa'nın parmakları üç ediyor ve Hıfzı ve İsmail Paşalar sadece iki parmak çıkarabiliyorlar. Toplantı bitmiştir.

İlker Paşa, hepimizin tutuklanması kapısını açan komutandır.

***

Bu iktidara ortak olmuştur.

Orduda tasfiye kapısını açtılar ve cumhuriyetin tasfiyesine katıldılar.

***

Ama bir talihimiz var, Mübarek misli Washington'ın dostu idi ve buna, "güvenilir adamı" da diyorlar, ağır bir deyiş olduğunu biliyorum. Ancak bu güvenin çıkışımızı çabuklaştırdığını artık biliyoruz.

***

Malta'da hep şunu ileri sürdüm ve hiç vazgeçmedim, ilk seçimden önce, "biz çıkacağız" ve kıl payıyla olsa da, söylediğim tarihte çıktık. Güzel ve bunu neden ileri sürdüğümü biliyordum, "bizi tutamayacaklar" ve şunu ekliyordum, "güçsüzdürler". Bizleri çıkaran Fethullah ve Amerika değil, güçsüzlükleridir ve tersinden söyleyecek olursak, biz kendi gücümüzle çıktık. Bu güç, bu direniş, laik Türkiye idealine bağlılık, "Gezi" budur, bir restorasyonu zorlamıştır. Obama'nın konuşmalarında ve Güvenlik Konseyi kararlarında laisizm vurgusu yüksekse, "görev gerçekleşmiştir" anlamındadır.

Biz mi, bir görevden döndük. Hiçbir cürüm arkadaşımın abartmamasını diliyorum.

***

Güzel, uzattım, başladığım şekilde, bitiriyorum: Orduya dönüş!

***

Genelkurmay başkanlarının istifa istemek hak ve görevleridir ve usülleri çoktur. Eninde-sonunda dil meselesidir, diyebiliriz.

***

Orgeneral Gürsel, Kara Kuvvetleri Komutanı idi, başbakanın ve özellikle cumhurbaşkanının istifalarını istiyordu. Ancak, "tank dili" kullanmadı ve bir "tezkere" yazdı, bıraktı ve İzmir'e gitti. Sonra bu dili, Cemal Paşa adına başkaları kullandılar; Gürsel, başbakan ve

Levent Şahverdi Arşivi

cumhurbaşkanı olarak döndüler.

***

Işık Paşa, başbakandan pek rahatsızdı, ve benim bir gün önce not düştüğüm zamanda, kuvvet komutanları ile birlikte, istifa ettiler. Bu davet etmektir. Ancak henüz, benden başka duyan yoktur. Ve yalnız ben not düşmüştüm, istifanın kaybolduğunu sanmıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

dördüncü bölüm

SARI KIZI VERENLER'E: İNEK & COW & BAKARA SURESİ

Bu "sure" için, İbrani "Şure" ve Arami "Sidra" yazıp "Sıre" okuyoruz, "minyatür Kur'an" dendiğini biliyoruz. Bütün surelerde yazılanların bir özetini, gerekli ölçüde buluyoruz; çok uzundur ve Medine Suresi'dir. Ne tesadüf, islamı en çok sempatiyle yazan Batılı islamolog Goldziher, "*Islam proper was born in Medina*" şeklinde yazmıştı;[47] bazen Muhammed için "Medine Peygamberi" de diyorlar ve zaman zaman, etkileniyoruz. Peki, "İnek" Suresi ne diyor; bu meselede, İhsan Eliaçık'ın Kur'an telifi, "İnek" suresine, birisine katıldığım ve diğerine şerh düşme gereği duyduğum iki açıklama ile başlamaktadır.[48] Bir, "Kur'an'ın bütün 'Medini' sure özelliklerini yansıtmasıyla dikkati çeker" demektedir. Ve, iki, "neredeyse üçte biri, 40-152,[49] Kitab-ı Mukaddes geleneğinin, yahudilerin, yoğun bir şekilde ve yer yer de oldukça sert bir uslüpla eleştirisine ayrılmıştır"; bu notu da okuyoruz. Güzel, ama, ben nerede ise beş dilde İslam'ı, Kur'an'ı ve özellikle "Cow" suresini okudum ve okuyorum ve okuduklarım arasında, Kitab-ı Mukaddes'in, geleneğinin, bir eleştirisini hiç görmedim ve görmüyorum; gördüğüm Abraham ile Moşe'nin müthiş övgüsüdür. Güzel, öyleyse, başlıyoruz.

***

Türkçe Kur'an'lardan Esed'inkini tercih ediyorum, nedeni basittir ve Tevrat'ı ve hatta judaizmi bilmeden yazmak zordur; Esed, ahir ömründe islama geçmiş bir yahudi idi, biliyor.[50] Bunun dışında, Profesör Abraham Katsh'ın *Judaism in Islam* çalışması hep masamdadır, diyebiliyorum. İslam ile judaizm münasebetini arıyor ve sadece iki

47 I. Goldziher, *Introduction to Islamic Theology and Law*, new edition, Princeton University Press, 1981. p.9. "Has anlamda İslam, Medine'de doğdu" anlamındadır.

48 İhsan Eliaçık, *Yaşayan Kur'an*, İnşa Yay., İstanbul, 2007, s.747.

49 "Sureleri" sözünü eklemem gerekiyor.

50 Eliaçık da "daha açık" yazıyorlar, denedim, Gök'e Seyahati kabul etmiyorlar ki etmemek isabetlidir.

Levent Şahverdi Arşivi

sureyi alıyor, bu iki sureyi, Tevrat'taki surelerle karşılaştırmaktadır. Birisi Bakara'dır, çok uzun, ve diğeri Al-i İmran, son derece kısadır, fazla değer vermediğini anlıyoruz. Demek, islamı nerede ise, "İnek" suresine indirmektedir. Devam ediyoruz.

Profesör Katsh'dan şu cümleyi aktarmak gerekmektedir: "*Muhammed never intended to establish Islam as a new religion.*"[51] Peygamber'in bir yeni din kurmak niyetinin olmadığını ileri sürüyor ki, Batılı İslam bilginlerinin çoğu bu görüştedirler. İleride, Tezler'de, ele almayı umuyorum. Yalnız, "Bakara" suresi, islamın özeti kabul edilirse, sert bir tartışma, bizi beklemektedir, şimdiden not ediyorum.

***

Peki ne yazıyorum, ama tekrarlamaktan artık sıkılıyorum ve ancak tekrarlamak üzere baskı altındayım; baskı içimdedir. 1975 ve 1976 yılından beri, o zamanlar *Cumhuriyet* gazetesinde idi, yobazizmin ayak seslerini yazıyorum. Eylülist darbeyi, "yobazizm geliyor" şeklinde haber etmiştim. Ve "*the end of kemalizm*" işaretini çok önceden verdim; çünkü, yüksek komutanların kemalizmden kopuş tarihleri çok eskidirler. Orduyu, askerleri, özel kuvvetleri yobaz yapmaya çalıştılar ve kendileri oldular. Ne Silivri'de ve ne çıktıklarında, ne kemalizmi ve ne laisizmi akıllarına getirdiler. Artık akıllarından çıkmıştır.

***

İlker Paşa, Silivri'de, "beni Erdoğan hapsetmedi" deyu bağırıyordu ve ben o sıra Eyüp Peygamber'i yazmıştım,[52] "yargıçların gözlerini kapatan O'dur" diyordu ve başka kim olabilir ve devam etmek zorundayım. Sanki ordu, "şirk" olmuştur ve "oldular" demek durumundayız. Kim yargıçların gözlerini kapattı ve paşalar, önce, kendi gözlerine kül attılar. Hâlâ gözlerinde kül var ve göremezler.

***

Bizim hapislerimiz böyledir. Kemal Tahir ya da Orhan Kemal hapse düştüler ve yazar olarak çıktılar. "26'ncı Genelkurmay Başkanı" nidalarıyla hapse giren İlker Paşa, nida kendindendir, artık bir yazardır. Bütün kitap fuarlarında varlar. Yalnız girerken aklında yok olanlar ve hâlâ yokturlar. Peki ne var, cevap vermek istemiyorum.

***

51 Abraham I. Katsh, *Judaism in Islam*, Bloch Publishing Company, 1954. p. xvii. Şunu da eklemektedir ve alıyorum: "*At the time of Muhammed's appearence, a great number of Jews made their homes in Arabia, where, indeed they have lived for many centuries.*" Şu anlamdadır, "İslam'dan çok önce Arabya'da *Yahudiler* vardılar ve yüzyıllar boyunca orada yaşadılar."

52 Eyüp Peygamber ve "Devr-i Sabık", *Çıkış*'ın ikinci kitabındadır, umuyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Le Coran
La Vache/6

Dieu a apposé un sceau sur leurs coeurs et sur leurs oreilles; leurs yeux sont couverts d'un bandeus, et le chatiment cruel les attend.

***

The Qur'an
The Cow/7

God has sealed their hearts and their ears , and their eyes are covered. They will have great torment.

***

Kur'an'ın Mesajı
Bakara Suresi/7

Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir ve gözlerinin üzerinde de bir perde vardır; dehşet verici bir azap beklemektedir, onları.

***

Yaşayan Kur'an
Bakara Suresi/7

Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş; gözlerine de perde çekmiştir. Böylelerini şiddetli bir azap bekliyor!

***

Tabii benim de bir yolum var, *Tezler* yazarıyım ve şimdi *Dinler Üzerine Tezler* bekliyorlar. Hep yanımda kitaplardan birisi de *Le Coran et la Révélation Judéo-Chretienne*, D. Masson'undur, *Etude Comparées*, iki cilt halindedir. Dr. Masson, la Vache/130 nolu işareti, "*les musulmans répetent*" notu ile aktarıyor, Müslümanlar hep söylüyorlar.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Nous croyons a Allah
a ce qui nous a été révélé,
a ce qui a été révélé
a Abraham, a İsmael, a Isaac, a Jacob.

***

İngilizce çevirilerinden Abdel Haleem'inkini, Abdıl Halim, tercih ediyorum, şöyledir: "*Were you (Jews) to see when death came upon Jacob? When he said to his sons, 'What will you worship after I am gone? They replied, 'We shall worship your God and the' God of your father, Abraham, Ishmael and Isaac, one single God; we devote ourselves to Him.*"[53] Güzel, Kur'an, nerede ise tüm İbrani neviy'lere, peygambere "neviy" derler ve bazan "nebiy", tapmayı özendirmektedir. Çok tanrılı dinlerin dışında ender rastladığımız bir haldir. Bir zenginlik, belki de yoksulluk görüyoruz; karar veremiyorum.

Tabii böyle olunca, Kur'an'da yeni bir din kurma fikrinin zayıflığı düşüncesi ön plana çıkabilmektedir. Nitekim Profesör Katsh misli Profesör Masson da benzer kuşkular formüle ediyor, buraya alıyorum: "*Muhammad considera sa prédication, moins comme une religion nouvelle que comme une reforme ou une confirmation de la Révélation anterieure.*"[54] Ve Muhammed, kendi misyonunu, yeni bir din kurmak olarak anlamıyordu, var olan dini reforme etmekten ibaret görüyordu. Hep bu görüşlerle karşılaşıyoruz. Buradayız.

***

Profesör Torrey, *The Jewish Foundation of Islam* çalışmasında, Muhammediler'in, kendilerini "*religion of Abraham*" ve Arabi, "Millat İbrahim" mensubu saydıklarını kaydetmektedir.[55] İbrahim dininden geliyormuşuz, öyle anlıyoruz, Abraham'a çok yüksek bir yer ya da makam veriyorlar, adeta üzerimizdedir. "Hanif" dedikleri kayıtlıdır ve bu sözcüğü "övmek" için kullanıyorlar ki aslında, İbrani, "din değiştiren" demektir. Tabii olabilir, Abraham'ı, tek tanrıcılığa geçmekle bir din değiştirmiş kabul edebilirler; övgüye değer bulabilirler, anlıyorum. Güzel, ama, ne yazık ben, doğru bulamıyorum. Bir başka dinin Abraham'a ihtiyacını göremiyorum.

***

53 M.A.S. Abdel Haleem, *The Qur'an*, Oxford University Press, 2004. p.15
54 D. Masson, *Le Coran et la Révélation Judéo-Chrétienne*, II, Paris, 1958, pp. 457.
55 Ch.Cutler Torrey, *Jewish Foundation of Islam*, Jewish Institute of Religion Press, N.Y., 1933, p.88.

Levent Şahverdi Arşivi

Sadece şunu not etmek durumundayım, Freud'un, *Moses and Monotheism* çalışmasına sahibiz, *Musa ve Tektanrıcılık* ve iki keşfi olduğunu biliyoruz. Bir, Musa, İbrani, aynı anlama gelmek üzere, "Hebrew", değildi, adı Kıptice'dir, "Suda" ya da "Sudan" karşılığı olduğu artık hep kabul edilmektedir. Ve iki, monoteizmi, ilk önce Mısır'da çıkmıştı, keşfetmiş, almış, getirmiştir;[56] "Aton" dinidir. Peki, güzel ve kapatıyoruz.

***

Kur'an'da Musa için de son derece yüceltici ifadeler var. Neden, bu bir sorudur; fakat, burada yalnızca, tespit ile yetiniyorum ve artık bitiriyorum. Ama, Profesör Goitein'in şu tespitini aktarmadan da geçemiyorum ki şöyledir: "*From the very first phase of his prophetic career when he still uses the enigmatic language of the Arabian soothsayers Muhammed regarded himself as the direct successor of Moses.*"[57] Goitein, o tarihlerde, Muhammed'in hem sırlı bir dil kullandığına ve hem de, Musa'nın bir tür halefi olmak planına işaret ediyor; ciddi araştırmaları ile tanıyoruz ve not etmekle yetiniyoruz. Güzel, böylece, bir yerlere gelmiş oluyoruz. Demek ki, başlangıçta, ortak bir din, plan ve beklentisi yüksektir. Buradayız ve bitirebiliriz.

***

Yalnız, Türk ordusu yüksek komutanlarının da, ortak bir kurgu içinde olduklarından kuşku duyamayız. Başından itibaren hem akepe'nin iktidara getirilmesinde ve hem de Erdoğan'ın yerinde tutulmasında birliktelik aşikârdır. Önem verdiler ve böylece "ülkeyi kurtarma" yoluna çıktılar. Yobazizm ile hem grev yapan işçilerden ve hem de asayiş sorunları yaratan Kürtlerden kurtulacaklarını hesapladılar. Tabii planı yapanlar başkadırlar ve çünkü, hapisteki bir Genelkurmay Başkanı'nın, "beni Erdoğan hapsetmedi" sözünü hem keşfetmesini ve hem de bunda ısrarcı olmasını başka türlü düşünmemeyiz. Demek, brit'i, "akit", kendisinden daha değerli tutan bir komutana sahibiz; ne mutlu hepimize! Uygun sözümüzdür. Ve aynı yerdedir, "kayyum" da denebilir, kutluyoruz.

---

56 Sigmund Freud, *Moses and Monotheism*, Hogarth Press, New York, first edition, 1939.
"*The origin of Egyptian monotheism can be traced back a fair distance with some certainty.*"
"*I venture now to draw the following conclusion: if Moses was an Egyptian and if he transmitted to the Jew his own religion, then it was that of İkhnation, the Aton religion.*"
pp.22-27.
Şunları da ekliyorum, "Aton" dini, monoteist din, Mısır'da çıkmış ve kısa bir zaman sonra yıkılmıştır. Kaynakları var ve ansiklopedilerde yazılmaktadır. Musa'nın kaynak ve modeli budur ve Abraham'a bir ihtiyaç göremiyoruz.

57 S. D. Goiein, *Studies in Islamic History and Institutions*, E.J. Brill, Leiden, 1968, p.97.

Levent Şahverdi Arşivi

Yaşayan Kur'an

İNEK SURESİ'NDE GEÇİMSİZLİKLER

63/ Dağ şahittir ki, sizden bir zamanlar söz almıştık. Verdiğimizi sımsıkı tutun ve içinde olanı hatırlayın ki Allah'ın öfkesini çekmekten sakınmış olasınız, demiştik.

64/ Ama siz sözünüzde durmadınız...

***

90/ Allah'ın insanlardan layık gördüklerine peygamberlik lütfetmesini kıskandıkları için Allah'ın indirdiğini inkâr ederek kendilerini bitirmeleri ne kötü şeydir! Öfke üstüne öfke çektiler. Kâfirleri aşağılık bir azap bekliyor!

***

142/ Bazı insanlar düşüncesizce, "şimdiye kadar uydukları kıblelerinden onları çeviren nedir?" diyecekler. Onlara söyle: "Doğu da Batı da Allah'ındır." O layık gördüğünü doğru yolda yürütür.

***

148/ Herkesin yönlendiği bir kıblesi vardır. İyi ve güzel işlerde birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun, sonunda Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. Allah'ın her şeye gücü yeter.

İbadeti, yahudi normlarına soktular. Uykuda Kudüs'e çıkıp yahudi ulularının ellerini sıktılar. Kıble'yi, Mekke'den Kudüs'e aldılar.[58] Başka, la Vache/44, "*O enfants d'Israel! Souvenez-vous des bienfaits dont je vous ai comblés, souvenez-vous que je vous ai élevés au-dessus tout les humains*", Ey İsrael-oğulları önünüze yığdığım nimetleri hatırlayın, sizi, kavminizi, bütün insanlığın üstüne çıkardım; daha ne, bunları, İnek Suresi'nde okuyoruz ve daha başkasını aramıyoruz. Yeterlidir.

***

58 Kıble'yi tekrar değiştirmeyi, *Kur'an Ansiklopedisi*, "*the seperation of the community from the Jewish listeners*", *Yahudi* cemaatinin Ku'ran'dan kopuşu olarak kaydediyor. *Encyclopedia of Qur'an*, vol.5. p.175.

Levent Şahverdi Arşivi

Ama sözünüzde durmadınız, neler, bir, açıklık görmüyoruz. İki, Gök'ten peygamberlik inzal, *descent*, olmuştu, ancak, yahudiler, Kitap'larından çıkardılar; Profesör Katsh, peygamber için, "*he accused the Jews of deleting from the Bible predictions of his advent*" notunu kaydediyor, ve Tevrat'ta yer almaması büyük bir tenkittir. Peki ama neden bu kadar önem veriyoruz, anlayamıyorum.

Ancak önemli olan Kıble'nin tekrar Mekke'ye alınmasıdır. İnek Suresi'nde, bunun savunulması var ve sadece "Allah güçlüdür" yazılıdır. Her istediğini yapar; ya da "yapacağını yapar", buna dayandırılmaktadır.

***

Silivri'de, bizim mahkemede, eski Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ü dinlediğimde çok şaşırmıştım ve kendi kendime "bu nee" diyordum. Bir, bize değil, Balyoz Davası'na gitmesi ve ifade vermesi gerekiyordu, "darbe iddiası" oradadır ve gitmediler. İki, hep hatırlıyorum, 3 kasım 2002 tarihinde, muvazzaf başkandı, seçim günüydü, uçağına binip Washington'a gittiler, seçim günleri makamı bırakmazlar, gittiler, acelesi var. Washington'a, akepe iktidarını desteklediklerini haber edeceklerdi ve ettiler. Üç, selefi, sonucu belli seçimi erkene almıştı; akepe'ye, teknik anlamda, iktidar veren bu ikisidir, Kıvrıkoğlu ve Özkök namlıdırlar. Devam ediyorum.

Şimdi Balyoz'a giderler ve çünkü Washington'dan yeni işaret aldılar. Peki, uzattım, dinlerken asıl şaşkınlığıma dönüyorum; hep karar alıyorlar ve yalnızlar. Çok şaşırmıştım, cürüm arkadaşlarım korgenerallere "bu nee" diyordum, "hiç danışmaz mı" ve bana "hayır" dediler, "bizde 'joint chief of staff' yok, o dediğiniz Amerika'da var" dediler. Demek her işi yapan bunlar, daha doğrusu hep verenler işte bunlardır.

Sanki Kur'an'da, İnek Suresi'nde, okuduğumuz "Allah", ordudadır. Bir, ordu bayramını, kanunsuz olarak, askerliği yaptığı şüpheli birisine veren bunlardır. İki, kanunsuz olarak askeri mahkemeleri tard eden, yasal mahkemeleri kapatan, işini yaptırmayan, işte onlardır. Bu, zalime "şirk" olmaktır ve bizlerin hapsine ortak çıkmaktır. Üç, Seferberlik Dairesi'ni açan ve bütün sırları ortaya döken bunlardırlar. Korku mu, sonradan ve şimdi ulaştılar ve ortak oldular ve güçlerini zalimden aldılar.

***

Ve *the end of armed forces* diyoruz.

İstiklal marşı ve ordusu olmayan bir milletiz.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Hazret-i Peygamber, bütün dünyadan ayrılırken, Arap yarımadası iki dini kaldırmaz buyurmuşlar. Bunlar, laisizmi bir din sayıyorlar ve aleviliği din saymıyorlar. Suriye'de Esad rejimine ve Türkiye'de cumhuriyete bu nedenle düşmanlık yapıyorlar.

***

Bakara Suresi üstadı Katsh'dan bir aktarma daha yapıyorum: "*According to Bukhari, Muhammad once remarked "whoever reads the last two verses of the chapter entitled Bagarah on any night, they are sufficient for him.*" Peki, Buhari'nin hadisine göre, her gece sadece, İnek Suresi'nin son iki işaretini, okumak, bir müslüman için yeterlidir; demek İnek Suresi sırlıdır ve öğreniyoruz.

***

Judaism in Islam
Bagarah/286

...Lord, load us not with a burden as Thou hast loaded those who were before us. Lord, make us not to carry what we have not strength for, but forgive us, and pardon us, and have mercy on us. Thou art our Sovereign, then help us against the people who do not believe!

***

Le Coran
La Vache/286

...Seigneur, ne nous impose pas le fardeau que tu avais imposé a ceux qui ont vécu avant nous. Seigneur, ne nous charge pas de ce que nous ne pouvons supporter. Efface nos péchées, pardonne-les-nous, aie pitié de nous; tu es notre Seigneur. Donne-nous la victoire sur les infidèles.

Levent Şahverdi Arşivi

КОРАН
bakapa/286

...Господь наш! Не возлагай на нас бремя, которое Ты возложил на наших предшественников. Господь наш! Не обременяй нас тем, что нам не под силу. Будь снисходителен к нам! Прости нас и помилуй! Ты — наш Покровитель. Помоги же нам одержать верх над неверующими людьми.

***

Elmalılı Hamdi
Bakara Suresi/286

Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez; herkesin kazandığı lehine, kazandırdıkları aleyhinedir.

***

... Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kastımız olmayarak yaptıksa bizi muaheze buyurma! Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Ey Rabbimiz!...

***

Yaşar N.Öztürk
Bakara Suresi/286

Allah, hiçbir benliğe, gücünün yeteceğinin daha azını yüklemenin dışında bir teklifte bulunmaz.

***

... Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize, güç yetiremeyeceğimiz şeyleri de yükleme!

***

Sen bizim Mevla'mızsın! Gerçeği örten nankörler/inkârcılar topluluğuna karşı yardım et bize!

Levent Şahverdi Arşivi

Buraya üç dilden, İngilizce, Fransızca, Rusça, İnek Suresi/286 işaretini aldım, tamamına ihtiyaç duymuyorum. Katsh'dan aktarma yapmamım nedeni açıktır ve nitekim bu işaret için, şu bilgiyi vermektedir. "*The Koranic idea that God does not 'require of the soul save its capacity' is also found in the Talmud, where the rabbis urge not to impose 'a restriction upon the community unless the majority of the community will be able to stand it.'*" Demek ki, canlılardan / yaratılanlardan, kapasitelerinin / imkânlarının, ötesinde olanı istememek Talmud'da da yer alıyordu. Bir yük konulurken, cemaatin karşılayabilmesi şarttır ve mezurlarda da "*it shall have what it has earned.*" ibaresini buluyoruz.[59] Kazandığını alacaktır, anlamındadır ki, Elmalılı Hamdi'de, yakın bir ibare okuyoruz. Şaşırmıyorum ve ayrıca, İbrani–dinsel kaynaklarda cezanın da yapılanlarla orantılı olması gerektiği ilkesi mevcuttur.

***

İnek Suresi'nde yazılı ve hadise göre peygamberin her gece okunmasını buyurdukları işaret de bu ilkeye uygundur, yük, öncekilere olduğu ölçüde bindirilmelidir ve Elmalı ile Öztürk'ün ekledikleri "ağır" sözcüğü yoktur. Yanlış ve bozuk bir çeviridir, diyebiliyorum ve çevirileri yer yer anlamakta güçlük çekiyoruz.

***

Profesör Jeffery'nin, "*the Muslim authorities are quite ignorant of the origin of the word*"[60] cümleciğini tekrar ele alıyorum, müslüman otoriteler, sözcüğün kökeni konusunda gayet cahildirler, anlamındadır. Yalnız, Jeffery'nin burada kast ettiği, "sure" kelimesidir, ancak, kastının daha yaygın olduğundan kuşku duymuyorum. Ve ben, bizim otoritelerimiz için, evleviyetle, diyorum.

59 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın, İbrani bildiğini ve hatta İbrani kökenli olabileceğini düşünebiliyorum.

60 A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Oriental Institute, Baroda, 1938, p.181.

Levent Şahverdi Arşivi

beşinci bölüm

THE END OF ELECTIONS: DEVRİMCİ DURUMDAYIZ

Bu tarih olmuş tartışmayı, Fukuyama, ilk kez, 1989 tarihinde *Tarihin Sonu*, adlı kitabında yeniden canlandırmıştı. "The End of History?" adlı makalesi, konservatif kabul edilen *National Interest* dergisinde çıkmıştı ve bir soru işareti ile birlikte yayınlandı; fazla ilgi çekmediğini biliyoruz. Üç yıl sonra,1992, Fukuyama, *The End of History and The Last Man* çalışmasını yayınladı ve daha çok *Tarihin Sonu/The End of History* olarak anılmaktadır. Arada, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, 1991, var.

***

Güzel, ancak, Fukuyama'nın, 1989 tarihli ve bu pek tereddütlü notunun ilgi çekmeyişini çok önemsememek durumundayız. Bu yılda, başka ve önemli iki gelişmeye tanıklık ediyoruz. Biri, o sırada Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Garbaçov'un, 1989 yazında, Strasbourg'da, Avrupa Parlamentosu'nda, yaptığı, "Ortak Avrupa Evi" konuşmasıdır. İki noktasını aktarmak istiyorum: "Enternasyonal topluluk, tarihteki bir başka zamanda olmayan ölçüde derin değişikliklerle karşı karşıya bulunuyor"; bunu, büyük açılım ve tavizlere hazır olduğu şeklinde anlayabiliriz. Bu açılıma, "soğuk savaş postülalarının, tarihin arşiv bölümüne gönderilme zamanı gelmiştir" cümlesini ekliyor ki, ben de buraya alıyorum.[61] Peki, ne demek, konuşmasını, Garbaçov'un, almadan vermeye hazır ve istekli bir lider olduğu şeklinde anlamıştım; aynı değerlendirmedeyim ve "*Sosyalizmin Çözülüşü*" çalışmamın yayınlanış tarihi, 1990, bunu göstermektedir.

Bu, tekrarlıyorum, 1989 yılı yaz ayındadır ve kasım ayında ise Berlin Duvarı'nın açılışını yaşadık ve açılış bir yıkılışa dönüşmüştü,

61 Yalçın Küçük, "Garbaçov'un Ortak Avrupa Evi: En Az Bilgi", *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Çözülüşü*, Tekin Yay., İstanbul, 1990, s.121.
Garbochev, The All-European Process is Making Headway, *Socialism: Theory and Practice*, ekim 1989, no.10, s.4

Levent Şahverdi Arşivi

öylece tarih olmuştur. Hem acı ve hem de güzel; tabii kendi kendimize pek söylemiyorduk, ancak bir çöküş sendromu sayanlarımız vardı, sanki Sovyet Düzeni'nin çöküşünün eşiğindeydik. Yalnız muhtemel gören, nerede ise, hiç yoktu ve bundan eminiz. O halde, Fukuyama'nın, tereddüt dolu 1989 yazısının ilgi çekmemesi normaldir, diyebiliyoruz.

***

Tarihte iki savaş var, "tarih oldular", "Pirus ve Pünik Savaşları"; hoş, "Pirus" bir Elen kralı ve savaşçısı, "Pünik" ise "Kartaca" anlamındadırlar. Her ikisi de artık savaş değil, aştılar; birer kavram oldular ve şöyle "kavramlaşıyorlar", alıntıyı bir başka çalışmamdan yapıyorum, devam ediyorum: "Büyük Bonapart'ın, İngiltere'ye karşı bir Pünik zaferi elde etmek için yandığı kayıtlıdır ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşünü, Washington'ın Pünik zaferi olarak adlandıranlar çoktur."[62] Ve kavram haline gelen bu savaş,[63] Kartaca ile Roma arasında idi ve her iki taraf, rakip iki hegemon, bir diğerini ortadan kaldırıp dünyanın egemeni olmak istiyordu, ya "Pax Romano" ya da "Pax Carthaginoise", çarpışan doktrinler bunlardır.

Kartaca generali Hannibal idi. Kardeşi Hasdrubal büyük başarılar elde ediyordu. Roma ise, bir tür rakibi yorma savaşı, izliyordu ve sonunda, Hannibal'a, bir torbada, Hasdrubal'ın başını göndermeyi başardı. Torbanın gelişini, Hannibal'ın intiharı izlemişti. Kartaca'nın sonu sayıyoruz; ve tam bu yerde ve benim çalışmamda, şu cümle geçiyor: "Peki Garbaçov'un, Sovyetler Birliği'nin intiharını gerçekleştirmesi, gerçekten Amerika Birleşik Devletleri'nin Pünik Zaferi mi"[64] ve burada duruyorum.

***

Pek kısa bir özetle devam etmek istiyorum, "Pünik zaferi" ile "tarihin sonu" kavramları birlikte geçiyorlar. Bu, mevcut iki doktrinden birisinin diğerini ortadan kaldırması anlamındadır. Öyle anlamak istediler ve öyle sundular.

Fukuyama da, *The End Of History* çalışmasında,1992, şu sözleri yazmaktadır: "*ideological evolution and the universalization of Western liberal democracy, as the final form of human government.*" Batı

62 Yalçın Küçük, *Tekeliyet 1*, 2. baskı, İthaki Yay., İstanbul, 2004, s.138.

63 "Pirus", bir kavram olarak, savaşın kazanılmasına rağmen, kazanan tarafın, Kral Pirus, tükenmesi anlamındadır. "Pirus Zaferi", kazananın da sonu, demektir.

64 Yalçın Küçük, *agy.* s.142.

Levent Şahverdi Arşivi

tarafından, komünizm yenilmiştir ve Batılı liberal demokrasi, tek yönetim olarak kalmıştır; ve "tarihin sonu" ile anlatmak istedikleri işte budur.

***

Doğrudur ve eksiktir, tarih savaş demektir ve savaş yazmaktır. Yazılacak savaş kalmamışsa, tarih sona ermiş olmaktadır. Güzel, en azından şunu görebiliyoruz: Sovyet düzeni ya da doktrini, bir savaş yapmadan, sonuna razı olmuştur. Buradan başka bir bölüme geçiyoruz.

***

Peki "seçimlerin sonu" mu, "*the end of elections*", partilerin benzeşmesi, aynılaşması demektir ve bir'e iniyorlar, de facto "tek parti" halidir. Tek parti halinde, tabiatıyla seçim olmamaktadır. Bizde de, eylülist diktatorya ile birlikte, partiler ve seçimler dejenere olmaya başladılar ve sonunda, ortadan kalktılar. Bir'in vassal'ıdırlar;[65] başka adlar da veriyorlar.

***

Tabii seçim hali, laik, aynı anlama gelmek üzere, "akli" bir düzen içinde geçerlidir. Çünkü, seçmek, akli bir iştir; seçicilerin, öncelikle, rasyonel ve yine aynı anlama gelmek üzere, yurttaş olmalarını şart koşmaktadır. O halde, bir, diktatoryal sistemlerde ve iki, "Medine İslamı'nda" seçim imkânsızdır; "metbu" varsa, "kul" ya da "köle" çok yaygınsa, seçimlerin sonu, diyebiliyoruz.

***

OLİGARŞİ'NİN DİKTATORYASI: SARA'SI

Ve Erdoğan, Türk oligarşisinin, Türk gericiliğinin, en tamahkâr ve en acımasız, en hedonist, aynı anlama gelmek üzere, en işçi ve köylü düşma-

65 Vassal ile "valet"/vale aynı sözcüktürler ve biz artık "vale" olarak her gün ve her yerde kullanıyoruz. Restoranlarda "vale" var ki "komi" de diyoruz, "oğul" ya da "oğlum" olarak anlayabiliriz. Feodaller, güçlü feodallerin ki bunlara "kral" da diyoruz, kralların vassalıdırlar, "oğul" da uygundur. Kralın savaşlarına girmek zorundadırlar.
Küçük stratejik ortaklar vassaldırlar. Türkiye, Obama'nın savaşına girmeye mecburdur ve şimdi Türkiye sara krizi yaşamaktadır. Ya atılır ya da saralı Erdoğan yıkılır, bu aşamadayız.
Mhp ve chp, akepe'nin, şeriatı kurmak ve kemalist cumhuriyeti ortadan kaldırmak için çıktığı bütün seferlere katıldılar. Vassal'dırlar ve artık parti olmaktan çıktılar.
Stepne, "değnek" diğer adlardandır. Kullanıyorlar.

Levent Şahverdi Arşivi

nı oligarşinin, hem çocuğu, hem diktatörü ve hem de kendisidir. Sarasıdır, çünkü, saralı bir oligarşimiz var. Ve şimdi cumhuriyetimiz, arka arkaya gelen sara nöbetleriyle yıkılmaktadır ve yıkılışının başka yolu yoktur.

Eylülist diktatoryanın devamıdır.

Kenan Evren yıkıcıdır ve Erdoğan tepeleyicidir.

***

Sara nöbetlerinden birisi, chp genel başkanı Deniz Baykal ile seçim "kazanmış" kabul edilen, ancak lideri "yasaklı", seçime girememiş ve milletvekili olamamış, AKP genel başkanı Tayyip Erdoğan arasında, bir balıkçıda, gizli yemektedir. Bu yemekte, birisi diğerini, balık görmüş, "yemiş" ve haberimiz olmamıştır. Dönemin chp milletvekili Zülfü Livaneli, çok sonraları, 2007 yılında, açıklamıştı, hep şükranlarımız var. Ve yemeğin 2002 yılı sonunda veya 2003 başında, Çengelköy'de bir balıkçıda realize edildiğini anlıyoruz.[66]

Şöyle, bu yemekten sonra, çok hızlı bir şekilde, chp inisiyatifi ile anayasa değişikliği ve yine chp kabulü ile bir ilden bir milletvekili istifa ettirilerek, Erdoğan'ın milletvekili yapıldığını, biliyoruz. Diktatoryal bir durum oldu ve diktatoryanın başındayız, eylülist diktatoryaya sanki ara verilmişti ve yeniden kurulmaktadır. Kuruluş tarihi şu şekilde yazılmaktadır: Milli istihbarat teşkilatı'ndan D. Bahçeli ve Washington'a bağlı Kemal Derviş, yasal olarak en az bir yıl varken, Başbakan Ecevit'ten habersiz, erken seçim ilan ettiler ve şartlar başkaydı, engelleyebilecek bir muhalefet oluşmuştu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu, gene de seçimin yapılmasını zorladılar ve sağladılar.

Güzel, Kıvrıkoğlu, akepe'ye, iktidar veren adamdır. "Untouchable" ya da "haram" zevattan sayıyoruz.

Oyların üçte birini ve milletvekillerin üçte ikisini alan akepe'ye hükümet sundular. Benim "darbe" dediğim kayıtlıdır.

***

66 Kitaplarımda var. Bu büyük sara nöbetini ve rejim darbesini, "Çıkış" dizisinin sonraki kitaplarında yazmayı planlıyorum. Halen yazılıdır, zamanını ve yerini bekliyorum. Bu yemekte "sara nöbeti" yaşayan Baykal'dır.

Levent Şahverdi Arşivi

Hem anayasa değişikliğine ve hem de bir ilde seçim yenilenmesine,[67] Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu ve Danıştay Başkanı Nuri Alan şiddetle itiraz ettiler. Ayrıca, bir ilde seçim yenilenirse, buna, yalnızca, aynı seçime daha önce katılmış olanlar girebiliyordu; Erdoğan daha önce hiçbir seçime girmemişti, imkânsızdır. Baykal, imkân yaratıyordu ve biz, tutsak düştüğünü bilmiyorduk. Ancak retrospektif baktığımızda, bütün adımları, tutsak halidir.

Bilmiyordum; yalnız, 1950 seçimlerinden beri, 12 yaşında idim, pek çok seçim yaşadım. 1957 seçimlerinde, Ankara'da bir dağda, bir sandıkta, chp adına sandık görevlisi olmuştum; dolayısıyla neyin nasıl olduğunu biliyordum, Baykal'ın seçime girmediğini görüyordum. Miting yapmıyordu, Doğu'yu, Kürt illerini, tümüyle terk etmiş haldeydi ve ben tutsak düştüğünü bilmiyordum, Çengelköy yemeğinden habersizdik ve saf bir çocuk halimle, seçimlere girmesi için çığırıp duruyordum. Henüz oturtulmuş bir diktatorya yoktu; büyük televizyonlar, bize ve bana açıktılar. Hepsinde, Baykal'ı seçime çağırıyordum, fakat girmiyordu, seçim sath-ı mailinde, Cenevre'ye, sekreteriyle, tatile gidiyordu. Esirmiş, haber vermiyordu. Bunun yerine, partiyi de, chp, esarete sürüklüyordu, çok acıdır. Neden mi, tabii tutsak düşmüş insan halidir, ancak, o tarihte, 2002 sonu veya 2003 başı, bir istifa ile kurtulabilirdi. Yapmadı, kendisini ve cumhuriyetin kurucu partisini esir verdi. Bana şimdi, bu vicdansızlığı yazmak düşmektedir.

Ve şunu ekliyorum, Baykal o tarihte, boyun eğmiş ve rakip partinin liderinin kölesi olmaya razı olmuştur. Ve ne yazık, diktatoryaların kuruluşlarında, hileler ve desiseler çokturlar. Ben burada, yazdıklarımın doğru olduğunu biliyorum, fakat, tümüyle bir senaryo olmasını diliyorum. Buradayız.

***

Resmi tarih şu şekildedir, 2010 yılında, Baykal'ı ilzam ettiği anlaşılan bir kaset televizyonlara konmuştu ve Baykal üzgün ve kırılmış, Erdoğan ise şaşırmış göründüler. Baykal, kasetle, Fethullah Gülen'in bir bağlantısı olmadığı konusunda bizi temin ederek, chp başkanlığından istifa ettiler. Chp milletvekillerinden Mustafa Özyürek, Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığını, pek acele ile, ilan ettiler. Yeni bir dönemdir.

67 Her aşaması skandallarla dolu bir süreçtir, cehepe için yüz karasıdır. Bir milletvekilinin düşürülmesi skandaldır ve kitaplarımda yazılıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Burada hemen bir açıklama isabetlidir, Deniz Baykal'ın, bu onuruna tecavüz tarihinde, istifa töreninde, bu kasetin sürülmesinde, Fethullah Gülen'in bir ilgisinin olmadığını açıklamasından son derece rahatsız olmuştum, büyük bir yakınlık ifadesi saymıştım, şimdi yanıldığımı, itiraf durumundayım.

Neden mi, itiraftan önce zorunlu bir açıklamam var, bu benim senaryom mu, yoksa son derece güvenilir kaynaklardan bilgi mi verdiler, bu soruyu, bırakıyorum. Ve şimdi gerçek görüp bildiğim hale geçiyorum; şudur, Baykal, 2002 sonu ya da 2003 başı, kaseti Erdoğan'ın elinde görmüştür. Halk deyimi ile "gözü ile görmüştür" ve kuşkusu yoktur. Kesin kasetin kimin elinde olduğunu bilmektedir, hem Gülen'i ibra etmektedir ve hem de bir tür haber vermektedir. Bu haberde hep ısrarcı oldular ve kayıtlar bu yöndedir.

***

Yemek oda ve masasında, hiçbir canlının bulunmaması, kaset ve gösterime, şoka ve anlaşmanın huzuruna, tanık bırakmamak özeninden kaynaklanmıştır. Şöyle de söyleyebiliriz, Baykal ile Erdoğan arasında bir görüşme, eğer Erdoğan'ın elindeki "kaset" değilse, mutlaka tanık gerekmektedir. Çünkü, bu tür konuşmalar ve/veya görüşmeler, tarihe tanık ile düşerler.

Buna, iki, şunu da ekleyebiliyorum, 2007 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Baykal, sürekli olarak, "göreceksiniz, aday olmayacak" diyordu; emindir, çünkü Erdoğan'ın cumhurbaşkanı adayı olmaması, kaset gösteriminden sonraki dostane pazarlık görüşmelerinde karara bağlanmıştır. O tarihte, Baykal'ın cumhurbaşkanlığı için ortak kararları var. Ve üç, bunlar, belgedirler.

***

Ve dört, Erdoğan, kolay "evet" diyen ve sözünden, çok zaman büyük bir kolaylıkla dönen adamdır. Necdet Özel ise en kolay inanan subaydır ve "yakında" sözüyle, zındandakileri pek çok kez yanıltabilmiştir. Sonunda, bozuk cümlelerle de olsa, "nihayet çıkardım" anlamına gelen bir ifade ile, kendi kendini, yanıltabilmişti, rahatladığını hatırlıyoruz. Kayıtlıdır, demekle yetiniyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Benim katkım şudur; Erdoğan'ın, pornografik olduğu söylenen bu kaseti, ilk kez internetlerde gördüğü iddiası gerçek dışıdır. Erdoğan, müstehcen olduğu iddia edilen bu kaseti, Çengelköy'deki yemekte, bizzat kendisi, masaya koymuş olmalıdır. Baykal'ın bir şok geçirmesi doğaldır ve sonra ortak planlar yaptıklarını anlıyoruz. Huzuru buldular. Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olmaması, anayasa ve seçim kanunu değiştirilerek önce milletvekili ve arkasından başbakan yapılması, Çankaya'ya türbanın sokulmaması ve Baykal'ın cumhurbaşkanı seçilmesi, belli başlı anlaşma noktalarıdırlar.

Demek bir tür "İkinci Muaviye" vakasını görmüş oluyoruz. Kendimi, "gözümle görmüş" saymakta bir mahzur bulmuyorum.

***

Ne tesadüf, aynı yıl anayasa referandumu vardı; Kılıçdaroğlu da bu referanduma girmedi, hiçbir konuşmasında anayasadan söz etmedi, yargıç güvencesini ağzına almadı, yargı bağımsızlığının ortadan kalkacağını işaret etmedi ve bir de dürüst davrandı, oy vermedi. Bu halini, referandumun kabulü lehinde çalışmak üzere bir söz verdiği şeklinde değerlendirmek zorundaydık.

***

Ve 2010 referandumu ve 2014 Ekmeleddin İnsanoğlu komedisi, aynı, ikiyüzlü oyunlar oldular. Her ikisinde de senarist Gülen'dir ve Kılıçdaroğlu oynamıştır. Artık bir kuşku görmüyoruz.

***

Burada Kılıçdaroğlu'nun, asıl soyadı "Karabulut", cehepe'ye girmeden önceki bir tarihten itibaren, Gülen Tarikatı mensubu olduğu görüşümü tekraren not etmekle yetiniyorum. Cehepe'nin başına getirilmesi bir komplodur ve Deniz Baykal'a yapılan darbenin devamı saymak durumundayız. Ne yazık, bu görüşüm, Karabulut Kemal'in "gülenci" olduğu düşüncem, pek kabul görmektedir. Yalnız, yine de bir dürüst davranışını kaydetmek istiyorum; referandum sandığına gidebilir ve referandumun kabulü yönünde, o tarihte Gülen ve Erdoğan aynı yerdedirler, oy kullanabilirdi ve gitmemiştir. Net ve açık bir şekilde Gülen'e bağlı kalabilmiştir. Gülen'e güven vermiştir, yalnız, yine de, açık ve dürüst kalışından dolayı kutluyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Keşif ve ifşaat benim değil, Soner Yalçın'a borçluyum, Kemal Kılıçdaroğlu'nun asıl soyadının "Karabulut" olduğunu Soner'den öğrenmiş durumdayım.

Peki "Karabulut" mu, "David Ben Annan" formülüne başvurmak zorundayım. Sekizinci yüzyılda İbrani "Karaim", Latince "Karaid", Rusça ve Türkçe "Karay" mezhep ve/veya dinini kurdular, Kırım yakınındadır. Şimdi Kırım'da azdırlar, "Selah-ı Civit" denilen bir yerde çıkarlar. "Selalı" veya "sıla" diyoruz, "yahudi kayası" veya "kalesi" anlamındadır. Dinin kökü Kara'dır, "oku" anlamındadır ve İbrani "Arınan" adının tam karşılığı "Bulut" olup şimdi "Karabulut" yapabiliyoruz. Yaptık ve şimdilik burada duruyorum. Devamı çok var.

Lazı asacaklar, sehpaya çıkarmışlar, son sözünü sormuşlar, "Bu bana ders olsun" demiş, ben de "Olsun" diyorum. Bu, "Karabulut'a ders olsun" yollu ekliyorum. Devamını beklemesini tavsiye ediyorum.

Bir, ben beştaş oynamıyorum. İki, biz bu Cumhuriyet'i sokakta bulmadık. Hatırlatıyorum.

***

Bu tarihlerde Erdoğan ve Gülen, el ele idiler ve birbirinin gözüne bakıyorlardı. Referandum ile bütün mahkemeleri ellerine aldılar ve Silivri'yi yeni tutuklularla doldurdular. Bir günde 102 subay ve çoğu yüksek rütbeli, general, zindana, koydular. Bir Genelkurmay Başkanı'nın da Silivri'ye atılması işte bu tarihlerdedir.

Allah'a şirk ve Devlet'te paralel olmamaktadır.

***

Zındanlama işinin hepsinin doğrudan doğruya Erdoğan'ın seçimi ve emri olduğundan kuşku duyamayız. Yargıda, İçişleri'nde, idarede, polis ve valilerde, akepe'nin, Gülenci olanlardan başka memuru olmamıştır; akepe, yaratan değil yaratılandır, kurmamış, ku-

Levent Şahverdi Arşivi

rulmuştur. Hep destekli, sadece desteklenen, derme çatma bir parti idi ve şimdi devşirme dönemindedir.

Destekler çöktüğü zaman çökmesi normaldir. Çöküşü yakın ve yarından da yakındır.

***

Cumhuriyet Halk Partisi'nin, akepeleştirilmesi, akepe'nin iktidar yapılmasından daha önemli ve vahimdir. Tasfiye edilmiştir, cumhuriyet düşmanı Kürtler ve yobaz döküntüleri ile doldurulmuştur. Bu yolda Kılıçdaroğlu artık kendine sınır tanımamaktadır.

***

Ekmeleddin İhsanoğlu mu, bir oyuncak-model olmuş ve aday seçilmiştir. Seçilişindeki maksat ve hedefleri şöyle sıralayabiliriz, bir, Erdoğan'ın, 2003 başından itibaren izlediği, laisizmi yok edici ve cumhuriyeti yıkıcı bütün politika ve uygulamalarını isabetli ve doğru bulmak ve ilan etmektir. İhsanoğlu, seçim "kampanyası" sırasında, türbanın vecibe ve bir hak ve ilaveten geleneklerimizde var olduğunu söylemiştir ki, türban, belki de en tartışmalı icat ve icraattır. Böylece İhsanoğlu, yobazizm cephesinde, Erdoğan'dan hiç geri kalmadığını göstermiş olmaktadır. İtirazsız kabul ediyoruz. İki, ilk turda Erdoğan'ın seçimini sağlamak istediler. İlaveten oligarşinin Erdoğan olmazsa bu yobaz iktidarın ayakta kalamayacağı kaygıları vardı ve üç, "biz de aynı görüşteyiz", ancak "fevri" hareketlerden geri durmasını istediler. Maksat, "öfkesiz" Erdoğan'dır ve bu zavallı İhsanoğlu'nu, "öfkesiz bir oyuncak" olarak seçtiler. Oynadılar.

***

Nasıl mı seçtiler, tam bir oyundur; Kılıçdaroğlu, en güzel "başkan" için sürekli toplantılar yapıyordu ve sonradan öğrendik, "güzel" başkan adayları arasında İhsanoğlu'nun adı hiç geçmemiştir ve kimseyle konuşmadığı kesindir. Devlet Bahçeli ise çok sır tutan birisidir; 2001 yılında ansızın erken seçim çağrısı yapmıştı ve partisinin ikinci adamının, benim bilgim olmamıştır, dediğini hatırlıyorum. Milli istihtibarat teşkilatı'nda çalıştığını hep biliyoruz, maaş bordrosu yayınlanmıştı, seçimini teşkilata bildirmiş olabilir, fakat, teşkilattan bir direktif aldığını sanmıyorum. Parti içinde de kimseye bilgi verme alışkanlığı yoktur; gizliliğe önem veren ve sormayan bir teşkilatı var. Sormazlar ve soru önergesi hazırlamazlar.

Kılıçdaroğlu ve Bahçeli bir gün buluşmaya karar verdiler, daha

Levent Şahverdi Arşivi

tokalaşmadan, birbirinin göz bebeklerindeki parıltıyı gördüler ve "Ekmel" sözcüğünü, majiskül karakterlerle yazılmıştı, hemen çaktılar. Sonra birbirini kutlamaya başladılar, "çok güzel bulmuşsun kardeş", ikisinin de güzel ağızlarından bu söz fışkırıyordu, hepsi budur.

***

Artık tek parti oldular ve seçimlere ihtiyaç duymuyorlar; ama bazen "seçimcilik" oynuyorlar. Aslında şimdiye kadarki uygulamalara seçim demek çok zor idi ve şimdi şeklen de sondayız. Bir, yüzde on'luk seçim barajı, eylülist diktatoryanın hükmüdür ve değiştirmediler. İki, 27 mayıs Devrimi'nden sonra milletvekili adaylarını, parti delegeleri seçiyordu ve bu usülü kaldırdılar, bu üçü karar veriyorlar. Kendi alanlarında diktatör oldular. Üç, her üçünün de il örgütleri bitmiştir, hiçbir il ve ilçe örgütü bir iş yapmazlar ve hiçbir işe yaramıyorlar. Paslandılar. Demek ki "parti" demek pek zordur ve seçim hiç diyemiyoruz. Bunlar, "bürokratik" kuruluşlardır.

***

Diktatörler mi, diktatörlüklerinin oluşum ve yerleşme aşamalarında, ilk iş olarak ve ilk önce, yol arkadaşlarından kurtuluyorlar; genesis'den, "tekvin", biliyoruz ve çeşitli yolları var, Silivri türü sözde mahkemeler ile yok etme, yollardan birisidir.[68] Erdoğan da, artık öyle anlıyoruz, bu yolun yolcusu olmak gereğini duyuyordu, kuşku duymuyorum; akepe kurucularına, üç dönemden fazla milletvekili olmama şartını, yol arkadaşlarını, tasfiye için icat ettiler. Devamına güvenemiyordu ve artık yol arkadaşlarından korktuğunu düşünebiliyoruz. Korku, Erdoğan'ın belirleyici kimliğidir ve diğerleri arızidir. Tespit ediyorum.

Ama aslında buna hiç gerek yoktu, çünkü kendisi seçiyordu ve seçmemek elindedir. Fakat, açık kapıdan girmekten korktuğunu netlikle anlıyoruz ve anlıyorsak, söylemek durumundayız.

Öyleyse, Silivri Mahkemeleri, sadece korkunun göstergeleridir, doğrudan zındanlamak mümkündür; tutuklarken hüküm, sınırsız

68 İki fark görüyoruz, Silivri'de zındanlananlar, *comrades in arms*, yol arkadaşı değildiler. İkincisi, "idam", veremiyorlardı ve müebbet hükümlerin çok olması, tek "yok etme" yolu olarak kalmasındandır.
Yüksek rütbeli subaylardan müebbet alanların çok olması, Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ bunlardan birisidir; bunların, bir tür "yol arkadaşı" iddia veya sayılma ihtimalinden kaynaklanabilir, düşünebiliriz.

Levent Şahverdi Arşivi

zından, hedeftir[69] ve uzun tutuklama bir yol oldu, sonra, çok korktular. Referandum ile "Çadır Mahkemeleri" ihsas ettiler, "hüküm" kestiler ve aynı şekilde Erdoğan, birlikte yola çıktıklarını doğrudan doğruya tasfiye etmek yürekliliğini gösteremedi, "üç dönem" diye bir kural uydurduktan sonra, kendisi ile yol arkadaşlarını tasfiye etmek üzere, bir "yasa" ya da "şeria" bulmuş olmaktadır. Görüyoruz. Korkuyor.

***

Diktatörler, bundan sonra, yeni yöneticilerini, ya çok alt kademelerden gelenler ya da sonradan katılanlardan seçiyorlar; "Yalçın" ya da "İbrahim" olsun, ad seçmiyorum ve rastgele veriyorum, fark etmeyeceğini biliyorum, örnektirler ve pek alttadırlar. Ve sonra izlenecek yolu öğrendik, "herkesin bildiği sır" tabir edebiliyoruz; en yakını Binali Yıldırım, bir süre ve daha sonra ise kendisine karşı politika yapmış Numan Kurtulmuş'un milletvekili olduktan sonra, başbakan olmaları kararlaştırılmış idi ve ne yazık, olmamıştır. Pek korkmuş ve bu yoldan dönmüştür; korkudan gelen talih Davutoğlu'na vurmuştur.

En yakınlarını ilk önce bırakmak, bu diktatörlerde, ahlaktır.

Ve çark-ı felek, Erdoğan'ı, önce cumhuriyetçiler, sonra Gülenciler ve şimdi de yol arkadaşları ile çarpışmak zorunda bırakmıştır. Ve bunlardan öldürebildikleri yoktur ve hepsi yaralıdırlar.

***

ÜÇ KASIM TEZLERİ

İç Savaştan Arda Kalanlar
Yalçın Küçük - 4 kasım 2002

Üçüncü Tez: Cumhuriyet, ileriye gitmemek için, bir silah olarak, islamcı parti yaratmış ve kurucu partisini deforme etmişti. Şimdi bunlar, hükümet ve muhalefet olarak, cumhuriyetin karşısındadır.

69 Ben, ikinci tutuklanmamda, başlangıçta, bir daha çıkmayız, şeklinde düşünüyordum. Engin Paşa'nın da, mhp milletvekili Engin Alan, öyle düşünmüş olduğunu duymuştum ve şimdilerde, siyaseten tutukludur.

Levent Şahverdi Arşivi

(12 eylül 1980'den hemen önce çıkan "*Bir Yeni Cumhuriyet İçin*" adlı kitabımda, "asker yönetime geliyor, Erbakan'ı hapse atacak, Erbakan'dan daha çok Erbakancılık yapacak" demiştim.)

Dördüncü Tez: Potansiyel hükümet ve muhalefet, üçüncü iç savaşın arda kalanlarıdırlar. Cumhuriyet, arda kalanları karşısında acz halindedir. Cumhuriyet, kaynaklarını kurutmuş ve sadece arda kalanları yaşatmıştır.

Beşinci Tez: Cumhuriyet, tarihinin en büyük krizi ile karşı karşıya gelmiştir.

Tanımlarını reddeden bir fiili durum var ve cumhuriyet, düşünebilen ve çözüm arayabilen kadrolarını tüketmiştir. Krizi kavraması imkânsızdır.

***

Not: Seçim gecesi, 3 kasım 2002, üzerinde çalıştım ve 4 kasım günü yazdım. 12 eylül 1980 tezini devam ettirmektedir. Anlık tezler bir zincirdirler.

***

Peki ne oldu, şanlı seçimden hemen sonra, bir hafta nöbet izni girdi, Erdoğan'ın kaybolduğunu hatırlıyoruz. Ben, genel olarak kaybolmaları "nöbet" tabir ediyorum. Nöbetten dönünce, Erdoğan diktatörce bir hareket ile hemen hemen bütün bakanları yerinde tutuyordu ve başbakanlığa ise Ahmet Davutoğlu'nu getiriyordu; şaşkınlık, diyebilirim, ancak, kısa süreli olsa da bir başbakanlığı kaçırmış olan Binali Yıldırım'dan başka kimse ses çıkarmadı, mutlak bir durumdur. Yıldırım'ınkine ise pek ses diyemeyiz; sadece yüksek bir sadakatsizliği, pek düşük tonlu bir ağıtla geçiştiriyordu. Her tarafta korku dolu ağır bir hava esiyordu. Hava, Erdoğan'a sinmiştir.

Bir sonuç nettir, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun aday gösterilmesinin çok etkili olduğunu tespit edebiliyoruz. Nasıl ve neden etkili olduğunu bilemiyoruz; ancak, İhsanoğlu'na, "oyuncak model" demiştim, Davutoğlu'nu ise bir "model oyuncak" sayıyoruz, aralarında başka bir fark göremiyoruz. Ve her açıdan, bir oyuncak İhsanoğlu'dur; "öfkesiz"[70] görünüşlü, ilk konuşmalarında, "ben uzlaşmacıyım" diye-

70 Her ikisinin de modellerine ve oyuncaklarına uyabileceklerine ihtimal veremeyiz. Bir, talihleri dönmüştür ve iki, saralı bir diktatoryal durumdayız.

Levent Şahverdi Arşivi

bilmişti. Aynı ölçüde, laisizm karşıtı ve kemalist cumhuriyet düşmanıdır. İlaveten, "kesin restorasyon" politikası yanlısı olduğunda ısrar etmektedir. İfşaatı var.

***

EN-AZ ÇÖKÜŞ GÖSTERGELERİ

Demek bir yanımızda saklıyoruz, bir çalışmamda işaret ettim: (1) Hiçbir bağımsızlık marşı, "korkma" ile başlamamaktadır. (2) Bizim marşımızda, "Türk" sözcüğü geçmemektedir. (3) Yakında, Musul'da Türkmenler kırılıyorlar ve ağlayanı yoktur. (4) Genelkurmay Başkanı, üniforması üzerinde, bir mezara dayanıp elini göğe dikmiş dua okumaktadır, uyaranı bulunmamaktadır. (5) Bir Genelkurmay Başkanı, rütbe olmayan ve makam sayılmayan bir zafer bayramını, askerlik yaptığı pek kuşkulu ve tabii dört yıllık eğitim belgesi gösteremeyen, imam-hatip okulundan mezun olduğu kesin bir politikacıya hibe edebilmektedir. Ve neden ve nasıl, soranımıza rastlamıyoruz.

***

Devrimci durumdayız.
Marş yazmak zorundayız.
Yürüyemezsek, yazarız.

***

Erdoğan'da benzer bir değişikliği, Birleşmiş Milletler toplantısı için gittiği New York'ta da görmüş bulunuyoruz. Işid'i şiddetle destekliyordu ve bu destekte, ışid'in halifelik modelini uygulamaya koymuş olmasının rolü büyüktür. Başarılı olursa, Erdoğan'ın önünü açabilecekti; çünkü Erdoğan'ın 2023 yılında, ülkeyi bir islamik cumhuriyete dönüştürüp halifelik ilan etmek istediğinden kuşku duymuyoruz; kuşku duymak için hiçbir neden yoktur.

***

Washington'da Başkan Yardımcısı Biden'ın bir açıklaması üzerine, Erdoğan'dan özür dilediği iddiası ile ilgili, dikkatli ve geniş kaynaklı gazeteci Tolga Tanış'ın yazısından bir aktarma yapmak istiyo-

Levent Şahverdi Arşivi

rum. Tanış, yazısındaki bir paragrafa işaret ediyor ve bu paragrafı "bundan sonra, Suriye meselesini inceleyen herkesin sık sık dönüp bakacağı, Türkiye'yi hedef alan sözler" olarak tavsif ediyordu ve şudur: "Esad'ı devirme ve bir Sünni-Şii vekâlet savaşı çıkarmada çok kararlıydılar. Esad'la savaşacak herkese yüz milyonlarca dolar para ve on binlerce ton silah akıttılar. El Nusra, El Kaide için destek olacak, dünyanın diğer yerlerinden gelen cihadistlerin aşırı unsurlarını kabul ettiler."[71] Öyle anlıyoruz, her kurulda, her "*hakam*" önünde, İbrani "bilge" anlamındadır, ele alınacak ağır bir metin tertip etmişler ve daha ağırlarının yüzüne söylenmiş olması pek muhtemeldir. Erdoğan'ın çok korktuğunu düşünebiliyoruz, bir tür *nightmare* sahnesi ya da sahneleri muhtemeldir ve ışid'i terörist ilan etmekte çok gecikmedi ve buradayız.

***

PEKİ MARŞ MI

Yahudi/Müslüman Devlet Marşı
AKİF'İN ELİ DEĞMEDİ
Yeni Gizli Tarih kitabımda
Kaynağını Göstermek İstiyorum
Öyleyse Trotskiy'in Sözüyle Kesintisiz
DEVRİMCİ DURUMDAYIZ

***

Mehmet Ragif, asıl adı "Ragif" idi, Refik Halit Karay'ın akrabası, çalışmayı pek sevmeyen ve daha kibar sözcük bulamadım, "sığıntı" yaşamayı pek seven bir veteriner-şairimizdi. Ankara'da Tacettin Dergâhı'nda kaldılar, İstanbul'da Emin Paşa'nın köşklerinde, Kahire'de pek mason Abbas Halim Paşa'nın himayelerinde yaşadılar. Mısır'dan ölüm döşeğinde, ağır hasta olarak döndüklerinde, ne yazık, çok yaşamadılar; İstanbul'da, yine Mısırlılar'a ait "Mısırlı" apartmanlarında kalıyordu. Oradan, sanki bir kimsesizin cenazesini çıkardılar.

Kemal Paşa, Atatürk, sağdılar, 1936 yılındaydık; Akif'in cenazesine, devletten bir bekçi dahi göndermediler. Akif, cumhuriyetten kaçmıştı, cumhuriyet, Akif'i hiçbir zaman kendisinden saymamıştır.

71 Tolga Tanış, "Biden Krizinin Arka Perdesi", *Hürriyet*, 5 ekim, 2014.
Burada özür değil, çok ağır bir suçlama görüyoruz. Erdoğan, New York'a varıncaya kadar daha ağır suçlamalar, Amerika'nın en önemli gazete ve yayın organlarında çıktılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir "Cumhuriyet Şairi" olarak tanımıyoruz.

***

Tembele yakındı, diyebiliriz; en çok bir su kenarında, su üzerinde taş sektirmeyi severdi, şarkı dinlerdi; bir diğer cumhuriyet kaçkını İhsan Efendi hariç, dostu veya arkadaşı yoktu, biliyoruz. Kimselerle konuşmazdı; Arabi öğrenmedi, normaldir, Kahire'de yaşıyordu, Arapça öğrenmek zahmetine katlanmadı, bilmediği kesindir. Eline para geçmesi için üniversitede Türkçe öğretmenliği verdiler; Mısırlı öğrenciler, Arapça konuşmasına gülerlerdi, kayıtlar böyledir. Arabiyi anladığı dahi şüphelidir.

Kur'an çevirmesi imkânsızdır ve çevirmediğinden eminiz ve Akif'in böyle bir iddiası olmamıştır. Bunun yerine, bir yalan kurdular, çevirmiş, İhsan Efendi'ye tevdi etmiş, Efendi'nin hoşuna gitmemiş, Akif de "hoşlanmazsan yak İhsan'ım" demiş, kim duymuş da aktarmış, bilmiyoruz. İhsanzade Ekmel Muhammed de, 1961 yılında, o sırada Kahire'de bir ihvan idi, "yaktık" diyorlar; nasıl, bir tören yaptılar mı, ek bilgi vermemektedir. Bir yalanı yakmış olabilirler ve makuldür.

***

Bu "manzume" 12 mart 1921 tarihlidir; kimseler, "marş" saymadılar. Hep yenilenmesi istenmiştir;[72] o tarihte herkes bir marş yazıyordu, herkes kendi marşını çalıyordu. Sıkışık zamanda ansızın, böyle bir manzume telif ettiler, kimler mi, müellifleri çoktular.

Sevr günlerinde ve İsrael Devleti'nin olmadığı bir tarihteyiz. Türkiye de yeni devlet adayları arasındadır. Aslında manzume de değil, bir politik belgedir. Bir kıta ise beş dizedir; herhalde eksik saymışlar ve yamadılar.

***

Akif ölüm yatağındaydı, Mısırlı Apartmanı'nda İstiklal Marşı'nın tekrar yazılması önerisi ile karşılaşmıştı; kimse marş saymıyordu, öneri tabiidir. Akif üzerine pek çok rivayetin, zaman zaman masalın, mucidi ve damadı, Ömer Rıza Doğrul, pek mutaassıp'tı; Akif'in, "Allah, bir daha bu millete bir İstiklal Marşı yazdırmasın" dediğini not etmektedir. Bunu, bir daha İstiklal Savaşı "olmasın" dedikleri şeklinde yorumlamış ve yaymıştır. Güzel ve pek güzel, Ömer Rıza

72 Yalçın Küçük, *Çöküş*, Mızrak Yay., İstanbul, 2010.

Levent Şahverdi Arşivi

Doğrul'un rivayet ve icatlarının hiçbirini doğru sayamayız.

Mehmet Akif bağımsızlıkçı birisi değildi; laik cumhuriyeti ve tabii Büyük Kurtarıcı'yı, Bülent Ecevit söyleyişiyle, "içine hiç sindirmemişti." Ayrıca biz İstiklal Savaşı'nı pek "şanlı" sayarız ve ayak basanları pişman ederiz; bu milli sözümüzdür. Bu ibareden "İstiklal Savaşı" çıkaramayız.

Akif'in böyle bir manzume yazdığına dair hiçbir iddiası olmamıştır. Mehmet Akif, ayrıca, bütün eserlerini *Safahat*'ta toplamıştı ve bu manzumeyi, buraya, ölünceye kadar, almamıştı. Daha sonra *Safahat*'a sokmak da, Damat Doğrul'un marifetidir. Ve Mehmet Akif'in, içinde "yazdırmasın" sözcüğünün geçtiği ibare, bir bedduadır; adının kullanılmasına ve kullananlara pek öfkelidir. Buradayız.

***

Biraz daha ayrıntılı bir analizi, kutu'ya koydum, ana metinde kısa tutuyorum. Akif'e atfedilen ve "marş" denilen bu manzumeyi ikiye ayırıyoruz. İlk bölümünü, kod adı A.B. olan birisi yazmıştır; daha laik, ancak anlaşılması pek zor ve büyük ihtimalle yer yer çeviridir. İkinci bölümü, Y.O. adlı bir başka efendi tertip etmiş görünüyor; yobaz bir tonu ve Allah'a yakarış tınısı var, Farisi kokmaktadır. Akif, küçük cümlecikler kullanan ve arı bir dille yazan bir şairimizdi ve A.B. ile Y.O. tertiplerinin Akif ile en küçük bağını kuramayız.

Çok kısaca, "sancak", sonsuzluk ya da yücelik anlamları için seçilmiş olabilir ve "şafak", zaman ve hatta her sabah yerinedir, öyle düşünmek zorundayız. "Ocak", bu sözcüğü, ateş sayabiliriz. "Sönmez", öyle sanıyorum, ilk kez uydurulmuştur ve uydurulurken, Fransızca "*descendre*" ve İngilizce "*lie down*" ve hatta "*wither away*" düşünülmüştür, ben de bunları telakki ediyorum. A.O., şiiri ve hatta Türkiye'yi az bilen ancak dünya bilgisi olan birisi görünüşündedir. Devam ediyoruz.

***

MARŞ MARŞ: SANCAK VE BAYRAK MANZUME'Yİ 'A.B.' ve 'Y.O.' YAZDILAR

Kur'an, bu yahudi peygamberden söz etmiyor, ancak daha sonra tefsirlere girdi; Tabari'nin, Tefsir'inde önemli bir peygamber olarak çıkıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Araplar, "Şa'ya" ya da "Aşa'ya" diyorlar, Süryani ya da Siriak, "İşaya" olarak biliyorlar. İslam dünyası, İsa'nın ve Muhammed'in geleceğini haber veren peygamber saymaktadır.* Arap tefsirciler de dönemlere ayırıyorlar.

Amoz'un oğlu'nu, İbraniler, "Yeşa'yahu" veya "Yeşa'ya" olarak çağırıyorlar ve Tevrat'ta en uzun kitap Yeşa'ya'nındır. Batı dillerinde, İngilizcede "Isaiah" deniyor ve kısaca İsa'dır**, ancak bu, bizim bildiğimiz "İsa" değildir, orada bir karışıklık var.

Eskiden, eski ve yeni İncil'e göre, bir tek "İşaya" vardı. Yalnız daha sonra, İşaya'nın kitabının birden çok "peygamber" tarafından yazılmış olduğu anlaşıldı. Hem yaşadıkları zamanlar, hem biçemleri ve hem de vaazları birbirinden ayrıdırlar. Öyle ki artık "Deutero-Isaiah" ve hatta "Trito-Isaiah" kabul edilmektedir. Y. T. Radday'ın, 1973 tarihli *The Unity of Isaiah in the Light of Statistical Linguistics*, bu konuda kuşku bırakmayan çalışmalar arasındadır.

Şu aktarmayı yapmak istiyorum: "*The author of the first part is concerned with social problems and concentrates on the moral and ethical misconduct of the rulers of Jerusalem, while the author of the second part responds to the national religious crisis of the exiled Jewish community in Babylonia.*"***

***

Peki, çok kestirme bir özet yapacak olursam, ilk bölüm ve peygamber, sosyal ve ikinci bölüm ve peygamber de dinsel bakış sahibidirler. Bakışları çok farklıdır.

***

Daha önce de İstiklal Marşı'nın Akif tarafından yazılmadığını ve hatta Akif'in reddettiğini açıklamıştım, *Çöküş* önemli bir kaynaktır; ancak, Tevrat ve Kur'an üzerindeki çalışmalarım geliştikçe, ilk tespitlerimi geliştirebileceğimi düşünmeye başladım. İşaya üzerindeki çalışmalara göre bak-

Levent Şahverdi Arşivi

mayı denedim, bu ilk sonuçlarıdır. İki ayrı İşaya var; buluşlarımı, *Yeni Gizli Tarih* çalışmamda yayınlamayı planlıyorum. Çok zaman almayabilir, öyle hazırlıklarım var.

***

Yazarlardan "A.B." ile "Y.O" benim tarafımdan biliniyorlar ve belki bir üçüncü yazar daha var; ancak, "A.B." ve "Y.O." önemli ve başlıca yazarlardır. İlki daha laik ve modern, ikincisi daha eski ve yobazdırlar. Yalnız her ikisi de bilgi fukarası ve şiirden uzaktırlar. İlkini yahudi ve ikincisini müslüman devlet yanlısı görmekte mazurum.

***

Mehmet Akif'in hiçbir rolünü göremiyoruz, kullanılmıştır. Öfkelidir.

Kızgındır, buna bağlayabiliriz. Ortak yanları, Tacettin Dergâhı idi, Akif, orayı mesken tutmuştu. Bazı milletvekilleri oradan ayrılmadılar. Başlıyorum.

***

On kıta, ikiye, beş ve beş olarak ayırıyorum. Altı ve dört de düşünülebilir; bu ayrımı tercih ediyorum. İlk beş kıta, A.B. eli mahsulüdür. Birinci ve beşinci kıtalar aşağıdadır.

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın,
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakkın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın

Temiz bir dil, yalnız çeviri kokusu var, bazı sözcüklerin neden kullanıldığını anlamamız zordur ve "sönmez" belki dilimize ilk kez girmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu iki kıtada hücum yok, savunma var ve bir marşta anlaşılması çok zor; "korkma" ile başlamaktadır. Aynı şekilde "va'dettiği günler Hakkın" çok yabancıdırlar. Laik olduğunu söyleyebiliyoruz.

Kalan beş kıta "Y.O." eli mahsulü olmalıdır, bu beşlinin ikinci ve son kıtalarını alıyorum. Son kıta aralarında tartışma olduğunu açığa vuruyor ve pazarlık sonucu bir dizenin eklendiğini anlayabiliyoruz.

Kim bu cennet vatan uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, hakka tapan milletimin istiklal.

Tanrı'ya yakarış yüksek tondadır; "şanlı" olan, sancak yerine artık hilaldir. "Yurt" sözcüğünün "vatan" olduğunu görüyoruz. Hiçbir yerde "Türk" yok; "bayrak" herhalde tam bağımsızlık ifadesidir. Hepsi dört dizelik kıtalara, zorla giren bir dize ile, zorla ve son dakikada girdiğinden eminiz, çünkü kafiyesizdir; "bayrak" ve "hürriyet" sözcükleriyle tanışıyoruz. Kod adı "A.B." olan şiirsiz yazarımıza teşekkür borçluyuz.

Türk'ün olmadığı yerde, tabii "millet" sönmeye mahkûmdur ve "ırk" girmektedir; Hüda'nın ırkımızı yok oluştan, "izmihlal", kurtarması için dua ediyoruz. Daha önceki bölümde de var olan "hakka tapan milletim" son dize oluyor. Tabii, "yok-izmihlal", yükseliş, canlanış, haykırış ile tamamlanabilir; hayır, son iki dizenin de "A.B." tarafından zorlandığına hükmedebiliyoruz. "Hakkıdır, hür

Levent Şahverdi Arşivi

yaşamış bayrağımın hürriyet", laik bir kuruluştur ve ikinci bölümde pek aykırı bir sestir.

***

Marş marş, çok acele bir zamanda bitirilmiştir, Koçgiri İsyanı sırasındadır ve Ümraniye'de Kürtler, özerklik istiyorlar ve başarılar sağlıyorlardı. Marş, bir şekilde, Kürtleri "avutmak" üzere tertipleniyordu; Türk'ün yokluğu ve "bayrak" için kapıların zorlanmasının nedeni var ve buradadırlar.

***

SANCAK

İslam Ansiklopedisi'nde "sancak" girişini J. Deny yazmışlar. Arabi karşılığı, "Liva", bizde "bayrak" anlamı da var; bayrak karşılığı, Arabi "raya" ve "alam" da kullanılıyor. Türk dilinin temel gramerini de yazmış olan Deny, bu sözcüğün Türkçe olduğunu belirtiyor ve "sancak, bir yerde toprağa saplanabildiği gibi, devamlı olarak bir binaya ve gemiye de çekilebilir" demektedir.**** Sözcük, "sivri uç" fikrini ifade ediyor, bir yere saplanacaktır. Bu nedenle, "ucu sivri direk üzerinde olan bayrak" olarak da kullanıldığı anlaşılıyor.

Daha önce de var, Osmanlı'da "sancak beyleri" ve liva beyleri, "mir liva" atanıyordu. Atandıkları yerlere komutandılar ve zamanla, komutanlar ihmal edildi; atandıkları yerler, sancak'lar kaldılar. Kaza ile vilayet arasında bir idari taksimat olması, buradan kaynaklanıyor. Deny'den öğrendiğimize göre, bu usül 1921 yılında kaldırılmıştır; bundan böyle "nahiye", kaza ve "vilayet" kaldılar.

H. Tezcan ve T. Tezcan, "alem" hakkında bize kısa ve pek yararlı bilgi veriyorlar;***** bu sözcük Arabi olmakla birlikte "bayrak" anlamında da kullanılıyor. Bayrak ve sancak'ların uçlarında alemler var, bunlar çok değerlidirler. Doktor Tezcan'a göre, Moğollar ve bizdeki ilk alem'ler boynuzdular ve

Levent Şahverdi Arşivi

boynuzlar ise hilale benziyordu; Moğollar ve Osmanlılar da, "hilal" ya da "ay" bayrak ve sancakların ucunda mutlak yer aldılar. Demek bizde "yıldız" değil, "ay" kutsallık kazanmaktadır ve nerede ise bayrak ile özdeş sayılıyorlar.

BAYRAK

İslam Ansiklopedisi'nde "bayrak" girişini yazan Fuat Köprülü, "bayrak, tanınmış cengâverlerin savaşlarda taşıdıkları mızrağın adıdır" tarifini veriyor. Ucunda bir alamet olması şarttır, yaban öküzü veya at kılından yahut ipekli bir kumaştan yapılabiliyor.****** Köprülü'den de, bayrak ile alem'in nerede ise aynı anlama geldiğini öğrenmiş oluyoruz.

Her çeşidi var, Akkoyunlular'da beyaz renkli bir kumaş ve üzerinde bir koyun bulunuyordu. Bizde, 1937 yılında, bayrak standardize edildi, kırmızı-beyaz ve ay-yıldızlı bayrak, o tarihten beri tek bayrak'tır.

DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK: BAYRAK TALPIŞTI

Besim Atalay, Kaşgarlı Mahmut'un bu mükemmel eserindeki,******* 1070 sıraları, "talpıştı" sözcüğünü, "dalgalandı" olarak, bugünkü dilimize aktarıyor. Ve şu ifadeleri bize getiriyor.

"Bayrak dalgalandı, mızrakların ucundaki ipekler dalgalandı."

"Kızıl bayrak yükseldi, kara toprak havalandı, Oğrajlar yetişip geldi, savaş yapıp onun için geciktik."

Öyleyse, dalgalanan bayraktır.

.....

* Jane Dammen McAuliffe, editör, *Encyclopedia of the Qu'ran*, vol.2, Brill Academic Publishers, p.562.

** S. B. Noegeland B.M. Wheeler, *Prophets in Islam and Judaism*, The Scarecrow Press, 2010, p.153.

*** Mircae Eliade, editör, The Encyclopedia of Religion,

Levent Şahverdi Arşivi

Vol.6, MacMillan Reference Books, p.289.

**** J. Deny, *Sancak*, İA, Cilt 10, s.186.

***** Dr.H.Tezcan- T.Tezcan, *Türk Sancak Alemleri*, Ankara, 1991, s.3.

****** F. Köprülü, *Bayrak*, Cilt. 2, s.402.

******* *Divanü Lugat'it Türk*, Cilt II, Eğitim Kitabevi Yay., s.205 ve cilt III, s.183.

***

Burada çok tuhaf bir şekilde kullanılan, "bu şafaklarda yüzen", bu sözcüğün "şafak", bir de Arabi "seher" anlamı var ki, İbranide "şahar" pek çok zaman "shakhar" translitere ediliyor. Burada "h" ya da "kh" karakterini Parisien "r" harfine yakın olarak, bir guttural ses şeklinde söylememiz gerekiyor. "*Morning*" ya da "sabah" anlamı da mevcut ki "şafaklarda", her sabah ve "hep" yerine gelebiliyor.

***

Tekrar ediyorum, "sancak", öyle düşünebiliriz, "şan" ve "yücelik" ve hatta "ululuk" anlamındadır; burada, bu manalarda kullanılıyor. Sönmez'i ise, "çökmez" ya da "inmez" ve hatta "tükenmez" olarak alıyoruz. O halde, "korkma" diyoruz, şan'ımız, yüceliğimiz, hiçbir zaman çökmez veya inmez ve işte bunu tertip ediyoruz. Hepsi budur.

***

MEHMET AKİF'İN CENK MARŞI

Mehmet Akif'in Balkan Savaşı için yazdığı marşın ilk üç kıtasını aktarıyorum. Diğerinin, "Marş Marş", Akif ile bir bağlantısı olmadığını göstermek için yeterlidir. Tabii, bu bir marştır ve İstiklal Marşı'nı, hiçbir açıdan marş sayamayız.

***

CENK ŞARKISI
Mehmet Akif

Yurdunu Allaha bırak çık yola
Cenk'e deyip çek ki vatan kurtula

Levent Şahverdi Arşivi

Böyle müyesser mi gaza her kula
Haydi, levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit!
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehidin? İşit:
"Durma git evladım, uğurlar ola."

"Durma git evladım, açıktır yolun,
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun,
Uğrun açık olsun, uğurlar ola."

***

Yazılanı, Manzume'yi kast ediyorum, hiç kimse beğenmemişti, Doğu Orduları Komutanı Kâzım Paşa, beğenmeyenlerin başında geliyordu. Ama beklediğini anlıyoruz; "Koçgiri İsyanı" bastırıldıktan sonra, hazırladığı ve bestelediği İstiklal Marşı'nı, 26 temmuz 1922 tarihinde, Başbakan Rauf Orbay'a gönderdi. Buraya alıyorum.

***

İSTİKLAL MARŞI
Kâzım Karabekir, 1922

Ya istiklal ya ölüm,
Vatanım, milletim, sancağım, evim.
İstiklalsiz yoktur yerim
Zincir vurdurur mu Türkler boynuna
Varlığı feda vatan yoluna
Biz tarihin Türk dediği yılmaz milletiz.
Hür yaşar, hür ölür nurlu ümmetiz.

***

Dilimizin gramerini J. Deny'ye borçluyuz, İslam Ansiklopedisi'ndeki "Sancak" girişini de Deny yazmıştı. Deny'nin, *Grammaire de La Langue Turque: Dialecte Osmanli*, 1921 Paris baskılı dilimi-

Levent Şahverdi Arşivi

zin grameri ve tabii Osmanlı karakterleriyle, Fransızcadır. Pek çok değerlidir ve hep yararlanıyoruz. Deny'nin bu çalışmasında "-mez" eki ve kullanılışı, örnekleri ile birlikte var, "svmz", Osmani karakterlerle, "sev-me-z", Latin ve "*ne pas aimer*", Fransızca okuyoruz. Başka bir örnek, "uyu-maz" ile de karşılaşıyoruz, "sönmez" ise yer almıyor. Çok kullanılmadığı şeklinde değerlendiriyorum. Sönmez'i pek bilmiyoruz ve güya şiirimize ve marşımız alıyoruz.

***

Geç Osmani Türkçesi'nin Arabi sözcüklerle dolu olduğu iddialarına hiç katılmıyorum ve son derece "arı" demek durumundayız. Bunu, Diran Kelekian'ın, Constantinople 1911, *Dictionaire-Turc-Français*, çok kullanılışlı ve değerli sözlüğünden çıkarabiliyoruz. "*Soeiundurmek*" var, "*éteindre*" karşılığıdır, "yangın söndürmek" olabilir ve *on écrit aussi*, "svndrmk", bunlar Osmani karakterlerle yazılıdır; ancak "sönmek" ile hiçbir şekilde karşılaşmıyoruz. Demek ki, bu "marş" tertibinden on yıl önce bu sözcük kullanılmamaktadır, bilinmiyor ve Deny'ye ise, 1921 yılında, çok yabancı gelmektedir.

***

Çalışma dairemde mevcut *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, beşinci baskı, 1969, "sönmez" sözcüğüne yer vermiyor. Aydil Erol'un, *Adlarımız*, 1992, isim sözlüğünde de yoktur. Ali Püsküllüoğlu'nun küçük, *Çocuk Adları Sözlüğü*, erkeklerde, "sönmezer" için, "sonsuza değin yaşayacak yiğit" karşılığını buluyor; güzel, pek çalışkan Püsküllüoğlu, "sonsuzluk" anlamını yakalayabilmiştir, kutluyorum. Çıkarmıştır, demek istiyorum.

***

Peki bizde yok mu var, Mısır'daki "Murat" adının taşınmasını hatırlatıyor. Kahireliler, "Murat" adını taşıyanlara "yabancı" gözüyle bakıyorlar, uzakta görüyorlar. Mutlak değil, ben de bizdeki "sönmez" adlarına bu şekilde yaklaşıyorum. Ve birisini artık biliyoruz; Orgeneral Özel, Orgeneral Yörük, General Celepoğlu'nun avukatları "Sönmez Ahi" adındadır. "Ah", İbrani kardeş demektir, h'yi, Parisien "r" şeklinde telaffuz etmeyi tekraren öneriyorum, "i" aidiyet bildiriyor; "benim" demekle, "kardeşim" olmakla, "Ahi", kardeşim ya da "kardeşlik" anlamına çıkıyor. Arabi yakın anlamdadır ve normal, sayıyoruz.

***

Levent Şahverdi Arşivi

SÖNMEZ AHİ: GENERALLERİMİZ ÖZEL VE YÖRÜK VE CELEPOĞLU VEKİLLERİ

Erkan-ı Harbiye Reisi Umumisi Necdet Paşa ve Jandarma Umum Komutanı Servet Paşa, Silivri'de yargılandığımız zaman çift demir duvar örerek izleyicilerimizin ve yakınlarımızın Mahkeme'ye gelmelerini önleyen, o sırada Albay ve terfien General Hamza Paşa Hazretleri'nin ortak avukatı Sönmez Ahi Bey'dir. Biz Silivri'de yargılanırken jandarma bize "kan kusturdu"; bu sırada refik-i cürümüm olan subaylar, Albay Celepoğlu'nu, komutanlara ki Servet Paşa ve Necdet Paşa komutanı idiler, Gülen mensubu olduğu iddiasıyla şikâyet ettiler. Tayyip Erdoğan, daha sonra, "paralel yapı" mensubu olarak göstermişti. Tanıtmış oluyorum. Sönmez Beyefendi, bu yüksek komutanlarımızın, bana karşı avukatıdırlar.

***

Ahi, savcıya dilekçesinde beni, "Ergenekon adı verilen dava nedeniyle yargılanan" olarak tarif etmektedir. Doğru değildir; Silivri Mahkemesi, 13 Nolu Ağır Ceza Mahkemesi sanıkları için böyle bir niteleme yapılamayacağını defaatle bildirmişti. Bizim usulümüzde bu tür adlandırma ve niteleme yoktur. Ceza muhakemeleri usulümüzde, davalara bu şekilde ad verilememektedir. Necdet Paşa avukatı Ahi Bey, hukukun dışına çıkarak, görevli savcıyı etkilemek istemektedir. Etkileyememiştir.

Avukat Ahi Beyefendi, benim "hükümlü" olduğumu da ileri sürmektedir. İmkânsızdır, davası, Temyiz'de onanarak kesinleşmemiş bir kimse için "hükümlü" nitelemesi kullanılamıyor. Bu alfabedir. Ahi Bey'in ya hukuk bilgisinin ya da niyetinin eksik olduğunu düşünmek zorundayım.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Necdet Paşa'nın avukatının Ergenekon'da yargılanmadığımız ve hükümlü olmadığımız için üzüntülü olduğunu anlıyoruz. Burada çok büyük bir özensizlik ve bizleri hiçe sayış görüyorum. Düzeltmelerini umuyorum.

***

Cumhuriyeti çökertme savaşı ve tarihinde üç isim baştadır; 12 mart darbesinde reis Memduh Tağmaç; 12 eylül darbesinde reis Kenan Evren; 3 kasım 2002 darbesinde Public Relations Müdürü Orgeneral Hilmi Özkök, bunları başa koyuyoruz. Şimdi 10 ağustos 2014 Darbesi'ne yaklaşıyoruz; seçimsiz, yarışsız, kanunsuz ve hukuksuz, Çankaya'yı, tarikata teslimiyetin hazırlığı var. Orgeneral Özel, başa yarışmaktadır. Bitiriyoruz.

***

A.Rabasa & F.S. Larrabee
Rand Corporation – 2008

ORDU'NUN TEPEDEN İNMECİ İSLAMİZASYONU "ISLAMIZATION FROM ABOVE"

Ironically, the military contributed to the strengthening of political islam in Turkey.

An upsurge of left-wing and right-wing violence that brought Turkey to the brink of a civil war in the 1970s eventually prompted the military to intervene in1980 to restore order in an effort to combat communism and leftist ideologies, the military attempted to strengthen the role of Islam.

***

In effect, the military sought to institute a process of state-controlled "islamization from above". By fusing Islamic symbols with nationalism, the military hoped to create a more homogeneous and

Levent Şahverdi Arşivi

less political Islamic community and to insulate the influence of left-wing ideologies.

***

Eylülist darbe, bir islamizasyon darbesi olarak planlandı ve uygulandı. Ordu, hem tepeden islamizasyon politikası yürüttü ve bütün subaylar islamlaştılar. Yobazlar orgeneral oldular. Kıvrıkoğlu, 2002 yazında, Hilmi Özkök'ü "mürteci" ilan etmişti ve çokturlar. Bulaşmayanları pek azdırlar.

Darbe, mhp ile mücadele eder göründü. Ancak denge kurmak için bir bölümünü yargıladı ve ancak, mhp'yi içine aldı, "Türk-İslam Sentezi" subaylar yetiştirdiler. Silivri'de yargılananların önemli bir bölümü ılımsız islam ve mhp'lidirler.

***

GK Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanı General Boğuşlu-1985

"Disiplin, dünyanın en pahalı üretimidir. Disiplini kolaylıkla üreten ve ucuza mal edebilen bir düzen, asker ocağı, kışlalar ve bazı eğitim kuruluşları dışında, henüz icat edilmemiştir. Türk tarihinde disiplini en ucuza mal edebilen düzenlerden biri ise islamiyettir."

***

"Din adamı tipinde değişikliğe gidilmeli, her türlü meslekten, hakimden, savcıdan, avukattan, lise öğretmeninden, doktordan, gemi kaptanından yeni din adamları yetiştirilmelidir. Bu arada sayıları son yıllarda artan imam-hatip okulları reorganize edilmeli, bu okullara endüstriyel, ticari, turistik vesaire hüviyetler kazandırılmalıdır."

***

Levent Şahverdi Arşivi

Hilmi Özkök ve Necdet Özel, sadece iki misal, burada yazılan tipe uygundurlar. Tutuklanmayı beklerken "beş cüzüm kalmıştı" diyerek ağlayan polis memuruna, "içerde zaman bol, Kuran'ı Kerim-i yanına al, orada beş cüzünü de tamamla" diyen Çankaya adayından hiç rahatsız olmamaktadır.[73] Çünkü, ülkesine, cumhuriyetin kuruluşuna, kemalizme yabancılaşmış bir ordu var. Ordunun sonudur, diyebiliyoruz.

Ordunun Sonu

Güzel, hem Özel'in ve hem de Akar'ın, Erdoğan'ın bu seçim olmayan seçime girmesini ve seçilmeden Çankaya Köşkü'ne oturmasını gerçekleştirme yetki ve hakları yoktur. Her iki komutan da, Genelkurmay ve Kara Kuvvetleri Komutanları, gerçek durumu biliyorlar ve bildiklerini ortaya koymak durumundadırlar. Büyük sorumluluk altındadırlar ve en son kez kaydediyorum.

***

Bir, mit İstanbul Bölge Başkanlığı tarafından, Genelkurmay Başkanlığı'nın talebi üzerinde hazırlanmış, 18 şubat 1995 tarihli, çok ayrıntılı ve genel rapor var. Cumhurbaşkanlığı için mani hali varsa, olduğu ve yoksa, olmadığı açıklanmak durumundadır. Genelkurmay Başkanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı, cumhuriyete yabancılaşamazlar.

İki, 2007 Seçimleri sırasında ben, dört yıllık yüksek okul diploması olmadığını ve muhtemelen Grand Mal olduğunu her yerde ve televizyonlarda ortaya attım. Tam bu sırada, bu günkü deyişle paralel devlet'ten bir gazeteci, 12 nisan 2007 tarihinde, Washington Brookings Enstitüsü'nde, Erdoğan'ın özel doktoru tarafından teyit edilen, Erdoğan'ın "beyninin sağ lobunda bir tümör var" açıklamasını yaptılar. Bu tümör, "epilepsi sendromuna sebep" olmaktadır.

Bu sırada, Gülen, Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olmasına karşı çıkıyor ve daha çok güvendiği Gül'ü ileri sürüyordu. Aydın Doğan da, Erdoğan'ın daha pasif bulduğu cumhurbaşkanlığına çıkmasını istiyordu; bu mühim haberi sansür ettiğini biliyoruz. Akşam'da, Güler Kömürcü yayınladılar ve Silivri'ye sanık oldular. Kömürcü'nün gazetecilik yaşamı sona erdi; patron Karamehmet basın ve televizyon ağını sona erdirmiş durumdadır.

73 Yazdığım zaman "aday" idi ve şimdi Çankaya'ya oturamamaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Üç, zamanın Genelkurmay Başkanı Büyükanıt, Erdoğan, sara nöbetiyle yatırıldığı gün, "zorla" Güven Hastanesi'ne girdiler ve Erdoğan'ı yoğun bakımda gördüler ve teşhis ettiler. Büyükanıt'ın, gördüklerini, kendisi için bir zırh yaptığını düşünebiliyoruz.

Dört, Güven Hastanesi'nde, Erdoğan'a, Nörolog Sümer Güllap müdahale ettiler; sara hatalıklarına, nörologlar bakıyorlar. Hastaneye alınmadan önce, otomobili, bir süre bekletildi; nöbet halinde görülmemesini istediler. Korumalar gördüler ve çevrelerine çok açık nöbet olduğunu söylediler.

Hem Büyükanıt'ın zoraki ziyareti ve hem Nörolog Güllap'ın müdavi doktor olması, akepe yöneticilerini çok kaygılandırdı, biliyoruz. "Artık bitti" dediler. Ancak Büyükanıt, "dükkânını kapattı" ve sustular. Doktor Güllap ansızın öldü. Doktor Güllap Dosyası'nın yeniden açılması şarttır.

Beş, Erdoğan'ın ve herkesin bir mezuniyet kâğıdı vardır. Göstermek zorundadır ve ancak, Tuzla Piyade Okulu'na yedek subay adayı olarak girdiği kesindir. Bu durumda Genelkurmay'da Erdoğan'a ait bir diploma mutlaka mevcuttur. Genelkurmay, bu diplomayı Yüksek Seçim Kurulu'na gecikmeden vermek durumundadır.

Aksi takdirde bir risk altındadır. Çünkü bu diploma bulunmadıktan sonra, gerekli yasal koşulu ihtiva etmiyorsa, cumhurbaşkanlığı derhal düşecektir. Benim bu uyarım nedeniyle de iki komutan sorumlu olacaklardır. Eğer, dört yıllık bir diploma varsa, bu açıdan, memnuniyet verici bir durum vardır, demektir. Yoksa, bilgi saklamak durumunda olacaklar ve tavsiye etmiyorum.

Altı, Anayasa Profesörü Ergun Özbudun, Erdoğan'ın sırdaşı olarak, Erdoğan'ın "Anayasa Komisyonu" başkanı olduğunda, hazırladığı anayasa tasarısında, cumhurbaşkanı seçilmek için üniversite koşulunu kaldırmış ve ilkokul diplomasını yeterli bulmuştur. Bunu, Erdoğan'ın dört yıllık bir okul diploması olmadığı şeklinde anlamak durumundayız.

Yedi, Erdoğan'ı, yedek subay üniforması ile gören hiç kimseyi bilmiyoruz. Herkesin, yedek subay olarak atandığı yere ait bir kimliği ve fotoğrafı vardır, insanlar saklarlar. Ben de saklıyorum ve gerektiğinde sergiliyoruz. Genelkurmay, bu fotoğrafı yayınlamak zorundadır.

İlaveten, 12 yıldır başbakanlık yapıyor, Erdoğan'ı yedek subay

Levent Şahverdi Arşivi

olarak bilen bir tek subaya rastlamıyoruz. Kara Kuvvetleri, yedek subay olduğu zaman tanıyan bir subay göstermek zorundadır.

Sekiz, Erdoğan'ın şoför ehliyeti olduğuna dair bir işarete sahip değiliz.

Dokuz, Erdoğan'ın, Tuzla Piyade Okulu'ndan ya ayrıldığını ya da çürük raporu aldığını mütalaa etmeye mecburuz. Açıklamak Necdet Paşa'ya düşmektedir.

On, Hepsi budur. Kolay görmüyorum. Arkasını bırakmayı düşünmüyorum.

***

EKMELEDDİN MUHAMMED İHSANOĞLU: İFŞAATLAR

Bir, bir rivayet vardı, Akif'in Kur'an çevirdiği hep yazılıyor ve söyleniyordu. Ben, Ersoy'un, Kur'an çevirmeye yeterli Arabi bilmediğini hep ileri sürüyordum. Rivayet şu ki Akif, İhsan Efendi'ye bırakmış, "beğenmezsen yak" demişler. Muhammet İhsanoğlu, bunu yaktık, dediler. Buradan, Akif'in yazılmamış Türkçe Kur'an'ının yakılmış olduğu sonucunu çıkarıyoruz.

***

İki, Marş'ın, Mehmet Akif'e ait olmadığını ve Akif'in böyle bir Marş'ı hiç kabul etmediğini hep yazıyordum. Burada da tekrarlıyorum. Ersoy, ölünceye kadar da, Marş'ı toplu eserleri içine almamıştı; bunu da biliyoruz.

İhsan Efendi, Kahire'de Akif'in tek yakını ve sırdaşı idi; Şair'in, Marş'ı yazmadığını, İhsan Efendi'ye söylemiş olduğunu tahmin ediyordum. Bu nedenle Muhammed İhsanoğlu'ndan bir açıklama bekliyordum, son saatte gelmiştir. "Marş" Masalı'nı sona erdiriyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Şu ifade, Erdoğan'ındır ve en tazedir, Hürriyet, 1 ağustos 2014, Muhammed İhsanoğlu'na önce bağırıyor, "bir defa sen babana ihanettesin" diyorlar. Ekmeleddin Bey, Akif'in mezarını ziyaret etmişler, mezar taşındaki yazılı dörtlüğü okumuşlar ve Ekmeleddin Hoca, "bu dörtlük Çanakkale Şehitleri şiirinden herhalde" diyorlar. Bunu söyleyen Ekmeleddin Hoca ve aktaran da Erdoğan'dır. Erdoğan'ın ekledikleri ise şunlardır: "Yazıklar olsun. Senin profluğuna yazıklar olsun. Senin tarihçiliğine de yazıklar olsun..." Her zaman olduğu üzere, duramıyor ve devam ediyor.

Peki neden "yazıklar olsun" diyorlar; çünkü Ekmeleddin, Akif'in mezar taşındaki manzumesine, "İstiklal Marşı" dememektedir. Güzel, peki Ekmeleddin Hoca, bilmiyorsa, yalan mı söylemeli; diktatör öyle istemektedir. Buradayız.

***

Ekmeleddin İhsanoğlu, Akif'in, Kahire'de tek yakını, İhsan Efendi'nin mahdumudur. Ve öyle anlıyoruz, Akif, İhsan Efendi'ye bir tek gün bile "İstiklal Marşı" yazdığını söylememiştir. Ekmeleddin, İhsan Efendi'den, hiçbir zaman böyle bir masal duymamıştır. Duymadığını söylemesi imkânsızdır.

***

Şimdi çok iyi görüyoruz, "*islamization from above*", Ordu'nun tepeden inme islamizasyon yolu, intiharı da olmuştur; "son" ise öyledir. *The end of armed forces*, diyorsak, kendi sonunu kurmuş bir ordumuz var, demektir. Peki, hayır, doğada boşluk yoktur; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ordusuz kaldığımız bir dönemi biliyoruz. Ancak yine de boş kalmadık, Anadolu'da kurtuluşu "Teşkilatı Mahsusa" başlattı, gizli tarihte yazılıdır. Demek, yol ve çare tükenmemektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Erdoğan, Ekmeleddin Hoca'ya pek ağır sözlerden sonra, kendini kontrol edememekte, "yuh" sonrasında, ilave etmektedir, "senin baban cehepe zulmünden kaçtı"; çok yazık ve acı, Erdoğan'ın neresi doğru, bilemiyorum. İhsan Efendi, hiçbir zulümden kaçmadı, Cumhuriyet'in gelmekte olduğunu tahmin ediyordu, kaçtı. Tarihini de bilmiyoruz, ancak en geç 1920 başlarıdır ve o tarihte ne chp ve ne de "zulüm" vardır. Erdoğan korkuyor, Atatürk diyemiyor, Mustafa Kemal diyememektedir ve "zalim" demek istediği Atatürk'tür.

***

O çatının altında yatamamaktadır. Gelmesinden korkmaktadır.

***

Çıkaranlar mı, bütün doğruları açıklamayan ve saklayan, Orgeneral Necdet Özel'dir. Yeri mi, Orgeneral Tağmaç, Orgeneral Evren, Orgeneral Özkök'ün yanıdır. Ve bu, açık tarihimizdir. Yazıyorum.

***

Artık seçimlerin sonundayız.

Devrimci durumdayız. Kesintisiz bir haldeyiz.

Levent Şahverdi Arşivi

ÜÇÜNCÜ SURE

KÜRTLER: QUO VADİS?

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

birinci bölüm

APO'NUN YAKINDAN TARİHİ I: EVVELEN PATLAMA AHİREN KOLLAMA

Öksüz çocuklar vardır, sahipsizdirler; çok üzülürüm ve acılarını hep duyuyorum. Benim, *Fitne*, *Çöküş*, *Haberci* ve *Atamanoğlu Fatih* çalışmalarım, bunlardandırlar. 2010-2012 tarihlerinde doğdular; "darbe" ya da "diktatorya devri" verimleri oldular ve öksüz kaldılar. Ah 12 eylül günlerini hatırlayanlar oluyor mu, evlerden ve katlardan hep duman çıkıyordu; bir acı tarihtir. Türk aydını ve Türk solu, kitaplarından korkuyor ve hep yakıyordu. 12 eylül, evlerden ve bacalardan dumanların yükseldiği tarihtir. Sıcak bir gündü, ama ocakları yaktılar. Solcuların ve aydınların, korkudan çok üşüdükleri zamanlardaydık. Üşütenleri çokturlar.

Bir "Can" vardı, genç arkadaşımız ve amma, bir sahih can'dı, çok entelektüeldi, galiba odtü'yü bitirmişti; bir gün geldi, ellerini gösterdi, sanki nasırlı, sanki kopuklar ve dumandan çok korkmuşlar, dumanların çıkmaması için, kitaplarını, tek tek elceğizleri ile parçalamışlar. Ezmişler de diyebiliyoruz, herhalde bir aşk cinayeti artığı görmüşler, yırtık kâğıtları, bir yerlere gömmüştür. Ve bizler, amatör tarih yazanlar, diktatorya zamanlarını, aydınlarımızın, kendi kitaplarının katili olmalarından anlıyoruz. Parola budur.

***

Darbede, aydınlarımız kitap almazlar.

Diktatoryada, aydınlarımız kitap okumazlar ve yakarlar.

***

Ancak ben öksüz kitaplarımı çok seviyorum. Kitap yazmak, doğum sancısı yaşamaktır ve hep tekrarlıyorum; yine de ben doğurdum, bağlılığım var, diyorum.

Tabii, çok sevdiğim kitaplarımla yatmıyorum. Hapislerde soğuk

Levent Şahverdi Arşivi

duvarlarla yatıyorum. Soğuk duvarlar, hapislerde ya kadındırlar ya Tanrı; soğukluk her ikisine de yakışmaktadır. Kadın ve Tanrı için soğukluk, doğa'dır. Ve belki bundandır, ben, hapiste en çok Spinoza'yı okuyorum. Doğa'yı, Tanrı'ya çıkaran ve Gök Mavi'nin yasalarını, Doğa'nın şeriatına indiren adamdır.

***

Peki şimdilerde mi, hep, sahipsiz kitaplarıma bakıyorum. Şimdilerde en çok, öksüz kitaplarımı yazıyorum.

***

Bir de *Kürt Bahçesinde Sözleşi* telif etmiştim, üzerinde yazar olarak, Abdullah Öcalan ile Yalçın Küçük imzaları yer alıyordu. Hâlâ çok önemli buluyorum; içinde, bir "Pkk Tarihi" var ki, çok çok sırlıdır, ben öyle düşünüyorum. İsmet İmset'in ulaşılması zor kaynaklara dayalı kitabını, itirafçı Abdülkadir Aygan'ın, beni de çok kötülediği pek değerli itiraflarını, *Serxwebûn* sayılarını çok kullandım, bunlara dayanıyorum. Eksikleri gidermeye çalıştım; "iyidir" diyorum ve ihtiyaç duyduğumda başvuruyorum.

***

Ama pek talihsizdir, 1993 nisan ayında yayınlanmış. a) Ocak ayında Uğur Mumcu katledildi; b) şubatta Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis yok oldu; c) nisan ayında Cumhurbaşkanı Turgut Özal öldüler. Amerika'dan, Amerikan Dışişleri Bakanı Warren Christopher geldiler ve seçimine nezaret ettiler; bir günde, Tansu Çiller'i başbakan yaptılar. Ben anında, 13-14 haziran 1993, "darbe" dedim, sonra hep darbeye isim aradım; Çiller'den geçerek, "İsrael Darbesi" üzerinde karar kıldığımı hatırlıyorum. 1993 yaz sıcağı, İsrael'in Türkiye'de darbe düzenlediği tarihtir ve evvelen, eylülist darbeyi, tamamen, Washington'dan gelip, Wohlstetter tertiplediler. *Fitne*'nin önemli işaretlerinden birisidir. Tertiplemek için, Wolfowitz ve Perle, yanlarında, Türkiye'ye geldiler. Ahiren 3 kasımda darbe yaptılar. Halen "adsız" olmakla, devam ediyorum.

***

Fazla görülmemelidir: Bir, 12 eylül 1980 öncesinde "darbe" teşhis ettim. İki, 13 haziran 1993, anında "darbe" yazdım ve hiçbir gazetede yer almayacağından emin, açıklamamı bütün basına dağıttım. İsrael'in has darbesi ve Erbakan-Çiller Hükümeti en yüksek noktasıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Üç, 3 kasım 2002, "seçim değil darbe" ilan ettim. Darbe yapmadım, yazarım ve yazıyorum. Birbirinin devamıdır ve tek'tir, üçü bir eldedir.

***

İslamizasyon, üç darbenin sonucu olmuştur. Parazitik, acımasız, epileptik ve başından itibaren, 12 eylülden bu yana, çürüyen bir diktatoryadır. Her yandan desteklere karşın, bir iç savaşı kazanamadılar. Artık kaybettikleri anlamındadır.

***

Üç darbe yaptılar ve aslında tektir. Ve bir iç savaşı kazanamadılar. Böylesine kolay ve elverişli darbeyi kazanamayanlar, kaybetmişlerdir. Talihlerini kullanıp bitirdiler.

***

Kim okur ki, almışlardır, bir yerlere saklıyorlar. Ayrıca, biraz abartmış ve haksızlık yapmış olabilirim; Uğur Mumcu'dan sonra, herhalde, "sırada ben varım" dedim ve hiç kimselere haber vermeden o yıl gönüllü sürgün, *self-exiled*, oldum. Paris'teydim ve sonra, bir 29 ekim gününde hapishaneye geldim; Edirne, Ulucanlar, Haymana, Gebze, ancak dört hapishaneyi teftiş edebildim ve pek biliniyor; yalnız, paragraflar arasında boşluk bırakmayı sevmiyorum.

***

Şimdi kitap almayan ve kendi kitaplarını yakan aydınlara inat, buradaki tarihi aktarmak istiyorum. Özetliyorum, bana yeni ve önemli geliyor; belki okurlar. Çok hoş, buradaki tabloyu sanki ilk kez görüyorum ve çok açıklayıcı buluyorum. Uzun bir zaman oldu, yazdıklarımla da besleniyorum.

***

Tablodan önce bazı hazırlık bilgileri var. Buraya almak durumundayım, çünkü, eninde-sonunda yazılan tarihtir. Kaynak bellidir[74] ve nerede ise olduğu üzere aktarıyorum. Başlıyorum, bir, 1 mayıs 1977 tarihinde, Taksim'de, 1 mayıs gösterilerinin üzerine kontr-gerilla tarafından ateş açılıyor ve kırk dolayında gösterici katlediliyor. İki, 3 haziran 1977 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun'un adının geçtiği, muhalefet lideri Bülent Ecevit'e suikast ya da bir darbe hazırlığı açığa çıkartılıyor. Açığa çıkartan, zama-

74 A .Öcalan & Y.Küçük, *Kürt Bahçesinde Sözleşi*, Başak Yayınları, 1993. Özellikle s.283 ve sonrası.

Levent Şahverdi Arşivi

nın Başbakanı Süleyman Demirel'dir.[75] 5 haziran 1977 için seçimler planlanmıştır ve o zamanlar 'solcu' Ecevit'in başbakan olma ihtimali pek yüksek görünüyor.

Üç, 5 haziran seçimlerinde chp lideri, tek başına çoğunluğu kıl payı kaçırmakla birlikte, hükümeti kurabilecek bir sonuç aldı. Ancak acizdir, öyle görünüyor, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu disk'i, iğdiş etmek suretiyle gerçekleştirdiği büyük hizmetin karşılığını, topal bir hükümetle alıyordu. Disk'in içini boşaltan ve devrimci çizgisinden çeken Bülent Ecevit, içi boş bir hükümete sahip olabiliyor; Ecevit'in döneminde cinayetler birbirini izlediler.

Dört, Türkiye ve Kürdistan aydınları, "somut" bakma bataklığından bir türlü çıkamıyorlar; 1978 sonunda gerçekleştirilen Maraş Katliamı'nı da, sadece bir "katliam" olarak görüyordular. "Türkiye Üzerine Tezler" dizisinde, sanıyorum üçüncü kitapta, insanlığın unutulması pek zor bu yüz karası üzerinde uzun uzun durmuş bulunuyorum, tam bir yüz karasıdır. Ve bunda, Ecevit'in İçişleri Bakanı, 12 mart döneminin Eskişehir Sıkıyönetim Komutanı Hava Orgeneral İrfan Özaydınlı'nın rolü olduğunu yazmıştım, ihmal etmiyoruz.

Beş, Maraş Katliamı ile alevi yurttaşlar, sünni yurttaşlar tarafından ve Albay Alparslan Türkeş'in mhp komandoları yönetiminde, tarihin pek az kaydettiği bir acımasızlıkla, karşı karşıya kaldılar. Her zaman, yazarken gözyaşlarımı tutamadığım bir vahşettir.

Altı, 27 mayıs 1978 tarihinde, Lice'nin Fiş Köyü'nde bir evde toplananlar, Partiya Karkeran Kürdistan'ın kuruluşuna karar veriyorlar. Kimler var; bunları, tam olarak kestirmek mümkün görünmüyor. Ancak İsmet İmset, devletin gizli belgelerine dayanarak, bunların daha sonra itirafçılığı seçen Şahin Sönmez'den kaynaklandığını sanıyorum, Abdullah Öcalan'ın başkanlığında ilk merkez komitesini şöyle bildiriyor: Abdullah Öcalan, Kesire Yıldırım, Şahin Sönmez, Cemil Bayık, Mehmet Karasungur, Mahsum Doğan ve Mehmet Hayri Durmuş.[76] Bu listede yer alan, Ş. Sönmez'in, pkk gerillaları tarafından öldürüldüğünü ve Kesire Yıldırım'ın da uzaklaştırıldığını biliyoruz.

---

75 Ersun'un yerine Ali Esener ve Adnan Ersöz'ün Kuvvet Komutanı olmaları söz konusudur. Ecevit ve Demirel anlaşamadılar, ve bu nedenle üç orgeneralin emekli olmaları sonucunda, komutanlık, adı hiç duyulmayan, silik ve emekliliği bekleyen Kenan Evren'e kalıyor. Üç yıl sonra General Evren darbe gerçekleştiriyor.

76 İsmet İmset, *The PKK*, Turkish Daily News Yay., Ankara, 1992, s.20.

Levent Şahverdi Arşivi

Peki ne kadardılar, az olduklarını söylemek durumundayız. Bir, 1989 yazında Bekaa Vadisi'nde, Apo, ilk yılları için, bana, "bütün kapılar yüzüme kapanıyordu, Hocam" demişti, ilk yıllar pek yalnızdır. Mehmet Ali Birand'a da, "eğer Diyarbakır direnişleri olmasaydı, PKK bugünkü aşamaya gelemezdi" ifadesini kullanmış, Birand'ın kitabından öğreniyoruz.[77] Bunu ben, Kenan Evren'in, pkk için bir tür "asker verme" dairesi şeklinde çalıştığı şeklinde formüle ediyordum. Öylesine bir işkence vardı ki, çıkanlar, bütün engelleri aşıp, Bekaa Vadisi'ne koşuyordu. Apo, bir tür "kurtarıcı" sayılmıştır; ancak ilk tahliyelerin, 1983 yılından sonra başladığını biliyoruz. Eruh Baskını da, 1984 yılındadır. Eruh, ilk patlama'dır.

Pkk, daha önce de varlığını göstermek istedi, Urfa'da Bucak Aşireti reislerinden, Adalet Partisi milletvekili Celal Bucak'a, başarısız bir suikast tertip ettiler; bu vesile ile zamanın Başbakanı Ecevit ile muhalefet partisi lideri Demirel'in mektuplaştıkları anlaşılıyor. İmset, kitabında, bu mektuplara, İngilizce, yer veriyor ve buradan öğreniyoruz, o tarihte Başbakan Ecevit, pkk için, 22'si tutuklu, 124 üyeden söz etmektedir, 1979 yılındayız. Ecevit, örgütün, Urfa'da aktif olduğunu kabul etmekle birlikte, şehri kontrol edemediklerini eklemektedir. Bu tarihte, önemi buradadır, pkk sınıfi eylemler planlamaktadır; aşiret reisleri ve ağalar hedefindedirler. Yoksul Kürt emekçilerinin partisi olmak istemektedir. Laiktirler.

***

1979 YAZI: WASHINGTON'DAN İSTANBUL'A DARBE HEYETİ

Bunu ilk kez, Fransız araştırıcılar A. Frachon ve D. Vernet'nin, çalışmasında görmüştüm. "*Quelques jours après chute du Shah, 1979, Wohlstetter dine avec des amis a Istanbul, dans un restaurant surplombant le Bosphore*", diyordu, Wohlstetter, ekibiyle birlikte, İstanbul'a inmişti, öğreniyoruz. Wohlstetter'e "stratej" de diyorlar, büyücü de de-

77 Mehmet Ali Birand, *Apo ve PKK*, Milliyet Yay., İstanbul, 1992, s.126.

Levent Şahverdi Arşivi

nebilir, darbe habercisidir. Humeyni Devrimi'nin hemen sonrasında ve büyücü iş başındadır.

***

Heyette bulunan R.L. Bartley, Boğaz'daki restaurant'da yanında bulunanlarla, P.Wolfowitz bunlardan birisiydi, lüfer yediklerini de haber veriyor, kalabalıktılar; bundan sonra sırada neresi var, Türkiye mi, bunu soruyorlar. Wohlstetter, "*Turkey was not the next problem, Turkey was the answer*", Türkiye'nin sıradaki sorun değil, soruna, İran Devrimi'ne, cevap olduğunu söylüyor. Cevaptan, eylülist darbe çıkıyor ve Bartley'in izlenimlerinden tam islamizasyon ve yobazizm olduğunu anlıyoruz. Büyük bir açıklık ve kanıt ile karşılaşıyoruz.

***

Peki ne zaman, bu darbenin tarihini biliyoruz ve ben, 12 eylül darbesinin, Wohlstetter'in bu gezisinde kararlaştırılmış olduğunu, *Fitne*'de yazdım. Güzel, peki, yemek ne zaman, bunun için de "İhanetin Baraka Tarihi" incelemesinde bir tarih önermiştim. Şu cümle, "1979 yılında Boğaz'da, açıkta, oturulduğuna göre, herhalde yaz ayları olmak gerekir" yer almaktadır.

***

Çok yazanların bir özellikleri ve zaafları vardır, ne yazdıklarını bilmezler. Bu nedenle de olabilir, "ben ne yazdığımı bilmem, ne yazmadığımı biliyorum" diyorum. Bütün bunları yazarken de, 1993 yılında bir tablo hazırlamış olduğumdan habersizdim. Şimdi yerlerine koyuyorum. 1979 temmuz ayındayız.

.....

A.Frachon & D. Vernet, *L'Amérique Messianique*, Seuil, 2004, p.102

Andrew Marshall and the others, *Essays on National Security Strategy in Honor of Albert & Roberta Wohlstetter*, Westviev Press, 1991, p. ix.

Y. Küçük, *Fitne*, Mızrak Yay., İstanbul, 2010, ss.59-61.

"İhanetin Bakara Tarihi", s.54.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Tablo ya da kutu'ya geliyorum. Kutu-tabloda iki paragraf var ve önemine binaen alıyorum. Bir, Apo, 1979 yılı yaz sıcağında, belki ansızın, ülkeyi terk etti. Ülkede kalmasının, hareketinin ve muhtemelen de, kendisinin sonu olabileceği değerlendirmesini yapıyordu. "Hicret" diyordu ve Apo, hicretine 4 temmuz 1979 tarihinde başladı. Adını "Ali" yaptı; Hazreti Ali ile bir bağ kurabiliriz.

İki, 12 eylül rejiminin sıkıyönetim komutanlarından, Korgeneral Nevzat Bölügiray,[78] "12 eylül dönemi" alt başlığıyla yayınladığı kitabında, eylülist darbe ile ilgili bir takvim veriyor. Burada, "temmuz 1979", 1979 yazı, "müdahale fikrinin doğuşu" tarihi olarak gösterilmektedir.

***

12 EYLÜL DARBESİ: ORDU'NUN ADIM ADIM HAZIRLANMASI

Haberler	Tarihler
K.Evren'in Genelkurmay B. Oluşu	6 mart 1978
Sıkıyönetim İlanı	26 aralık 1978
Müdahale Fikrinin Doğuşu	temmuz 1979
General Saltık Grubu Çalışmaya B.	11 eylül 1979
Demirel-MC Hükümeti'nin Kurulması	19 kasım 1979
İst.Toplantısı: Müdahale Tartışması	21 aralık 1979
Uyarı Mektubunun Verilmesi	27 aralık 1979
Saltık Grubu Hazırlıklarının Teslimi	4-16 mart 1980
Sıkıyön. Kmt'larınca Müdahale Onayı	2 nisan 1980
İkinci İstanbul Toplantısı	24 mayıs 1080
Bayrak Harekatı Plan Hazırlığı	4 haziran 1980
Müdahale, Sıkıyön. K'larına Sözlü Tebli.	17 haziran 1980
Bayrak Harekatı: Planın Gönderilişi	3 temmuz 1980
Bayrak Harekatı: Planın Toplanması	4 ağustos 1980
Bayrak Harekatı: Plan, Tekrar Gön.	2-4 eylül 1980
Bayrak Harekatı: Uygulanması	12 eylül 1980

***

78 Nevzat Bölügiray, *Sokaktaki Askerin Dönüşü*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s.14-15.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Körfez Savaşı'nın sona ermesinin, pkk içinde çalkantılara yol açtığını biliyoruz. Bunda, savaşın tamamlanmadan ve bu nedenle, eksik kalmış bir savaş olarak bitmesinin rolü büyüktür. Eksikliklerin en başında, Saddam'ın devrilememesi geliyor ve dolayısıyla, savaşın eksiğinin tamamlanmasını formüle edenler çok olmuştur. Güzel ve biliyoruz, "eksik tamamlama" politikada, bazı yerlerde ve zamanlarda, başlı başına politika ya da program olabiliyorlar. Buradaki, bir tamamlanma yolu, Saddam'ın isyan ile düşürülmesidir.

Pkk-Vejin işte budur. Pkk ile Barzani'nin birleşerek bir halk isyanı düzenlenmeleri, netlikle, ortaya atılmıştı ve böylece hem Saddam ortadan kaldırılmış olacak ve hem de Kürt bağımsızlığı sağlanacaktı, açıktır. Pkk içinde "Mehmet Şener Hareketi" ya da "Olayı" da, aynı vakanın diğer adıdır, Şener'in öldürülmesi ile sona erdiğini hatırlıyoruz. Doğu Perinçek'in "*2000'e Doğru*" dergisi, harekete de, Şener'in sonuna da büyük yer verdiler.

Böyle olunca hem Türk Devleti'nin ve hem de kişi, gazeteci ve "sol" parti olarak Türklerin işin içine girmeleri kaçınılmazdır. Projenin, iki perde olarak ortaya çıkması normaldir; bir doğrudan doğruya isyan ve diğeri de silahsızlanmadır. Pkk'nın silahsızlanması ve yasal bir hareket olarak devam etmesi planı ya da politikası işte o zamandan itibaren, Birinci Körfez Savaşı biter bitmez, başlamıştır. Başlar başlamaz da "açılımlar" birbirini izlediler; vaat ya da gerçek, açılımlar hep oldular. Şöyle de söyleyebiliriz, Kürt planında "açılım", silahları bırakmak demektir ve iki taraflı bir oyun olarak, eksik Birinci Körfez Savaşı'ndan bu yana, bu oyun devam etmektedir. Bir yeni keşif sayamayız.

Şöyle sistematize edebiliriz, Öcalan, mülakatlarında "Sayın M. Ali Birand tarafından" kendisine "Devlet bir adım atmak istiyor, bu silahları biraz susturamaz mısınız" önerisinin geldiğini söylüyordu.[79] Tabii anap dönemindeyiz ve Birand, Öcalan ile görüşmelere gitmeden önce, hükümet kanadıyla konuşuyordu ve Turgut Özal, bu tür önerileri bir "af teklifi" ile süslüyordu. Sadece Birand değil; bir dönem var, Cengiz Çandar, gazeteciden öte, zaman zaman Özal'ın danışmanı konumundaydı, "federasyonu biz kuruyoruz" diyordu. Bu arada geçerken değinebilirim, Amerika'nın Irak Savaşı'nda,

79 A. Öcalan & Y.Küçük, *Kürt Bahçesinde Sözleşi*, Başak Yay., Ankara, 1993, s.303.

Levent Şahverdi Arşivi

Özal'ın "Musul Projesi", aslında, "federasyon projesidir", birisi diğerinin şartı olarak görülüyordu. Demek, Kürt Cephesi'nde "yeni bir şey" pek yoktur, diyebilecek durumdayız.

Apo, pozisyonunu, "tek taraflı adım olmaz, ancak ateşkes olabilir" şeklinde kurmuştu; bana, Birand'a ve bu kanalla hükümete, bunları, "dedim" diyordu. Ateş ve ateşkes, politika araçlarıydı; hep kullandığını görebiliyoruz. Öyleyse bu politik araçlar, otuz yılı aşkın zamandır kullanılmaktadır; eskimiştir ve etkinliği azalmıştır, kuşku duymuyoruz. Ancak iki tarafta da, öyle anlaşılıyor, bir esrar alışkanlığı yaratmıştır; bir tutam almadan, rahatı bulamıyorlar. Afyondur, demek istiyorum.

Doğu Perinçek de "silahsızlanma" ve yasal politika taraftarı olarak görünüyor. 1991 yılında hadep'ten milletvekilliği görüşmelerinin olumsuzlukla sonuçlanmasında, taraflar, birbirini bu noktalarla, eleştiriyorlar. Öcalan tarafı, bize yasal politika dahi bırakmıyorlar, görüşündedir. Ayrıca, Doğu Perinçek'in, silahsızlanma politikasına, hadep içinde ve iki ay süreyle, Diyarbekir hapishanesinde taraftar toplamaya da çalıştığı ileri sürülüyor ki, mümkündür. Perinçek'in, ele aldığı her politikaya, her tarafından dalma eğilimi var, eleştiriler bu merkezdedir. Her politika veya "çözüm" ile hummalı bir aşk yaşadığını teşhis edebiliyoruz. Peki, iyi mi kötü mü, vuslatı olmayan hummalı aşkları birbirini izliyor; yalnız pek çabuk unutabildiği için sağlığına bir zarar gelmediğini anlıyoruz. Sevincimizdir.

***

Bunu Mehmet Şener'in çıkışlarında da görüyoruz,[80] fakat, ihmal edebiliriz. Çok yakınlaştıkları izleniminden kurtulamamaktadır. Bu ayrı ve pek de önemli görmüyorum, Şener'in isyanına dönüyorum. Pkk-Vejin'den alıyorum, kaynak yerde var; şunları yazdılar ve açıkladılar: "Ağzı her açıldığında KDP'yi, TC'yle ilişkilerinden dolayı eleştiren Apo, sömürgecilerin ülkemizi böl, parçala ve birbirine kırdır politikasını en çirkef bir şekilde uygulamanın şampiyonluğuna ulaş-

80 *agy.*, s.306
Mehmet Şener'in "nişanlısı" olarak bilinen, Şener'in "bacım" şiiri yazdığı, Sakine Cansız'ın öldürüldüğü de yazılmıştı; Sakine, 2013 yılı başında, Paris'te, bir suikastla, iki kız arkadaşı ile birlikte öldürüldüler.
Bu arada bir not, ölümünü, televizyonlar, benim ve Apo ile üçlü fotoğrafla verdiler. Tanıyorum, ancak, hatırımda, konuşulmuş bir tek cümle bile yoktur ve beni çok zaman bir şifre ya da isim olarak kullanıyorlar. Şifre'nin yorumu şudur, suikast Kandil'de yönetime gelmiş Cemil Bayık'a bir uyarıdır. "Sol" buluyorlar. Sakine, bende, mert, sola yakın, bir Kürt kızı intibaı bırakmıştı, böylelerine sempatim vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

mış bulunmaktadır. '90'da başlayan ve Kuveyt işgaliyle doruğa ulaşan Irak-PKK-Türkiye hududunu kullanacak ve biraz da silah yardımı alacak biçimdeydi." Güzel, ve özetle şuna işaret ediyorlar: "Gerçekte halk tarihimizde ve özellikle yirminci yüzyılda hiçbir dönemde bu denli oluşmayan kurtuluş olanaklarını kullanmadığı gibi, takınılan tavırla, Partimiz, Güneyli kitlemizin büyük bir öfke ve antipatisini topladı." Tabii bunlar, Şener'in öldürülmesinden sonra yazılmıştı, ancak aynı düşüncelerdir; öyle görülüyor, Mehmet Şener'in arkadaşları, Ankara-Washington destekli ve Mesut Barzani liderliğinde bir Saddam karşıtı savaşı kurtuluş sayıyor ve bunu gerçekleştirilmemesine pek kızıyorlar. Buradayız.

***

Bu kitap, *Sözleşi* ortak imzalıdır, bu nedenle, her paragrafın, Apo'ya mı Y. Küçük'e mi ait olduğunu tespit etmek, benim için de zor olmaktadır. Nihayet, *Sözleşi* türünden yeni bir sözcük icat edilmiş olsa da, eninde-sonunda, bir söyleşi'dir ve bu *precisation* ile şöyle devam etmek istiyorum: "Barzani ile birlikte Saddam'a karşı çıkmak, kısa dönemde bir başarı görülse bile, uzun dönem için ve Kürt Devrimi açısından son derece ters bir politika olarak beliriyor. Çünkü böyle çıkış, PKK için, Güney'de mevzi tutmak imkânlarını ortadan kaldırmak kadar, Güney'i modernize etme kapılarını da önemli ölçüde kapatmak anlamına gelmektedir."[81] Ve öyle anlıyoruz, Mehmet Şener Olayı, açığa çıkışına imkân verdiği politik çizgiler açısından, daha da önemlidir. Görmek durumundayız.

Bir, evvelen, pkk, Barzani ile yakınlaşmanın, modernizasyon ilkelerine aykırı düştüğü itikatındadır. Modernizasyon programında, aşiret sistemini ortadan kaldırmak vardır ve Barzani Aşireti, kaldırılacaklar arasındadır.

---

81 *agy.*, s.298.
"İki çizgi açıklıkla oraya çıkmaktadır. Ancak çizgilerin sadece bu ayaklanmaya veya Barzani'ye katılmaya bağlı olduklarını düşünemiyorum. Barzani malikanesine katılma politikası, PKK'nın 'yasallaşması' programıyla birlikte gelişiyor. PKK'nın 'yasallaşması' programının Özal tarafından ortaya atıldığı ve Doğu Perinçek'in buna sahip çıktığı, HEP içinde, bazı taraflar bulduğu biliniyor. Doğu Perinçek'in *2000'e Doğru* dergisi de, Mehmet Şener muhalefetini sempatiyle karşılıyor; PKK-Vejin de, bu açıklamasında ve bir yerde, "*2000'e Doğru* dergisi, özel olarak yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, söz konusu şahısların ifadelerinin tamamının yalana dayalı olduğunu açığa çıkararak belgelemiş ve bunu Parti'ye göndermişti" derken, Doğu Perinçek'e ve dergiye güvenini de ifade etmiştir.", *agy.*, s.299.

Levent Şahverdi Arşivi

İki, hem Suriye ve hem de Irak halkına, ayrıca iktidardaki Baas Partisi'ne dosttur. Sözüne güvenilen bir müttefik olmak istemektedir.

Üç, çıkışında, yoksul Kürt emekçilerinin hareketidir.

***

Serxwebun'da çıkan bir incelemede, pkk'nın Vietnam Devrimi ile Türkiye Devrimci Gençlik Hareketi'nden etkilendiği yazılıyor ve bu ifadeleri "model oldular" şeklinde anlıyorum. Ve ilk yanına fazlasıyla katılıyorum; silahlı ve askeri meselelerde, Ho Şi Minh'i usta saydıklarında bir şüphe yoktur. Diğer yanı tartışmalıdır.

Roma, Doğu Roma ya da Bizans, avami dilde, nerede ise çöküşün ya da siyasal cinayetlerin adıdır; yalnız sürekliliği ve kurumlarıyla, bir de model yanı var. Osmanlı Devleti'nde, nerede ise her kurumun Bizans'tan alınmış olduğunda, ittifak buluyoruz. Tabii, Köprülüzade Fuad'ın buna itiraz ettiğini de biliyoruz; ancak, itirazını, bizim Abbasi Devleti'ni model bildiğimiz ve Abbasi'lerin modeli ise Bizans'tır, şeklinde özetleyebiliyorum. Eninde-sonunda, Bizans, dev bir örnektir.

Türkiye devrimci gençlik hareketinin büyük kahramanlar ve gençlik önderleri çıkarttığı doğrudur.[82] Yalnız hem bir yol olamamış ve hem de kurumlar çıkaramamıştır. Kısa ömürlüdür ve sürekli parçalanmıştır. Güzel, ve devrimci gençlik, bir de, Türkiye İşçi Partisi ile mücadele ederek devrimcileşmişti; abarttılar ve zapt etmek istediler.

Yoksul Kürt köylülerinin partisinin, kendisine, "Kürdistan İşçi Partisi" adını alması yeteri ölçüde öğreticidir. Kürtler için benzeri olmak istediler. Model'in burada aranması isabetlidir. Ek olarak, Deniz Gezmiş'in adına yaklaştırabiliriz, Türk Halk Kurtuluş Ordusu'ndan esinlendiler. Ve buradayız.

***

Aleyhte tanık Ümit Fırat, Silivri'de, Mahkeme'de, huzurda vermiş olduğu ifadede, ezcümle, "kimse Öcalan'ın karşısında ayak ayak üstüne atamaz" demişti ve benim attığımı söylemek istiyordu. İlaveten, mit mensubu olduğu bilinen ve yine de "itirafçı" olan, Öcalan'ın avukatlarından İrfan Dündar da, ifadesinde, "Abdullah Öcalan, Yalçın Küçük'ün fikirlerine çok değer verir" dedikten sonra, "Yalçın

82 Sultanahmet Cezaevi'nde olduğum sırada, referans noktası olarak 1983 yılına işaret edebilirim, Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş için anma toplantıları, o zamanlar imkânlar vardı, ayrı ayrı yapılıyordu. Birleştirdik.

Levent Şahverdi Arşivi

Küçük'ün yayınlanan bütün kitaplarını özellikle ister ve okur" demişti; Yalçın Küçük üzerine anlatımı çok kısa ve beş satırdır. Devamla, aynı Mahkeme'de, 13 no'lu Ağır Ceza Mahkemesi'nde birlikte yargılandığımız, fakat suçunu bilemediğim Hüseyin Yanç ise, Apo'nun koruması olduğunu öğrenmiştim, Apo'nun, "bu adamın her ağzını açışında beynimde şimşekler çakıyor" dediğini, bana da söylemişti. Bunu ilk kez duymuyordum, tekrarlanan sözlerdendir.

Hüseyine, "bunu neden yazmıyorsun" sorusunu yöneltmiştim, "Mahkeme kayıtlarında var, Mahkeme'ye hepsini anlattım" cevabını verdi. Anlatımını, yaşam öyküsü de diyebiliriz ve el yazısı ile, koğuştan koğuşa, bana gönderdiler. Bende mevcut, fakat Tuncay Özkan bu pek ilginç yaşamı, kitap haline getirdi, Tuncay'ın çalışmasından alıyorum.

***

Apo Öcalan

AĞZINI HER AÇIŞINDA BEYNİMDE ŞİMŞEKLER ÇAKIYOR

Öcalan'ın misafirleri de geliyordu. Bunlardan biri de Prof. Yalçın Küçük oldu. Koruma Hamza, "misafir var, ona göre" dedi. Rıza Altun oturacak yeri düzenledi. Yalçın Küçük geldi. Başkanla röportaj yapacak.

Salonda Öcalan ve Küçük karşılıklı oturdu. Yalçın Küçük, o kısa boyuyla Öcalan'ın karşısında çok rahattı. Kimsenin yapamayacağını yapıyordu, bacak bacak üstüne atmış oturuyordu. Önce Küçük konuşmaya başladı. Elinde not defteri vardı. Yazıyordu da. Küçük soruyor, Öcalan yanıt veriyordu. Yalçın Küçük, "Başkan, başkan, Kürt sorununun şu boyutu..." diye Öcalan'ın sözlerini kesiyordu. Apo, ses çıkarmadan yanıt veriyordu. Bunu kimse yapamazdı.

Küçük, neredeyse hoplaya zıplaya yaptı röportajı. Apo çıtını çıkarmadan yanıt verdi. Küçük'ün hareketlerine Apo da şaşırıyordu. Mimiklerine,

Levent Şahverdi Arşivi

gözlerini açа açа bakıyordu. Yüzlerce soruya yanıt verdi. Röportaj, 1993'te kitap oldu. Ama kitapta Yalçın Küçük'ün hareket ve mimikleri yer almadı. Apo, "Kürt Kardeşlerime bu röportaj çok faydalı olacak, teşekkür ederim Yalçın Hoca" dedi. Röportajı deşifre ettik. Bolca bastık ve bütün birliklere dağıttık.

Apo, Küçük için, "Bu adam beni öldürüyor. Elini çırpıyor ve ileri atılıyor. Bir şey var sanıyorum," diyordu.

Röportajı Bekaa'da yaptılar. Ben de beş saat süren konuşmayı hemen Şam'a getirdim. Rüknettin Mahallesi'ndeki evde deşifreye başladık. Tam dört günde bitti. Ben deşifreyi alıp döndüğümde Yalçın Küçük Bekaa'dan gitmişti. Apo okudu. Sonra Şam'a, Rüknettin Mahallesi'ndeki eve döndü...

.....

Tuncay Özkan, *Ötekiler*, İstanbul, 2013, ss.67-68.

Kollama ile Marksizmi Aşma

Evvelen ve ahiren, zındanları hatırlatması için "Silivri" ve "Türklük" karalaması maksadıyla "Ergenekon" adlarıyla anılan bu ana davaların, iki ayrı iddia ya da senaryoya dayandıklarını artık yazabiliyoruz. Evvela, birbirine yakın, iki iddia vardı, çok önemlidir; birincisi "pkk ve Ergenekon birdirler" ve ikincisi, "Türk Silahlı Kuvvetleri ile pkk birbirine yakındırlar" ve hatta birincisi, ikincisini idare etmektedir. İddianameler, bu senaryolara göre kuruldular, senaryoları realize edebilmek için her türlü imkâna başvurdular; çok sayıda ajan kullanıldılar, filmler çektiler ve hedeflerine ulaşmak maksadıyla, bu meyanda ve başkalarıyla birlikte, pkk'nın pek çok örgütünü ve kurullarını, avukatlarını ve kck organlarını, ki bir bütün olarak "devletsi" bir yapılanma olarak ortaya çıkmıştı, ellerine geçirdiler ve mitleştirdiler. O kadar öyle ki, nerede ise tek bir örgüt oldular ve çok ileri gittiler, bunu tekleşmekten ürkmelerinden de anlıyoruz. Sonra, bu ikinci dönemdir; sanki hedeflerine ulaştılar. Ve bu iddia ve senaryoları tamamen unuttular. Ve çok tuhaf, bu iddia ve senaryolardan dolayı hiçbir hüküm tertip etmediler ve ceza kesmediler. Müthiş bir anomali, tespit ediyoruz.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Açtılar, girdiler, topladılar.

***

Güzel ve önce geçmişe dönüyorum, 1990 başlarında bir haberci ya da arabulucunun da, Celal Talabani olduğunu biliyoruz. Talabani, "pkk silahı bırakır ve marksist-leninist olmadığını ilan ederse", Washington, "pkk'yı kabule hazır" mesajını getirmişti. Ankara'da duyuyorduk ve Bekaa'da Apo ile konuştum. Apo, "marksizm ve leninizm'den vazgeçip, silahları bırakma ile pkk, sosyal-demokrat bir parti olarak faaliyetini Ankara'da serbest yapabilir", bu teklifi bize de ilettiler, demişti; biliyordu. Bizi de "Ankara'ya çağırdılar ve bir masa etrafında bu hususları görüşebiliriz" dediler. "Biz, bunu, şiddetle reddettik"[83]; değerlendirmesini, işte böyle bitirdi. O tarihte, konumu ve cevabı budur.

***

Sonraki zamanlara ve yakın tarihlere bakıyorum, evvelen açtılar ve ahiren, avukatları, kıdemli politikacıları, kck dirijanlarını, topladılar. Bunlara, sonradan daha çok kullanacakları bir sözcükle, "paralel devlet" ya da "paralel yapı" dediler. Ve "iddianameler" hazırladılar. Bir, Kck-Avukatlar, üç cilt ve toplam 892 sayfadır. İki, Kck-İstanbul, sekiz cilt ve 2401 sayfa etmektedir. Toplam on bir cilt, hepsini incelemiş olarak yazıyorum. Sayfa numaraları eklemeyi ise gerekli görmüyorum.

Ve bu sırada "Kollama" oynatılmaktadır.

***

Öcalan'ın 28 Temmuz 2010 tarihli avukatlarla görüşmesinde, Kck-A, Koma Civaken Kürdistan, ya da "Kürdistan Halk Topluluğu" diyorlar, İddianamesi'nden, avukatlara şunu söylemiş olduğunu, öğrenebiliyoruz: "Şimdi ikinci hususa geçeceğim. Bu sürecin ana karakteri, müzakeredir. Müzakere olmadan, bu sorun çözülmez. Mutlaka müzakere olmalıdır. Çatışmazlık sağlanmazsa, buna ortam hazırlanmazsa, hiçbir gelişme olmaz." Güzel, Apo'nun "çatışmazlık" dediği, salt ateşkestir ve bir eki var, "çatışmazlık" tek yanlı ateşkes anlamına gelmektedir. Ve iddianamede okuyoruz, Kongra-Gel ve kck başkanlık kurullarının ortak toplantısında, 13 ağustos-20 eylül tarihleri arasını "çatışmazlık" günleri kabul etmişler ve duyurdular.

Güzel, 6 temmuz 2011 tarihli avukatlar görüşmesinde, Apo, ge-

83 A. Öcalan- & Y.Küçük, *Kürt Bahçesinde Sözleşi*, Ankara, 1993, Başak Yayınları, ss.302-303.

Levent Şahverdi Arşivi

len heyete, Erdoğan ile, bir "Barış Konseyi'nin kurulması için bir mutabakata varmış durumdayız" haber ve müjdesini iletiyordu. Şu bilgileri de eksik etmiyor ve eklemektedir: "Barış Konseyi, ne resmi bir devlet organı olacak, ne de sadece sivil bir organ olacaktır. Barış Konseyi, yarı resmi, yarı sivil olacaktır. Bu konseyin içinde devlet ve hükümet yetkilileri – AKP temsilcileri, bulunabileceği gibi, diğer sivil kesimlerden insanlar da yer alacaktır" Peki, anlaşılıyor, deve değil, ancak kuş olmadığını görebiliyoruz.

***

Bu davalardan, ilk önce ocak 2009 tarihinde tutuklandım. Polis kuşatmasında evden alınırken, "diktatorya" tavsif etme fırsatını bulabildiğimi hatırlıyorum. İkinci tutuklanma, ilki Balgat'ta ve ikincisi Balat'ta, "iç savaş" ilan ettim; bir tarihi gündür ve açıklamak için uygundur. 2011 ve mart ayındayız. Demek Apo, "diktatorya" ile müzakere ve çatışmazlık aşamasına ulaşmıştır ve yüksek bir aşamadır. "Kollama", 24 haziran 2011 tarihinde, ekrandan çekilmişti ve öyleyse, artık ihtiyaç kalmamıştı, "hedef vurulmuştur" diyebiliyoruz.

Peki, yalnız, bir soru var, ilk tutuklamadan sonra, yirmi gün içinde, beni neden tahliye ettiler; bir meseledir. Tabii bu soru, bir açıdan, çok saçmadır; hiçbirimizin suçu yoktu, "ancien régime" kavramını ve cumhuriyet düşmanlığını, bu düşünceye dayanarak, geliştirmiştim. Tabii bir büyük suçumuz vardır; büyük suçumuz, "cumhuriyetçi" olmaktır ve tasfiye etmek istiyorlar. Artık aşikâr, yalnız bununla birlikte, benim bir ayrılığıma işaret edebiliyorum, bu "cürüm heyeti" içinde ben, Amerikalıların pek sevdikleri söyleyiş ile bir "odd man out" haldeydim ve bir tür pek yalnız adamdım. İddianameler daha çok konuşmalara dayanıyordu ve benim refik-i cürüm ile hiç görüşmem yoktu, nettir. Bu nedenle "beni neden bıraktılar" sorusunu hem ifade ve hem de reddediyorum.

***

Sultanahmet Cezaevi'ndeydim, bir Orhan'ımız vardı, çok yoksuldu, Bursa'da hamallık yaparmış, ama "Devrimci Sol" da olmuş, yakalayıp getirdiler. Geldiğinde Orhan kendi halindeydi. Sonra, pek yazık, Bursa'da bir konsomatris kız kayıp olmuştu, bulamamışlar ve gazeteler, "Orhan öldürdü" şeklinde yazdılar. Bu müthiş haber ile Orhan'ın hali değişti, cezaevinde daha saygı duyulan bir adam oluverdi, artık kendine güvenlidir. Sonra ikinci konsomatris kayboldu ve yine "Orhan" yazdılar. Üç, yazarken kızların resmini de

Levent Şahverdi Arşivi

koyuyorlardı ve yanında bizim Orhan'ın fotoğrafı eksik olmuyordu; üçüncü konsomatrisi de Orhan'ın yok ettiğini öğrendik. Pek güzel ve gencecik kızlar, "nasıl kıydın bunlara Orhan!" diyemiyorduk. Orhan, nerede ise hapishane ağası olmuştur, az konuşuyor, emirlerini göz işaretleriyle veriyordu. Herkes bir işini yapıyor ve ben de İngilizce öğretiyordum. Çıktıktan sonra büyük memleketlere gidebilir, mesleğinde ilerlemesi gerekiyor, İngilizce mühimdir; maksadım işte budur. İngilizce herkese şarttır ve biliyordum.

Ancak bir zaman geldi, çark ters dönmeye başladı. Kızlardan birisi çıkıverdi, geldi, çalışmak üzere Adana'ya gitmiş, Hacı Ağa memleketidir. Kuşlar misli konsomatrisler de uçuyorlar ve sonra çıkıp geliyorlar; gelenin öldürüldüğünden haberi yoktu ve bizim Orhan, işini habersiz yapan adamdır. Sonra diğer kız ve sonra üçüncüsü, mevsimlik işlerinden döndüler. Orhan için yine eski günler başladı. Her kızda, karizması biraz daha kırıldı ve artık, eski yerindedir; çok üzüldüğünü biliyoruz. Ve sonunda, konsomatrislerle düşüp kalkarken pek unuttuğu köydeki nişanlısına döndü, cevaben çok sert mektuplar alıyordu. Mektup yazmasına yardım ediyordum ve gelenleri okuyordum. Kenan Evren dönemindeydik; Evren, aklınca, faşistlerle komünistlere savaş açmıştı ve öyle anladım, köydeki nişanlısı, "faşist" ve "komünist" kelimelerini ayrı ayrı küfür sanıyordu ve Orhan'a küfrediyordu. Çok kinlenmişti, "faşist komünist beni rahat bırak" diyordu, "haykırıyordu" demek daha doğrudur. Şiddetli küfretmektedir.

***

Zındandan zındana kuş uçar, sonunda, ben de, hemen hemen Orhanlaşıyordum. Bana buldukları en önemli suç, bir, pkk'yı yönetmektir. İki, bu da önemlidir, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni de yönetmektir. Üç, tabii chp'yi ihmal etmiyordum, yönetiyordum. Yalnız yine de mahkeme gitmiyordu, götüremiyorlardı. Suç ve suçlu bulmak zorundaydılar; her duruşmada, herkes, "benim suçum yok ve bana suç verin" yollu bağırıyordu, hal kötüdür. Ve dört, "Oda Tv" Davası'nı icat ettiler. Aslan gibi sahibi ve yöneticisi var, Soner Yalçın; bir kenara attılar ve yine beni Oda'ya da yönetici yaptılar. Kendimi tutuyordum, ancak Orhan olmayı engellemekte güçlük çekiyordum, zor günlerdeyim. Bir de "Devrimci Karargâh Davası" çıkıyordu, Oda tv'de birlikte yargılandığımız, Çağlayan'a birlikte gittiğimiz, Devrimci Karargâh'tan Hanefi Avcı, bana hep "senin durumun tehlikeli,

Levent Şahverdi Arşivi

Hocam" buyuruyordu, bağlamak üzereler. Ve Yüce Gök'e şükürler olsun, bir fotoğraf hatası yaptılar. Böylece Devrimci Karargâh'tan kurtuldum, ama, daha var, şimdilik burada duruyorum.

***

Beni, aynı mahkemenin diğer heyeti tahliye etti. Sözlerim ve düşüncem bu heyetten çok uzaktır, tenzih ediyorum ve beni bihakkın ve "bu dosyaya dayanarak tutuklayamazsınız" gerekçesiyle bıraktılar; bu kararla adeta beraat ettirdiler. Ellerinde bi-şi yok, bıraktılar, ama, ben "şimdi arkama suç takacaklar," diyordum. Usul budur, önce bırakırlar ve hemen arkasına ya takarlar ya da takılırlar. Takmak için salarlar.

Bir, Apo'nun avukatlarından, sonradan mitçi olmak zorunda bırakılan İrfan Dündar'a, telefonda yüzüne karşı, "seni bana Zekeriya Öz gönderdi," diyebildim. Mitçi bekliyordum ve İrfan geldi, dedim; isabetli olmuştur. İki, bir de "Apo ölünce yerine Yalçın Küçük geçer" sözünün mucidi, ünlü "gizli tanık" Şemdin Sakık vardı. Şemdin'e, devlet bir "korucu" bulmuş, belki de bu korucu, üflemiştir; bana, devamlı Şemdin Sakık'ın kitaplarını ve mektuplarını getirmek istiyordu. Almadım, çünkü, bekliyorum.

***

Savcı, a) "Balgat" olması şart değil, Balat'ta, İ. Dündar ile konuşmuşsundur, diyordu. Apo'nun avukatı ile görüşmeye mahkûmum; gerçi görüşmek ve görüşmemek önemli değil, öyle sayıyorlar. Savcı, b) Şemdin Sakık'ın korucusu, almadığın mektubu, kapının önüne bırakmıştır ve almışsın, buyuruyordu. Güzel, hatta pek güzel, yalnız, bir nokta var, ben burada mahkemeyi anlatmak için değil, Apo ile "Ergenekon" arasında bağ kurmaya ne kadar mahkûmlar, bunu ispatlamak için yazıyorum. Ve hem yazılıdır ve hem ispatlıdır. Evvelen vaziyet işte budur.

***

Devam ediyorum, kahraman subayları, özellikle Kürt savaşında sivrilenleri, hem "itirafçı" ve hem de "iftiracı" yapabilmek için çok uğraştılar ve ısrar ettiler. Söylenmesini istedikleri şudur: "Biz Kürtler ile savaşırken komutanlarımız, Kürtler ile anlaşma içindeydiler ve bizi yanlış hedeflere yönelttiler." Bunları söyleyecek bilhassa kahraman subay aradılar ve aradıklarına ise, pek özel savcılar, "bir bunu söyleyin ve hemen şu kapıdan çıkarsınız", bunları eklediler. Bunlar da kayıtlıdır, iki arada, televizyonlarda açıkladım ve tanıklıdırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Bunlar ilk iki aşamadır. Akepe'ye göre, Öcalan'ı ben yönetiyordum. Sonra Genelkurmay'ın elindeydi. Peki ben mi, Apo'nun benim görüşlerime çok yüksek değer verdiğini biliyorum ve bilmeyen de yoktur. Bu dönemde, Apo laikti ve Mustafa Kemal'i çok yüksek görüyordu. Yalnız hakkını vermek gerek, öz olarak, benim görüşmelerimden önce de öyledir; yaptığımız ilk mülakatı, beni hücreye koyduktan sonra, devlet televizyonunda gösterdiler, açıktır. "Solcu" ve "kemalist" bir Öcalan görüyoruz; İsmet İmset de "The PKK" çalışmasında, Apo'nun soldan ve kemalizmden kopuş döneminden söz ediyor. Öcalan'ın Kürtleşmesi, daha sonradır. Şunu da ekleyebiliyorum, İmralı'daki ilk ifadeleri, samimidirler. Bunlar, benim bildiğim Apo'nun içinden gelen sözlerdirler. Daha heyecanlı ve dolayısıyla abartılmış bir biçem olabilir ki, pek normaldir.

***

APO'YU KOLLAMA DİZİLERİ

Samanyolu TV'deki "Kollama" senaryosunda, başrolde, "kahraman" da demek mümkün, "Minik Kaya" oynuyordu; bu Minik, bir yandan, İmralı'da Öcalan'a akıl veriyor, sanki işi akıl vermektir, ve diğer yandan da, çoklukla öldürmeye teşebbüs ediyordu, dizi budur. Son anda da, ölümden kurtarılmaktadır; herhalde, Apo'yu korkutmak ve yola getirmek için dizdiler ve oynadılar. Ve mesafe aldıklarını düşünmek zorundayız. Çünkü, Apo'nun akepe dönemi, bu dizi ile eş zamanlıdır; en azından on bir ciltlik açıklama ve belgelerden bunu çıkarabiliyoruz.

Kollama'nın 2010 ve 2011 yılları, polisiye-politik bir dizi olduğunu hatırlayabiliyoruz; 10 şubat 2008-24 haziran 2011 arasında gösterdiler, devam edebilir, yalnız, bizi ilgilendiren kısmı buralardadır. Senaristlere ve hatta pek çok çevreye göre, A. Öcalan hep kontrol altındadır ve belki de, yakalanıp İmralı'ya konduğu zamandan itibaren de TSK idaresine

Levent Şahverdi Arşivi

girmiştir. Kemalizmi ve Atatürk'ü, çok zaman da Türkiye Cumhuriyeti'ni övmesini bu şekilde anlayabiliriz. Ancak sözü edilen tarihlerde kontrol eden iktidarın değişebildiğini kurabiliriz; Öcalan sallanmaktadır, diyebiliyoruz. İşte böyle zamanlarda Minik Kaya harekete geçmektedir ve öldürmeyi denemektedir. Minik Kaya, öldürme ve kurtarma arasında pek tutarlı oynamıyor, seyredenlerin değerlendirmelerinden bunu anlıyoruz.

***

Beni ikinci kez, mart 2011 tarihinde tutukladılar. Tutuklamalarını bekliyordum. Zekeriya Öz, "sorgumu" yaptı; aslında, yapmadı, sadece sohbet ettik. Bana tutsak alınmış, düşman tarafın komutanı olarak bakıyordu, fakat çok saygılı davranıyordu. Bitti, "Zekeriya Bey, beni tutukluyorsunuz ancak görevden alınacaksınız" dedim. Böyle sözlerim oluyor ama nasıl ve neden böyle konuşuyorum, bilmiyorum. Bir kâğıt rica ettim, evde de, çalışma dairemde de öyle yapıyorum; isim telaffuz etme adetim yoktur, yazarım. Bir A-4 buldular, yazdım ve verdim. Avukatımız Üstad Yiğit Akalın ile beraberdik, çok kısa olarak nasıl görevden alınacağını tarif etmiştim. Ama bu biliniyor, çok tekrarlandı, peki neden tekrar yazıyorum; benim sorumdur. Ben soruyorum.

Şunun için, bu konuşma, "Kollama" dizisinde oynanmıştır ve "Minik Kaya", Savcı'yı görevden almıştır veya teşebbüs etmiştir; tam bilmiyorum, seyretmedim, duydum ve gazetede okudum. Peki bu, ne anlama geliyor; anlamı şudur; bizi göz altına alanlar, sorgulayanlar, tutuklayanlar ve karar verenler, "Kollama" yazarları ve senaristleri arasındadırlar. Asıl senaryo, bunlarındır ve bunlar, bu tasarımın sahibidirler. Güzel bulmuşlar, iyi bir "oyun" saymışlar, senaryoya koymuşlar; ama söylediklerime inanmamışlar. Hızlı çalışıyorlar ve bana güvenmemeleri, "Kollama" ile çelişmektedir;

Levent Şahverdi Arşivi

Savcı Öz kısa bir zaman içinde görevden alınmıştır. Yalçın Küçük doğru çıktı ve son zamanlarda bunu âdet edindiler.

***

Savcı Öz ile konuşmuştuk, Kollama'yı izlemediğini söyledi, "Tek Türkiye" dizisini izliyormuş; yine Samanyolu dizisidir ve Minik Kaya "Tek Türkiye" dizisinde de önemli roldedir. Ve Minik Kaya ise Yalçın Küçük'tür. Senaryo'ya göre, şeytan, oyuncu ve pek marifetlidir. Ölümden korkmayan bir adamdır.

***

Kollama'da Minik Kaya'nın Yalçın Küçük olduğu konusunda bir şüphe bulunmuyor; çünkü mahkeme kararına bağlıdır. Avukatlarım dava açtılar ve kazandık. Kesinleşmiş bir yargı kararıdır ve tazminatı ödediler.

***

Bu ve diğer dizi ile, "yargı" bir açıdan daha yargı olmaktan çıkıyordu; polis ve matbuat ile iç içe çalışıyordu, bunu biliyoruz. Ve sinemaya da el attığını görüyoruz.

Bu "davalar" yargının sonudurlar.

***

Balat'ta, iki tutuklama arasında, mahallenin çocukları, on yaşından küçükler, beni çok seviyorlardı; tabii adımı pek bilmiyorlardı ve "minik" sözünü yakıştıramıyorlardı, "Kaya Reis" diyorlardı ve hürmetleri büyüktür. Yolun kenarındaki kaldırımlara oturmuşlar, ben geçerken, yerlerinden saygıyla kalkıyorlar, sağ ellerini karın üstünden sol tarafa uzatıp, selam veriyorlardı, öyle hatırlıyorum. Çırak manavlar, meyve ve sebzenin en iyisini hiç esirgemediler ve hep "Kaya Abi" dediler. Bütün mafya reisi olmak isteyen bebeler beni, Kaya Abi'lerini çok sevdiler.

***

Levent Şahverdi Arşivi

İşte bu sırada, Öcalan ile akepe birbirine çok yaklaştılar. Kollama'nın sonunu bulduğunuz zamandır. İlk Silivri Mahkemeleri'nde ilk iddianamelerin unutulmaları da bu zamana denk gelmektedir. Şöyle de söyleyebiliriz, Apo-Erdoğan kardeşliği kurulduğu andan itibaren, Silivri Mahkemeleri'nin pek hızlandıklarını görebiliyoruz. Her ne pahasına olursa olsun, bir an önce karar vermek ve ceza yağdırmak dönemi başlamıştır.

Diğer yandan, Öcalan'ın, akepe'yi pkk'nın iktidara getirdiği iddiası üzerinde durmayı düşünmüyorum. Hiçbir dayanağı yoktur. Yalnız, Silivri Mahkemeleri'nin, yıllarca bekledikten sonra, birdenbire hızlanarak hüküm ve ceza yağdırmalarına gelince, bunu Apo-Erdoğan ittifakına bağlayabiliyoruz. İttifak'ın rolü büyüktür.

Apo bu ittifakı çok ciddiye almış görünüyor; hiç bilmediğimiz bir aşırı müslüman Öcalan buluyoruz. Kürt illerini yobazizme yatırabilmek için hamle üzerine hamle yapmaktan geri kalmadılar. Yobazizm, Türkiye'de faşizm'in toprağıdır ve bunu ilk önce 1975-1976 yıllarında yazmış bulunuyorum. Ayrıca Barzani'ye hediyeler göndermeye de başladılar. Demek, Kollama'dan sonra hiç tanınmaz bir Öcalan var. Karşımızdadır.

***

Öcalan, milletvekilliği seçimleri ile çok yakından ilgilendiler, saylavların büyük çoğunluğu için onama makamı oldular ve bir bölümünü seçtiler. Kck-Avukatlar İddianamesi'nde ve bir yerde şunları okuyoruz: "Ertuğrul Kürkçü adaydır, gidip onunla konuşursun. Ona deyin ki misyonunu iyi oynasın. Demokrasi güçlerini, solu bir araya getirme konusundaki misyonunu yerine getirmelidir." Tabii, bunları Apo söylemektedir. Şartları ve uyarısı da var, bir, yeni parti kurmaktan vazgeçmelidir; iki, blok içinde hareket etmelidir. Teklifi kabul etmelidir ve üç, etmezse Öcalan "çok fena kızacaktır", Kürkçü'ye iletilmelidir, bunları öğreniyoruz. Kürkçü'nün misyonunu iyi yapıp yapmadığını bilmiyorum; ancak Kürtleşmek için çok ciddi çabalar harcadığını görebiliyorduk. Ve her konuşmasında, Silivri'ye ceza yağmasını şiddetle istediğine tanık oluyorduk. Kürkçü, pek ciddi bir Türk ve sol düşmanı tablosu çiziyordu ve bunu da görebildik.

***

Levent Şahverdi Arşivi

İddianame'de, Öcalan'ın, avukatlarına, "Ertuğrul Kürkçü ve Şerafettin Elçi'nin rollerini iyi oynamaları talimatı verdiği" de yazılıdır. Apo'nun, Elçi'yi, Barzani'ye bir hediye olarak milletvekili atadığından şüphe edemeyiz. Şerafettin Bey "dostum" idi, Ekmeleddin İhsanoğlu'ndan yüz kez daha beyefendidir; Kürt meselesini bilir, nakşibendidir ve Barzani'ye bağlıdır. Yakında kaybettiğimiz Şerafettin Elçi, Barzani politikasından bir santim ayrılmamıştır; Apo bunları biliyordu ve Barzani'ye yakın olmak istediği bir zamandaydık.

Öcalan'ın milletvekili yaptığı Altan Tan da nakşibendidir; pkk ile kdp arasında bir ayrıma zorlanacak olursa, Tan'ın, kdp'yi seçeceğinden kuşku duyamayız. Tan, Apo'nun milletvekili yaptığı zamanda, Türkiye'ye şeriatın serbest olması için yasa önermişti; ödünç bir milletvekilidir.

Şunu da ekleyebiliyorum, Altan Tan'ı da tanıyorum. Tan, Apo'ya hiçbir zaman yakın olmadı. Apo yaklaştı ve saylav yaparak, hem Barzani'ye ve hem de yobazizme "okuntu" gönderdi. Kollandı ve artık başka bir Apo karşımızdadır.

***

Görüşmeci avukatlar milletvekili adaylarını değerlendirirken, Apo'ya, İrfan Dündar'ın da adaylığını koyduğu iletilmiştir, kayıtlar bunu gösteriyor. Apo, "duymaz" davranmıştır ve hiçbir değerlendirme yapmadan geçtiğini görüyoruz. Bunu, Apo'nun Dündar'ın mitleştiğini bildiği şeklinde anlıyorum.

***

Avukatlar İddianamesi'nden bir paragraf alıyorum: "Ben, Diyarbakır Dicle Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra, gençliğin vermiş olduğu heyecandan dolayı, Abdullah Öcalan'ın avukatlığını yaptım, fakat hiçbir eyleme katılmadım. Bana bir fırsat daha verilmesi halinde, hayatımdan örgütü çıkartarak, yeni bir başlangıç yapmak istiyorum. Ben yakalanmadan üç ay önce zaten Asrın Hukuk Bürosu'ndaki görevimden ayrılarak ve örgüt içindeki konumumu terk ederek, normal hayata dönmeye çalışıyordum. Yakalanmak, benim için bir şans oldu, benim örgüt içerisinde edindiğim tecrübe, PKK'nın 30 yıllık tarihinde, Kürtlerin en çok zarar gören taraf olduğunu gördüm. TCK 221'inci maddede tanımlanan lehime olan hususlardan faydalanmak istiyorum." Bir pişmanlık iddianamesidir ve hepsi budur. Ve ne ya-

Levent Şahverdi Arşivi

zık, bana gönderildiği zaman, Savcı Öz ve Savcı Pekgüzel, Dündar'ın mitleştirilmiş olduğunu biliyorlardı. Ayrıca, Mahkeme'de tanık olarak dinlendiğinde, Heyet ve Başkan Özese, bu paragrafı okumuşlardır, çünkü, görevleri içindedir. Ve işte "13" budur.

***

Öcalan'ın, on bir cildin analizinden pek çok alanda direktifler verdiğini anlıyoruz. Bunların çeşitlerine ve yayıldığı alanlara baktığımızda, Apo'da, artık bir gizlilik-açıklık ayrımı ya da kaygısının kalmadığını da görüyoruz. Genel olarak aşırı temkinli Apo, bir gün bir toplama olabileceğine hiç ihtimal vermemektedir. Erdoğan ile yaptığı ittifaka pek güvenmektedir. Buradayız ve sonuna gelmiş bulunuyoruz.

***

Ve 1970 yıllarına geldiğimizde, Leipzig merkezli "gizli" tkp artık "yarı açık" aşamadaydı ve Doğu Perinçek daha açık yapma çabası içindeydi. İleri bir aşamadır ve "devlet" yarı açık tkp'yi, solu silmek ve sosyalizmin kökünü kurutmak için kullanıyordu. Şimdi ise "devlet" en yüksek derecededir, cumhuriyeti silmek ve bütün kazanımlarını kazımak istemektedir.

Kayıtlardan, Apo'nun bir de "Siyaset Akademileri açılmalıdır" direktiflerine rastlıyoruz. Bu emri, Kürtlere "demokratik siyaset nasıl yapılır, öğretilmesi lazım" ilkesine bağlamaktadır. Çok önem veriyor ve "Ahmet Türk, Aysel Tuğluk, bu konuda çalışabilir" buyuruyorlar. Kuruluyor ve ders vermek üzere, dört profesör tedarik ediliyor; Doçent Sungur Savran, Profesör Büşra Ersanlı, Faik Bulut ile Ragıp Zarakolu'durlar. Son ikisi akademik kariyer dışından geliyorlar ve dörtten hiçbirisi ders veremiyorlar.

Şu var, Siyaset Akademiler'in her adımı, her sözü ve bütün dersleri, polisler tarafından, kayıt altına alınmışlar. Bulut ve Sungur'un adları var, ancak uzak duruyorlar. Diğer ikisi, Ersanlı ve Zarakolu, toplama başlar başlamaz, içeri alındılar. "Siyaset Akademileri" serüveni bundan ibarettir ve artık bitirme zamanıdır.

***

Levent Şahverdi Arşivi

MARX'I AŞTILAR VE KUANTUM FİZİĞE ULAŞTILAR

Akademiye ilgi ve değerlendirme konusunda, bir telefon dinlemesi mevcut, yeteri ölçüde bilgi verebiliyor. Siyaset Akademisi öğrencilerinden Muhsin Yenisöz ile "Erkek Şahıs" arasındaki bu konuşma Kck-İ İddianameleri'nin sekizinci cildinde yer alıyor. Kısaca aktarmak istiyorum.

***

Muhsin Yenisöz: Efendim.

Erkek Şahıs: Naber Muhsinciğim?

MY: Okula başladım.

EŞ: Okul derken?

MY: Basbayağı, yani şeye başladım, akademiye başladım, siyaset akademisine.

EŞ: Ne akademisi oğlum, kıtım, bu konularda aydınlatacaksın beni.

MY: Siyaset akademisi, siyaset!

EŞ: Ders mi veriyorsun?

MY: Ya alıyorum, ders alıyorum.

EŞ: Ders mi alıyorsun?

MY: Evet, felsefe ve kuantum fiziği.

EŞ: Ha s.ktir len, senin ders almaya ihtiyacın yok ki. Ya boşver, olsa olsa ders verirsin sen.

MY: ... çaktırmadan da çaktırmadan onu da yapıyorum.

EŞ: Mahsustan girmişsindir, sen oraya, mahsustan, hain planların vardır, harbiden ders alıyor gibi gözüküp, kim bilir neler yapıyorsun orada.

...

MY: Evet temelleri sağlam değil, çok abi, marksizm falan aşılmış ya yani resmen aşılmak üzere, aşılmış yani.

EŞ: Aşıldı da...

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüm

THE END OF GAMES
OYUNLARIN SONU MU

Eğer, başvekiller de çıkaran ünlü MacMillan ailesinden gelen Margaret Macmillan'ın *Paris 1919* çalışmasını okursak, barış konferansından bir barış çıkmayacağını hemen anlayabiliyoruz. Başkan Wilson, konferansta herkese "*self-determination*" vaat etmişti; sonra öğrendik, Macmillan da yazıyor, ABD Başkanı Wilson'ın itirafı var, "*self-determination*" ne demek, bilmemektedir. Çevresindekiler de bilmiyor, bu noktaya geleceğiz; ancak Bayan MacMillan'ın 2002 tarihli bu kitabından başka öğrendiklerimiz de var, o zaman dahi ağır islam büyük tehlikedir: "*Today, some argue, resurgent Islam is the menace. In 1919, it was Russian Bolshevism. The difference is that we have not held a universal peace conference. There is not the time.*"[84] Bu tarih, 2002, akp'ye hükümet verildiği zamandır ve Bayan MacMillan, deyiş benimdir, ağır islam ya da ışid'i 1919 yılının Bolşevizm'i ile aynı ayarda bir tehdit olarak görüyordu. Ancak konferansları yapılmamaktadır.

Barış Konferansı'nın arkasında bu var, ister ağır islam ve isterse Bolşevizm, nasıl durdurulur; demek, 1919 yılının meselesi, 2014 yılı sonunda önümüzdedir. Ve kitabı okuduğumda anlıyorum, bugünün dünya liderleri, Obama, Cameron ve Hollande, 1919 yılında Paris'teki Wilson, Clemenceaux ve Lloyd George üçlüsünden daha büyük acz içindedirler.

***

Churchill bir şahindi, "*hawkish*", 1919 yılında, Bolşevizme kara ordusu ile müdahale etmeyi istiyordu ve durdurmak şarttır. Bayan MacMillan'dan devam ediyoruz, Başbakan Lloyd George, "*sent Churchill mixed signals, hinting that Britain might supply weapons and volunteers for the White Russians but then, in the next cable, war-*

84 Margaret MacMillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, N.Y., 2002, p.xvii.

Levent Şahverdi Arşivi

ning him against planning military action against the Bolsheviks."[85] Lloyd George kara ordusu ile müdahalenin dışarıda yenilgiye ve içeride Devrim'e yol açmasından korkuyor[86] ve askeri müdahaleye cesaret edemeyince iş, gönüllülere ve silah yardımına kalıyor. Peki, Beyaz Ruslar herhalde bugün Beyaz Kürtlere tekabül ediyor. Bir kısmı ise akkürt olma yolundadır.

***

1919 baharında Wilson, her halka devlet sözü veriyordu; Bolşevizmden uzak durana devlet bedava, ancak nasıl olacak, Dışişleri Bakanı Lansing'in, Wilson'ın "hiçbir zaman gerçekleştirilemeyecek umutlar uyandırdığından" kaygılandığı kayıtlardadır.[87] Devlet bedava, peki, ama "sürdürülebilirliğinin", bedava olmadığı gibi neredeyse imkânsız olduğu hızla görülüyor. Her konferans odası, her akşam yemeği masası, her gizli görüşme eski Osmanlı topraklarının akıbetine ilişkin yeni planlara gebedir; planlar yapılıyor ve yapıldıkları gibi bozuluyor. Belki en yakından bildiğimiz örneklerden biri, Kürdistan ve Ermenistan projelerinin, pek kısa zamanda iki -istan'ın da "iş göremez" raporu almasıyla bir yana bırakılmasıdır; bölgeye "projenin viabilitesini" araştırmaya giden Amerikan heyeti, iki halkın da devlet yönetme tecrübesi bulunmadığı sonucuyla dönüyor. Bölge halklarının daha "çocuk" olduğu sonucuna varıldığını anlıyoruz; emperyal devletler, içlerinden "yaşayabilir" olanları seçiyor ve ancak onlara da güvenemiyor, başlarına mürebbiye koymak şarttır; adına "manda" diyorlar. Ne yazık, yenilgilere alışmış, başta Osmanlı olmak üzere Doğu halklarının da bu mürebbiyelere bir itirazı yoktur ve hatta çağırdıklarını biliyoruz.

Bu yıllar, Orta Doğu'nun emperyal devletler elinde yaz-boz tahtasına dönüşünün başlangıç yılları olarak tarihe geçiyor; Bolşevizme set çekilecek, ancak hiçbir büyük devlet bu "çocuk parkının" sorumluluğunu kendi başına almak istemiyor, savaş sonrasında pek yorgunlar; öte yandan, önemli yerlerin emperyal cepheden diğer rakip büyük devletlerin elinde kalması da başlı başına bir sorun olarak görülüyor. Anlaşmalar anlaşmaları izliyor, ve peki kim çocuk, masalarda kuruyorlar, cetvellerle çiziyorlar, güvenemiyorlar ve üç günde

85 *agy.*, s.78.

86 *agy.*, ss.77-78. Lloyd George'un Wilson ve Bolşeviklere müdahale planına ilişkin sözleri şunlar oluyor: "*He wants to conduct a war against the Bolsheviks. That would cause a revolution! Our people would not permit it!*" / "Wilson Bolşeviklere savaş açmak istiyor. İşte bu devrime *gerçekten* yol açabilir! Halkımız buna izin vermeyecektir!"

87 *agy.*, s.11.

Levent Şahverdi Arşivi

bir değiştiriyorlar, eski anlaşmaları bir kenara atıyorlar. Bayan MacMillan, yalnızca 1919 baharında bile Osmanlı'nın nasıl bölüneceği üzerine sayısız kurgunun gündeme geldiğine işaret ediyor, okuyoruz. Ancak, "*Let it be a manda (buffalo), let it be an ox, let it be any animal whatsoever; only let it come quickly,*"[88] manda olsun, öküz olsun, hangi hayvan olursa olsun, yeter ki çabuk gelsin, aceleleri var.

***

Aceleyle yapıyorlar; emperyal güçler, 1919 Konferansı'na "tüm savaşları bitirecek barış konferansı" diyordu; ancak çok değil, yirmi yıl içinde ikinci büyük dünya savaşının patlak verdiğini biliyoruz. Ve kim çocuk, giriyorlar, çıkıyorlar, alamıyorlar; Orta Doğu'da büyük devlet istemiyorlar ve kırpıp kırpıp yıldız yapıyorlar; Hobbsien düzensizlik tek düzendir ve sonuç, kendi deyişleriyle, bir *failed state*'ler tarlasıdır. Sovyetler'in çöküşünden sonra, önce baba Bush ve ardından oğul Bush girdi; "medeniyetler savaşı" dediler ve şimdi, kendi kucaklarında yetiştirdikleri islam, medeniyete vahşi bir savaş açmış durumda; coğrafyasının çok geniş olduğunu biliyoruz.

***

Işid, büyük savaşına, Musul'u alarak başladı ve bu incelemeyi yazmaya başladığım sırada ikinci kez Kerkük kapısına dayanmıştı. Maliki, Barzani'yi Işid'e Musul kapılarını açmakla suçlamaktadır.

Açtı mı, Maliki'nin söylediği gibi Musul'daki Irak askerlerine, Işid'in kendilerine değil, Maliki'ye karşı olduğu propagandası yaptıysa, en azından denediğini kabul edebiliriz. Amerika artık sadece meczuplarla çalışabiliyor ve Barzani, bir meczup misali, herhalde Musul ile Kerkük'ün kendisine kalacağı hesapları yapmaktadır.

Yalçın Küçük, *Fitne* kitabında yazıyor ve "Kıptileşme" diyordu. On dokuzuncu yüzyılda Mısır, şeklen Türk egemenliğinde olmakla birlikte Hidiv sisteminde aslında İngiltere yönetimindedir. Şimdi, Irak içinde, şeklen Bağdat'a ve aslen Amerika'ya bağlı bir Kürt devleti kuruyorlar; yaz-boz tahtasıdır, yapıyorlar. Ancak bu politikanın içinde Musul'un ve Kerkük'ün Kürtlere verilmesi yoktur ve Kürtlere bahşedilen güçlü bir federasyon değil, Amerikan askerliğidir. Yalçın Küçük'e ve *Fitne*'ye dönüyorum, "peşmerge" ölüm için ileri atılma anlamında olup, burada tam yerini buluyor.[89] Yalnız, Almanya'dan ithal, pek "alamancı" ve az göbekli peşmergelerin ileri atılacakların-

88 *agy.*, s.379.
89 Yalçın Küçük, *Fitne*, s.344.

Levent Şahverdi Arşivi

dan kuşku duyabiliriz; Batı televizyonları Obama'nın Kürt savaşını biraz maskeli baloya benzetiyorlar.

***

1926'da Musul'u vermiş ve türkifikasyon özgürlüğü almıştık; Şeyh Sait ile Musul anlaşması pek yakın tarihtedir. Musul'u İngilizlere verdik; karşılığında Türkiye Kürtlerinin türkifikasyonunu aldık.[90] İngiltere Şeyh Sait'i bastırırken bize karışmadı. Şimdi Amerika, Musul benimdir, diyor ve bu kez, emperyal devletlerin Türk egemenlerine uygun gördüğü, kürtlerin de-türkifikasyonu, ve peşmergenin "ileri atılması" için tezkere ile Türkiye'den yol açmasıdır. 26'da, Kürdistan ve Ermenistan'a "iş göremez" raporu verildikten sonra, Bolşevizmin yayılmasını engelleyecek bir "tampon" küçük Türkiye'nin kabulü vardı; tampon işlevini yitirmiş Türkiye'ye ise Diyarbakır da fazladır. Netanyahu'nun İngiliz *The Guardian* gazetesine Kürdistan'a İsrail'in talip olduğunu açıkladığını okuduk; "*We should support the Kurdish aspiration for independence, a nation of fighters who have proved political commitment and are worthy of independence.*"[91] Netanyahu, Kürtlerin siyasal olarak İsrail cephesine siyasal bağlılıklarını kanıtladıklarını söylemektedir; demek, Wilson'ın bedava devlet kriterlerinden birine ulaşılmıştır. Ancak nasıl ayakta kalacak, sorun aynıdır, ve Türkiye'nin yeni düzen'de işlevlerinden biri işte böylelikle şekillenmektedir; İsrail'e, bu kez bir mürebbiye değil ama, bir haremağası gerekiyor. Haremağalarının, haremin kimin olduğunu unutmaması şarttır, unutanlar oluyor ve "ağa", hemmen, hatırlatıyor.

Amerika ve İsrail'in arayışlarının çok uzun sürmediğini de biliyoruz. Yalçın Küçük yıllardır, "Musul'u almazsanız Diyarbakır'ı verirsiniz" diyor, ve göz göre göre veriyoruz, bedava. İlker Başbuğ, 2007'de Harp Okulu konuşmasında "Asıl tehdit Kuzey Irak'tır, Kürt kökenli vatandaşlarımız için çekim merkezi olacaktır" dediğinde Genelkurmay'ın Yalçın Küçük'ün sözlerini kabul ettiğini ortaya koymuş oluyordu; doğrudur ve veriyorlar, 2009'a gelindiğinde aynı Başbuğ'un, Mehmet Ali Birand'ın diliyle "Barzani boykotunu yumuşattığını ve yakın dönemde Barzani ekibiyle görüşme sürecini açacağını" öğreniyorduk. Bir görev kabulü olarak okumamak zordur ve Türk Silahlı Kuvvetleri bugün, hiçbir itirazlarını görmediğimiz tezkere gereğince artık peşmergenin güvenliğini sağlıyor; Amerikanca, "*cherry on top*" diyoruz.

---

90 Yalçın Küçük, *Sırlar*, ss.239-273.
Yalçın Küçük, *Çöküş*, ss.305-340.

91 *The Guardian*, "Israel's prime minister backs Kurdish independence", 29 haziran 2014.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Türk egemenleri artık, bir zamanların meşhur deyişiyle, ver-kurtul'cudur.

Orjinal ver-kurtul'culara bugün "kullanışlı aptallar" diyorlar.

***

PKK savaşı bir de-türkifikasyon savaşı olmuştur. Evren, her politikasıyla, PKK'ya asker topladı ve akp'sinden muhalefetine, medyasından yüksek komutanlığına "çözüm" dedikleri zavallı süreç, kürdifikasyon bile diyemiyoruz, islamizasyon ile Amerika taşeronluğu getirmek için yürütüldü. Bugün Öcalan Erdoğan'a, ve Barzani bir yana, giderek Kandil, Obama'ya bakmaktadır. Netanyahu'nun "siyasal bağlılık" dediği noktaya geliyoruz.

Kürtlerin, bu sonuçsuz Türk Savaşı'ndan, şimdilik elde ettikleri tek sonucun bu olduğunu kabul edebiliriz, de-türkifiye oldular ve Amerika ile İsrail'in, kuşkusuz Türk gericilerinin, açtığı yolda şeriata giderken laik cumhuriyetten oluyorlar. Kürtler için üzücüdür. Çünkü "ne mutlu Türküm diyene," yüzyıllar süren yenilgi ve başarısızlıklara sadece bir tepki olan bu maksim, artık çok geride kalmıştır ve bir üst-kimlik olarak "Türk" adını hedef tahtasına oturtmanın artık hiçbir tarihsel ve bilimsel temelini göremiyoruz, ortaklığımızdır. Öte yandan düşmanları tarafından zaptedilmiş olan cumhuriyetin kurucu partisi de, cumhuriyetten sürekli utanç iddiaları ve özür talepleriyle, de-türkifikasyon yolunda büyük mesafe almış durumdadır. Eskimiştir, hükmü yoktur, diyebiliyorum ve şimdi yeni bir türkifikasyonun yolu açılmaktadır, görüyorum.

***

Obama Amerika'nın "büyük başkanlarından" oldu; güçlü bir muhalefete rağmen, sağlık harcamalarını sosyal sigorta kapsamına aldı; "göçmen ülkesiyiz" diyerek beş milyon kişiyi legalize etti; kongrenin by-pass edilişi tartışmaları bu dönemdedir. Bu kitaptaki "Tezler" bölümünde bulunuyor, arada ölü doğan Eisenhower'ınkini saymazsak, Obama doktrini, 19. yüzyılda Monroe ve 20. yüzyılda Truman Doktrinleri'nden sonra, Amerikan doktrinleri içinde en önemlisi görünmektedir. Truman, Sovyetler'in Avrupa ile Orta Doğu'da siyasal ve askeri etkisinin yayılmasını engellemek için, Avrupa'nın yanı sıra, Türkiye ve Yunanistan'ın hamiliğini üstlendiğini ilan ediyordu. Obama ise ağır islam'a karşı Orta Doğu hamiliği peşinde olduğunu ilan ediyor ve aynı zamanda Orta Doğu'da Rusya-İran etkisinin yayılmasını engelleme amacı güttüğünü netlikle

Levent Şahverdi Arşivi

söyleyebiliyoruz.

***

Truman döneminde Siyaset Planlama Grubu'nun başındaki George F. Kennan, Amerika için üç alternatif bulunduğunu yazıyordu. Birincisi, Sovyetler Birliği ile savaş yapmaktı ki Kennan bunu "imkânsız" buluyordu. İkincisi, Bolşevizmin alabildiğine genişlemesine razı olmak idi ve Amerika için bunun kabulünün de imkânsız olduğunu düşünebiliriz. Üçüncü alternatif, Amerikan dış politikasını, Bolşevik kazanımlarını durduracak bir biçimde düzenlemek olarak şekilleniyordu. "*Containment*" dediler, "kuşatacaklar" ve "zaman kazanacaklar."[92] Peki, onca yazıp bozmadan sonra, Bolşevizmin yerine Rusya-İran'ı oturttuğumuzda, bugünden ne farkı var; farkı, bugün Amerika'nın başında bir de kendi yarattığı ağır islam canavarı olmasıdır, ve şimdilik hem açmak zorunda oldukları, hem de açabildikleri savaş budur.

***

Truman doktrini, uygulamada Türk askerine ve Türkiye'ye kurulacak üslere dayanıyordu. Obama'nın çağrısı ise Kürtleredir ve Kürtler, Kandil ile Erbil birlikte, Amerika gözetiminde modernizasyonu kabul etmiş görünüyor. Obama savaşı hedefine ışid'i koyunca önce köpüren ve ardından hem koalisyona katılmada, hem sınır kapılarını ışid'e kapamada, hem de Kürtler'e koruma sağlamada ayak sürüyerek inatla Esad'a karşı savaş isteyen Erdoğan'dan pek rahatsız olan Amerikan gazeteleri, "Türkiye hâlâ Amerika'nın müttefiki mi?" sorusunu işlediği pek çok yazıda, "60 senelik müttefikimiz" ifadesini kullanıyorlar. Truman Doktrini 1947'dedir ve demek, Amerikalılar "ittifak tarihini" 1954'e çekiyorlar. İncirlik'in devreye girdiği tarihtir ve demek, modernizasyon zaman almaktadır. Obama'nın savaşı bir uzun savaştır.

1919'da Wilson, mürebbiyeliği, emperyal güçlerin egemenliğindeki Milletler Cemiyeti'ne vererek "işin içinden çıkmıştı", 2014'te Rusya ve Çin, Amerika için Birleşmiş Milletler yolunu kapatmıştır ve Rusya bloğu karşısında, Irak Savaşı'nda olduğu kadar saldırgan bir "Gönüllüler Koalisyonu" da çıkaramıyorlar. Tıpkı 1919'daki gibi savaştan yeni çıkmış ve askerini Obama'nın emriyle çekmiş yorgun Amerika, Kürtlerden medet umuyor; acz budur. Peki, ama hem modernizasyon zaman alıyor, hem de Kürt askerinin ışid'e karşı dahi

92 Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler II*, Salyangoz Yay., İstanbul, 2007, s.259.

Levent Şahverdi Arşivi

tek başına başarı sağlayamayacağı pek kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Elde bir de öso var ki, artık en "şahin" Amerikalılar dahi güvenmiyor. Öte yandan, ışid'e karşı belirleyici başarılar kazanabilmek için, hava saldırılarının yeterli olmayacağı, kara kuvvetlerine ihtiyaç duyulduğu artık ortak bilgidir. En azından Obama döneminde Amerikan ordusu, özel kuvvetleri dışında Orta Doğu'ya dönmeyecek; Kürtler yetmeyecek ve öso hiç yetmeyecek, Amerika'nın artık Erbil'de ve Orta Doğu genelinde üsleri vardır, ancak Türk ordusuna, Kore'deki gibi bir "vassal" ordusu olarak, ihtiyacı devam ediyor. Hazırlamak zorundalar; elbette, Orta Doğu'ya inebilmek için Rusya ve İran'ı, şu ya da bu yolla *by-pass* etmeleri şart oluyor ve bu da hiç kolay görünmüyor, "kuşatacaklar" ve "zaman kazanacaklar"; yırtılıp atılan yüzlerce plandan, bir kez daha, "the latest," sonuncusudur.

Amerika'nın ihtiyacı baki, peki, ancak kara kuvvetleri tartışması açıldıkça Erdoğan'ın pek fazla heyecanlandığını, "güvenli bölge" diye bağırarak ortaya atıldığını görebiliyoruz; Musul ve Kerkük hayalleriyle yaşayan Barzani türündendir ve çok daha ölçüsüzdür. Kara kuvvetleri denince, Türk askerini alıp Suriye topraklarında ışid bürosu şefi olabileceğini sanıyor. Besleyecek ve giydirecek, sakallarını tarayacak, kelle kesmeye ve hilafeti yaymaya gönderecek; pek güzel, "evdeki" hesabı anlayabiliyoruz, ancak artık Obama doktrininde yeri yoktur ve cezası vardır.

***

İslam mı, yayılmasına en büyük katkıyı sunan Muhammed peygamber ise, ikincisinin Amerika olduğunu söyleyebilecek durumdayız. Nisan 1947'de *Cumhuriyet* gazetesi, Truman Doktrini ve Türkiye'ye Amerikan yardımı kabulü müjdesini ön sayfada şeyh resimleriyle birlikte veriyordu; ardından imam hatipler ile zorunlu din derslerinin geldiğini biliyoruz. Amerika, Mısır'da Nasır'ı, Afganistan'da Sovyetler'i geriletmek için yobazizmi destekledi; sonra 12 Eylül'de, yükselen sol harekete ve kemalist cumhuriyete karşı Türkiye'ye saldı, hemen sahiplenen sermaye ile birlikte azizler katındadır.

Alain Frachon ve Daniel Vernet'nin *L'Amérique messianique: Les guerres des néo-conservateurs*, *Mesyanik Amerika: Neo-konservatiflerin Savaşı* adlı kitabında anlatılanlar, Obama'lı, Erdoğan'lı, ışid'li günümüz sahnesinde yeni bir anlam kazanıyor, bir başka yüzünü gösteriyor da diyebiliriz. Soğuk Savaş'ta nükleer konusundaki görüşleriyle Stanley Kubrick'in ünlü *Dr. Strangelove* filmine konu

Levent Şahverdi Arşivi

olan ve neo-konservatiflerin gelmiş geçmiş en ünlü isimlerinden olup 1985'te Ronald Reagan'dan Başkanlık Özgürlük Madalyası alan Albert Wohlstetter, Amerika'nın İran'daki Sovyet etkisinin önüne geçmek için başa getirdiği Şah'ın düşüşünden hemen birkaç gün sonra İstanbul'a geliyor ve Boğaz'da, içlerinde Türklerin de bulunduğu anlaşılan davetlileriyle yemek yiyordu. Yemekli toplantının konusu, İran Devrimi ve Türkiye idi. Amerika İran'ı elinden kaçırdığı gibi bir de büyük darbe yemiş durumdaydı. Bir sonraki darbe Türkiye'den mi gelecek; davetlilerden biri, "*craignant pour la Turquie le sort de l'Iran*", İran'ın kaderinin Türkiye'nin de kaderi olacağından korkarak soruyordu: "*Est-ce le prochain problème?*". Bir sonraki sorun Türkiye mi olacak, Wohlstetter "Hayır," diyordu, "*c'est la réponse au probleme!*" Türkiye soruna yanıt olacak. Darbeyi Amerika değil, Türk halkı yedi: Wohlstetter'in akıl hocalığında, İran'daki Amerika-İsrail karşıtı Humeyni İhtilali'ne nazire Amerika-İsrail yanlısı islami bir darbe gecikmedi. Amerika İran Devrimi'nin karşısına, kendi Sünni İslam darbesi ile çıkmıştır; mezhep çatışması dedikleri düpedüz sınıf çatışmasıdır ve apaçık önümüzde duruyor, Amerikancı sünni islam küresel sermayenin silahıdır.

***

Şimdi kontrolden çıkan bir silahtır, ve vurduğu yalnızca İkiz Kuleler olmuyor. Afganistan'daki projenin mimarlarından Brzezinski 2006'ya gelindiğinde, şişeden çıkarttıkları cinin bir problem olmaya başladığını kabul ediyor, ancak sınırlı bir etkisi olduğunu savunuyordu. Alman *Der Spiegel* dergisine verdiği uzun mülakatta, "Sorun ciddiye alınmalı, ama yalnızca Orta Doğu'da ve Orta Doğu'nun doğusunda etkin olan bölgesel bir tehlikedir," diyordu ve bugün Amerika'dan Fransa'ya tüm televizyon kanalları kendi vatandaşlarının ışid'e katılış hikayeleri ile eve döndüklerinde beraberlerinde getirecekleri tehlikeleri anlatmaktadır. Bu incelemenin yazıldığı günlerde, İngiltere Başbakanı David Cameron Türkiye ziyaretini gerçekleştirmek üzereydi ve Erdoğan ile görüşmesinde ışid'e katılan İngiliz vatandaşları ile sınır güvenliği meselelerini gündeme getireceği haberleri veriliyordu. Sözünü ettiği sınır, tüm dünyanın Erdoğan eliyle ışid'e koruyucu şemsiye haline getirildiğini kabul ettiği Türkiye sınırıdır; sınır değil kevgirdir ve savaşın başından bu yana "şahin" kanatta yer alan İngiltere dahi, artık Erdoğan'dan ışid'e desteğini kesmesini istemektedir.

Yalnızca ışid değil; yaz-boz tahtasında Arap Baharı İslam Kışı'na

Levent Şahverdi Arşivi

dönüştü, her ikisi de Batı'nın koyduğu isimler oldu. Gezi olaylarının patlak vermesinden bir ay sonra, ve artçı sarsıntıları devam ederken, Amerika'nın ünlü Brookings Enstitüsü, "*Turkey, Tunisia, Egypt: Dismantling the Islam State*" raporunu yayınlıyordu, dismantle'ı "tasfiye" ya da "sökme" olarak çevirebiliyoruz ve Amerikan gazetelerinin Obama'nın ışid'e karşı savaş ilanını aynı ifade ile "*dismantling the Islam State*" verdiğini not düşmek önemlidir. Elbette Obama ışid'den, ve Brookings raporu Türkiye, Tunus ve Mısır'daki islam devletlerinden söz ediyor, ancak arada geçişlilik bulunuyor. Brookings raporunda, Gezi'nin ağaç kesilmesine değil, Taksim'in göbeğine cami yapma ısrarına karşı olduğu, hissedilir bir korku ile kaydediliyor ve "tasfiye" ya da "söküm" işini halkların yapmasından duyulan korku var; çok geç olmadan, acilen "reform" yapılmalı, çağrı budur ve Mısır için pek geç olduğunu söyleyebiliyoruz. Talihin bir cilvesi, raporun yayınlandığı tarih, 3 temmuz 2013, aynı zamanda Mısır'da Müslüman Kardeşler'in halk ayaklanması ve ordu müdahalesi ile iktidarından indirildiği gün oluyor. Bir yıl sonra, aynı Müslüman Kardeşler'in Tunus'ta da iktidarı kaybettiğini biliyoruz. Amerika'nın fazla palazlanmış ve şımarmış çocuğu islam artık başıbozuk'tur ve kendi başına, söz dinlemeden hareket ettiğinde yarardan çok zarar getiriyor; Amerika eliti ve bu arada İsrail, özellikle Mısır söz konusu olduğunda, Amerika'nın, başladığından kötü bir yerde olduğunu kabul etmektedir.

***

Truman döneminde, televizyonlarda, afişlerde komünizm bir canavardı; dönemin Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Arthur K. Vanderberg, "Amerikan halkını cehennemle ürkütmek" diyordu. Türkiye de bu hikayede, pek hak etmese de, Yunanistan'ın yanında, komünizme karşı "korunması gereken bir kızcağız", bir "*damsel in distress*" oluyordu. Bugün ise komünizm cehenneminin dehşet öyküleri, yerini ışid'in kelle kesen görüntülerine bırakıyor ve Nobel Barış Ödülü, kızların eğitim hakkını savunduğu için Taliban tarafından vurulan ve ileride başbakan olmak istediğini söyleyen 17 yaşında bir Pakistanlı kız çocuğuna veriliyor. Bu kez cehennem gerçektir, ve ne acı, 17 yaşındaki Malala'nın başarısı Taliban tarafından vurulmak oluyor. Amerika, kendi yarattığı cehennemde, spotu 17 yaşındaki Malala'ya çevirdiğinde ise, Amerikan basınında Erdoğan'a bu kez elbette "*damsel in distress*" değil, canavarı besleyen kötü adam rolü

Levent Şahverdi Arşivi

kalıyor; tarihin öcü diyebiliyoruz. Gazeteler manşetleri patlattıkça, Erdoğan'ın yüzü de karardıkça kararıyor; gülümseyen Malala ile gülümseyen Kürt kadın savaşçılarının fotoğrafları, Erdoğan'ın öfkeden çarpılmış yüzünün fotoğraflarıyla aynı sayfalarda sergileniyor.

Erdoğan çok, pek çok kızıyor, kendisinin ışid'e destek verdiğini yazan *New York Times* gazetesini "edepsizlik, alçaklık ve adilikle" suçlayarak tüm dünyayı bir kez daha hayretler içinde bıraktığını hatırlıyoruz; artık kimse Erdoğan'dan devlet adamlarına özgü bir dil beklemiyor; sanki bir tuhaf öykü yaratığı, bir kimera; Council of Foreign Relations Türkiye masasından Steven Cook, ne başkan ne başbakan diyebildiği Erdoğan'a "*primesident*" diyor; yazısının başlığı ise "Türkiye'yi Yiyen Başkan." Çoook, çok eski zamanlarda, *New York Times* analizlerinde de, cfr'den Steven Cook'un raporlarında da Erdoğan neredeyse bir beyaz atlı prens idi; şimdi, adım adım, kötü adamlıktan, ışid misali bir canavarlığa terfi ettirilmektedir.

***

Artık Amerika için, Işid'e karşı savaşlarındaki en büyük engellerden biri ve Işid tehdidinin bu kadar büyümesinin bir numaralı sorumlusu, Amerika'nın Orta Doğu'daki sünni oyunu içinden kendi oyununu çıkarma peşinde koşan ve tam da bu nedenle ışid'den vazgeçemeyen Tayyip Erdoğan'dır. 2014'ün kasım ayında, Erdoğan'ın krizlerini gittikçe daha sık tetikleyen *New York Times* gazetesi, Erdoğan'ın kendisini halife sandığını ya da "sünni halifelik hayali kurduğunu" yazdı. Makalenin yazarı, *New York Times*'ın ünlü Orta Doğu analistlerinden Thomas L. Friedman'dı. Friedman'ın bir diğer özelliği ise, analizlerinde Freudien bakış açısını benimsemesiydi; Erdoğan'ı psikolojik bir vaka olarak ele alıyorlar. Tutarlıdır; Erdoğan oyun içinde oyun peşinde koşuyorsa, Amerika'nın sünni devriminden kendisine halifelik çıkarma hayalleri kuruyorsa, sünni ışid ile savaşamaz, ayak diriyor, diremek zorundadır. Oyun içinde oyun peşinde mi; Erdoğan, Arap Baharı boyunca çok esip gürledi ama yalnızca tek bir liderin devrilmesi için varını yoğunu ortaya koydu: Halife olma hayalleri varsa, diğerlerine değil ve ancak alevi Esad'a açık savaş açabilir. Oyunsa, kuralları var.

Zamanında akp iktidarını destekleyen "liberallerimiz" şimdilerde kendilerine "kullanışlı aptallar" diyorlar; Ertuğrul Özkök "aptallıktan" daha erken dönenlerden oldu ve "kullanılmaktan" dönen herkes gibi görüyor, Papa ziyaretinden bir gün önce hıristiyan âlemine

Levent Şahverdi Arşivi

"bindirdikçe bindiren, ne islamofobikliklerini, ne ölüseviciliklerini bırakan" Erdoğan'ın, "islam âleminin halifesi gibi" davrandığını not ediyor. *Hürriyet*'in son dönem şişen yelkeni Batı'dan esen rüzgârla mı şişmektedir; soru bakidir ve bu kez Doğu'nun Batılı sesi *Al Monitor*'dan Suudiler'in Erdoğan'ın halifelik arzusundan rahatsız olduğu haberlerini okuyoruz.[93] Kral ve oyun çıplaktır.

Papa geldi ve tabii, halife adaylığı kendinden menkul Erdoğan'ın bağırışlarına kulak asmadı. Batı'nın ışid destekçisi damgasını çıkmayacak biçimde basarak Lahey yolunu açtığı Erdoğan'a, Orta Doğu'da hıristiyanların korunacağını söyledi. Kime karşı, ışid'e ve ... , okumak zor değildir. Ekledi, Ermeni Patriğine muameleyi bazıları çok zayıf buluyor; dünyada az çok dengeli olmayanları ve uluslararası siyasetin dilini bilmeyenleri önemli koltuklara oturtmuyorlar, kibardır.

***

Bu incelemeyi, Amerika'nın yoğunluklu islamizasyon projesinin başlatıcılarından Brzezinski ile kapatmaya başlamak uygun görünüyor. 2006'da radikal islamı yalnızca bölgesel bir tehdit olarak gören Brzezinski, Kasım 2014'te çıktığı televizyon programında[94] radikal islamın büyük coğrafyalara yayıldığını ve müdahale edilmezse yayılmaya devam edeceğini söyledi ve ekledi, "Önümüzdeki 20 yıl boyunca islamla savaşacağız." Aynı programda Erdoğan için sözleri ise şunlar oldu: "Erdoğan is going through an evolution. He is a president elected in the Kemalist tradition but step by step he is a moving towards a restoration of the religious preeminence, preeminence of Islam," kemalist gelenek içinde seçilen Erdoğan, adım adım, islam egemenliğine dayalı bir restorasyon yolundadır.

Erdoğan ile uzlaşmalı çırağı Davutoğlu, Batı tarafından yirminci kez reddedilmelerine karşın "güvenli bölge" diye bağırdığında, bu bölgede ışidci yetiştirmek istediklerinden kimsenin kuşkusu olmadığı için, artık kimseler dinlemiyor. Bir zamanlar, *Time* dergisinin "Yılın kişisi" anketlerinde baş köşeye oturan Erdoğan, bu yıl, düştüğü sıradan Esad'ın listede kendisini geçişini izliyor. Amerika yazboz tahtasında bir kez daha sıkışarak oyununu değiştirmek zorunda kalmış ve Erdoğan "oyun içindeki oyununu" kaybetmiştir.

Zorunlu Osmanlıca dersine, dedelerinin mezar taşlarını okumak ve okutmak için ihtiyaçları varmış, demek mezar taşlarına ve tarihe

93 *Al Monitor*, "Saudi Wahhabi leaders see Turkish threat over caliphate", 29 nisan 2014.
94 msnbc, Morning Joe, 20 kasım 2014.

Levent Şahverdi Arşivi

meraklılar. Akp ile çözüm arayan Kürtler, Beyaz Ruslar ile Amerika'nın kullan-at İslamcıları tarihine ve Amerikan şemsiyesi altında, Amerika'ya rağmen Suriye'ye sefere gitmek isteyenler, gene Suriye zaptı hayalleri kuran Menderes'e bakabilirler. Tarih, hayal ve oyun dinlemiyor. Halklar hiç dinlemiyor; aklı teslim alınmış, ancak yaşama güdüsü kalmıştır.

***

Artık 1919 Versailles Konferansı, Margaret Macmillan'la, kalıcı adını, "*a peace to end all peace*", bütün barışların önünü kapatmak için bir barış, bulmuştur ve Bayan Macmillan, değerli çalışmasında, 1919 yılında Sovyet Devrimi'ni durdurma meselesinde Churchill'in kara ordusunu kullanma ve Lloyd George'un, bunu red ile, gönüllü bulma ve silah gönderme yollarını karşı karşıya koyarken, o günleri de bugüne getirmiş olmaktadır. Macmillan'ın perspektifinden baktığımızda, Churchill'e, şahin ya da şahince, "*hawkish*" ve Lloyd George'a, borsa diliyle, da ayı ya da ayıca, "*bearish*" diyebiliyoruz; birisi saldırgan ve diğeri "oturgandır." Bu tarife göre, şimdi Amerika'da, Cumhuriyetçiler "*hawkish*" ve Obama ise, "*bearish*" olmaktadır.

Bizde mi, Yavuz Selim ile başlarsak, 1516, dört yüz yıllık bir düzen vardı ve emperyalizm, yerine sadece bir yaz-boz tahtası getirdi, şimdi bir daha yazmaya ihtiyaçları var ama zorlanıyorlar. Yalnız biz sadece "bakar" oldukça ve seyirci kaldıkça, mutlak yazarlar. Tahtayı değil de, beyinlerimizi silmekten hiç utanmıyoruz. Sadece, tarihimizi, tariflerimizi, partilerimizi silmekle meşgulüz; "ayı" değil, belki de "camız" olmayı seçiyoruz. Ayıda da bir duyarlılık kalmıştır, camızda hiç yoktur ve bataklığa yatıyoruz. Ne güzel, orda bir yer var, yakında, duymuyoruz ve girmiyoruz, bedava; artık camız olduk, bakıyoruz. Camızlar buralarda dört yüz yıl birlikte yaşadığımızı hiç hatırlamazlar.

Ve "vatan savunuculuğu" iddiasında iki partinin iki tezkereci başı, birinin adı "ulusalcı," diğerininki "milliyetçi," artık yoktur birbirlerinden farkı; Evren misali de-türkifikasyonda ve ver-kurtul'culukta birleşiyorlar, tarihlerine düşmandırlar. Çok güzel, artık ikisi de yoktur; birbirlerinin kucağına oturarak intihar ettiler ve şimdi, ikisi de bir bahane buldular, "Kürtlere karşı" köktenci islamın kucağındadırlar. Bakar'lar. Bir halife ararlar.

D. H.

Levent Şahverdi Arşivi

üçüncü bölüm

TÜRK SAVAŞLARINDA KÜRTLER

Eğer dünya çok eğriyse, çubuğu hep tersine bükmek çok doğrudur. İki deneme yapmak istiyorum; bir, İzmir'in işgali çok acıdır, o tarihte insanımızı, içi kan ağlarken, görebiliyorum. Yunanlılar, Türkiye'den ayrılabilen ilk kavim oldular ve şimdi, almak üzere, İzmir'e çıktılar. Orta Çağ'ın birikmiş bütün kederleri, artık, insanımızın her yanından fışkıran, ağıttır, bunu anlayabiliyorum.

***

Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
.....
Şu feleğin işine bak

İzmir'in İşgali: Odunun Işık Olması

İzmir'in işgalinin, insanımızı, Yakup Kadri'nin *Yaban*'ındaki köylüler ölçüsünde sinmiş, donuk ve taşlaşmış yapmasını bekleyebiliriz. İnsanın, oduna dönüşü, işte bu yollarla oluyor; böyle düşünürsek, Yaban'daki köylünün oduna dönüşünde herhalde İzmir'in işgali çok büyük bir role sahiptir, diyebiliriz. Bunu tartışmıyorum. Ayrıca "sürü" ile odun arasındaki farkı da pek önemsemiyorum. Odunlarımız sürüdür ve sürülerimiz odundurlar.

Peki, devam ederken bir soru var, Halide Edip'e hangi açıdan bakmalı, en azından kemalistlerimiz arasında pek de az olmayan ahmaklarımızın gözüyle görmemeyi öneriyorum. Halide en yüksek şöhreti ayağına pabuç giyerek bir Kurtuluş Savaşı'nda çavuş olmuştur, böyle görüyorum. Ayrıca pek çok Osmanlı hanedanı şehzadesi misli, cumhuriyete yüksek bağlılıklarını, derin bir sessiz içinde kaybolmayı tercih ederek ispatlamışlardır; sessizliğin en zorunu, kendisine, yazgı yapabilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir de edebiyatı var, edebiyatında İngilizcesi Türkçesinden çok iyidir ve Türkçesi ise oldukça bozuk; ama biz, bu arada ben, İngilizcesinden okuyabilen mutlu azınlıktan birisiyiz. "Ordeal," ki "yazgı" karşılığı olmakla birlikte, Halide "Türk'ün Ateşle İmtihanı" demişti, ve odun yığını üstünde ağır ağır yanmayı kast etmişse, pek isabetlidir. Tabii bu yanmanın odunun kendisine bir zararı olabileceğini ve kendisinin duyabileceğini sanmıyorum. Çünkü, yazgısal yanma elitist bir haldir, ve bir tutam sol çalması da şarttır. Bir tarif çıkarabiliyoruz.

Bir yerde, "*soon I began to notice a gradual awakening even among Turkish youth usually so despairing and indifferent to every thing after the war*," diyordu ve İngilizcesi, Halide'nindir. Kendisi yazıyor ve kendisi çeviriyor, bu aralık, harpten sonra her şeye kayıtsız ve yeis içinde görünen Türk gençliğinde bir uyanma olduğuna dikkat ettim ve Halide, yazdıklarını Türkçeye böyle aktarmış ki, "sonra, bir ara," bir uyanma, "fark ettim" diyebilirdi; daha iyi ve yazdıklarına göre, daha doğru bir Türkçedir.[95] Ve bizim Halide, İzmir'in işgalinden hemen sonra, Sultanahmet'teki mitingin büyük hatibi'dir.

***

Halide'den Albay Rawlison'a geçebiliriz, bir istihbarat subayı olup, ekim 1919 - kasım 1921 arasında, Şark'tadır ve sürekli Kâzım Karabekir ile konuşuyor. Söyleyecekleri var, çok kısa olmak üzere bir kez de Kemal Paşa ile görüşmüştü, ama asıl işi, öyle anlıyoruz, buradan, Dışişleri Bakanı Curzon ile Sömürgeler Bakanı Churchill'e raporlar göndermekti ve gönderiyor. Churchill, Elenler'in İzmir'e çıkartılmalarını ahmakça buluyordu ve şiddetle karşı çıktığını biliyoruz. Asker çıkarmak saçmadır, ve Churchill'in etkisinin hızlı işlediğini söyleyebiliriz, Yunani askerler çıkartıldı ve sonra arkaları kesildi.

Rawlison'un Londra'ya gönderdiği raporlardan birisinde, "*the nationalists were certainly confident that the Greek forces posed no threat to the nationalists*" ifadesi var ve durum çok açıktır.[96] Bu, milliyetçi liderler, Elen güçlerinin kendileri için hiçbir tehdit oluşturmayacağından kesinlikle emindirler, anlamındadır. İngiliz diplomatik belgelerinde bunları okuyabiliyoruz.

***

95 "Ankara'nın Taşına Bak," bu pek güzel ve ünlü Türkü'deki yer yer Ordu'ya övgüler ve Kemal Paşa'ya yakarışlar, sonradan eklenmiş olabilir. O sıralarda, halk arasında, Ordu'yu karalama ve pek çok küfür vardır, biliyoruz. *Ordeal*'da Halide Edip de işaret ediyor.

96 R. Olson, *The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Sait Rebellion: 1880-1925*, University Texas Press, 1989, p.77.

Levent Şahverdi Arşivi

Benim çalışmalarıma bakılacak olursa, *Türkiye Üzerine Tezler* ciltlerinden başlanabilir, *Gizli Tarih* bir geçiş olabilir, yalnız buradaki analiz ve kaynaklar açısından *Çöküş* herhalde vazgeçilmezdir; buradaki görüşlere yaklaşma mümkündür. Şöyle bakabiliriz, milliyetçi liderler, Anadolu Kurtuluşu'na katılmak isteyenleri sanki zor bir sınavla alıyordu; bu kadar titiz davranmış olan başka bir kurtuluş savaşı bilmiyoruz.

Heyecanlı ve millici çocuktur, Nazım Hikmet koştu, geldi, kapılar yüzüne kapandı ve Nazım Hikmet de Moskova'ya döndü, gitti; bu ilk gidişidir. Bizim Güngör Uras'ın babası içeri girebilmiş, attık, mücadelenin dışına çıkardık. Medine Kahramanı Fahreddin Paşa ise bir afacan adamdır, "hayatı roman", kaçtı, Roma'ya, oradan Moskova'ya ve duramadı, 21 eylül 1921 tarihinde Ankara'ya ulaştı ve törenle karşılanmıştır. Normaldir, bir kahraman'dır ve derhal, aralık 1921 tarihinde, Afganistan'a "Sefir-i Kebir" rütbesiyle gönderildi; başkent Kabil sadece bir köydür, rezidansı toprak damlıdır ve Kahraman Paşa'nın kendi damını yaparken bir fotoğrafı var; ne çok ciddiye alıyor, baktıkça hem övünüyor ve hem de şaşırıyoruz. Başka haberi yoktur ve orada 1926 yılına kadar kalmıştır, "sürgün" yeri, tabir edebiliyoruz. Öncesinde, Malta sürgününü yaşamıştı ve bu devamıdır ve eksik tamamlıyor.

Kafkas Kahramanı Vehip Paşa giremedi, kardeşi Esat Paşa, bihakkın Çanakkale Kahramanı'dır, tasfiye edildiler. Savaş deneyimleri yüksek Osmanlı paşaları mutlak ihmale uğradılar ve gelmemeleri için sınırlar tutuldular. İçeriye alınan, mareşal yapılan, Harbiye nazırı iken Kurtuluşçular'ı idam ile hükmeden Fevzi Paşa'dır ve bir ölçü vermiş oluyorum.

***

Tabii bu yazdığım başka tarihtir. Çubuğu tersine büküyoruz.

***

Ne yaptıklarını bilen, ağyarını mani, efradını cami kurtuluşçulardılar; bilerek davrandılar. Fakat bu bu cemaati, "İzmir Suikastı Davalarına" kadar sürdürdüler. Ve ayrıldılar ve yeniden kurdular.

Kurtuluş Savaşı, askeri açıdan, "easy" bir savaştır ve Batı Anadolu'da kolay savaştır. Yunaniler'in hücum gücü ve savaş kabiliyetleri yoktu. Bir kez, keşfe çıkmış bir müfrezeleri, Eskişehir'e kadar gelmişti, İnönü'ye vardılar; oradan dönerken bir çoban görüyor, "kaçıyor-

Levent Şahverdi Arşivi

lar tutun ha" diye haber ediyor, çığırmıştır. Bizim tarafın haberdar oluşu böyledir ve sonra bu da talihi tersine bükme sayıldı ve tersine bükmek için İsmet Bey'e "İnönü" soyadını ayırdık; İnönü'yü kazanması bu yolladır. Tabii benim yazdığım tarihte, "Birinci İnönü" zaferi yoktur. Meslekten tarihçi değilim, amma "essah" tarih yazıyorum. Başkaları yazmıyorlar.

Tabii, Ali Fuat Cebesoy'un yazımında da böyle bir zafer, yoktur. Yerine "istihza" koymuşlar. Aynı şekilde Fahrettin Altay, Esat Paşa'yı da saymaktadır.

***

Ne demek, askeri tarafı çok zayıf, fakat politik tarafı dahiyanedir. Morale ihtiyacımız vardı ve hem halkımıza moral veriyorduk ve hem de kendimiz moral kazanıyorduk. Doğrudur. Geç dönem Osmanlı paşaları ve aydınıdırlar ve bunları pekala biliyorlar.

İngiltere için, bir hırsızlık çetesi düşünürsek, çetenin başı, Londra, çete arkadaşlarının cebindekileri çalan bir hırsızdır. Bir, İtalyanlara hiç pay vermediler. İki, "Picot-Sykes" paylaşım planını bir kenara attı ve Fransa'ya ayrılan paylara el attı, Musul başlıcasıdır. Kırıldılar.

***

İtalyanlar bir kenarda, bir, kemalistlere, Müttefikler içinden haberler gönderiyordu. Değerlidir. İki, Fransa derhal Türkiye ile anlaşma yolunu seçti; Güney ve Güneydoğu'ya kadar Ankara, "ilk kurşunlar" hariç, savaş yapmadan cepheleri kazanmış oluyordu. Karışık olan Şark Cephesi'dir ve mücadelenin Şark'ta teşkilatlanması için ısrar eden, tecrübeli ve politik komutan Kâzım Karabekir baştadır. Şimdi başa dönüyoruz.

Sevr Şartları : Türkler Rahat ve Kürtler Çok Korkuyor

Yunaniler'i, İzmir'e çıkaran Londra'dır ve on dokuzuncu yüzyılın başına, İngiliz Donanması Boğaz'da demirlemişti, sarayın kadınlarının hıçkırıkları her yerden duyuluyordu. Çok ağladılar. Ama İngilizler Türkleri tarihten silmekten vazgeçtiler ve bir tür koruyucusu oldular. Tanzimat, Islahat, Anayasa Devrimleri hep korumadırlar. Türk gericiliği, yobazlar, aşırı dindarlar, hep buna karşı çıktılar. Türk gericileri, Türklerin güçlenmesi ve ilerlemesini hiç istemediler.

İzmir'e asker çıkarmak, Türkleri, Küçük Asya'dan atmak içindi

Levent Şahverdi Arşivi

ve Londra'daki emperyalistler, başkalarının askeri ve kanı ile düğün peşindeler. Ancak zaman durmuyor, 1917 tarihinde Rusya'da Bolşevik Devrim var, Londra, önce bir avuç bandit işi olarak düşünmüştü. Sonra daha ciddi gördüler ve iç savaşı, hem körüklediler ve hem de desteklediler. 1921 yılına kadar "iç savaş" yaşanıyordu ve artık bitmiştir ve Rusya topraklarında artık sosyalist düzen egemendir.[97] Londra, artık yeni senaryolar kurmak durumundadır ve Batı'nın politikaları ve katkıları, "Tampon" Cumhuriyet üzerinedir. Çok acıdır, Türk eliti, tampon projesini içine sindirmiştir ve "1833 Hünkâr İskelesi" Antlaşması bir dönüm noktasıdır.[98] "Manda", tampon düzeninin kurumlaşmış şeklidir, diyebiliriz.

***

Tabii, "Tampon Devlet" benim kurgum değil, 1921 yılına doğru, Albay Rawlison'un, Kâzım Paşa ile en çok "tampon" meselesini görüştüğü diplomatik kayıtlarda yer alıyor.[99] Kurtuluş Savaşı, bu müzakerelerle birlikte sürüyordu; çok açıklayıcı bir vektör olarak görüyorum.

***

Müttefikler, nihayet, Paris yakında Sevr'de, 10 ağustos 1920, bir barış antlaşması üzerinde anlaştılar, bu, İzmir'in işgalinin devamıdır; bir yaz başı, mayıs 1919, ve bir yaz ortası, ağustos 1920, diyebiliriz, Türk resmi tarihine göre, bağımsız Türklerin ölüm fermanını ilan ettiler. Ama tersine bükülmüş çubuğun işareti başka bir yönü gösteriyor. İlki, İzmir'in İşgali, bir halkın, son bir gayretle, canlanmasına ve mucizeler yaratmasına neden olmuştu. Şunu söylemek istiyorum, Kurtuluş Sava-

97 Sosyalist düzenin hakiki kuruluşu da sayabiliriz. Büyük Kurtarıcı'nın, 1925-1926 tarihini cumhuriyetin kuruluşu saydığını düşünebiliyorum. 1967, Nasır'ın Mısır'ını yenen İsrael için, buradan Sovyet düzenin kendisini lağvetmesine, sadece 24 yıl hesaplayabiliriz; büyük güçler büyük yenilgileri kabul etmekte zorlanırlar.

98 1991, Sovyet düzeninin çöküşüyle, Türklerin tampon haline ihtiyaç kalmamıştır. Bir, 1993 İsrael Darbesi, iki, 1966, Türk-İsrael gizli ittifakı, üç, Erbakan-Çiller yobaz hükümet denemesinden sonra "akepe" icadı, dört, Türkiye'nin judaik olduğunun ilanı hazırlığı, hepsi hepsi, Sovyet düzeninin yıkılışından sonrasına denk geliyor. Üçlü ve esrarengiz ölümleri, Mumcu, Bitlis, Özal ve arkasından Madımak Katliamı da buradadır.
Bazısında daha ileri gittiler ve bir kısmında geri adım attılar.

***

Şu da var, Doğan Avcıoğlu'nun "tam bağımsız Türkiye" programı ve Avcıoğlu-Madanoğlu Komitesi'nin 9 mart 1971, iktidarı alma denemeleri, tampon'u yıkmak içindir. Baasist bir programları vardı ve Sovyetler Birliği'nin desteğine sahiptiler.
Amma yüksek komutanlar, "tamponsuz yaşayamayız" dediler. Hâlâ oradadırlar.
Şimdi de yobazizm'e manda verdiler.

99 Darbe zamanlarına rastgeldiği için "öksüz" kalmış kitaplarım arasına koyduğum *Çöküş*'te, altıncı bölüm tampon'dur. Halide Edip Hanım'ın o zamana ait romanlarında okuyoruz, "tampon" elitler arasında tartışılmaktadır. *Çöküş* ve *Fitne*, ikincisi de öksüzdür, dış politika kaynakları ile iç politika analizlerinin amalgamasyonu denemektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

şı, "Yunan Karşıtlığı" üzerine oturtuldu ve "İşgal," güçlü bir kuvvetlendirici şurup etkisi yaptığını kabul etmek durumundayız. "Mandacı" tabir edilen elit, böylece kurtuluşçu oldular. "Sevr" projesine gelince, Kürtler, ortak tarihimizde ilk kez, Türklere yaklaştılar, aslında, "sığındılar" diyebiliriz. Kâzım ve Mustafa Kemal Paşa'lar, Müttefikler'in moral bozukluğunu ve İstanbul'u verip İzmir'den çekilmeye razı hallerini bilerek, Sevr'in koşullarını, Kürt şeflerine bir ateşten gömlek olarak giydirdiler. Siyasi oyunları mükemmeldir.

***

Kamal Madzar Ahmad'ın, "Kemal Mazhar Ahmet" okuyabiliriz, *During the First World War Kurdistan* kitabında, başka bir kaynaktan alınmış olmakla birlikte benimsenmiş görünüyor; Ahmad, "*the Armenians were given much, on the paper, in this treaty*" diyor; Sevres'de Ermenilere çok verdiler ve Kürtlere ise "*but the Kurds were given much less*," Kürtlere ise çok az, bu bir formülasyondur. Doktor Ahmet, Kürt asıllı bir Arap'tır, eğitimini ve doktorasını Sovyetler Birliği'nde yapmış, Bağdat'ta profesör idi; değerli ve önemli ölçüde tarafsız bir çalışmanın sahibidir.[100] Sevr için, Kürtler açısından, sadece avutmaya yönelik bir belge düşüncesine yakın duruyor.

Sevr Antlaşması, Kürtler için bağımsız bir devleti öngörmüyordu, nüfusun yoğun olduğu yerlerde özerk olabileceklerdi.[101] Buna mukabil Sevr, Ermenilere, tam bağımsız bir devlet vaat ediyordu; yalnız vaat, anlaşılması zor bir şekilde formüle edilmektedir. Fransız Ansiklopedisi, *Encyclopedia Universalis*, 1968, bunu şu şekilde yazıyor: "*Le traité de Sevres, 1920, prévoyait une Arménie independante dont les frontieres seraient déterminées par une sentences arbitrale du President des Etats Unies.*" Çok "garip," Ansiklopedi, "keyfi" diyor; Müttefikler bağımsız devleti kabul ediyor ve sınırlarına gelince, bunu, aşırı dindar ve pek duygusal Amerikan Başkanı Wilson'a bırakıyor.[102] Wilson, çok gecikmeden, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis'i,

---

100 Kamal Madzar Ahmad, *Kurdistan*, Saqi Books, 1994, p. 202.

101 Kürtler buna da çok sevindiler ve "Koçgiri" ya da Ümraniye isyanını yaptılar. Çok büyük başarılar elde ettiler; Ankara, Kürtleri teskin etmek için, bir yandan özerklik sözünü telaffuz ediyor ve diğer yandan da isyanın en yüksek olduğu bir tarihte, 12 mart 1921'de, içinde "Türk" sözü olmayan ve marşa hiç benzemeyen, ve benim Mehmet Akif'in eli mahsulü olmadığını gösterebildiğim, bugüne kadar kullanılan bir metni marş saydılar. Kısa bir zaman sonra Ardeşir İsyanı'nı bastırdılar, fakat bu metin kaldı, sürüyor.

102 *Encyclopadia Universalis*, vol. 2, p. 439.
Doktor Ahmad, "*...gave President Wilson the right of fixing its frontier with Turkey,*" şeklinde not etmektedir. Ahmad, *agy.* p. 204.

Levent Şahverdi Arşivi

Erivan merkezli Ermeni Devleti'ne veriyor. Hepsi, bu kadar ve Sevr işte budur. Sonrası daha önemlidir.

***

Yalnız bir soru var, Ermenilere verilmesi kararlaştırılan vilayetler arasında, Kars ve "Kars Bölgesi" yer almamaktadır. Ama cevabı çok basit, 93 Savaşı'nda, 1878 yılından itibaren Rusya'ya geçmişti ve Sevr sırasında Sovyet Rusya'dadır. Bu durumda, Kars ve Ardahan'ı ilhak edilecek yerler arasında göstermeleri gerekmiyor; *Karskaya Oblast'*, 1921 yılına kadar, önce Rus Çarlığı'nın ve sonra da Sovyet Rusya'ya geçmiş durumdadır. Buradayız.

***

A.M.Pogosyan
Karsskaya Oblast'
V Sostave Rossii

RUS ELİNDE: KARS BÖLGESİ ÜZERİNE NOTLAR

Bu monografiyi yazanın, Ermeni olduğunu anlıyoruz ve çalışmanın başında, Kars'ı, eskiden beri Ermeni toprağı saymaktadır, anlıyoruz. Kanuni Süleyman zamanında kaybetmişler, ancak, *ne poteryali nadejdı*, ümitlerini yitirmemişler, bir gün gelecek ve kavuşacaklar, yüzyıllar, böyle düşünmüşler. 93 Savaşı'nda "işte" demişler, Türk-Rus Harbi'nde, Ruslara yardım etmişler. Ve Yeşilköy Antlaşması ile bu topraklar Rusya'nın olmuştu ve böylece, monografinin minyatürünü çizmiş oluyorum.

Ve dolayısıyla, burada sadece nüfus değişimi ve politikası üzerine çok kısa notlar yazmak istiyorum. Bir, 1879 yılında Konstantinopol Antlaşması sonucunda, *naçalas massovaya imigratsiya*, Musul'man, kütlesel ölçüde müslüman göçünün başladığını, okuyoruz. "Türk" tabiri yerine, "müslüman" diyorlar ki yaygındır.

Levent Şahverdi Arşivi

Burada "*pereseleniya*" tabiri var, nüfus transferi ya da "göçürtmek" diyebiliriz, Bu kadar kütlesel göçürtmeyi, *şto oni lişilis privilegirovannogo polojeniya*, Türklerin imtiyazlı durumlarını kaybetmelerine bağlıyorlar, 28 şubat 1879 tarihli bir belgede, müslümanların emirlere uymadıkları ve mahkemeye çıkmak yerine göçü tercih ettikleri ileri sürülüyor. Demek, mesuliyet göçürtülenlerdedir.

Ayrıca müslümanların çoğunluğu *koçevkik*, göçebe, idiler ve göçe yatkındırlar. Demek çok yatkınlar, çünkü, bölge genel valisinin bir raporuna göre, *Oblast*'ın, ilhak sırasında 101 bin nüfusu vardı ve 1 ağustos 1879 tarihinde 74 bini, Türkiye'ye göçmüşler. Öyleyse, nüfusun dörtte üçünün göçertildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Ancak göçertmeler, nüfus transferi, bu tarihten sonra da devam etmiş; monografide tablolar var. Yerine "Ruslar" geliyorlar ve bir teşvik düzeni mevcuttur.

***

Şöyle bir özet bilgiye sahibiz: "*Osnevnoe naselenie oblasti do prisoedneniya ee k Possii sostavlyali armyane i turki, çastiçno takje kurdı i karapapahi.*"* Şu şekilde çevirebilirim, ilhaktan önce nüfus Ermeni ve Türklerden meydana geliyordu, kısmi olarak Kürt ve Karapapah'lar da vardılar. Türklerin gönderildiklerini ve artık kalmadıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Buna bir de şunu ekleyebiliyorum, Moskova yönetimi, Kars Bölgesi'ne yeniden Ermenilerin gelip yerleşmelerine pek izin vermediler. Bölge nüfusu "Ruslar" ile büyüdü ve Ermeniler ise dörtte birde kaldılar. Bir politikadır.

***

İlhaktan ve Türkler, "müslüman" diyoruz, gittikten sonra bölgeye gelenler ise şunlar oldular; *russkie, türkmeni, greki, yezidi, persi, estonyets, nemyets i drugie.* Mokova, bunların Kars'a yerleşmelerini teşvik ediyordu. Tekrarlayabiliyorum, Rus, Türkmen, Grek, Yezidi, İra-

Levent Şahverdi Arşivi

ni, Estonyalı, Alman ve diğerleri, geldiler ve Kars Bölgesi'nde nüfusu meydana getirdiler.

Burada "Rus" ve "diğerleri" kimler, pek bilemiyoruz. Rus'un içinde ne kadar yahudi vardı, sadece sorabiliyorum.

* A.M.Pogosyan, *Karsskaya Oblast' v Sostave Rossii*, Erivan, 1983, Str. 124.

***

Ateşten Gömlek: Kâzım Paşa'nın Kürtlere Giydirdiği

Şöyle bir özet ile devam etmek durumundayım, takip edebilmek için gerekmektedir. "Manda," birinci dünya savaşının sonunda icat edildi, müttefikler, her kavme bağımsızlık vaat etmişlerdi, sonra vazgeçtiler. "Manda" yapıp, "mandater" olmak istediler. Devlet'ler, ancak yönetimi bir mandataire'e verecekler, öylece bağımsızlığa kavuşacaklar; peki "manda" ne, "manda" olanı, feodalite düzeninde, vassal'a benzetebiliriz,"vassalite" halidir. "Tampon Devlet" de yakındır, amma, burada "mandataire" daha yetkilidir; tampon devlet, Washington'ın "stratejik" ortağını hatırlatıyor. Stratejik ortağın her küçüğü, hem bir manda ve hem de gerekirse bir tampon'dur.

Vassal, manda ve stratejik ortak, bağlı olduğu emperyalist gücün yanında yer almaya ve savaşlarına katılmaya bağlıdırlar. Bir, bizim, İkinci Dünya Savaşı sonunda Almanya'ya savaş ilan etmemizin nedeni bu bağlanma isteği idi. İki, 1950 yıllarında, Amerika Birleşik Devletleri için Kore'ye asker göndermemiz, adını seçebilirsiniz, vassal, manda ve stratejik ortak olmamızın gereğidir. Üç, Biz "tampon devlet" statüsü ile başladık. Bayar-Menderes Döneminde tampon kaldık. "Küçük Amerika" olmak, "manda" ya da "tampon" olmayı istemektir. Demek, kavram şehvetinden kurtuluyoruz.

***

Sevr, Ermeniler için manda düzeni ve bir mandataire planlıyordu ve bir, Washington, General Harbord başkanlığında bir heyeti, şartları araştırmak üzere gönderdiler. General Harbord, tek başına

Levent Şahverdi Arşivi

Ermeni mandası olamayacağını hemen anladı ve daha geniş tuttu, Kâzım Karabekir ile görüştükleri malumdur. Sivas Kongresi sırasında, Mustafa Kemal Paşa'yı da ziyaret ettiler.

Peki, "tampon devlet" mi, bir, hep tampon olmuş bir devlet, on dokuzuncu yüzyılda biz öyleydik ve iki, manda sayılmaya uzak değildir. Tarihimiz ve tarihçilerimiz hep inkâr ederler, Sivas'ta, General Harbord'a, "manda'ya evet" sözü verilmiştir. Üç, çok eleştirmiyorum, bağımsızlığı ve hatta "tam bağımsızlığı" çoktan unutmuştuk ve bu yeni "manda" düzenini ise hiç bilmiyorduk. "İyi bi-şi" sananlarımız çoktular.

***

Güzel ve genç Ermeni kızları, anne ve babalarını katletmiştik, çoklukla Kürt şeflerin yataklarındaydılar. Biliyoruz, asistanım ve arkadaşım Ömer Kükner, Urfa'da, Urfalıdır; bir Kürt şefini ziyarete gittiğinde, uzun boylu, hâlâ ince ve hâlâ güzel, bir Kürt nine, çıkmış, doksan yaşlarında olabilir, biraz tutuk, ancak İngilizce, konuşmuşlar. Ermeniler için Merzifon'da kurulmuş, Amerikan Kız Koleji'nden mezun sayabiliriz; "ne anam var ne babam," bir Kürt şefi ile evlidir.[103] Ve çocuklarını bırakıp gitmediler. Bunları, "anne" tarif ediyoruz. Çocuklarının babası Kürt Şefi'ne kaldılar.

***

Washington'dan "ikna heyetleri" geldiler ve güzel Ermeni kızlarını, Kürt yataklarından koparıp götürmek istediler. Pek çoğu gitmediler ve çoğu, kürtleştiler. Bunun anlamı, Kürt ve müslüman görünmektir.

***

Kâzım Paşa, Kürt Şefleri'ne başlarına gelecekleri anlattılar. Ermenilerin mal ve mülklerini alanlar, büyük servet transferleri yapanlar Kürt Şefleri'dirler, başkaları değiller. Öldürdüler, kızlarına, genç eşlerine, evlerine, arazilerine el koydular. Katleden ve el koyan Kürtlerdirler.

Hepsini kaybedecekler ve çocukları anasız kalacaklar; Kars'a, Erzincan'a, Van'a ve diğer yerlere giremeyecekler. Mücavir vilayetler

103 Pek çok Kürt bebek doğurmuştur. Ömer Kükner'in babası Hakimler ve Savcılar Kurulu Başkanı Adnan Kükner idi. Annesi Ayten Hanım, yazar Bekir Coşkun'un teyzesi; annesinin erken kaybı üzerine Coşkun'u yetiştirmişti. Çok sevdiğim bir ailedir ve "aile tarihi" yazıyorum. Bilmemesi ihtimali var. Ve devam ediyorum.
Turhan Selçuk, 1922 doğumludur, subay olan babası ile annesinin 1921 yılında evlendiğini ve annenin, evlendiği sırada on altı yaşında olduğunu hesaplıyoruz. 1915 yılına dönüyoruz. Selçuk kardeşlerin anneleri Hikmet Hanım Ermeni idi, Ermeni dinsel töreni ile gömülmeyi istemişti. Kız kardeşleri Ülfet Ertel, annelerinin isteğine yerine getirebilmek için çok gayretli olmuşlar. Güzel, "aydın tarihi" yazıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

için de tedbirler var ve bu, ateşten bir gömlektir. Bunları not ediyorum. Kâzım Karabekir'in anlattıkları olup, ben, aktarıyorum. Birden zengin oldular ve nagehan yoksullaşacaklar. *Şma O!* Kürtler, duyun, gömleğiniz işte budur.

***

Ve geçerken not ediyorum, roman yazan ve tarih telif eden sanki Allah'tır. Her yerde hazır ve nazırdır, demek istiyorum. Oradaydım ve dinliyordum.

***

Artık zamanlıdır ve not ediyorum, Öcalan, cumhuriyeti yıkmak isteyenler ile ortaklığı seçmiş durumdadır. Üzülebiliriz, fakat hakikat işte budur. İlaveten, Kars'ta Kâzım Karabekir'in adını silmek isteyenler, cumhuriyet kazıcıları var. Ve Ankara'da, cadde ve sokaklara Osmanlı adları koyuyorlar ve Şark'ta Atatürk'ün heykellerine saldırıyorlar. Birdir ve peki "birdir" ne demektir, ve tabii bu "bir savaş çağrısı'dır;" öyleyse, taksim kaçınılmaz olursa, Sevr sınırları esastır. Ve tarih yazıyorum. Devam ediyorum.

Bizle Savaştılar: Türk-Rus Harplerinde Kürtler

Mühim bir kitap olabilir, ancak elimize bir tesadüf eseri geçmişti, yazarı, kapakta "Averyanov" olarak belirtiliyor ve ilk adı yoktur. Kitabın, yayın ismi ise şudur: *Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler 1801-1900.*[104] İmla hatalarını hemen görüyoruz ve Türkçe oldukça bozuk; üstelik çeviri olduğunu anlıyoruz. Bunlara ilaveten anladıklarımız şunlardır; 1900 yılında Rusya'da basılmış, 1925 yılında, Türk Genelkurmayı, Türkçeye çevirisini yaptırmış, fakat pek gizli tutmuş ki normaldir. Yalnız, Muhammed Hoko Varlı Xani, nasılsa bu kitabı, Rusçadan Türkçeye çevirisini demek istiyorum, elde etmiş, Osmanlı Türkçesi ile ki bu da normaldir. Muhammed Hoko, bunu Latin karakterli Türkçeye çevirmek istiyor, ancak gizli bir iş yapmaktadır; çok uzun sürüyor ve ömrü vefa etmiyor, oğluna kalmıştır. Böylece, 1925 yılına ait bir çeviri, bize 1995 yılında ulaşmış olmaktadır. Şunu da ekleyebiliyorum, pek güven vermese de, çeviren Hoko'nun, ki bilgili bir Kürt, pek çok açıklayıcı ve ayrıca itirazi notları da var; önemli bir kaynak olduğundan kuşku duyamıyoruz. Hoko, eninde-sonunda

104 Averyanov, *Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler 1801-1900*, Ankara, 1995.

Levent Şahverdi Arşivi

iyi ve yararlı bir iş yapmıştır ve teşekkürlerimi yazıyorum.

Ve aslını bulamıyoruz. Dolayısıyla bilimsel çalışmalarda kullanmak çok risklidir. Önceki çalışmalarımda bu kaygılarımı kaydettiğimi hatırlıyorum. Ve önemini hissediyorum, çok aradım; son hapis çıkışında çalışma yerimi düzenlerken yine Hoko ile karşılaştım ve tekrar peşine düştüm. Çok hoş, yakın bir zamanda, Barış Zeren yetişiverdi, kitabın aslını, elektronik kitap halinde, Harvard Üniversitesi'nde buldu, sağladı ve bilgisayarımda kayıtlıdır.[105] Şimdi bu aşamadayız.

***

Erkan-ı Harp, Yüzbaşı, P. İ. Aver'yanov, önsözde, *v teçenie XIX go stolenie Rossii prişlos' vestii dve voini s Persie i çetire c Turtsiie*, demektedir. On dokuzuncu yüzyılda, Rusya, İran ile iki ve Türklerle dört savaş yapmışlar ve önsözde ilk cümle budur. Bunu izleyen ise şudur: "*V etih voinah, na Kavkazskom, teatr voennih deistviy, vsegda prinimali uçastie i kurdi, vnaçali lişi v çisle naşih vragov, a zatem i vi çisle naşih soyuznikov.*" Şunu söylüyor, yüz yıldır Kafkaslar'da savaştık, Kürtler, önce "düşmanımız" idiler ve sonra "müttefikimiz" oldular. Bu kitap, Kürtlerin Türklere düşman oluşlarının hikayesi ve tarihidir.

***

Rusların İran ile ilk savaşı 1804-1813 ve Türklerle 1806-1812 yılları arasındadır. Averyanov, bu ilk savaşta da, Küçük Asya Kürtleri arasında, Türk Hükümeti'nin, önemli ölçüde prestij kaybına uğradığını yazıyor. Başındayız.

***

Ve etkileri çok gecikmedi ve Rusya'yı güçlü gördükleri andan itibaren düşmanlığı seçtiler. İhanet yollarını aradılar. Güzel, bu yüzyıl, Kürtlerin, Rusya'ya, düşmanlıktan dostluğa dönüşlerinin öyküsüdür. İbretamiz bir hikayedir. Dost oldukları, o tarihlerde, Türk Devleti'ni tarihten silmek isteyenlerdir.

Tekrarlayabilir miyim, üç fatihi vardır ve ikincisi, Averyanov'un bu çalışmasında, Yüzbaşı Averyanov "*istoriçeskiy oçerk*" diyor ve ben "tarihsel sunum" olarak Türkçeleştirmek istiyorum, çok önemli bir

105 P. İ. Aver'yanov, *Kurdi V Voinah Rossii s Persiets i Turtsiey vi Teçenie XIX Stoletie -İstoriçeskiy Oçerky*, Tiflis, 1900.
Barış Zeren, diğer fakültelerinden ayrı, bir de Russolog'tur ve burada Türkçe çevirilerin kontrolünü Barış'tan rica ettim. Hepsi için teşekkürlerimi yazıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

yer tutuyor; İkinci Mahmut'tan söz ediyorum, çok şedit bir sultan'dı. Yeniçerilerden sonra Kürt feodallerini yok ettiğini biliyoruz. İlki Yavuz Sultan Selim, Kürt yüksek bürokratı İdris-i Bitlis-i ile işbirliği yapmıştı. Yavuz, Bitlisi'nin Kürt nüfusu, Erzurum ve yakın illere transfer etmesine izin verdi, Ermeniler ile iç içe oldular. Üçüncüsü, Mustafa Kemal'dir; hem Sait'in isyanını bastırdı ve hem de çok kökten türkifikasyon politikası uyguladı. Kürtler, önemli ölçüde, türkifiye ve kemalize oldular. Öcalan, kemalist politikanın en başarılı örneklerden birisidir. Kürtleşmeden önce, çok Türk ve iyi bir kemalist idi, demek istiyorum. İmralı'daki ilk açıklamaları, itirafçılık değil, samimi beyanlarıdırlar.

Ruslar ise on dokuzuncu yüzyılın hemen başlarında, bir kısmı ilhak ve bir kısmı katılma ile, Kafkasya'yı aştılar ve vardıkları bölgelere yerleştiler. Kafkas Dağ Silsilesi'ni geçtiler, ulaştıkları coğrafyaya, Batı dillerinde "*Trans-Caucasia*" ve Rusçada "*Za Kavkas*" deniyordu, öyle biliyoruz; "Kafkas Ötesi" anlamındadır.[106] Böylece Ruslar, Kürtler ile karşılaşmış oldular.

***

Güzel, önemli bir kitap diyoruz, peki kullanılabilir mi, şimdi buradayız ve test etmek durumundayım. Pek önemli paragrafların, Rusça asıllarını aşağıda ve Türkçe karşılıklarını bölüm sonunda vermek istiyorum.

P.İ. Averyanov
V Voinah Rossiy

RUS, İRAN VE TÜRK SAVAŞLARI DEVAM EDERKEN 1809 İTİBARİYLE BİR DEĞERLENDİRME

Общий характер сношений наших с курдами оставался таким же, как и при кн. Цицианове и гр. Гудовиче, т.е. курдским главарям предлагали добровольный переход в русское подданство, обещая сохранить за ними

106 Bizim, Trans-Caucasia, böylece "Kafkas Ötesi" dememiz çok yanlıştır ve bize göre "Kafkas Berisi" bir yerdedir.

Levent Şahverdi Arşivi

все их права над подвластными ими народами и достаточное количество кочевок, старались без крайней необходимости не раздражать их военными деиствиями, но в то же время не оставляли без сурового и жестокого наказания ни одного их вторжения ни одного их вторжения и грабежа в наших пределах. Такая политика вполне достигала желательной для нас цели.

Курды, хотя и не переходили в русское подданство, но, тем не менее, старались воисками и в наши пределы (...)

(...) персианам же и туркам они в сущности, не оказывали никакой помощи и только вносили еще большую неурядицу во взаимныя отношения Персий и Турций (...)

(Averyanov, s. 21)

***

1813 Yılında Kürtlere Karşı Savaşımız

Турецкие курды, кроме увеличения общего безпорядка, ничем не помогли своему государству.

Все курды были довольны войной, как всякимъ смутнымъ временемъ, въ теченіе котораго можно было безнаказанно совершать грабежи и разбои.

Наилучшимъ способомъ обезпеченія нашихъ владееній отъ вторженій курдовъ оказались экспедицій въ раіоны курдскихъ кочевокъ, сопровождаемыя разореніемъ и унижтоженіемъ всего, принадлежавшаго курдамъ.

(Averyanov, ss. 25-26)

***

Levent Şahverdi Arşivi

1828-1829 Türk Rus Savaşı Kürtler, Türklere Karşı Ruslara Yardım

Многіе персидскіе курды стали предлагать графу Паскевичу свои услуги для совмеестныхъ деействій противъ турокъ; такъ напр., въ 1828 году, начальникъ Салмасскихъ курдовъ, Ибрагимъ-ага, весьма настойчиво просилъ разреешенія переселиться (вмеестее съ переселявшимся армянами) со всееми своими курдами въ наши владеения, отказываясь отъ вспомоществованія, которое было выдаваемо армянскимъ переселенцамъ; этотъ же Ибрагимъ-ага предлагалъ свои услуги и въ предстоящей войнее съ Турціей).

(Averyanov, s. 44.)

***

1853-1855 Rus-Türk Savaşları: Kürdistan'ın İkinci Fatihi İkinci Mahmut

Дере-беи внутреннихъ провинцій, сдерживавшіе до извеестной степени въ прежнее время курдовъ, было незадолго передъ теемъ устранены турецкимъ правительствомъ, что повело къ полнеейшей анархіи среди курдовъ, уже болеее несдерживаемыхъ хотябы властью своихъ родоначальниковъ.

При такихъ обстоятельствахъ, извеестный Решидъ-Магометъ-Паша въ 1834 году получилъ отъ Порты порученіе умиротворить страну. Открывъ свои деествія въ Сивасее и двигаясь черезъ Харпутъ къ Діарберкиру съ 20-ту тысячной арміей, онъ, передавая все огню и мечу, прошелъ значительную часть Курдистана и успеель возстановить относительный порядокъ и спокойствіе.

(...) Послее кровавой расправы Решидъ-Магомета-паши, уничтожившаго повсюду наслеедственныхъ пашей, въ Курдистанее, казалось, наступило спокойствіе. Но въ 1843-

Levent Şahverdi Arşivi

46 годахъ снова вспыхнуло возстаніе подъ предводительствомъ Бадыръ-хана, главы Хейккарійскихъ курдовъ, сопровождаемое избіеніемъ христіанъ въ Тіарійскомъ и Тхомскомъ округахъ. По настоянію европейскихъ державъ Порта приняла крутыя мееры, и паши Моссульский, Діарбекирскій, и Ванскій снова жестоко расправились с курдами. Всее главнеейшіе города Курдистана были заняты сильными турецкими гарнизонами.

Эти кроваыя расправы хотя и сломили курдовъ, но въ то же время крайне озлобили ихъ противъ турокъ, и, когда въ 1853 году Турция объявила намъ войну, то массы курдов не послушались призыва къ оружію (...)

Встреечая почти полное равнодушіе среди турецкихъ курдовъ, Порта попыталась поднять противъ насъ курдовъ персидскихъ. Съ этой цеелъю турецкій и англійскій консула въ Тавризее отправили своихъ агентовъ по всему персидскому Курдистану.

(Averyanov, ss. 82-83.)

***

1853 Yılında Kars Bölgesi'nde: Kürtlerle Anlaşmalarımız

Въ концее 1853 года у насъ начались весьма дееятельныя сношенія съ турецкими курдами.

Князь Воронцовъ возбудилъ ходатайство о назначеніи въ его расропяженіе денежныхъ средствъ на сношенія съ курдами и на этотъ предметъ были ассигнованы 100 тысячъ червонцевъ, т.е. таже сумма, которая была отпущена и графу Паскевичу въ войну 1828-29 годовъ.

Первоначальныя сношенія къ склоненію курдовъ на нашу сторону открылись вскорее послее пораженія турокъ на Башкадыклярскихъ высотахъ. Въ декабрее 53 г. Прибыли въ Александрополь 14 курдскихъ

Levent Şahverdi Arşivi

старшинъ обществъ Джемадинлы, Миланлы и Безики съ увѣреніемъ въ покорности; при отправленіи ихъ обратно, выданы были каждому изъ нихъ подарки, въ залогъ же вѣрности, по добровольному соглашенію, четверо страшинъ было задержаны въ Александрополее аманатами. Вскорее были получены письма отъ родоначальниковъ Зиланлинскаго аширета: Касумъ-хана, Ахметъ-аги и Сарага; въ нихъ старшины выражали желаніе содѣйствовать намъ во всѣхъ нашихъ предпріятіяхъ противъ турокъ.

(Averyanov, s. 90-91.)

***

1854 Yılında Kürtlerle Antlaşmamız: Zilanlı'nın Türklerden Ayrılıp Rus Hizmetine Girişi

Въ мартѣ 1854 сношенія съ курдами Карскаго пашалыка приказано было вести гвардіи полковнику Лорисъ-Мелкову. Въ томъ-же мѣсяцѣ, полковникъ Лорисъ-Мелокив имѣлъ свиданіе въ д. Кизылъ-Килисее съ родоначальникомъ Зиланлинскихъ курдовъ, Ахметъ-агой. Въ началее ноября на свиданіе съ полковникомъ Лорисъ-Меликовымъ прибылъ въ ту же деревню и самъ вліятельный Касумъ-ханъ, главнѣйшій родоначальникъ курдовъ Карсскаго пашалыка, имѣевшій чинъ капучи-баши турецкой службы, соотвѣетствовавшій нашему бригадиру.

За это Касумъ-хану были обѣещаны съ нашей стороны: чунъ полковника русской службы, пожизненная пенсія, оставленіе всѣехъ его правъ надъ подвластными курдами и помощь нашими войсками противъ турокъ, если бы послѣедіе реешили наказать Касумъ-хана за его измѣену.

(Averyanov, s. 92.)

***

Levent Şahverdi Arşivi

İki nokta var, birincisi, Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptırdığı Averyanov Tarihi'nin çevirisinin güvenilir olduğunu anlamış bulunuyoruz. Osmanlı harflere dökülmüş bu çevirinin Latin karakterlerle yazımında da bir sakınca görmüyoruz. Yaptığımız testin sonuçları pozitif çıkmıştır ve buradayız.[107]

Yalnız altın ararken uranyum bulduğumuz da ortadadır. Zilanlı Kasım Han ile Ruslar'ın yaptığı mukavele ortadadır ve peki, ne demektir; bu, "Hamidiye Alayları" demektir.[108] Averyanov'un çalışması önümüzde olduğu sürece, "Hamidiye Alayları" projesini, Ruslardan aldığımız konusunda bir kuşkumuz olamaz; yenildik ve öğrendik. Bir kez daha görüyoruz, "yenilgi bizim öğretmenimizdir" ve biz işte böyleyiz. Fethettiğimiz yerlerin usullerini alan ve yenildiklerimizden öğrenen bir kavimiz.

***

Hem başıbozuktular ve hem de düşmanlarla bir oluyorlardı ve kırıldılar; İkinci Mahmut, Kürt feodalitesini ortadan kaldırdı ve tekrarlamış oluyorum. Şunları aktarıyorum: "Kürtler üzerinde hakimiyet kurmak için en çok çalışan kişi İsmail Hakkı Paşa'dır. İsmail Hakkı Paşa, Kars Sancağı'ndan olup, kendisi Kürt'tür. Bu Paşa, Osmanlı sultanlarına çok aşırı şekilde bağlıydı. Kürtlere karşı çok merhametsizce hareket ediyordu. Kendisinde şefkat ve merhamet duyguları kesinlikle yoktu. Kürdistan'ın en uzak bölümlerine yapılmış olan hareketlerin en başarılısı, İsmail Hakkı Paşa'nın hareketi olmuştur. Mezkûr Paşa, hiçbir zaman, Kürtler tarafından yenilgiye uğratılmamıştır." Tanımış oluyoruz.

Ve devam ediyoruz: "Kürdistan Valiliğine atanan mezkûr Pa-

---

107 Bir ek olabilir mi, odatv'nin 12.9.2014 tarihli "Rus Generalleri Kürt Said'e madalya mı takmıştı" haberinde, Ömer Ödemiş, Kafkas Cephesi Başkomutanı Nikolay Nikolayeviç bulunan ve 1915-1916 tariihleri arasında çekilmiş görüntülerde, Türklere karşı savaşan Rus ordusu komutanının "Dersim bölgesi Kürt lideri Said'e madalya verdiğini" gösterdi. Videoda, 1916 şubatında Rize'nin, nisanında Trabzon'un, temmuz ayında ise Bayburt, Gümüşhane ve Erzincan'ın Rus ordusu tarafından işgalinin ve 2 yıl boyunca Kafkas Cephesinin Başkomutanlığını yapan Grandük Nikolay Nikolayeviç'in, Rus ordusuyla işbirliği yaptığı için Kürt lideri Said'e madalya taktığı törenin görüntüleri bulunuyordu.

MHP milletvekili Yusuf Halaçoğlu Meclis'te, bu görüntülerde "Kürt Said" olarak sözü edilen ve madalya takılan kişinin Şeyh Said, solundaki kişinin ise Seyid Rıza olduğunu iddia etti. BDP Hakkâri Milletvekili Adil Zozani ise Halaçoğlu'nun bu yorumu yaptığı gün, "Ant olsun ki onun (Şeyh Sait) heykelini Diyarbakır'da bir meydana dikeceğiz, bu bizim boynumuzun borcudur" diyordu.

108 Averyanov'un çalışmasında "Hamidiye Alayları" üzerinde ayrıntılı bilgiler var. Tavsiye ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

şa'nın adı bile Kürtler üzerinde büyük korku bırakırdı. İsmail Hakkı Paşa, Diyarbekir valiliğine atandığı zaman da yaptığı baskın ve tenkil hareketleri ile Eğil, Ahcankent, Botan ve Cizre Kürtlerini kılıçtan geçirerek emirlerine boyun bükmek zorunda bırakmıştır." Bir sonuç çıkarıyoruz: "Bu şiddetli önlemler, Kürtleri, görünüşte sükûnete getirmişse de İstanbul Hakimiyetine karşı Kürtler içlerinde büyük bir nefret başlatmıştır." Her zaman böyle olmaktadır; öğrenmek ve öğretmek durumundayız.

***

Çok kısa olarak şunu da eklemek istiyorum: "...Kürtler arasında Hıristiyanlığın yayılmasına önayak olacakları şeklinde haberler yayıldı. Bu olaya kadar Asurlarla sükûnet içinde yaşayan Kürtler, bu haberden sonra bütün yerli Hıristiyan ahaliye karşı kin beslemeye başlamıştır. Kürtler bu halden istifade için, İslamiyeti koruma bahanesiyle, gerçekte zengin Asurların mallarını zapt etmek için, Bedirhan'a şikâyette bulunurlar. Bunu fırsat bilen Bedirhan, Tayyari Sancağı'na hücum ederek bütün Kürtleri toplamayı başarır. Kürtlerce hakimiyeti pek tanınmayan Musul'daki Türk Mehmet Reşit Paşa, Bedirhan'ın bu hareketine pek mani olmamıştır. Çünkü Mehmet Reşit Paşa'nın maksadı, Asurlarla Kürtleri birbirine kırdırarak onları güçsüz bırakmaktır."[109] Güzel, özetlemiş oluyorum.

***

İki açılım'ı burada da görüyoruz, Türk Devletleri, çöküş psikozuna girince iki çare buluyorlar ve iki sığınakları var, demek istiyorum. Bir, Kürtleri harekete geçiriyorlar, "Hamidiye Alayları" bu şekilde keşfedilmiştir. İki, aşırı dinselliği canlandırıyorlar ya da aşırı cinselliğe batıyorlar ve bunu da görüyoruz. 93 Savaşı'nda, büyük ve yüz kızartan yenilgi aşikâr olunca, *turyetskiy sultanı obyavayat gazavat'*, "gaza" ilan ediyor, *svyaşennuyu* kutsal savaş, "Cihad" diyoruz. Tekrar ve özetliyorum, savaş alanına Kürtler sokuluyorsa ve yobazim yükseltiliyorsa, "batmak üzereyiz" demektir. Bu bir yasa'dır ve "şeria" demek durumundayız.

***

109 Averyanov'un tarihinde, bunları okuyoruz, çeviri düzgündür. 145'inci sayfada, *sredi kurdovı razneslis' sluhi*, Kürtler arasında haberler yayıldı, demektedir. 158'inci sayfada, *glavnim deyatelem po utverjdeni sredi kurdov turyetskoy vlasti İsmail Hakkı Paşa, kurd rodom*, yazıyor ki, İsmail Hakkı Paşa'yı tanıtıyor ve Kürt ırkından olduğunu belirtiyor. Yanlışsızdır.
P. I. Averyanov, *agy.*, ss.145 ve 158.

Levent Şahverdi Arşivi

Menderes Dönemi:
Said-i Kürd-i ve Şeyh Said ve Gençler

Sanki bir anlaşma vardı ve bu söyleniyordu, o zamanlar "muvazaa" diyorduk, İsmet İnönü, hükümeti, Demokrat Parti'ye, Celal Bayar'a iktidarı teslim etmek istiyordu; uzun olmayan bir zaman sonra, geri alır, hesap budur. 14 mayıs 1950 tarihinde, iktidar değişti ve muhalefetteki İsmet Paşa'nın Cumhuriyet Halk Partisi, ezanın restore edilmesine itiraz etmedi ve "kemalist" saylavların bir kısmı, o sıralarda "kemalist" sözü pek kullanılmıyordu, restorasyon için oy kullandılar. İlk dört yıl, muhalefette chp yoktu ve kahreden bir yenilgi aldılar.

Yönetimde acemiydiler, ekonomik sıkıntılar ve itirazlar başladı, dayanamadılar, baskıyla cevap verdiler. Muhalafet artıyordu; Bayar-Menderes, Kürtler ile yobazizmi aynı anda ileri sürdüler. Tarikatçı ve Kürtçü Said-i Nursi'yi dolaştırmaya çıkardılar, Şeyh Said'in kızı tarafından torunu, Melik Fırat'ı, 22 yaşında milletvekili yaptılar. İsmet Paşa, çizmesini ayağına geçirdi ve dolaşıyordu ve biz, gençlik, harekete geçtik. Sanki bir isyandı, aralıklarla iki yıl sürmüştü, bir tarafın başını ben çekiyordum. Diğer tarafın riyasetine Samet Güldoğan'ı getirdiler, Kürt idi ve Kürt gençler, restorasyon tarafında toplandılar. İlk ayrılığımız budur.

Paşa, uyardı ve "sizi ben de kurtaramam" dediler. Gençler, devrimci oldular ve genç subaylar harekete geçtiler; 28-29 nisan ve arkasından 27 mayıs geldiler. Yendik.

***

Eylülist ve Yobazist Darbeler

Kürtleri ve yobazları harekete getirdiler. Cumhuriyete düşmanlık yapıyorlar. Şehirdeki Kürtler yobaz oldular ve heykel kırıyorlar.

Ve 2023 yılında sultanlık ile halifeliği getirmek istiyorlar. Hedef tarih koydular.

Ordu, restoratörler ile birliktedir. Kemalizme ihanet halindedirler.

***

Büyük mesafe katettiler. Ancak ayaklarının altındaki toprak kaymaya başlamıştır. Hızlı bir kayma görüyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRK SAVAŞLARINDA KÜRTLER

Sayfa 237) Çok lüzumlu görülmedikçe Kürtlere karşı silahlı harekete başvurulmayacağı ve Kürtlerin de arazimize baskın düzenlemeyecekleri sözleşmede yer almıştır. Fakat Kürtler de ne zaman sözleşmeyi ihlal edip arazimize baskın ve talana başvurmuşlarsa hiçbir hareketleri cezasız bırakılmamıştır.

İzlediğimiz bu siyaset bir amaç içindi. Zamanla o amaca tamamıyla ulaşmış olduk.

Kürtler Rus uyruğuna geçmeyi kabul etmedilerse de, Rus askeri birlikleriyle çatışmaya da yanaşmıyorlardı ve bundan sakınırlardı.

Rusya'ya karşı ittifak eden Türkiye ve İran'a hakikaten yardım etmedikleri gibi, Türkiye-İran arasındaki ilişkileri az daha bozuyorlardı.

Bu meyanda yarı müstakil yaşayan Kürt kökenli Türk amirleri, Türkiye Hükümeti'ne ihanet etmek üzere Ruslarla müzakerelerde bulunuyorlardı.

(Rusça aslında olup da Xani çevirisinde bulunmayan bir vurgu, Kürtlerle yakınlaşmaların Prens Tsitsiyanov ile General Gudoviç zamanındaki gibi olduğu, Kürtlere Rus uyrukluğuna geçmelerinin teklif edildiği, geçerlerse tebaaları ve malları üzerindeki bütün haklarının da güvence altında olacağının söylendiği vurgusudur. B.Z.)

Xani, s.15.
(Averyanov, s.21.)

Sayfa 238) Türkiye Kürtleri de, hükümetin intizamsızlığından, başıbozukluğun atmasından başka kendi hükümetlerine hiçbir fayda temin etmemiştir.

Bütün Kürtler, savaştan memnun idiler. Çünkü bunlar savaşın karışık zamanlarında talan ve çapulculuklarını icra imkânı buluyorlardı.

Kürtlerin arazimize yaptıkları baskınlardan daha önemli olan ve arazimizi daha çok koruyan şey, Kürt yaylalarına yapılan baskınlarımızın neticesinde doğan korku idi. Yani onları bütün mal varlıklarıyla beraber yakmak, dağıtmak ve imha etmek şeklinde gelişen harekâtımızın doğurduğu korkudur.

Xani, ss. 17-18.
(Averyanov, ss. 25-26.)

Sayfa 239) Birçok İran Kürdü, Ruslarla müştereken Türklere karşı

Levent Şahverdi Arşivi

hareket etmek için Graf Paskeviç'e müracaatta bulunmuştur. Örneğin, 1828 yılında Selmas Kürtleri'nin başkanı İbrahim Ağa, bütün avanesiyle birlikte, Ermenilerle beraber arazimize geçmek için müracaatta bulunmuştur. Bundan başka İbrahim Ağa, gelecekte Türkiye ile yapılacak savaşlarda Rus Ordusu'na yardım etmeyi de Graf Paskeviç'e teklif etmiştir.

Xani, s. 27.

(Averyanov, s. 44.)

Sayfa 239) Eskiden Kürtleri, baskın ve gasptan koruyan yerli derebeylerin, Türk Hükümeti tarafından ortadan kaldırılmasıyla iç vilayetlerde de artık sükunet kalmamış ve tam bir anarşi hakimiyeti başlamıştır. Türk taraftarı beyler dahi kendi Kürtlerini koruyamaz hale gelmişlerdir.

1834 yılında Meşhur Raşid Mehmet Paşa, asayişi temin etmek için hükümetten emir alır. Hareketine Sivas'tan başlayarak yirmi bin mevcutlu bir ordu ile Diyarbekir'e kadar yürümüş ve rast geldiği bütün insanları kılıçtan geçirmiş veya ateşe atmıştır. Batı Kürdistan'ın büyük bir kısmında bir dereceye kadar asayiş temin etmiştir.

Raşit Paşa'nın şiddetli imha ve yok etme hareketi sonucu Kürdistan'da vâris olan yerli paşalar olduğu gibi ortadan kaldırılmış ve katledilmişlerdir. Kürdistan'da silah zoruyla olsa da bir nebze de olsa sükunet hasıl olmuştur.

Fakat 1843-1846 yıllarında Hakkari Kürtleri, başlarında başkanları Bedirhan olmak üzere yeni bir isyan çıkarmışlardır. Tehari ve Tuhum Sancakları'nda bulunan Hristiyan yerlilerini imha etmişlerdir. Avrupa Hükümetleri, Bab-ı Ali'ye yoğun baskıda bulunarak bu hareketin önlenmesini ve ilgililerin cezalandırılmasını istemişlerdir.

İşte bu esnada Musul, Diyarbekir, Erzurum, Sivas ve Van Paşaları'ndan, mıntıkalarında bulunan Kürtleri yeniden şiddetli bir şekilde cezalandırmaları istenmiştir. Kürdistan'ın bütün büyük kentleri, kuvvetli Tül garnizonları tarafından işgal edilmiştir. Birçok yerlerde ancak katliamlarla tedib edebilmişlerdir. Bu ağır hareketlerle Kürtleri aciz bırakmışlarsa da, aynı zamanda Türklere karşı büyük kin beslenmesine yol açmışlardır

1853 yılında, Türkiye tarafından bize karşı savaş ilan edilmişse de Kürtler bu savaşa iştirak etmemişlerdir.

Babı-ı Ali, Türkiye Kürtleri'nin isteklerini kabul etmediği ve bize karşı bu Kürtler savaşmadıkları için, bize karşı, İran Kürtleri'ni isyana teşvik ederek isyana teşebbüs ettirmişlerdir. Bu maksatla, Teb-

Levent Şahverdi Arşivi

riz'de bulunan Tük ve İngiliz konsoloslukları, İran Kürdistanı'nın her bölgesine kendi memurlarını göndermişlerdir.

Xani, ss. 47-50.
(Averyanov, ss. 82-83.)

Sayfa 240) 1853 yılının sonunda Türkiye Kürtleri ile sıkı bir ilişkimiz başladı. Kürtlerle ilişkinin temini için Prens Vorunsov'a yüz bin sarı lira gönderilmiştir. Kürtleri tarafımıza çekmek için ilk girişimimiz, Türklerin Başgedikler yenilgisinden sonra olmuştur.

Aralık 1853 tarihinde Cemidanlı, Milanlı ve Bezik Kürtlerinin on dört başkanı Gümrü'ye gelerek emirlerimizi dinleyip kanunlarımıza itaat edeceklerini beyan etmişlerdir. Bunların geri dönüşlerinde her birine hediyeler verilmiş ve kendi iradeleriyle bizimle beraber hareket edeceklerini açıklayan bu başkanlardan dördü, rehin olarak Gümrü'de alıkonulmuştur. Bundan çok zaman geçmeksizin Zilanlı Aşireti başkanları Kasım Han, Ahmet Ağa ve Sarı Ağa bütün savaşlarımızda bize yardım etmek arzusunda olduklarına dair mektuplar göndermişlerdir.

(Averyanov, s. 90-91.)

Sayfa 241) Mart 1854 tarihinde Albay Loris Melikov, Kızılkilise Köyü'nde Zilanlı Aşireti'nden Ahmet Ağa ile görüşmüştür. Kasım ayının sonunda Albay Loris Melikov ile görüşmek üzere, Kars Paşalığında nüfuzlu Kürt başkanlarından ve Kürt Ordusu'nda kapucubaşı rütbesinde olan Kasım Han, Kızılkilise Köyü'ne gelmiştir. Bu görüşmede, Kasım Han aşağıdaki sözleşmeyi imza ederek yerine getirmek için vaatte bulunmuştur

Kendi emrinde bulunan Kürtlerle, Türk Hükümeti'nden ayrılarak, talebimiz üzerine Türklere karşı sekiz yüz ile bin arasında nizami Kürt süvarisi ile hududumuzda asayişin kurulmasının temini, Kulp'tan Köprü'ye kadar giden yolların emniyette bulundurulması görevi, Kasım Han'ın uhdesinde bırakılmıştır. Buna karşın Kasım Han'a aşağıda yazılı sözlerde bulunulmuştur.

1-Rus Ordusundaki albay rütbesinin verilmesi 2-Hayatta bulunduğu süre emeklilik maaşı verilmesi 3-Kendi Kürtleri üzerindeki bütün hukukunun tanınması 4-Türkler, Kasım Han'ı ihanetle itham ederlerse ve cezalandırmaya kalkarlarsa, Türk Ordusu'na karşı tarafımızdan askeri kuvvetler gönderilmesi ve maddi yardımda bulunulması.

Xani, s. 54.
(Averyanov, s. 92.)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

üçüncü bölüme ek

Kars'ta İbrani İsimler: T.Göle, G.Tekin ve Y.Kaya

Biliyoruz, ve tekrarlıyorum, 93 Harbi sonrasında, Berlin Antlaşması'nda, *a garantir leur sécurité contre les Circassiens et les Kurdes*, hükmü de yer alıyordu ve Türk Hükümeti'nden, Çerkez ve Kürt taciz ve saldırılarından Ermenileri korumayı taahhüt etmesi ve sağlaması, isteniyordu.[110] Çerkezler ile Kürtlerin başından beri, Ermeniler ile, yan yana ve iç içe yaşadıklarını düşünmemek durumundayız. İlaveten, Çerkez Göçü 1864 yılında başlamıştı ve Osmanlı'da "Ermeni Vilayeti" sayılan yerlerde Kürtler yoktular. Bu bizim politikamızdır.

Lord Kindros'un kitabı çok ilginçtir, 1950 yıllarında geziyor ve Van'ın o yıllarda bile bomboş olduğunu bize haber vermektedir. Van, nerede ise, Ermenilerin bıraktıkları haldedir, ölmüşler ya da öldürüldüler, evleri bomboş duruyorlar. Kürtlerin gelip yerleşmeleri daha sonra oldu ve nüfus artışı ile yayıldılar.

***

Tabii Osmanlı Devri'nde Osmanlı'nın bir iskân politikası vardı ki buna, planlı taciz politikası da diyebiliriz. Bu politikada, Çerkezler ve Kürtler, taciz elemanları olarak kullanıldılar.

Rusların da olmalıdır. Uçlara Yahudi göndermelerini bir politika olarak düşünebiliriz. Şu nedenle, Kars'ta ve Kars doğumlular arasında, onomastique planda, pek çok İbrani görüyoruz. Beslenmelerinde de başkalık tespit edebiliriz. Tabii göstergeleri artırabiliriz; şimdi isimler üzerinde durmak istemiyorum.

***

Artık genelleme yapabiliyoruz, "Bulut" ve "Çiçek" Kırım'ı ve kısmen de Karaylar'ı çağrıştırıyor. Karadeniz sahillerinde çokturlar; bu ad ve soyadında olanlar, Kırım'dan gelip ilk önce bu sahillere yerleşmiş olabilirler. Mümkün ve muhtemel sayıyorum. Onomastique önemli ve yararlı bir yöntemdir.

110 *Larousse du XXe Siècle*, 1927, vol. I, p.347.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Ahmet Davutoğlu, Kemal Karabulut Kılıçdaroğlu, Cemil Çiçek birbirine çok benziyorlar. Hepsi de Kaya Çilingiroğlu'na yaklaşıyorlar. "Kaya" adı, Türkiye'de hem isim ve hem soyadı, ayrıca hem erkekler ve hem de kızlar tarafından kullanılıyorlar. Güzel, şunu da ekliyorum, Kırım'da, Selah-i Cifıt var, bu İbrani sözcüğü, "Sıla" okumak durumundayız ve "Kaya" anlamındadır.

***

Gola&Gole&Göle

Noktaları bırakıyoruz, çalışma dairemdeki sözlükte[111] "golah" var, sondaki "h", İbrani'de pek söylenmiyorlar, "exile" veya "place of exiled," sürgün, ya da "sürgün yeri" karşılığıdır ve sözcüğün Türkçe okunuşu "gole" olup iki nokta koymak serbesttir. "Goleh" de bulabiliyoruz, "exile" ve "exiled" ve "sürülmüş" çıkarıyoruz.

***

Turgut Göle'nin Göle kasaba veya kazası ile ise hiçbir bağını tespit edemiyoruz, orada hiç bulunmamış, ayrıca, küçük bir yer olarak kayıtlıdır. Kars'a bağlanmış olabilir, yalnız, Turgut Bey, 1913 Kars doğumludur ve Kars, o sırada Rus hakimiyeti altındadır. Ne kadar ilginç, 100 bin Türk- müslümanın, ansızın, göç ettiğini göstermiş bulunuyorum. Ama, Gole'nin ailesi kalmışlar; niçin ve nasıl pek bilemiyoruz. Güzel, kimseler merak etmiyor ve ben herkesin yerine ve peşine düşüyorum.

Sonra, "Gole" bir sözcük, İbrani, ancak yahudiler, isim ve soyadı olarak kullanmıyorlar. Bu aile, İbrani, "sürgün" ya da "sürgün olmuş," sözcüğünü kendisine kimlik yapmış durumdadır. Herhalde biliyorlar ve içimizdeki İbraniler, pek tutuyorlar.

***

Bir de şu var, Beki Bahar Hanım'ın *Ankara Yahudileri* kitabını çok değerli buluyorum. Burada, Göle'nin, Sevim Hanım'la, Yahudi Mahallesi'nde, Ankara'da Hamamönü ve Yahudi arkadaşlarıyla evlenmiş olduğu fotoğraflıdır.[112] Kitapta, "aynı arkadaşlar eşleriyle birlikte" yazılı bir fotoğraf daha sunuluyor. Beki Hanım, dolaylı yoldan haber veriyor, anlamak zorundayım.

111 Hayim Baltsan, *Webster's New World Hebrew Dictionary*, p.113.
112 Beki L. Bahar, *Efsaneden Tarihe: Ankara Yahudileri*, İstanbul, 2003, s.150.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Soyadı "Bozer" ve Ali Bozer'in kız kardeşi olup, 1950 yıllarında, Ankara Hukuk Fakültesi'nde ticaret hukuku asistanı olabilir, pek aydın işaretleri vermiyor. Elli'li yıllarda güçlü bir aydın hareketi vardı, dışındadır ve eylülist Darbe, kendisini devam ettirmek üzere, faşizan eğilimli, emekli orgeneral Turgut Sunalp'ın başkanlığında, Milliyetçi Demokrasi Partisi'ni kurunca, burada yer alıyor ve mutlak başarısızlık üzerine, daha sonra Özal'ın anap'ına geçti. Bundan sonrası ile ilgilenmiyoruz. Bu aile ve Profesör Bozer, hep sağdadırlar ve bir bölüğü faşizandırlar.

***

Şu notu yazabilirim, eylülist darbe, önce, kendisine ait, faşizan ve tarikatçıları toplayan bir parti kurmak istedi ve yapamadılar. Bunun üzerine, kripto yobazlar ve faşistler, kendisi de nakşibendi tarikatı mensubu, Turgut Özal'ın partisinde toplandılar. Bu nedenle, Ali Bozer'in Özal'ın anap'ında, "anavatan" partisi'ne kayması doğaldır.

***

Kız kardeşi Sevim'in evlilik törenini, yahudi mahallesinde ve yahudi arkadaşları ile birlikte yapmasını da tesadüfi sayamayız. *Onomastique* ve diğer endikatörlere göre, Ali Bozer'i, sabetayist değil kripto-yahudi telakki etmemiz yerindedir. Bunun için bir endikatöre daha muhtacız ve bulabiliyoruz.

Marie-Christine Varol'un *Manuel de Judeo-Espagnol* kitabı önemlidir, İspanya'dan gelen yahudilerin Türkiye'deki dilleri, daha çok Balat'ta konuşuluyordu, diyebiliriz. "Judezmo" ya da "Ladino" da denmektedir ve Profesör Varol, kitabının sonuna bir de sözlük eklemiş durumdadır. "*La Boz*" ve karşılığı ses, nida, "*la voix, se dit en Turque,* ses," böylece, judezmo ilinde "boz" sözcüğünün olduğunu ve "ses" anlamında kullanıldığını da öğreniyoruz.[113] İstanbul'da, İstanbul yahudileri tarafından çıkarılan *La Boz de Orient*, Doğu'nun Sesi, dergisinin varlığından da haberdarız. Profesör Varol, bir nüshasının kupürünü yayınlamış, görüyoruz.

113 Marie-Christine Varol, *Manuel de Judéo Espagnol - Langue et Culture*, Paris, 1998, p.303.

Levent Şahverdi Arşivi

Extrait de *La Boz de Oriente* (mensuel), anyo 5, 1936, Istanbul.

Marie-Christine Varol, *Manuel de Judéo-Espagnol*,
L'Asiathèque, Paris, 2007.

Levent Şahverdi Arşivi

Peki, "a" ile "e" birbirinin yerine kullanılabilmektedir, "bayer" ile "bayar" arasında bir ayrım yapmıyorum. "Bozer" ile "Bozar" ya da "Özal" ile "Özel" de aynı olabiliyorlar ve dolayısıyla "Eli Bozar" olarak anlamamız için bir engel yoktur. Böylece, buradaki soyadının, "Dağın Sesi" karşılığı olduğunu bulabiliyoruz. Peki "dağ" nerenin dağıdır, çok açıkladım ve tekrarlamak istemiyorum.

Turgut Özal ile Ali Bozar'ı kutluyorum. Ve Tayyip Erdoğan, Özal'ı ve anap'ı, kendisinin ve akepe'nin önceleyenlerinden saymakla pek haklıdır. Biz de, "hak" peşindeyiz ve buluyoruz.

***

Profesörü ve rektörü çoktur, diyorlar ve övünüyorlar. Ben de aynen öyle söylüyorum. Maharet bunlarda değil, ibraniyet'tedir ve ekliyorum. Bilirler ve el eledirler.

***

Sevim-Turgut Göle'nin oğlu Celal'i yanına asistan almış, ve Celal Göle,[114] Kemal Derviş Türkiye'ye geldiğinde kucaklaşmışlardı, "arkadaş" olduklarını ileri sürdü ki, akrabadırlar; Celal, Derviş Ailesi'nden bir hanım ile evlidir. Bu durumda, Celal'in İbrani asıllı oluşundan kuşku duymuyoruz.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne transferden sonra galiba en uzun süreli dekan olmuştur. Ali Bozer'in oğlu Ahmet Bozer, Muhtar Kent'in yanına, Coca Cola, merkezine geçmiştir. Muhtar Kent'in de İbrani asıllı olduğunu kayıt ediyoruz. Burada duruyorum, hem evlilik işaretleri ve hem de sadece birbirini yükseltmeleri, İbrani kökenli oldukları konusunda hiçbir kuşku yoktur.

***

Politik meslek olarak faşizme yakındırlar.

***

Gür& Genç & Aslan

Tekin Gürsel üzerinde durmak istemiyorum, çünkü durmak beni utandırıyor. Ardahan doğumlu olduğunu kabul ediyorum, hakkında söyledikleri içinde belki de tek kabulümdür ve Ardahan, "*Karsskaya Oblast*" içinde, kırk yıldan daha uzun bir süre Rus haki-

114 Kızları Nilüfer Göle'dir ve ibraniyeti saklamıyor. Koyu akepe destekçisidir, ne yazdığını pek anlayamıyorum, ancak, kemalist cumhuriyete karşı olduğunu okuyabiliyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

miyetinde kalmıştı, not ediyorum. Adı, Tevrat'ta var, *onomastique* disiplinde -sel'i atarız, ekler bizi ilgilendirmiyor ve soyadı İbrani asıllılar arasında pek çok tutulmaktadır. Tekin Alp'ten başlayarak, bu sözcüğe, bağlıdırlar.

Hiçbir sözüne ve verdiği bilgiye güvenmediğim için burada bitiriyorum. Ardahan Lisesi'ni bitirmiş, sonra öğretmen olduğunu ileri sürüyordu, doğru çıkmamıştır. Şimdi, liseden sonra, 1981, Erzurum Edebiyat Fakültesi'ni kazandığını ancak terörist eylemler nedeniyle gidemediğini ileri sürüyor. Halbuki o yıllar, eylülist darbe dönemidir ve değil eylem, üniversitelerde nefes dahi alınmıyordu. Çok iyi biliyorum, çünkü, üniversitede öğretim üyesiydim ve Sıkı Yönetim Yasası'nı kullanarak, madde 147, üniversiteden uzaklaştırılan öğretim üyelerinden oldum. Ve Gür Tekin'in lise mezunu olduğundan dahi kuşku duyuyorum. Lise diploması var mı, bilmiyorum ve ilgilenmiyorum.

İbrani asıllı olma ihtimali çok yüksektir. Bu kadar az tahsil ve bilgiyle, ancak, İbrani asıllılar, geldiği yere gelebilmektedir. Gole-Bozer örnektir.

Şöyle de söyleyebiliyorum, İsrael, Türkiye'de, İsrael'den daha güçlüdür ve en güçlü olduğu iki yerden birisi, *Hürriyet* gazetesi'dir, tekrarlamış oluyorum. Bu, tahsilsiz ve pek bilgisiz çocuğu, adı Tevrat'ta "genç aslan" olarak yazılıdır, tutarlar.

Fethullah Gülen'in CHP içindeki pek çok adamından birisidir. Aydın Ayayadın ile birlikte irtibat elemanıdırlar. Bunlar da çokturlar.

***

Yaşar Kaya

Bu ad, "Yaşar," İbrani'de ve bu telaffuz ile var, "upright" ya da "dosdoğru" olarak anlıyoruz. "Kaya" ad veya soyadını, bizde, İbrani asıllılar pek çok taşıyorlar. Kürtlerde İbraniler çokturlar. İsrael'de Kürt yahudiler ise çok yükseliyorlar. Yalnız evlerinde Kürtçe konuşuyor ve Kürt düğünüyle evleniyorlar.

Yaşar Kaya, Kars'ın Digor ilçesinde doğmuştur. Ermenistan'a komşu bir ilçedir ve küçüktür. Kaya, zigzaglarla dolu bir hayatı geride bırakmış görünüyor ve şu anda, akepe destekçiliği yapmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ SURE

SABETAYİST AYDINLANMALAR

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

birinci bölüm

ONOMASTIQUE VE SABETAYİZM ARAŞTIRMALARIM: KISA RAPOR VE KÜÇÜK POLEMİKLER

RUHİ SU: YÜZÜNDE HEP SAZININ TELLERİNİ GÖRDÜM, TİTREŞİYORDU

Benim için Ruhi Su, iki'nin kimyasal bileşimidir. Bir, büyük bir mesleki ciddiyet, yaptığı işin bir büyük disiplinidir. İşine Ruhi Su kadar titiz pek az insanımızın olduğunu düşünüyorum. Sanki Ruhi Su için, sazı, sesi ve söyleyişi, Ruhi Su'dan öncedir. Sanki sazı ve sözü için yaşıyor.

Yalnızca disiplini, yalnızca tutarlılığı, yalnızca aklın yeterliliğini hiçbir zaman düşünmedim. Benim için Ruhi Su, ikinin kimyasal bileşimidir. İki, Ruhi Su, kişilik kazanmış heyecandır. Yüzünde hep derininden gelen titreşimleri gördüm.

Konserleri hep bir disiplin oldu; uymayanları bir bakışla, yetmezse kibar sözcüklerle uyardı.

1961-1971 Türkiye'nin görkemli uyanış döneminde Ruhi Su, bir uvertür sayıldı.

Ruhi Su'suz bir hüzün, Ruhi Su'suz bir sevinç, Ruhi Su'suz bir toplantı, Ruhi Su'suz bir yürüyüş, gerçeğin dışına çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Ruhi Su, dururken, sürenlerin ve sürdürenlerin arasına gitti.

Y. Küçük, Paris'te Sürgün'den, *Hepileri*, Ekim 1997, Sayı 7.

***

MOŞE/MUSA-SUDAN

1908 yılında Freud, Theodor Reik'e şu fıkrayı anlatmıştı, Freud'un icadı da olabilir. Freud, *onomastique* verileri kullanarak, Moşe'nin İbrani değil, Mısırlı olduğunu göstermişti. Kaynaklara dayanıyordu, "Moiz" diyorlar ve biz "Musa" diyoruz; Mısri anlamı "Suda" ya da Sudan'dır. *Moses and Monotheism, Musa ve Tektanrıcılık*, Freud'un kitaplarından birisidir; İbraniler, İbrani Freud'a pek kızdılar. Y. Haim Yerushalmi'nin kitabı, verilen cevaplar arasında yer alıyor ve eninde-sonunda, Musa'nın İbrani olmadığını kabul ettiler. Güzel ve şu da var, Freud'un vurguları sonucu, Yahudilerin monoteizm'i Mısır'dan aldığını da artık, biliyoruz.

***

Judaizm'de isimler biseksüeldir ve bizde İbrani asıllılar, Musa yerine, "Suda" ya da "Suden" de taşıyorlar. Tabii "Su" da mümkündür.

Anasını ve babasını Van'da katlettiğimiz Ruhi'ye "Su" soyadını, herhalde, nüfus memuru, o anda "devlet" vermiştir. Tahrif etmişler ve bir de şaka yapıyorlar.

***

"*The boy Itzig is asked in grammar school: 'Who was Moses?' and answers "Moses was the son of an Egyptian princess. 'That'is not true,' says the teacher. 'Moses was the son of a Hebrew mother. The Egyptian princess found the baby in a casket' But Itzig answers: 'Says she!'*" Yahudi öğrenci, Musa'nın, bir Mısırlı prensesin oğlu olduğunu söylüyor ve öğret-

Levent Şahverdi Arşivi

men ise Yahudi bir anneden doğduğunda, Mısırlı prensesin onu bulan kişi olduğunda ısrar etmektedir. İtzig, bulan prenses için, "tabii öyle diyecektir" diyor; görüyoruz, öğrenci alaycı ve inatçıdır ve "ne diyebilir ki" kendinden emin bir hali var.

Eğer, Freud'un senaryosuna inanacak olursak, "Moşe" adı, "suda" veya "sudan" anlamına gelmektedir; Hollywood filmlerinde prensesin, çocuğu nehirden ve yüzen küçük bir tahta saldan aldığını görebiliyoruz. Alan, "anne," çocuğa "suda" ve "sudan" adını vermektedir; bir rastlantı, bu adları Türkiye'de de buluyoruz. Ben genellikle bu adları "Musa" okuma eğiliminde oluyorum; İbrani'lerde adlar biseksüeldirler.

Şunu ekleyebiliyorum, bebek Suda'yı nehirden alan prenses, Firavun'un kızıdır ve sonra karısı oluyor. Mısırlılarda "ensest" kavramı veya suçu yoktur; Caligula da sevgilisi kızkardeşini alıp Mısır'a gitmek istemişti, evlenecekti ve sonra fikir değiştirdi, bu nedenle öldürdüğünü düşünenler var.

Prenses'in adı "Atiye" veya Asiye olmakla, İbraniyet'te ve bizde de bu adı taşıyorlar; Arabi'de "ata" var ki çok yakındır ve Allah'ın "hediyesi" anlamına gelmektedir. Plan dışı dünyaya gelen ve istenmeyen bebeklere "hediye" diyoruz.

Sigmund Freud, *Moses and Monotheism*, N.Y., 1955, p.4.
Y. H. Yerushalmi, *Freud's Moses*, Yale U.P., p.1.

***

VE ŞÖYLE BAŞLIYORUM

Şöyle başlayabilir miyim, bir ülkede, eğer mezar taşları, sistematik olarak okunmuyorsa ve bir disiplin düzeyinde *onomastique* yoksa, çalışmaları yapılmıyorsa, o ülkede ve bu arada bizim ülkemizde, tarih bilimi ve çalışması yok, en azından topal, demektir. Yoktular, ve "*onomastique*" sözcüğünü, pek çok "tarihçi" eğer görüp ve kızıp bana küfretmedilerse, benim çalışmalarım nedeniyle duymuşlardır. Büyük üzüntü ile kaydediyorum. Yalnız aynı zamanda büyük sevinç duyduğumu saklamıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Yanlış anlaşılmak istemem, isim-bilim kuramı üzerinde olmasa da, bu alanda pek çok değerli çalışmalara sahibiz. Bir, Profesör Faruk Sümer'in, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları* için, iki cilt ve 1999, sadece "harika" diyebiliyorum. Büyük emek ve büyük sabır doludur; o kadar değerli ki, hangi hapishaneye gitsem, hemen getirtiyorum, küçük koğuşun pek küçük masasında mutlaka var. Kıvanç vericidir.

Profesör Sümer'in bu çalışması daha önce de parça parça yayınlanmıştı ve iki, Erk Yurtsever'in, *Türkçe Adlar Derlemesi*, 1997, sınırlı ama, bizim için bir kapıdır. Üç, Baruh B. Pinto'nun, 2004, *The Sephardic Onomasticon*, aklımıza dahi getirmediğimiz bir boşluğu doldurmaktadır. Tabii "pek çok değerli" derken, sayılarını değil, içindeki bilgileri kastediyorum.

***

Baruh Pinto, daha ilk sayfalarda torunu Eytan'ın doğumunu da haber veriyor ki, buradan bizim "Ayten" adının İbrani bağlantısını veya benzerini, aynı kökten gelenini buluyoruz; İngilizcede bu bağlantı ya da benzerliğe "*cognate*" diyoruz. Çok güzel, ancak Adon Baruh, Arabi "Attiye" ile "Atias" arasında da bağ kurmaktadır ve ben "t" veya "th" ile "s" karakterlerinin de yakınlığına işaret edebiliyorum. Böylece Musa'nın Mısırlı prenses annesi Asiye'yi yakalamış oluyoruz.

Güzel, güzel, "aydın" sözcüğüne gelince Mar Pinto, Tevrat'ta olan "Ay" adından hareketle İbrani bir isim olduğu konusunda bizi uyarıyor. Kimselere kızmamayı salık veriyorum. Adon Baruh'u anlayabiliyorum. Bizde, "İbrada" kasabası var; bir, beni ilgilendiren "br" karakterleridir, İbrani'de de sadece "br" görüyorum ve iki, Hasan Cemal'in ayrıldığı eşinin, bizim Necla'nın babası Muzaffer Hocamız ve Nazlı Ilıcak'ın ebeveyninden birisi İbradalı'dırlar. Üç, İbrada'da İbrani asıllılar çokturlar. Dört, pek çoğumuz İbrada'yı bilmeyebilir, çünkü adını değiştirdik; artık "Aydın-Kent" diyoruz. Çok hoş, İbrada'yı bırakırken Mar Pinto'nun işaretine uygun bir şekilde "Aydın" sözcüğüne geçiyoruz, bilgiliyiz. Ve yaptığımıza ve kısmen yaptığıma, "*onomastik*" ya da isim-bilime giriş gözüyle bakılmasını önerebiliyorum.

AMATÖR BİLİM: ANILAR

Yalnız "amatör" diyebileceğimiz çalışmaları ihmal etmemeliyiz. Ilgaz Zorlu ilk çıkışında, 1998'de, *Evet, Ben Selanikliyim*, demişti; ki-

Levent Şahverdi Arşivi

tabının alt başlığı, "Türkiye Sabetaycılığı" çok çok önemlidir. Şunu söylemek mümkün mü, bu "bilim" sanki kahvelerde ve internette doğdu; çok verimli açıklamalar yağdı, hepsini toplamaya çalıştım. Tayfun Er, yıllardır İzmir'deki tekil çabalarını, önce internet üzerinden, "Gökyüzü" imzasıyla açıkladılar ve sonra, 2007'de, *Erguvaniler* kitabını çıkardılar. Çok yararlandım ve burada sadece Enes diyorum, Tekin de var; New York Yahudi mezarlığından mezar taşları okudular. Kendimi hiç bu kadar kolaycı hatırlamıyorum; her taraftan, kaynak, bilgi ve araştırma akıyordu. Sanki Adam Smith ve David Ricardo dönemlerindeydik; *pamphlet*'ler yazılıyordu ve yağmaktadır.

Güzel, isimbilim tarihin sütunlarındandır ve mezar taşlarını okumadan ise hem isimbilimi ve hem de tarihi geliştiremeyiz. Ne demek, Fatih'in annesinin baba adının Abdullah olduğunu mezar taşından öğreniyoruz. Ben, Ruhi Su araştırmamda, baba adını "Abdullah" olarak postüle etmiştim ve buradan hareket ettim. Önemlidir, bu yeni bilim dalında, mezar taşlarını okuyup önümüze koyan Ahmet Almaz oldu. Arkadaşım Ahmet'in *Tarihin Esrarengiz Bir Sahifesi*, Üsküdar'daki "Bülbül Deresi" mezar taşlarını çalışma masamıza getiriyordu, çok değerlidir.

Sabetayistler, Sabetay Sevi'nin Bülbül sesine geleceğine inanıyorlardı ve ilginç, Hasan Tahsin'in İzmir'de öldürüldüğüne inandırılıyorduk, ancak, mezarı Bülbülderesi'ndedir. Tabii olabilir, getirmişler diyebiliriz; yalnız, ben hem ilk kurşun masallarına inanmıyordum ve hem de bu işi Hasan Tahsin'in yapmış olmasına ihtimal vermiyordum. Ve burada mezar taşlarının bizi çok düşündürdüklerini not ediyorum.

***

Mahmut Çetin'in 1997 tarihli, "Boğaz'daki Aşiret" adlı çalışmasının kapağında Mehmet Ali Aybar ile Nazım Hikmet'in, kol kola bir fotoğrafları var; çalışma, sosyalist elit içinde sabetayizmi araştırmaktadır. Daha sonra, 2006'da yayınlanan *X İlişkiler*, sinema ve dizi ile "sosyete" denilen kesimde aynı konuya el atıyordu. Şunu söyleyebilecek durumdayız; benden önce, bu konu biliniyor ve işleniyordu. Benimki sistematize etmeye ve bilimsel doku vermeye çalışmaktır. Söz uygunsa, ben bu sektörü ciddileştirmek ve bir alan olarak kabul ettirmek için çıkmış görünüyordum.

***

Ve Melih Gürsoy'un *İzmir Mozaiğinde Belirgin Taşlar*, 1999, çok

Levent Şahverdi Arşivi

zengindir, faruk gözler, anılardaki zenginliği daha çok görüyorlar. İş çevrelerinde, elitler arasında ve her yerde sabetayistleri buluyoruz ve yazarının ismini de "Meleh Gur" olarak okuyabiliyoruz. Ve Gürsoy'dan şu bilgi, bir araştırıcı için, pek çok değerlidir: "1909 yılında Selanik'te doğan Osman Kibar, İstanbul'da, Fevziye okulunu bitirdikten sonra Robert Kolej'den mezun olmuştu". Demek saklamıyorlar ve bu arada ekleyebiliyorum, "Kibar" soyadı Mezopotamya Yahudileri arasında çok yaygındır, "nazik" anlamı ile bağlantısını görmüyoruz; "Osman" sabetayistlerimizde önemli, "kadoş" bir addır. Ve artık şunu bilebiliyoruz, İzmir'de başkanların pek çoğu İbrani asıllıdırlar ve Osman Kibar, bunlardan birisidir. Geçerken not etmiş oluyorum.

Gündüz Vassaf'ın *Annem Belkıs* kitabı, 2000 yılında çıktı; bendeki, aynı yılda yapılan beşinci baskıdır, kitaba ilgi büyük idi, Selanik'ten gelen bir ailenin hikayesini yazıyor. Fakat, doğrusu ne yazdığından emin olamıyoruz, neden geldiler, mübadil mi oldular, Akhisar'a nasıl yerleştiler, Oğul Gündüz, bunları, pek güzel saklıyor; hiçbir merakımı tatmin edemiyorum. Pek anlatılmasa da burada hikaye edilen, Selanik'te yetişmiş, Jön Türk ve erken cumhuriyet döneminin parlak gazetecisi Zekeriya'dan, Aydın'da Adnan Menderes ile birlikte Serbest Fırka kurmuş ve sonra da Demokrat Parti'den milletvekili olmuş Ethem'e uzanan bir ailedir; Zekeriya Belkıs'ın kardeşi ve Ethem, kocası oluyor. Daha çok Amerika'da yaşadıklarını dahi söyleyebiliyoruz, Belkıs ve Ethem'e Amerika her zaman sıcak kucak açıyor ve en güzel işleri veriyor; Türkiye sanki turistik bir yerdir, Amerika'da yerleri hep hazırdır. Oğul Gündüz, bir yerde, "yüzyıllarca Rumeli'deki dar çevremiz ve aile içi evliliklerle süregelen sülalemiz, Amerika'da bir iki kuşak içinde İskandinavyalısı, zencisi, İrlandalısı, yahudisi, katoliği ile 'dünyalı' oluvermişti" diyorlar. Saydıkları aile "milletleri" arasında, "Türk" yoktur ve "İstiklal Marşı gibi" bir aile de diyebiliyoruz. Türk'süzdürler.

Bu arada not edebilirim, Vassaf Ailesi, kök olarak, Kırmızı Hafız Ahmet Efendi'ye uzanıyor; Ali Rıza, Kırmızı Ahmet'in oğludur. Ali Rıza'nın yaşayan çocukları Makbule ve Mustafa Kemal'i biliyoruz. Anne Belkıs, bir kez söz ediyor, ancak üzerinde hiç durmuyor. Oğul Gündüz ise abartmamaktadır. Ben de devam ediyorum.

Anlatmasınlar, bilim olacaksak, güçlü ve keskin yöntemlere ihtiyacımız var. Bendeki *Jewish* isim sözlükleri, Belkıs'ı, "Belkes" de yazıyorlar, buradaki e'yi hep "ı" okuyoruz, Rusçada ve Slav dillerde "Belko-

Levent Şahverdi Arşivi

vitz" diyoruz. Tabii "Saba Melikesi" Belkıs'ı hep hatırlıyoruz. Belkıs'ın "Sertel" soyadlı büyük kardeşleri, Zekeriya, Yusuf, Zehra olmakla, ilk ikisi yahudi peygamber adıdır ve "Zehra," İbrani "Zohar" şekliyle, Kabala'nın kutsal kitabına isim olmuştur. Araplar "Zehra" ve biz "Zöhre" diyoruz ve sabetayistler, itikatlarını Zohar'dan çıkarıyorlar.

***

Aile'nin "aile içi evlilik" yaptıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Çok önemli bir sabetayizm işaretidir. Diğer taraftan Sabiha-Zekeriya'nın iki kızı da, Türk-müslüman-dışı evlilik yapmışlar. Yıldız Sertel, önce bir yahudi ve sonra bir Kürt ile evliydi; bunu, Sabetay Sevi'in judaizm'e eklediği kurallara bağlıyoruz; Türk ile, ki "Türk-müslüman" olarak tarif etmek zorundayız, cinsel ilişkiye girmeleri yasaktır. Tabii Yahudi ile ve Kürt ile serbesttir. Kürtler o zamanlar bir açıdan, Türkiye'de Amerika'nın zencileri oldular ve belki hâlâ devam ediyorlar. İki tablo doğrulamaktadır.

Tablolara göre Oğul Gündüz'ün oğlu olabilir, adı "Doğan Morgan" geçmektedir ve bendeki sözlükler, "Morgan" adının biseksüel olduğunu kayıtla yahudilerin taşıdıkları isimler arasına koyuyorlar. Öyleyse *onomastique* test mükemmel bir "fit" vermektedir. Devam ediyoruz.

***

Diziciler daha çok para kazanıyorlar, yerli sektördeki kıtlıkları, ithal hırıstiyan erkek bularak karşılıyorlar; yakışıklı turistler de olabilir, Taksim'den Su Deposu'na inerken, Soho'yu ya da Pigalle'i hatırlıyoruz, her türlüsü var, ama sorun da çıkarıyorlar. Beren-Kenan, birisinin soyadı "Saat," bizde ancak "saatçı" veya "saatçıyan" olabiliyor, diğerinin "Mizrahi", bu meseleyi hem Sabetay Sevi'nin emirlerine uygun bir şekilde ve hem de müthiş bir reklamla çözdüler ki kutluyorum. Diğer yandan, Belkıs-Ethem'in tek çocukları Gündüz de, Sabetay Sevi'nin Türk-müslüman ile yatağa girmeme kuralına uymuşlar, eşi ve çocuğun adı isabetlidirler.

***

Ailenin bürokrat yakını Baha Sait, Belkıs'a, "bak bana Moğol kızı" diyormuş, Gündüz haber veriyor ve kuzinlerinden birisi, Balıkesir'de "Kırımlı" Ailesi'ne gelin olmuş; aile içi evlilik dediklerinden mi, bırakıyorum. Devam ediyorum, Amerika'da bir zamanlar yahudi diskrimasyonu da vardı, İkinci Savaş'ın başlarına kadar, "zenciler ve yahudilere" kapılar kapanıyordu; "Ethem'in burnu da yahudi burnuna" benzediği için, otellere alınmıyordu, kayıtlıdır. Güzel, Belkıs

Levent Şahverdi Arşivi

belki sabetayist değildi, o halde Karaim, ya da "Kırım yahudisi" diyebiliriz. Ruslar ve biz Türkler, "karay" tabir ediyoruz ve Ethem'in halini tartışmıyoruz. Seçilmiş birisi olduğunu çıkarabiliyoruz.

***

Tablolar, daha çok sabetayizm yönünde ve Sertel'lerin iki kızının pek mutaassıp sabetayist yaşamlarını, tek başına Sabiha'ya bağlayamayız. Tabii bu tespitimde hiçbir olumsuz ton yoktur ve eğer herhangi bir ton varsa, olumludur. Ben Halide ve Behice ile birlikte Sabiha'yı hep üç "Büyük Türk Kızı" saydım ve devam ediyorum, cumhuriyetin kuruluşunda çok önemlidirler. Yalnız, sabetayistler, bazı sektörleri ellerinde tuttular ve hem sosyal mobilizasyonu kestiler ve hem de, bazıları, İsrael'e bağlandılar. Bunlara karşı pek olumsuz yaklaştığım doğrudur.

***

Anılar birbirini izlediler, Cahit Uçuk'un, kızkardeşinin adı "Kaya" idi ve Cahit de kızdır, İbrani asıllılarda isimler çok zaman cinsiyet tanımıyorlar; "sıla" ya da "selah" aynı sözcüktür, selah'ı "sıla" okuyoruz; "kaya" Türkçe karşılığıdır. *Bir İmparatorluk Çökerken* kitabı, ilk baskısını 1995 yılında yapmıştı, ancak parlaması daha sonradır. 2004 yılında on üçüncü baskıyı bulduğunu görüyoruz. Cahit'in, ocak 2003'te yayınlanan *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar* kitabı da bir ayda dört baskıya ulaşmıştı, dördü aşıp aşmadığını bilmiyorum. Bu yıllarda, 2003 ve 2004, sabetayist ilginin çok yükseldiğini tespit edebiliyoruz. Cahit, Selanik'ten mübadil olarak geldiklerinde, Selanik özleminden aile büyüklerinin gözyaşlarının sel olduğunu yazmadan edemiyordu; ancak yazdıklarının asıl ilginç yanı, üzerine oturdukları zenginliklerdir. Gönderilen Yunaniler'in çiftlikleri ve konakları mübadillere akıyor. "İyi" yerlere gönderilenler, Kayseri, Antalya, Trabzon, sanki petrol yatağı buldular ve hepsi büyük zengin oldular.

***

Cahit, İbrani asıllıdır ve Ziya Gökalp ve Turhan Feyzioğlu ile akraba ailelerden geliyorlar. Anılarında, Antalya'da kavuştukları zenginlikleri anlatıyor ve tuhaf, Antalya'da bir zamanlar, önde gelen ailelerin bazen bir süre için kapılarını kapattıkları, küçük ve güzel kızlarının dışarıya çıkmalarına izin vermedikleri de yazılıdır. Dedikodu mu, olabilir ve ben not ediyorum.

***

Şöyle bir teoremi yazabiliyorum. En çok nerede idiler; terke zor-

Levent Şahverdi Arşivi

lanan Yunaniler'in en yoğun yaşadıkları yerlerdedirler. 1920 yılını baz alacak olursak, Trabzon'da "dünya ölçüsünde" zengin Yunani yaşıyordu. Antalya, zengin Yunaniler'in yurdu idi ve Kayseri'de pek zengindiler. Buralar, Trabzon, Antalya, Kayseri zenginlikleri, Selanik'ten gelen İbrani asıllılara dağıtıldılar.

Sabancı ve Has aileleri Kayserili'dirler. Adana'ya buradan indiler. İbrani kökenli olmaları büyük ihtimaldir; çoklukla öyle yazılmaktadır ben de bu tespite meylediyorum. Saban, İbrani "nir" karşılığıdır.

***

Reşat D. Tesal'in, *Selanik'ten İstanbul'a* kitabı, 1998, göçertilen Yunaniler'in zenginliklerinin dağıtımındaki adaletsizlik öykülerini ve yakınmaları da yazıyor. İstanbul'a yerleşiyorlar, "bizim gibi, ailenin diğer birimleri de mübadil sıfatı ile mal-mülk, oturacak müstakil ev edinmişler, rahata kavuşmuşlardı" diyordu ve "bu konuda babam hepsine ayrı ayrı yardımcı olmuştu," bunu da ekliyordu. İktisatçı terminolojisi ile bir "servet transferi" vardı; göçertilen ve Yunanistan'da yoksulluğa mahkum edilen zenginlerin servetleri, Selanik'ten gelen İbrani asıllılara veriliyordu, lüks yaşama kavuştular.

Reşat Bey, önce İstanbul Lisesi'nde ve sonra Fevziye Mektebi'nde, şimdiki Işık Lisesi'nde, okuyordu, iyi yetiştiren okullardır. İki kız kardeşi vardı, Sevim ile Merih, bunların da iyi yetişmelerini hiç ihmal etmemiştir. Önce Alman Frau Zikof'u buldular, sonra daha iyisini aradılar ve sonunda yine Alman Madam Daumier'yi edindiler, artık evlerinde daimi kalan bir Alman mürebbiyeye sahiptirler. İki kızı yetiştirdiler.

Babaları Dürrü Efendi ikinci evliliği yapmıştı, yeni annelerine "Hanımabla" dediler. Babaları için ise şu bilgiyi veriyorlar: "Rahmetli babam, işini uyduranların hemen İstanbul'dan, çok avantajlı olarak sağladığı mübadil haklarını, kış fırtınalarında batma tehlikeleriyle geçen sayısız vapur yolculukları sonunda, nihayet, Karadeniz bölgesinde temin edebilmişti. Bu sayede, Zonguldak, Karadeniz Ereğlisi ve Kozlu'da, mübadil Rumlardan kalma ve oldukça değerli ev, arsa ve mağaza, hatta otel türünden yerler almıştı." Amerikan kovboy filmlerindeki, "Batı'ya Doğru," altın madenlerine ve petrol kuyularına koşuşları hatırlıyoruz. Bizimkinde silah yoktur, önce vardı, zenginlikler el değiştirmektedir ve Marx bu yola *pre-capitalist* diyor ve biz hep kapitalist sayıyoruz, ihmal etmiyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Baba Dürrü, vasiyetinde, bu otelleri Reşat ile kardeşine bırakıyor; oğullarını daha çok sevdiğini çıkarabiliyoruz. Bir hastalık sonunda ölüyorlar ve hastalığın anlatımında bir küçük ayrıntıya rastlıyoruz. Hastanede röntgeni çekiliyor ve "o sırada enişte Sulhi Dönmezer'le beraber ordaydık" diyor, altın değerinde bir bilgi. Gerçi *Türkiye'de Kim Kimdir* ansiklopedisinde de buluyoruz, ama yine de önemlidir; sanki saklı, Dönmezer'in adı sadece burada geçmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun "faşistler ile mücadele" için konmuş, ancak sadece komünizme uygulanmış, ünlü 141-142. maddelerinin, daha ünlü bilirkişisi Profesör Sulhi Dönmezer'in, Mürebbiye Madam Daimier tarafından yetiştirilmiş Merih Tesal ile evlenmiş olduklarını, artık biliyoruz. Dönmezer, bu bilirkişilik döneminde, yine İbrani asıllı Profesör Sahir Erman ile beraberdi, korkunçtular; dosya, Dönmezer-Erman ikilisine verilir verilmez, aydınlar hapishane bavullarını hazırlıyordu. İstisnası, nerede ise, yoktur. Belki de Merih Hanım'a kalan Yunani mülklere, bu solcu aydınların el koymalarından korkuyordu; solcuları hep servet hırsızı gördüklerini düşünebiliyorum. Profesör Dönmezer'in önüne gelen solcuları hep hapse gönderdiğini biliyoruz.

***

Başta veya sonda bu "er" ekini seviyoruz, "ilker" veya "soner", "yurdaer" ya da "atamer" çokturlar, başında "erman" ve sonunda "dönmezer," her yerde varlar. Sulhi adı da, Türkçe "barış" ama, esas "şalom" karşılığıdır; er'e gelince bu er'i nerede kesmek gerektiği, beni, pek çok meşgul etmişti, zordur. Dönme/zer, yapabiliriz, "zer" altın anlamında olup, altın "dönme" olarak anlayabiliriz. Fakat dönmez/er de mümkündür, pek sağlam, artık "dönmez" böyle de düşünebiliriz. İsimbilim işinde zor bir problem ve öylece bırakıyorum. Bir gün çözerim.

***

Soner Yalçın, bir ölçüde kaynak ve ilgi bolluğunun üzerine geldi, "Evliyazadeler" hakkında bir monografiye başlamışken, sabetayizm'e döndü; *Efendi*'nin ilk baskısı 2004 tarihlidir. Burada bilgileri kataloglad ve bir tür "rehber" haline getirdi; Aydın Doğan'a ait Doğan Kitap basıyordu ki, bu beni ziyadesiyle memnun etmiştir, açmakta olduğumuz "bilim yolu," tarik-i ilm, bir çeşit meşruiyet kazanıyordu, öyle düşündüm. Pek hoş, büyük sermaye, bu bilimi benimsemişti ve pek seviniyordum.

Levent Şahverdi Arşivi

Bilim: Merak ve Şaşmak

Yakın zamanda dinler üzerine çalışmalarım sırasında, Kızıl Deniz'de "Ayla" limanı ile karşılaştım ve sevinmek mi üzülmek mi gerek, bilemiyorum. Bulmak, tabii sevinçtir, benim için bir keşiftir, ama bu adı çok severdim, çocukluğumuzda güzel bir sinema oyuncumuz vardı, "Ayla Karaca," şimdi düşünüyorum, yoksa "karay" İbranisi mi; susuyorum. Hem bir ismi ve hem de güzel bir yıldızı kaybetmeye pek dayanamıyorum.

***

Eksik kalmasını istemiyorum, kısmen isimbilim çalışıyorum. Yapmak istiyorum; ancak bizim ülkede İbrani bilmeden isimlerimizin köküne inmek çok zor görünüyor. "Adon Baruh," doğrudur, "Baruh Beyefendi" ve "Mar Pinto" da isabetlidir, "Bay Pinto" olarak kullanıyoruz. Demek diller ve isimler son derece kurallılar; "Hazreti Peygamber" ve ancak "Paşa Hazretleri" diyebiliriz, ayrıma çok önem veriyoruz. Bu arada not ediyorum, İbranilerde "Yaheve" ki "Allah" anlamındadır ve çok yüksektir. Bu nedenle bu adın ulu orta telaffuz edilmesini doğru bulmuyorlar; kullanmazlar, yerine "Adonay" diyorlar, "Efendi" karşılığıdır.

***

Bilim mi, meraktır ve en çok, çok tekrarlıyorum, Einstein'ın şaşkın yüzünü seviyorum, hakiki bilim adamıdır. Bende de bazen esiyor, Silivri'de, Özese Divanı'nda, duruşma sırasında kitap okuduğumuz ve çalıştığımız oluyordu, böyle bir gündü, hem okuyor ve hem de şaşırıyordum. Müthiş, diyordum, bana çok ilginç geliyordu, galiba yüksek sesle de ifade ediyordum; cürüm arkadaşlarım, sordular, "kimin kitabını okuyorsun" tabii, saklamadım, okuduğum, benim eski kitaplarımdan birisi idi. Bana çok ilginç geldi ve çıktıktan sonra bunu çok yaptım, eski kitaplarımı okudum ve hayli yararlandığımı söyleyebiliyorum.

Yazarken, düzeltme için dahi, okumak zor geliyordu. Demek kitaplarda da şarap mayası var.

***

Özese Divanı'nda mahkemede kıdemli savcımızın Mehmet Ali Pekgüzel olduğunu unutmuştum ve öyle geldi, "Mehmet Ali" adını, Türk-müslümanlar'ın taşımadıklarını söyledim, duruşmadayız ve ben kürsüdeyim. Çok kızmış olabilir, normaldir ve özetle, "kayna-

Levent Şahverdi Arşivi

ğın" dedi, bağırdı, "kaynağın var mı" soru zordur ve ben hemen cevap verdim, "var" ve kaynak "benim", Yalçın Küçük'tür. Gülüşmeleri ve Pekgüzel'in kabul etmek zorunda kalışını hatırlıyorum.

Bilim, hem kaynak kullanmak ve hem de yaratmaktır.

***

Yeni bir disiplin doğuyor, doğuranlara güvenmek durumundayız. Peki, bir "Türk-müslüman" kimdir ya da nedir; buna bakıyoruz, ya alevi ya da sünni'dirler; ve bunlardan birisi, "Mehmet" ya da "Muhammed" ve diğeri "Ali" adını taşımamaktadır, "mehmet ali" istisnadır. Buna kimse itiraz edemiyor; Mısır'da çok azdır, "Murat" misli sanki "dönme" sayıyorlar.

Bu kadar mı, "Mehmet Ali" mi, ikincisini "Eli" olarak da söyleyebiliriz. "Mehmet", Sabetay Sevi'nin müslümanlığa geçtiğinde aldığı ilk isimdir ve "El", İbrani'de "Allah" ve -i eki de "benim" demektir ve böylece, Sabetay Sevi, "benim Allah'ım" demenin, bir başka yolunu bulmuş oluyoruz. Demek inanç başka ve inatçıdır. Sabetayizmde "Sevi," nebi, peygamber değil, Allah'tır.

Güzel, çok sağlam bir disipline doğru yol alıyoruz. Biz, soyadını "Erbil" almıyoruz ve "Erbilli" yapıyoruz. Yavuz Bingöl veya Şerif Mardin ve tabii Mehmet Ali Erbil de, soyadları, kurmak üzere çalıştığımız bu yeni bilimde, uyumsuzluk göstermektedirler. Bu kadar da değil, bu bilimsel uğraş, beni bir ölçüde "dedikoducu" da yapıyor; uyumsuzların aşk ve yatak ilişkilerini de araştırıyorum. Tabii orada da uyumsuzluk buluyorum; iki uyumsuzluktan bir uyumluluk çıkarıyorum. Demek, bu bilimin temellerini sağlam atmak istiyorum.

***

Benim çalışkan çalışma arkadaşlarım New York yahudi mezarlıklarında "Birand" soyadını da buldular ve fotoğraflarını çekerek bana verdiler. Öyleyse, bu bilim yolunda mezarlıkları gezmek de var; mezarlıklar önemlidirler. Sabetayistlerimiz için Karacaahmet'te, Bülbülderesi ve Kuzguncuk'ta Nakkaştepe mezarlıkları seçkin yerlerdir. Ancak doldular ve şimdi Kilyos'ta denize bakan yerde mezarlık gözdedir. Tabii buralara bakıyoruz.

Ben bakamıyorum. Bunun yerine bakanlara bakabiliyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Yumuşak Polemikler

Arkadaşım Doğu Perinçek beni affetsinler, bendeleri, ilk kurşunun İzmir'de atıldığına hiçbir zaman inanmadım. Benim bildiğim, kurşun düşman girince atılır ve ata ata bitmiyorlar. Bir, düşman ilk önce bugünkü Hatay'a girmişti, orada atılmıştır, ama kim attı, bilemeyiz. Ben çok ısrar ettim, bizim oralardan birisini buldular, Dörtyol'dan; şimdi ilk kurşunu Dörtyol'a taşıdık, ama, Doğu beni yine affetsin, ben ilk kurşunu atanın bulunabileceğine pek inanmıyorum. Benim dedem de orada "çete reisi" idi, "küçük zabit", madalyası da var, ancak ilk kurşun kolektiftir. Bir halk, birlik oluyoruz ve atıyoruz.

Üçüncü noktaya geldik, Hasan Tahsin'in İzmir'de, ilk kurşunu atarken, öldürüldüğüne inanıyoruz. Doğu beni yine affetsin, ben buna da pek inanmıyorum ve cenazenin, İstanbul'a nasıl geldiğini pek merak ediyorum, çünkü Bülbülderesi'nde olduğunu biliyoruz, bir sabetayist mezarlığındadır. Hasan Tahsin İbrani asıllıdır; sabetayist de diyebiliyoruz.

Kurtuluş Savaşımız'da çokturlar. Hasan Tahsin'in Kurtuluş Savaşı'na katılmış olması ihtimalini düşük görüyorum. Biz kurtuluşu birlikte yaptık. Katkıları büyüktür. Yalnız, Hasan Tahsin'i pek sonra icat ettik, dayanağından haberim yoktur. Bir zamanımız var, tüm ilk'leri sabetayistlerimiz mülklerine aldılar. Geçerken tarihi millileştirmeyi öneriyorum. Burada duruyorum.

***

Tabii kolay iş değil, dil ve tarih ve coğrafya bilmek şarttır. Doğu Perinçek önce bana çok kızıyordu ve şimdi *onomastique science*'a girdi, soyunu Vikinglere bağlayıverdi; fakat, burada da kuşkum var. Çünkü bir de, ben "Nuri Adıgüzel Ağa'nın torunuyum" diyor ki, ikisi de, iki isim de, bendeki sözlüklerde mevcutturlar. Bendeki sözlüklerde, "Adıgüzel", bir tesadüf, "şemtov" olarak geçiyor, İbrani olup, tam karşılığı adı güzel'dir. Tabii "iyi isim" olarak da çevirip taşıyabiliyorlar, sakıncasını görmüyorum. "Nuri," işte "aynen öyle" vardır ve taşıyorlar.

***

Levent Şahverdi Arşivi

DOĞU PERİNÇEK İÇİN

HEBREW-ENGLISH SHORT DICTIONARY

Türkçe	İbrani	Tr-Literated	Synonym
Doğu	Mizrah Pet- Abraham	Mizrakh	Shark, Şark,
Doğulu Sharki	Mizrahi	Mizrakhi	Chouraqui,
Nuri	Nuri/Nury	Nouri/Noury	Işık/Or
Işık	Or	Or	Ora/Oray
Meryem	Miryam Pet-Mimi	Miriam	Mary,
Ad	Şem	Shem	Şemi
Adıgüzel	Shemtob Shemtov	Good-name	iyi-isim

.....

1- Abraham, Doğu'nun diminutiv şeklidir, "pet-name" de diyoruz. "Mimi" Meryem için pet-addır.

2- Hepsi, çalışma dairemde mevcut sözlüklerde yer alıyor. Sadece "oray" ve "şemi" sözcükleri benim elim-mahsulüdürler. "İyi isim" Türkiye'de taşınmaktadır.

3- Mizrah'ın h'si, burada gırtlak sesidir. Yabancı televizyonlarda Netanyahu'yu dinleyenler aşinadırlar, çok zaman boğulan insan sesi çıkarıyor. Tekrarlıyorum, parisien "r" en yakınıdır.

Arkadaşım İsak Galimidi'ye, Romanyot'tur, adını telaffuz etmesini söylemiştim; sonra, "hayır, gırtlak sesi," ekledim ve İsak, "hayır, öyle söylersem İsraelli olurum ve olmam" dedi. Romanyotlar, bu topraklarda Seferat ve Eşkenaz'lardan önce vardılar.

Bu arada yanlış anlaşılmak istemem, henüz bu dilin başındayım.

Ankara İlahiyat'ta Salih Akdemir Hocam ile telefonda konuşmuştuk, usta olduğunu duymuştum, bana öğretecekti, Ağustos 2014 başlarında aniden kaybettik. Yakınlarına başsağlığı dileklerimi yazıyorum.

4- Mizrah, New York Times makalelerinde, bu haliyle kullanılıyor. "Mizrahi" Doğulu, Doğu Yahudisi, Itrak yahudisi ve doğrudan doğruya "yahudi" anlamlarına sahiptir.

***

Bilmeden olmaz, diller bilmeden ya da "Güneş Dil Teorisi" ile isim bilim ve analiz yapamayız. Şimdi, "İranlı profesöre matematik Nobeli" haberini analiz etmek istiyorum. Hanım Profesör, Meryem Mizrakhani'dir ve hem "Miryam" ve hem de "Meryem" olarak bilirler. Tevrat'a

Levent Şahverdi Arşivi

göre, Meryem, Musa ve Harun'un kız kardeşi oluyorlar ve soyadını da "Doğudan" olarak anlayabiliriz. "Doğulu" da olabilir; aslını görmek durumundayım. Tabii Meryem Hanım Hoca'nın hakkıdır, ama kurulun seve seve ve kıvançla vermiş olduğundan kuşku duymuyorum.

***

Doğu'nun bir zamanlar "enişteleri," kız kardeşi ile evliydi; evlendiği ailenin İbrani kökenli olduğunu da yazıyor ve kitaplarında var. Peki, doğru mu; cevabı şudur, hiçbir sakıncasını görmüyorum. Biz bir imparatorluk vârisiyiz, sefaradlardan önce burada romanyot'lar vardılar. Bizden önce bu topraklarda yaşayan yahudilerdir; "Rumi" demenin bir başka türüdür. Karıştık.

***

Peki ne mi, ben bu yolu açtığımda, Doğu Kardeşim hemen keşfettiler, benim sonunda Mustafa Kemal'e geleceğimi pek çok yazdılar. Hiç cevap vermedim, cevabımı işte şimdi veriyorum; geciktim ve özürlerimi defaatle sunuyorum.

Ayrıca benim bekçilere hiç ihtiyacım olmadı, ben başlı başına bir bekçiyim. İlaveten bu meselenin burada kalmasını da tavsiye ediyorum. Kayıtlar var, çıkarmak istemiyorum.

***

Burada Paşa'nın çocukluğunda Şemsi Efendi'de okudukları görüşünü de pek ciddiye almıyorum. Böyle bir okul mu var, nasıl biliyoruz ve burada duruyoruz. Kendi kendime "bekçi dur" diyorum.

Mustafa Kemal Atatürk: Sabetayizm Üzerine İngilizce Kitaplar

Esin Eden ile Nicholas Stavroulakis'in birlikte yazdıkları, *Salonika: A Family Cookbook*, Atina, 1997, öncü çalışmalardan birisidir ve yemek kitabı olmayı çok aşıyor. Stavroulakis'in şu paragrafı çok değerlidir: "*Though Muslims, the Ma'min were ethnically identifiable as Spanish and Jewish. No attemps were ever made to assume an identity other than that imposed by the teachings and mission of Sabetay. This gave to the sectarians an aura of mystery and presented a firmly closed door to any form of investigation.*" Çok açıklayıcı ve güzel, müslümandırlar, ancak İspanya'dan geldiklerini ve yahudi köklerini biliyorlar ve pek memnunlar. Sabetay'ın öğretisi ve misyonu, bu tarikat mensuplarına yetiyor; Kripto-yahudi değiller; yalnız sabetayizme bağlanmak, sabetayistlere bir hava veriyor, gizli diyemeyiz, ancak kapalılar.

Levent Şahverdi Arşivi

***

DÖNME DUA

Ayı gördüm Allah	O God I see the Moon
Amentu billah	O God I do believe
Aylar mübarek olur	Let the moon be blessed
İnşallah	by God

***

Yeni Ay'da, Esin Eden, kapının önüne çıkıyor ve annesinin öğrettiği bu duayı mutlaka okuyor, henüz çocuktur. Şunu da not ediyor, "muhafazakâr bir aile değildik, dindar olduğumuz söylenemez, ancak annem yaşlandıkça, akşamları sessizce bir kenara oturur, Kur'an veya ağır dini kitaplar okurdu. Yılın ilk aylarında, birinde, süt kuzusu kesilirdi, haşlanır, tomates ve maydonoz ile sofra kurulur ve yerdik. Ailede herkes oruç tutmazdı, ancak hepimiz iftar yapardık". Demek ramazanın bir ritüeli var.

***

Bir söz var, "gündüz müslüman, gece yahudi," ancak, Eden Ailesi'nin gece de "müslüman" olduklarını görüyoruz. Güzel, iki nokta var, Kur'an ve Tevrat, birbirinden çok uzak değiller. İki, Selanik'te, Mevlevi Tekkeleri'nde şeyhlerin çoğu sabetayisttiler. Bu *cookbook*'ta, resmi olan şeyhin, Profesör Emre Gönensay'ın dedesi olduğu rivayet ediliyordu; Profesör Gönensay, Çiller Hükümeti'nde Dışişleri Bakanı dahi oldular.

Gönen, İbrani ve sabetayist geçmişi ile ünlü bir kasabadır. Bu soyadına çok rastlıyoruz; yurt dışında da kullanıyorlar, bilmeyebilirler; biz, köklerini Gönen'e bağlama eğilimindeyiz. Disiplinimiz, budur.

***

Esin Eden, belki de ilk açıklayıcılardan, "*our family had lived in Salonika for many centuries,*" ailesi yüzyıllardır Selanik'te yaşıyorlar, büyük yahudi göçünde gelmişler. "Annem Selanik'i çok severdi"; hepsinde güçlü bir Selanik özlemi tespit edebiliyoruz ve duyuyoruz.

***

Belki de paradokstur ve belki de cumhuriyetin sürprizidir, Osmanlı'da, bir Osmanlı için üç vilayet, Beyrut, İzmir ve Selanik güzeldi; İstanbul hiç güzel görülmüyordu. Doğrusu bugün de İstanbul

Levent Şahverdi Arşivi

bana hâlâ ve hiç güzel gelmiyor ve neden güzel buluyorlar, hiç anlayamıyorum. Cumhuriyet şairlerinin, Yahya Kemal bunlardan birisi olabilir, bir rehavetidir. Öyle sanıyorum, Lozan ile beraber, İstanbul Elenleri hariç tutulsa da, Yunaniler kovulunca sevmişlerdir ve Varlık Vergisi uygulanınca daha çok sevmişlerdir, çünkü Varlık Vergisi de bir servet transferi operasyonudur. Tabii, 6/7 Eylülü de sevmişlerdir, üstelik kovarken, yakma yıkma da var.1963/1964 son sürgünlerde, çok sevmişlerdir; Hıristiyanları tüketmiş oluyoruz ve yahudi ve müslümanlara bırakıyoruz. Sanıyorum, sahiplenme ile gelen ve artan bir sevgi ortaya çıkıyor.

Bende ise tersi var, şehirleri hiç sevemedim; sadece ibadet yerlerini, pazarları ve üniversiteleri sevebiliyorum. İnsanlar bu üç yerde birikiyorlar ve şehirler değil, insanlar beni çekiyorlar.

Lise yıllarımda, Tünel'den İstiklal Caddesi'nde, eski adı *Grand Boulevard*, Taksim'e doğru yürürken, gördüğüm her kavimden kız-erkek gençleri ve konuştukları her çeşit dili seviyordum ve özlüyorum. Ve o İstanbul aklıma geldikçe, şimdi İstanbul'u daha az seviyorum, doğrusu "sevmiyorum" demek istiyorum.

***

Peki çeşitli dilde turist sesleri mi, beni yoruyor.

Turist, bana insanın en iptidai ve hatta alık türü geliyor. Beni itiyorlar.

***

Tit mi, "tekstil, inşaat, turizm," bunlardan "tit" yapmak, "Türk İntikam Tugayı," benim icadımdır. Primitif akümülasyon yoludur. Ve Türk gericiliği, öküzün boynuzlarında yaşamıyor, "tit" üzerinde gelişmektedir. Kurutmak gereğini hep duyuyorum.

***

Yahudiler daha muhafazakârdılar; Fransızlar, "Alliance Israelite," yeni modern okullar düzenini kurunca rabbiler karşı çıktılar. Buna mukabil, Selanik'te modern okulları sabetayistler kurdular; Esin Eden, Terakki Lisesi'nin kuruluşuna ailesinin madden çok katkıda bulunduğunu ve aile büyüklerinin öğretmenlik yaptıklarını yazıyor. Annesi hep yeni okullara gitmiş, "*she graduated from Terakki Lisesi where she had as one of her teachers Şemsi Efendi, a teacher of Kemal Atatürk,*" Terakki Lisesi'nde, annesinin öğretmenleri arasında Şemsi Efendi de var. "Atatürk'ün öğretmeni", övünüyorlar. Doğruysa, belki normaldir.

Levent Şahverdi Arşivi

Atatürk'ün Şemsi Efendi'nin mahalle mektebine gittiği rivayeti pek yaygın, hep tekrarlıyorlar. Bu rivayet, Atatürk'ün sabetayist olduğuna karine sayılmaktadır. Yalnız böyle bir mahalle okulu olduğuna, bunlar bir yana, Mustafa Kemal'in bu okula devam ettiğine dair, inandırıcı delillere sahip değiliz. Şimdilik rivayetine seviniyoruz.

***

Öyle anlaşılıyor, serüveni ve gezmeyi seviyor; Dr. John Freely, 1960 yılında, New York Üniversitesi'nden fizik doktorasını almış, sonra bir zaman, imkân bulmuş, Robert College ve Boğaziçi Üniversitesi'nde fizik dersleri veriyor. Tarih de çalışmış, gezi kitapları çok, fakat Doktor Freely'nin *A History of Robert College* çalışması hayli hacimli, etkileyici görünüşü var. Diğer yandan, *The Lost Messiah*, ikinci adı, *In Search of Sabbatai Sevi*, 2001, bizim alanımıza giriyor. Bu arada doktor müellifimizin, bizim havamıza da girmiş olduğunu söyleyebiliyoruz; "yabancı" ancak içimizde bir öğretmendir.

***

Uzaktan bakabiliyor ve şu paragrafı aktarıyorum: "*The dönme founded the Feyziye Schools, which were so superior to all other schools in Salonika that many who were not members of the community –including Orthodox Jews, Muslims and Christians – enrolled their children.*" Çok güzel, sabetayistlerin kurdukları okullar, Feyziye Sistemi, çok başarılı oldu ve o kadar öyle ki, ortodoks yahudiler, hıristiyanlar ve müslümanlar, çocuklarını bu okullara kaydettiriyorlar. Buradan şunu çıkarabiliyoruz, eğer Mustafa Kemal bu sistemdeki okullardan birisine gittiyse, bu gidişin, iyi bir okula gitmiş olmaktan başka anlamı yoktur ve buradayız.

Doktor Freely, şöyle sürdürüyor, Kemal, "*was enrolled in one of the Feyziye Schools by his father*"; Kemal'in babası Ali Rıza, oğlunu, bir Feyziye okuluna kayıt ettirdiler. Güzel, Zübeyde Hanım'ın bir itirazı olabileceğini sanmıyorum; Zübeyde Hanım yahudileri severler. *Yeni Gizli Tarih* içinde, hazırlanıyor, yeri var.

***

Üzerinde durmak ve haberini vermek istediğim son eser, Marc David Baer'e ait; *The Dönme* başlığı var, "Jewish Converts, Muslim Revolutionaries and Secular Turks" alt başlığı oluşturuyor, 2010, Standart University Press; Türkiye'de *Selanikli Dönmeler: Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler* adıyla yayınlandı. Profesör Baer, hem Yahudi asıllı ve hem de bir Türk Hanım ile

Levent Şahverdi Arşivi

evlidir, kısmen ve olumlu anlamda, "içimizden" birisi diyebiliriz. Sabetayizm ve *onomastique* araştırmalar açısından önemlidir; çünkü, Amerika Birleşik Devletleri'nde en önde gelen ilk on üniversiteden birisinin yayınevi tarafından basılmıştır. Öyleyse, bir disiplin olarak kabulü yolundadır, öyle düşünebiliriz.

Bizde kitaplar vardır, Amerika'da veya İngiltere'de yazılmış olanları, önemli bir ilave yapmadan, Türkçe kitap haline getirirler; Profesör Baer'in, bunun tersini yaptığını görüyoruz. Yeni bir bilgi ve tezle çıkmıyor; burada yapılanların, Türkiye'deki çalışmaların, mütevazı bir İngilizce versiyonu diyebiliriz.

***

Profesör Baer'in, *The Double Bind of Race and Religion* adlı kitabı daha önemlidir; Türkiye'de laisizm kuruluşunda sabetayistlerin ya da dönmelerin önemli katkılarını ileri sürüyor ki çok isabetlidir. Özetle şudur, Türkiye'de sekülerizm, sabetayistlerin ve Yahudi Devleti kurulmadan önce, tüm Yahudilerin, çıkarınadır. Tabii, ebediyete kadar değil, akepe'nin hükümet olmasıyla birlikte İsrael görüş değiştirdi ki bunu başka bir plana koyuyoruz. Şeriatı savundular ve ancak, 2013 itibariyle derslerini almış görünüyorlar. Şimdi tereddütlü bir yerdeler; İsrael laik değildir ve Türkiye'de laisizmi savunmaları kolay görünmüyor.

***

Son iki cümleyi ekledim, bu önemli incelemeyi, özetle, bu şekilde anladığımı söylemem abartma olabilir, böyle anlamaya çalıştığımı söyleyebiliyorum. Çünkü ne yazık, Profesör Baer'in İngilizcesini anlamak çok zordur; "layman" ya da "avami" olanlar içinse, nerede ise imkânsızdır. Bu sözümü kısa yoldan anlatabilmek için, özürlerimle birlikte, Profesör Mete Tunçay'ın yazılarını örnek alıyorum ve salık veriyorum. Mete Tunçay'ın kitaplarını, Türkçe anlamak imkânsızdır, başka bir dilde yayınlanmasını bekliyorum. Şunu söylemek istiyorum, her dilde ve tabir uygunsa, kendi dilinde yazan ve anlaşılmayan profesörler vardır. Bir taşta iki kuş misali, ikisine, işaret etmiş oluyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

BAER
THE DÖNME

ATATÜRK YAHUDİ ASILLI DÖNME Mİ?

The overrepresentation of Dönme in the CUP allowed people to believe the revolution of 1908 was a dönme plot, and later to equate Kemalizm with Dönme religion, even though most of the new Kemalist elite were not Dönme and most Dönme were not members of the Kemalist elite.

Although there is no evidence That Mustafa Kemal Atatürk had any Jewish ancestors, he was considered to have launched a state on behalf of secret Jews. Both Lenin's and Atatürk's genealogies were suppressed. Revolutionaries who were assumed to have Jewish background but did not consider themselves Jewish played down their origins.

***

GİZLİ YAHUDİLER İÇİN DEVLET Mİ?

Dönmelerin İTC'de fazla temsil edilmesi ise, insanların, 1908 Devrimi'nin bir Dönme komplosu olduğuna inanmalarına ve sonrasında da, yeni kemalist elitin çoğunluğunun Dönme olmamasına rağmen, kemalizmi dönme diniyle denk tutmalarına neden olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Yahudi atalarının bulunduğuna dair ortada hiçbir kanıt olmasa da, onun gizli Yahudilerin çıkarlarını gözeten bir devlet kurduğu varsayılmıştır. Lenin'in de Atatürk'ün de soyağaçları gizli tutulmuştur. Yahudi kökenine sahip olduğu varsayılan ama kendilerini Yahudi olarak görmeyen devrimciler, kökenlerini önemsememişlerdir.

.....

Marc David Baer, *The Dönme*, Stanford University Press, 2010 p.110.

Marc David Baer, *Selanikli Dönmeler*, çev. S. Kayır, Doğan Kitap, 2011, s.140.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Paragraf tek idi ve ikiye böldüm; kitap, belki de bu paragraf için yazılmış ve basılmıştır. Bunu yavaş yavaş söylemek istiyorlar ve İsrael'in 1998 yıllarında, böyle bir "açılım" peşinde olduğunu duyuyorduk; şimdi fırsatını buldular. Peki, benim çalışmalarım bir ölçüde buna karşıdır. *Onomastique* ve sabetayizm araştırmalarım ve şimdi yönelmiş olduğum "dinler" kısmen de bir bilincin yansımasıdır.

***

Baer'in üslubundan, bunlara inanmakta olduğunu anlıyoruz. Bana ise bu paragraflar, bilimsel titizlikten uzak görünüyor. Buradayız.

***

Uğur Mumcu, Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal, arka arkaya öldürüldüler. Çiller başbakan oldu; buna zamanla "İsrael Darbesi" dedim ve 1996 yılında, Erbakan-Çiller hükümeti sırasında, Türkiye-İsrael arasında gizli ve çok yakın bir stratejik antlaşma imzalandı. Bir yıl sonra, 1997'de, Genelkurmay Başkanı Karadayı İsrael'e gittiler ve "devlet başkanı" formunda karşılandılar. 28 şubat 1997 tarihinde öğle üzeri geldiler ve "28 şubat bildirisi" yayınladılar. Güzel, burada duruyorum.

***

İsraeli yazar, romancı, Hillel Halkin'in, internette İngilizce geçiyor ve "*uncle*" deniyor, amcası olabilir, Şam'da birisini görmüş, "O Şma İsrael" okuyormuş, "Duy Ey İsrael," ve buradaki "şma" ile "ismael," ilki "duy" ve ikincisi "duyar" demektedir. Tabii "duygu" ve "duyar" isimlerimiz çoktur; İsarel'in kayıp aşiretlerinin peşinde Hillel Halkin'e pek itibar etmemekte mazurum.

Tabii, Şemsi Efendi mahalle mektebine kaydının yapıldığını varsayarak Mustafa Kemal'i sabetayist ve dolayısıyla İbrani asıllı tasnif etmek, bir yanıyla ciddiyetsizlik ve diğer yanıyla da acımasızlıktır. Ciddiyetten uzak olduğu konusunda Profesör Freely'nin işareti pek yerindedir. Burada kapatıyoruz.

***

Başka bir sayfa açıyoruz. Bir, Celal Bayar'ın tahsili ile ilgili olarak hep "hususi" deniyor ve yazılıyor; ne demektir ve hiç sorulmuyor ve sormak, bana düşmektedir. a) İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde pek çok yahudi olduğunu Profesör Baer, kaydediyorlar, bunlardan birisi olabilir mi ve sorulmayanı sormaya başlıyoruz. b) Bursa'da Alyans

Levent Şahverdi Arşivi

İsraelit vardı, buraya sadece yahudiler, alınıyordu ve Bursa'da çoktular; Celal Bey de gitmiş olabilirler ve saklamak için "hususi" dediklerini de düşünebiliriz. c) *Dönme* kitabının yazarının soyadı "Baer" ile "Bayar" ile *cognate* sözcüktür; nüfus daireleri, bizde "Bayar" varken, Baer'e izin vermediklerini de düşünebiliriz. Soğukkanlılıkla "bakmak" gerek diyorum ve ben yeteri kadar bakmış durumdayım; sonuçlarımı şimdilik saklı tutuyorum.

İki, Talat Paşa'yı da analiz etmek durumundayız; benim sevdiğim bir Jön Türk'tür, örgütleyici yanını hiçbir zaman küçümseyemeyiz. Yalnız, yahudileri ile namdar Edirne'de, hem posta memuru ve hem de Alyans Mektebi'nde öğretmendi; "yoksa" demek zorunluluğu var. Bu soruyu da ihmal etmemek durumundayız.

Onomastique araştırmalarına geçmek ve değinmek gerekiyor, tabii "Talat" sözcüğünün atestasyon tarihini bilmiyoruz; bütün sözcüklerimizin ve bütün isimlerimizin ilk kez ne zaman kullanıldıklarını tespit ve tasnif etmemiz gerekiyor. Üniversitelerin işidir ve bunun dışında pek zordur. Yalnız, Esin Eden'in ailesinde var, "Talat Halman" adı bilinmektedir ve Yemen'de, Terim'den gelme ihtimalini yüksek tuttuğum Fatih Terim'in babasının adı da Talat'tır; demek, varlar.

İbraniler'de "Tal" adı sıklıkla taşınıyor, daha çok erkekler kullanıyorlar. Yalnız, "şebnem" karşılığıdır; gece nemi, nem ve çiy anlamları var. Bizde isimler daha çok çeviri yoluyla alınıyor; "barış" ile "sulh," şalom; "can" ile "hayat," hayim; "ümit" ile "umut," tikva; "şebnem," tal; "gül" ya da "gülen" ve çokça "güler," isak, İsrael'de Yitzhak; "doğu," mizrah, çevirisidirler ve ayrıca, "yaşar" ve "yeter" sözcüklerinin, İbrani ve Türkçede, anlamları farklı, söylenişleri aynıdırlar. Güzel, bunları bir seçme olarak sunuyorum.

Tabii, hepsi öyledir demek istemiyorum ve isimbilim disiplininde, böyle bir şartlanma yoktur. İsimbilim, bir imkân ve ihtimal alanıdır; bunu açıyorum. Başka işaretler yoksa, bir bağlantı kuramıyoruz ve kurmuyoruz.

Sözcükler eril ve dişildirler, dişil isimler "-at" ekini de alıyorlar, ve "talat" adı da olabilir, ancak kurala aykırıdır, çünkü "tal" adının eril olduğunu biliyoruz. Yalnız, böyle olmakla birlikte, diyasporada, sözcük yapılırken, kural dışına çıkışlara pek çok kez tanık oluyoruz. "Naz" adı var, az da olsa bozmadır ve "Nazlı" ve "Nazım" icatlar mümkündür. Nazım'ın ailesinin yahudi kökeninden artık bir kuşkumuz yoktur.

Levent Şahverdi Arşivi

***

İki teoremi hatırlatabilir miyim, bir, "İsrael, Türkiye'de İsrael'den daha güçlüdür" ve en güçlü olduğu bir yer, Silahlı Kuvvetler'in üst kademesidir; bunu pek çok kez tekrarlamış haldeyim. Ve burada işaret ettiğim "Yaşar" ve Genelkurmay Başkanları'ndan Yaşar Paşa adıyla çakışmaktadır. Çok küçük seçmede geçen "Gül" adı ile görevini tamamlamış olan, Cumhurbaşkanı da Gül adındadır. Peki, bir bağ kurabilir miyiz, benim kitaplarıma ve kaynaklarına güvenecek olursak, İsrael'de bağ kuruyorlar. Güzel ve burada duruyorum.

Ruhi Su

Çok meraklıyım ya, Ruhi dostumuzu çok merak ediyordum ve kimdir; bildiğimiz bir Van'dır. Olağanüstü bir sesi var, Şahane Altmışlı yıllarda, her konserde, sunucular, sesinin pek övüldüğünü mutlaka kayıt ederlerdi, konservatuvar okumuş, operada söylemiş, solcu olmuş, büyük komünist tevkifatında hapse düşmüştü. Türkiye İşçi Partisi'nde beraberdik, komisyonlarda çalışırdık, az rastlanır bir "kemalist" idi, sosyalist gerçekçiliği ciddiye almıyordu. Bir komisyonda Behice Boran, Ruhi Su ve ben, üçümüzdük. Çok titizdir.

***

Hiçbir yerde bilgi bulamadım, eski komünistler, hiç vermediler. "51 Tevkifatı" İddianamesi'nde bulacağımı düşünüyordum; iddianameyi veren olmadı. Aclan Sayılgan'a gittim, adı polise çıkmıştı ve o verdi. Teşekkürlerimi yazıyorum.

***

Biz müslümanlar, müslümanız, birisinin anasını ve babasını öldürdüysek, bebeğe, baba adı olarak "Abdullah" yazıyoruz. Büyük Fatih'in annesinin mezar taşında da "Abdullah" adı yazılıdır, öldürmüşüz. Yahudiler, "Avraham" diyorlar. Pek öyle değil, ama Avraham'ı ilk yahudi sayıyorlar. Abdullah da, ilk müslümanın babasıdır, Mevlit'te, Abdullah'tan oldu hamile, yazıyor.

Buldum, bir hipotez kurdum, doğru çıktı, tarihler de uyuyordu, bizim Ruhi'nin annesi ve babasını Van'da kesmişiz, bebek Ruhi'yi Adana'ya getirmişiz ve ben Ruhi'yi bulmak bir yana, dünyaya getirdiğimi düşünüyordum. İnsan kendisini bilmelidir ve bilmesi çok iyidir; iyi bir iş yaptığıma inanıyordum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Tabii pek yanıldığımı anladım; Doğu yine başladı, eksik olmuyor ve bir de *İnsancıl*'da Tıp Doktoru ve Doçent Mustafa Sercan çıktı, iki büyük yazısı var, bana güzel bir ders verdiler. Bir kez, "Ruhi Su'nun kökeni konusunda herhangi bir araştırmayı işlevsiz buluyorum" diyordu; Doğu Perinçek de tam bu itikattadır. Ben hiç öyle düşünmedim. Ruhi'nin bir oğlu vardı, çok severdik, genç arkadaşımız ve partimiz üyesidir, "Ilgın" ve bir de kendisi gibi komünizmden hapis yatmış eşi Sıdıka; Sıdıka Hanım, yıllar sonra, Ruhi Bey'e en çok sahip çıkan beş kişiden birisi olarak da beni sayıyordu. Yaptığımdan memnundur.

Paris'te, Paris'e yerleşmiş Türkiyeli Ermeni çocuklar vardılar ve beni buldular, Kurtuluş'ta zemin katta, küçük bir yerleri varmış, müzik çalışırlarmış, Ruhi Bey, gelir ve Ermeni çocuklara müzik öğretirmiş; herhalde memnun olurdu, öyle düşünüyorum. Memnun olmuştur.

Büyük bir kemalist ve büyük bir sanatçı idi. Benim büyüğüm ve dostum oldu; mükemmel bir sesi vardı. Pek korurdu, sıcak çay içmezdi, her temekte taze soğan yerdi ve yanında sigara içilmesine izin vermiyordu. Sesi, hazinesidir ve hazinemizdir.

***

Kanserdi, bu devlet, tedavisi için yurt dışına gitmesine izin vermedi, yasaklıdır ve çok yakındı, evinde ziyaret ettik ve hep morallidir. Şişli Camii'nden mezarlığa kadar arkasından yürüdük. Çok kalabalıktık.

***

Doçent Sercan, benim yoluma, Karl Popper'ı öne çıkararak itiraz ediyordu; biz başka bir mektebiz, Popper'ı hep karşımızda görüyorduk. Materyalist tarih yöntemi yerine Popper, Marx'a karşı *The Poverty of Historicism*, *Tarihselciliğin Sefaleti* çalışmasında, "*piecemal technology*" dediği bir yol öneriyordu ve ben buna "tenekecilik usülü" diyordum. İsteyen olabilir ve biz olmayız.

***

Hem Sercan ve hem de Doğu Perinçek, bu vesile ile, benim biz Türklerde "ses olmaz" tespit ve iddiama takılmışlardı ve "Yalçın Küçük 'olmaz' diyor, 'yok' demiyor" deyip pek hayıflanıyordu, evet, öyle diyorum. Çok kısa, dünyanın hiçbir yerinde, pek sesi var, de-

Levent Şahverdi Arşivi

miyorlar, "müthiş gırtlağı var," böyle ifade ediyorlar. Sesi bir organ meselesidir; Amerikalılarda önemli bir gırtlak yoktur, ancak, Amerikalı siyahlarda, İtalyanlarda harikadır.

Bizde iki müthiş ses biliyoruz, İbrahim Tatlıses ve Ruhi Su, biri Kürt ve diğeri Ermeni'dir. Leyla Gencer'in ise sesi yoktur; bunu pek çok zaman yazdım ve yine duruyorum.

***

Biz Türklerde "gırtlak yoktur" ve Hasan Tahsin "ilk kurşunu atmamış" dediğim için beni ulusalcı olmaktan çıkarıyorlarsa, çıkarsınlaaar; olmak istemiyorum. Güzel; bakın, şurada, yüz binlerce Türkmen, acımasız katillerin merhametine bırakıldılar. Herkes 49 Dışişleri mensubunu düşünüyor ve bana sordular; "Musul'u almazsak Diyarbekir'i veririz," bu görüşümü, tekrarladım. Benden başka, Musul'u almayı isteyen bir kişi çıkmamaktadır ve Kerkük, Musul'un içindedir. Güzel, ama, Doğu arkadaşımın bir yazarı, "Musul'u alırsak Diyarbekir'i veririz," buyurmuşlar. Ben de, kimden yanasınız, diyorum, "bizden mi, ayıdan mı" diyorum. Bir de şunu ekliyorum, bu memlekette ulusalcı yoktur; oynayanları varlar.

***

Araştırma mı, "tez" bulunacak ve bulunan tezle kavga etmektir. Ekonometride, "Null Hypothesis" diyorduk, içi boştur, önemsizdir; yalnız, üzerine hücum edilecek tezdir, koymuşuz. Benim "gırtlak" hipotezim de "null" sayılabilir, ben aslında Ruhi Su'yu arıyordum.

Ne hoş, 1993 yılında, Kasım ayında, Sadık Albayrak ile Necmettin Borteçin, *İnsancıl* dergisi için, benimle görüşmüşler, sormuşlar ve cevaplar vermişim, okudum. *El Kitabı* kitabımdan bir bölüm ile başlıyor. Dayanamadım, seçtiğim cümleleri sunuyorum. Ve böylece bitiriyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

EDİLGENLİĞE KARŞI DEVRİMCİ

1-Biz Türkler millet olmakta geciktik. Kürtler, bizden sonra, millet olma yolundadırlar.

2-Orta Çağ insanını, bütünüyle, Orta Çağ kurumlarını görüyorum.

Orta Çağ insanı çok edilgendir.

3-Orta Çağ'da değişimler, çok az insanın işidir.

4-Şu anda yapılan yeninin, tümüne karşı olmak gerekiyor.

5-Dünyada insanın yeniden doğuşunun ender alanlarından birisinin savaş olmasına çok üzülüyorum.

6-Cinsellik, yakalıyor. Savaş ve cinsellik, insanın kendini bulduğu ve yükseldiği yerlerdir. Zaman zaman öldükleri alandır.

7-Türkiye aydınının, felsefi anlamda, anarşist bir kanalı yoktur.

8-Türkiye aydınının, felsefi anlamda, ateist bir kanalı bulunmamaktadır.

9-Yapısalcılık, eninde-sonunda, düzencilikтir.

10-Hiçbir marksist-leninist aydın Yunus Emreci olmaz.

11-Bence dünyanın en güzel insanı ikidir. Şair ve hoş kadın; çünkü, şair ve kadın, en ilkeldirler.

12-Marx'ın, Lenin'in, Stalin'in, çok sevmemize rağmen, kutsallıklarını aldık. Biz, kendi cennetimizi kuruncaya kadar, kimse kutsal değildir. Bizim mücadelemiz, bitmez-tükenmez, bir türlü kuramayacağımız cennete doğrudur.

Mücadelesi bittiği anda insan bitiyor.

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüm

L'Alliance Israèlite & El Tiempo: OSMANLI-TÜRK AYDINLANMASI

Kimse sormuyor, ama, ben kendim soruyor ve kendim cevap veriyorum, en çok okuduğum mu, *Fitne* okuyorum, sanki elimden düşürmüyorum. Okuduklarımdan bir aktarma yapmak istiyorum ve işte aktarma, diyorum: "Ne demek, Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa Alyans İsraelit'ten mezundu, Mahmut Celal Bayar Alyans'ta okumuştu; Talat Paşa, Alyans Okulu'nda bir öğretmen ve Rıza Tevfik ise İbrani konuşan bir siyonistti. Bunları sadece manzara-ı umumiye'yi takdim eyleyebilmek üzere arz ediyorum."[115] Devamı var, yalnız bu dahi, bir sonuç çıkarabilecek bir istatistik set'i ortaya koymaktadır ve müthiştir ve başlangıç budur.

Alliance Okulları bir "aydınlanma" hareketi ve mekanizması oldular ve İbrani "haskala," İngilizce, *enlightenment*, tabii Fransızca "*la lumière*" diyoruz; yalnız, "okul" demek, öncelikle eğitimdir ve içindedir. Laisizm'e gelince, mutlak gereğidir, böylece özetlemiş oluyorum. Tabii "*obscruntisme*" karşıtıdırlar; nitekim, Osmanlı topraklarına 1860'ta, Alliance Okulları açılmaya başladığında, hepsi yeni-eski Osmanlı mülkündedirler. Bütün Yahudi gericileri karşı çıktılar; nerede ise "düşük yoğunluklu" bir iç savaş yaşıyorduk. Çünkü, bunlar, *obscruntist*'ler, karanlıkta kalmayı severler ve hep "cahiliye" devrini yaşamayı özlerler. Demek, nerede "aydınlanma" varsa, karşıdırlar.

115 Yalçın Küçük, *Fitne*, İstanbul, 2010, s.269.
Rıza Tevfik, "Filozof" da deniyordu, Alyans'ta okumuştur ve Bayar'a, soyadının Baer'le bağlantısını araştırabiliriz; tahsilinden dolayı "hususi" deniyordu ve Alyans Okulları ilkokul düzeyinde kurulmuşlardı. Mahmut Şevket, Bağdat'ta Alyans'ta tahsil ettiler. Demek bu küçük listeden, iki başbakan çıkarabiliyoruz; bunlardan birisi sonradan cumhurbaşkanı olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Yakın zamanlarda kaybettiğimiz Şehzade Ertuğrul, "biz çok laiktik, halk bizi sevmezdi" demişti ve severler mi, sevmezler mi, bu ayrı meseledir; ancak çok laik oldukları, tartışmasız, çok doğrudur. Geç dönem tüm Osmanlı şehzadeleri pek laiktiler, başları örtülü bir tek sultan hanım bilmiyoruz. Peki kimdir ve güzel, Ertuğrul, Abdülhamit'in torunu ve Şehzade Burhanettin'in de oğluydu; Burhanettin'i de modern bir prens olarak hatırlıyoruz. "Gözü dışarıda" diyebileceğimiz Burhanettin, ikinci evliliğini Aliye ile yapmıştı ve doğrusu Aliya'dır, bir İbrani sözcüktür. "Uçuş" anlamına geliyor, Osmanlı'dan Filistin'e, Kudüs'e, Safed'e, göçen Yahudilerin yaptıkları işi "Aliya" tabir ediyoruz, *Encyclopedia Judaica*'da sayıları ve tarihleri kayıtlıdır. Biz değil, Yahudiler, diyorlar; bu sözcük, 1880 yılından sonra pek çok kez isim olarak kullanılıyordu ve Karacaahmet/Bülbülderesi'nde pek çok "Aliye" mezarı bulabiliyoruz.

Fakat ne yazık, Şehzade Burhanettin ile Aliye evliliği uzun sürmedi. Paris'te yaşıyorlardı; Aliye, ayrılmak taraftarı oldu. Mehmet Cavit de Paris'teydi, âşık oldular ve evlendiler. Güzel, bu arada not ediyorum, İttihat ve Terakki'nin Maliye Nazırı Mehmet Cavit'in İbrani kökeni ve söz uygunsa "dönme" oluşu, ya da sabetayizm'i, deklare idi, hiçbir sakınca görmediler. Modern insanlar ve yeni çevreler yadırgamadılar, tekrarlıyorum. Amma Mehmet Cavit'i, İzmir Suikastı içinde, gene İbrani asıllı olan büyük ihtilalci Doktor Nazım ile beraber, Ankara'da astılar. Cavit'ten geriye Aliye'ye idam mektupları ve bir de iki yaşında bir oğul, Şiar, kaldılar. İdam bir yana, Cavit için herhangi bir cezanın haklı olduğuna inanan hiç kimseler bulamadılar.

***

Obscruntisme mi, eninde sonunda bir "çöküş" halidir, "iğreti" yaşamak ve daha doğrusu, an'da sonsuz durmaktır; *Çöküş* ile *Fitne*'yi bu amaçla, yazmıştım, maksadım budur. Bu vesileyle, son Halife Abdülmecit'in, Fransa sahillerinde bir fotoğrafını da koydum, sultanları Dürrüşehvar; genç kız, daha küçükler, Neslişah ve Hanzade, bir aradadırlar[116]; şaşılacak ölçüde modern ve çok laiktirler. Son halifenin kızları, sultanları, ölünceye kadar başları açık ve modern oldular ve başları açık öldüler, hep laik kaldılar. Güzel, ilaveten, Kazım Paşa ve eşlerini resmettim[117]; Karabekir keman çalıyor ve eşleri pi-

116 Yalçın Küçük, *Çöküş*, Mızrak Yay, İstanbul, 2010, s. 253.
117 *agy.*, s. 55.

Levent Şahverdi Arşivi

yano başındadırlar, başı açıktır, daha modern bir aile düşünemeyiz. Erken Cumhuriyet'e kalanlardır ve bizim elitimize işaret ediyorlar. İşaretleri buradadır.

***

Bir diğer çalışma, *Gizli Tarih* ayrıdır ve adını *Gizli Cumhuriyet Tarihi* ile değiştirerek devam etmeyi planlıyorum. Ve bu kitapta[118], Ku'tül Ammare Kahramanı Halil Paşa ve eşi ile Çanakkale Kahramanları'ndan Selahaddin Adil Paşa ve eşleri varlar; başları açık ve gerdanları parlaktır. Görüyoruz, kadındırlar.

***

Ve bir Tayyip Erdoğan biliyoruz ve yalnız, çok tanımıyoruz, *Caligula* ve bazı diğer kitaplarımda tanıtmaya çalışmıştım; Davos'ta ve Danıştay Toplantısı'nda nöbet yaşadılar. Amerika kıtasını bir müslümanın keşfettiğini açıklayarak, cahiliye devrini açtılar. İmam-Hatip'te okumuştur ve daha sonra nerede okuduğu meçhuldür; Aksaray'da bir handadır, bazı akşamları uğradığı rivayet edilmektedir. Yılı ve senesi sırdır; aydınlanma, Erdoğan'a uğramamıştır.

İki muhalefet partisi de, Kemal Kılıçdaroğlu ve Devlet Bahçeli de "*la lumière*" görmediler ve gördükleri zaman da katlettiler. Misyonları *obscurantisme*'e kuyruk olmaktır ve sadece oldular. Kılıçdaroğlu'nun eski adıyla "bakkal mektebi" mezunu olduğu iddia ediliyorsa da, ümmi olduğu kesindir. Şimdiye kadar inanılacak bir sözü olmamıştır ve sözlerine kendisi de inanmamakta ve her vesile ile değiştirmektedir. Bir mürit ya da kuldur ve hiçbir diktatör bu kadar muktedir olmamıştır, her krizde birkaç yardımcı değiştirmektedir ve yenilerini bit pazarlarından toplamaktadır. Aydınlanma ve laisizm ile bir tanışıklığı olmamıştır; gördüğünde, Erdoğan'ı çığırmaktadır. Erdoğan kadar diktatördür. Peki, devamla, Devlet Bahçeli üzerinde durmuyorum; devamı hiç yoktur, milli istihbarat teşkilatı'na mensup olduğu rivayetine sahibiz, ben kabul ediyorum ve *haskala* ile bir bağını kurmuyorum. Demek üçü ayrı bir istatistiki takımı temsil ediyorlar ve *obscurantiste* tabir ediyoruz. İstedikleri daha fazla karanlıktır.

***

Şimdi buradayız, Erdoğan'ın bir yakını ölmüştü, gözyaşları sel olmuştu; bir başka üçlü çıkıyor, gidecekler, ellerini kaldırıp dua edecekler. Hamza, Kemal, Gürsel adlarındadırlar; hazırlandılar ve kra-

118 Yalçın Küçük, *Gizli Tarih*, Salyangoz Yay., İstanbul, 2006, ss. 273-4.

Levent Şahverdi Arşivi

vatlarını attılar. Kravatları atık, elleri havada ve duadadırlar; Erdoğan'la dört oldular, kravatları atık, elleri havada, gözlerinde sel var... Ve bu üçlü, Türkiye'ye hiç uğramadılar. Osmanlı'nın geç ve cumhuriyetin erken dönemlerinde bu usüller yoktur. Gözyaşları değil, kemalist cumhuriyete baltalar attılar ve göstererek yıkmaktadırlar.

Bir gün gelecek, atık kravatları takarız. Kuşku duymuyorum. Bizde kravat takma usul ve adeti vardır. Fransızlardan kalma ortaokulumuzda, Müdür Muavini Tahir Öğretmen, öğrenciler "Kürt Tahir" derlerdi, heybetli giriş kapısının arkasına saklanır, kravatı atık olanları yakalar, önce ezer ve sonra kravatı takardı; kravatı takanların, artık yanakları kırmızı ve kulakları uzamıştır. Demek, açıkladığım üzere, bizde kravat takma usülü mevcuttur. Tabii "takma" aydınlanmacı bir sözcüktür, bizde boyuna geçirmek esastır, öyle diyorlar ve biliyoruz.

Geçiyorum, resimler açıktır; son halife Abdülmecit Efendi, 1928 yılında, Güney Fransa'da bahçede ve Çanakkale Boğazı Kahramanlarından Selahattin Adil Paşa, 1917'de, muhtemelen bir terasta çektirdikleri fotoğraflarda kravatlıdırlar. Biz bir gün cumhuriyet yıkıcılarına kravat takarız. Ve tekrarlıyorum. Soyadlarını yazıyoruz, Çebi, Karabulut, Tekin'dirler ve karışıklık istemiyoruz. Kravatları ve boyunları karıştırmak istemiyorum, herkesin kravatı herkesin boynuna; bu iş ciddidir ve yanlışlık kötüdür. Demek hep iyiden yanayız.

***

Aydınlanma mı, geç Osmani'de isim olarak "enver" ve "münevver" biliyoruz. İkincisini "münevver," *lumière* sözcüğüne yakındır, "aydın" olarak kullanıyoruz. Yalnız Bay Pinto, mükemmel çalışmasında "aydın" sözcüğünün judaik kökenli olduğu konusunda bizi uyarmaktadır.[119] Bizde, 1850 yıllarından ve hatta Tercüme Odası'nın kurulduğu yıl olan 1840'tan başlatabiliriz. Alyans Okulları biraz daha sonlarına denk düşüyor, çok ciddi eğitim kurumlarıydı. Fransızca, *El Tiempo*, gazete ama ek dergileri de var, *El Amigo de la Familia* bunlardan birisi; dili Ladino, güçlü eğitim veriyorlardı. Hem Alyans ve hem *El Tiempo*, pek modernist ve laiktiler; Türkiye'de laik dalganın başlangıcını da buralarda arayabiliyoruz. Kısaca haber veriyorum.

---

119 *Nevertheless the form Ay/dın or Ay/dun with the theophoric suffix "Ay" sounds Hebrew and would mean "Justice of God" hence a theophoric family name.*
Baruh B. Pinto, *The Sephardic Onomasticon*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2004, p. 318.

Levent Şahverdi Arşivi

Erol Haker, *Edirne: Its Jewish Community, and Alliance Schools*, The ISIS Press, İstanbul, 2006.

Moiz Franco, Osmanlı yahudileri üzerine pek önemli çalışmaını, sinagog arşivlerine ve çok güvenilir tanıklıklara dayandırmıştı e şunu da okuyoruz: "*Nous désirons que les Musulmans ne soient onsidérés comme tels que dans les mosquées, que les Chrétiens ne oient que les chrétiens que dans leurs églises et les israélites ne soient sraélites que dans leurs synagogues.*" Bu sözler ikinci Mahmut'a ait, nüslümanlar sadece mescitte müslüman, hıristiyanlar sadece kilisele hıristiyan ve israiloğlulları da yalnızca sinagoglarda oldukları gibi lmalıdırlar; onları oralarda görmek isteriz, anlamındadır.[120] Müslümanlık, hıristiyanlık, yahudilik yeri, sırasıyla, "cami" değil mescitir, kilisedir ve sinagogdur; büyük ilkeyi koymuş oluyor. Ekliyorum, Mahmut, bir proto-Mustafa Kemal'dir ve erken gelmiş kemalisttir.

20 Kravatı atık, elleri havada, dua edenler öğrenecekler. Dua sadece camide ve cenazede mümkündür. Bu arada tekrarlıyorum, Orgeneraller, Necdet Paşa Hazretleri de öğrenecektir, üniforma ile mezara yatıp dua okumak yoktur, Harp Akademileri'nde iftar ziyafeti vermek mümkün değildir. Kemalist cumhuriyette sorumluluklarına işaret ediyorum. Henüz anti-kemalist darbe yapamadılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Yeniçeriliği tasfiye etti, Kürdistan'ın[121] birinci Fatihi oldu, laisizme yaklaştı ve bir büyük reformatördür.

***

İkinci Mahmut, Yunaniler "bize" isyan edince, Patrik Gregoire'ı İstanbul'un ortasında astırmıştı ve sonra Yeniçeri güruhunu, ki gerici ordu idi, tasfiye etti, biliyoruz, tekrarlamış oluyorum. Sonra gerici ordu ile ekonomik işbirliği ve dayanışma içinde olan, borç veren ve finanse eden, yeniçerilere tefecilik yapan pek büyük yahudileri ortadan kaldırdı. Bunlar nerede ise dünyanın en zengin yahudileriydiler. Bağdatlı, Gabay, Mizrahi ve Acıman ahfadı hâlâ aramızdalar; Karmona, adları ile yetiniyorum. Yahudi tarihinde pek önemlidir ve tarihimizde Mahmut'un kötülenmesini buna bağlayabiliyoruz. Ayrıca, Yeniçeriler ortadan kaldırılırken Bektaşiler de öldürüldüler, bu nedenledir, İstanbul'da Mahmut'un türbesinin önünden geçerken tükürenler çoktular. Peki, topluyorum, dar kemalistlerin, proto-kemalist Mahmut'a ve Tanzimat'a karşı çıkışlarını buna bağlıyorum.[122] Demek ki şimdilerde çubuğu tersine büküyorum.

***

Alyans Okulları'nın kurulmasında inisiyatif Moses Montefiore ve Evelina de Rothschield'e aittir; çok zengin olan Montefiore, bir de "*sir*" olmuştu, artık asalet sahibidr, Rothschield Hanedanı'na damat gitmişti ve okulları ilk önceleri Filistin de denilen, İsrael'de açtılar. Daha sonra, 1860'ta, Fransa sistemleşti ve Fransa'dan yönetilen okullar oldular. Bütün Osmanlı illerine yayıldılar; Aydın, Bursa, Selanik, İstanbul, Edirne, İskenderiye, Kahire, Halep ve Şam, Alliance Israèlite okullarıyla doldular. Yakınlardaki yahudi mektepleri desteklediler ve başka yerlerde ve bu arada eski Osmanlı mülkü Kuzey Afrika'da da Alliance kurdular.

Yobaz yahudiler karşı çıktı; kız-erkek öğrenciler okudular, kızların giysileri, cumhuriyetin ilk yıllarındaki bizim okullarımızdaki kıyafetleri önceliyordu; sanki kemalist giysi reformlarının habercisidirler; kısa saç, cekete yakın bluz, beyaz gömlek ve eteklidirler. Erkekler kravat takıyorlar, tabii ceket pantolonlarıyla çok temizdirler.

---

121 Osmanlı'da "Kürdistan" resmi idi ve sonra bu sözü her ağzıma alışta ya hücreye ya da hapse attılar. Böylece beni Pavlov'un köpeklerine benzettiler ve artık ağzıma alamıyorum.

122 *Tanzimat I*: "Mili Şef ve Reis-i Cumhur İsmet İnönü'ye, Tanzimat'ın Yüzüncü Yıldönümü'nde Türk İlminin ve Maarifinin Armağanı", Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1940.

Levent Şahverdi Arşivi

ütün yobazlar, yahudi-müslüman fark etmiyor; Alyans düzen ve ğına karşıdırlar.

Lübnan, Beyrut'ta Alyans okulu sınıfı

Beyrut'taki Alyans okulu personeli

Aron Rodrigue, *Images of Sephardi and Eastern Jewries in Transition*, University of Washington Press, Washington, 1993.

Levent Şahverdi Arşivi

İstanbul"a doğmuş, Alyans'tan mezun olmuş, Angèle Guéron, daha sonra çok büyük Edirne Alyans'ta müdirelik yapmış, binası şimdi lise; günlük tutmuş ve bunlardan, hahamlarla hep mücadele halinde olduğunu öğreniyoruz. Laisizme bağlılar, kendisine "Türk" demiyor ve "Osmanlı" tabir ediyor, çok bağlı, "yurt" biliyor, Osmanlı felaketlerinden acı duyduklarını anlıyoruz..

Öğrencileri ve yöneticileri yahudi ve yahudiler, dinsel açıdan terimi hiç sevmeseler de "dönme", artık "sabetayist" diyoruz, öğrencileri olduğunu da biliyoruz. Şunu da biliyorum, Alyans'ta okuyup da Türkiye Cumhuriyeti'nde en yüksek mevkilere çıkanlar mevcuttur; ileriye, mahsus kitaplarıma saklıyorum. Yalnız "filozof" ve meşhur hürriyet mücahidi, Rıza Tevfik Bölükbaşı bu okullardan mezundur ve buralarda öğretmenlik de yapmıştır; ansiklopedik bilgi olduğu için saklamıyorum, siyonist idi, bunu ekliyorum. Bir diğer ansiklopedik bilgi de, Talat Paşa'nın, Edirne Alliance Israèlite'de öğretmenlik yaptığıdır. Burada duruyorum; hepsi Fransızca biliyorlar ve Fransızcaları pek akıcıdır. Kültürlüdürler.

***

Bir açıklamaya gerek duyuyorum; daha doğrusu bir tarif meselesiyle karşı karşıyayız. Bizim aydın tarihimizde Kahire önemlidir, "İçtihat" orada çıkmıştı ve pek çok devrimci aydınımız, Hürriyet mücadelesinde, Kahire'ye sığındılar; Jön Türk Devrimi ile İstanbul'un yahudilerin eline düştüğüne inanıyorlardı, diplomatik belgeleri bu yöndedir. İç Asya'da Türki Devletler de, Özbekler, aynı görüşteler ve bizleri, Türklük'ten çıkmış sayıyorlar. Buna mukabil, saf İbrani araştırmacılar çok ayrı yerdeler, Türk yahudiliğinden geliyorlarsa, daha çok öyledirler; İzmir'de büyümüş, Fransa'da doktora yapmış, İsrael'e yerleşmiş Esther Benbassa misaldir. İleri gelen bir Jön Türk Rıza Tevfik, Alliance'da yetişmiş ve "ben siyonistim" diyor, şiddetli bir "aliya" taraftarı idi, ancak, Profesör Bensava, hiçbir niteleme eklemeksizin, Rıza Tevfik'i, Türk saymaktadır.[123] Tabii dinsel etkileri ve kabulleri var, yahudilikten ayrılanları mutlak olarak soyuyorlar, halbuki sabetayizm araştırmaları disiplininde, "gündüz müslüman gece yahudi" kategorisi var; çok kaba olsa da kalıntılara işaret etmesi nedeniyle, göz ardı edemiyoruz. Yirmiyahu Yovel'in çalışması da soymamamızı ve yok saymamamızı

123 Esther Benbassa, *Une Diaspora Sépharade en Transition*, Cerf, Paris, 1993.
Esther Benbassa, Haim Nahum, *A Sephardic Chef Rabbi in Politics, 1892-1923*, University Alabama Press, 1995.

Levent Şahverdi Arşivi

işaret eden pek çok episod ile doludur ve hatta öyle başlamaktadır.[124] Profesör Yovel, sadece birisidir ve ayrıca sabetayistler ile yahudiler arasında bir kategori olarak kripto yahudiler bulunmaktadır. O halde Rıza Tevfik'i, yanılma ihtimalini mutlak kabul ederek "kripto yahudi" saymak çok daha doğrudur. Türkiye'de çokturlar.

İki dil var, "Yiddish," Eşkenaz yahudileri konuşuyorlar, Alman Yahudicesi diyebiliriz; Rusya'dan Amerika'ya göçenler de Yiddish biliyorlar ve diğeri "Ladino", bizim yahudilerimiz ve tabii "dönme" ya da sabetayistlerimiz, bunu konuşuyor; aslı İspanyolca, "seferad", ama İbrani ve Türkçe ile karışmış haldedir. Bizdeki gazete, *El Tiempo*, 1872-1930, pek uzun ömürlü olmuştu ve dergiler, *El Amigo de La Familia*, 1881-1896, hep Ladino yayın yaptılar.[125] Bunlar için, *El Tiempo*'nun yavrusu pek çok dergi vardı; Sarah Abrevaya Stein,[126] bir kültürel transformasyon, "*cultural transformation*" yaptıklarını söylüyor ve "*and expanded the central goal of the Alliance Israèlite Univesalle*," Alyans Okulları'nın temel hedefini yaydıklarını ekliyor ki çok doğru ve yerindedir. "Bizi" anlamamız için büyük bir işarettir, perdeleri kaldırıyorum.

***

Sarah Abrevaya Stein'in, *Making Jews Modern* adlı çalışmasına unutulmuş diyemem, ama pek değerli diyebiliyorum; Rusya ve Osmanlı yahudilerinin modernizasyonları üzerinedir. Hedef modernizasyondur ve bizimki bir tesadüf, Tanzimat'tan hemen sonra ve Tanzimat ile Islahat Fermanı arasında başlamaktadır. "*The Franco-Jewish bourgeoisie*" model alınıyor, "*the way of life*" veya "*la mode*" örnektir ve bir tür taklit yoluyla "Osmanlı yahudi Burjuvazisi" yaratılacaktır, maksadı yazmış oluyoruz. Nasıl ütü yapılır, "örgü işleri öğrenelim mi," bunlara bakılmaktadır. Bir okuldur, gazete ve dergilerle gidiyor, sanki internet üzerinden üniversitelerin öncüsüdürler; didaktik bir dilleri var. Bunu, bilgiççe ve ağdalı-tumturaklı bir üslup olarak anlayabiliyoruz. "Sokak dili" kullanmıyorlar.

124 Yirmiyahu Yovel, *The Other Within-Marranos*, Princeton University Press, 2009.

125 *La Boz de Oriente* de var, aylık, "Doğu'nun Sesi", Judeo-Espagnol, Yahudice-İspanyol ya da Ladino yayın yapıyordu.

126 Sarah Abrevaya Stein, *Making Jews Modern: The Yiddish and Ladino Press in the Russian and Ottoman Empires*, Indiana University Press, Indiana, 2004.

Levent Şahverdi Arşivi

S. Stein mağazası reklamı, *El Tiempo*, 6 Nisan 1908.

Sarah Abrevaya Stein, *Making Jews Modern*, Indiana University Press, Indiana, 2004.

Kitap ampirik, pek çok *coupure* var, gazete reklamları çok güzel; ince belli, korseleri üzerlerinde hanımlar, pek şık erkekler, hepsi hepsi İstanbul'da büyük mağazalarda, ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarındayız. Çok hoş, gazete ve dergilerde, yahudi şeriatının yasakladığı yemekler, tereyağı ve süt ile yan yana tanıtılıyor ve teşvik edilmektedir, pek laiktirler. Yahudi yobazları hoşlanmıyorlar. Hem Alyans ve hem de *El Amigo de Familia* yahudi yobazizmine karşıdırlar.

Sarah Stein Hanım'dan bir küçük paragraf aktarmak istiyorum ve şöyledir: "*The term 'modern' reappeared often in the Yiddish and Ladino presses of the turn of the century. It was used to illuminate discontinuities with the past and to weave images of the future. It was used to describe an era in which Russian and Ottoman Jews were confronted with the choices and challenges hitherto unknown.*"[127] Şöyle özetleyebilirim, Yidiş ve Ladino yayınlarda en çok "modern" sözcüğü geçiyor, bu geçmişten kopuş ve geleceğin imgelerini tanımak anlamındadır. Bunlara bakarak bu yaşlı imparatorlukların insanları, hiç bilmedikleri alternatiflerle karşı karşıya bırakılıyorlar.

Güzel, Osmanlı yahudileri'nin hem modernite'ye ve hem de yeniliklere daha açık ve yatkın olduklarını da okuyoruz. O halde burada bitirebilirim; yalnız, bir başka paragrafı daha sunmadan edemiyo-

127 *agy.*, s.7.

Levent Şahverdi Arşivi

rum. Önce iki aktivisti tanıtmak durumundayım; Hayim Nahum, Hahambaşı ve Alyans Okulları'nın sanki de facto genel direktörü ve hem Paris ile İstanbul arasındaki bağ ve hem de koruyucusudur. David Fresco ise, uzun yıllar *El Tiempo*'nun başındadır. Şunu aktarabiliyorum, başka kitaplarımda var, bu tarihte, 1909 diyelim, İstanbul'da siyonistlerin dört yayını çıkmaktadır ve bunlar Jön Türkler'e aittirler. Öyle biliyoruz, ünlü *Türk* Jön-Türkler tarafından yönetiliyor. Öyleyse, Fresco üzerinde büyük baskılar olduğunu tahmin etmek durumundayız.

Sarah Stein ise işte şunları yazmaktadır: "*Quickly, however Fresco proved a reliable ally of zionism and instead, an unwavering supporter of anti-Zionist Chief Rabbi Nahum. By 1910, any hope of cooperation between* El Tiempo *and the Zionist establishment was dashed.*"[128] David Fresco, şöyle bağırmaktadır, *Is Zionism compatible with Osmanism?* Fresco, siyonistlere karşı, hiç zigzag çizmeden Baş Haham Naum'un yanındadır ve "siyonizm ile Osmanizm bağdaşır mı?" böyle bağırmaktadır. Bağdaşmayacağına inanmaktadır.

***

Şunlara bakınız, hiç unutmuyorum, Recep Erdoğan'ın bir yakını ölmüştü, çok üzgündü, gözyaşları sel olmuştu; bir üçlü var, gidecekler, ellerini kaldırıp dua edecekler, olur, ama hazırlandılar. Üçü de, Hamza, Kemal, Tekin adlarındadırlar, hazırlandılar ve kravatlarını attılar. Ve hiç unutmuyorum, kravatları atık, elleri havada ve duadadırlar. Bu resmi hiç unutmuyorum. Kravatları atık ve elleri havada. Ve fotoğraflarıdır.

Hiç unutmuyorum. Bu üçlü, cumhuriyete karşıdırlar. Osmanlı'da bizim yahudilerimiz, yahudi şeriatına karşı çıktılar ve bu üçlü islam şeriatındadırlar.

Unutmayacağız, bir gün gelecek, kravatı takarız. Kuşku duymuyorum. Bizde kravat takma usul ve adeti vardır. Biliyoruz.

***

Bunlara ekleyeceklerim şudur; birleşik kaplar yasası işlemektedir. Yahudileri sabetayistlerden ve sabetayistleri çıkmakta olan Türk burjuvazisinden ayırt edemeyiz. Öyle mi, bir deneme yapmak istiyorum.

***

128 *agy.*, s.78.

Levent Şahverdi Arşivi

BEREŞİT IN THE BEGİNNİNG	BAŞLANGIÇTA
BARA ELOHİM GOD CREATED	YARATTI ALLAH
ET HAŞAAMİM THE HEAVEN	GÖĞÜ
VI ET HAEREZ AND THE EARTH	VE YERİ

בְּרֵאשִׁית In the beginning[1]
בָּרָא אֱלֹהִים God created[2]
אֵת הַשָּׁמַיִם the heaven[3]
וְאֵת הָאָרֶץ׃ and the earth.[4]

***

Böylece Tevrat'ın ilk cümlesini yazmış oluyorum ve judaik karakterlerle de yazmak istiyorum, İbrani ve Ladino yazım kuralıdır. Ve kural, Ataç'ın zorladığı kuraldır ve yakın arkadaşımdılar, anıyorum; Fakir Baykurt'un ve Demirtaş Ceyhun'un öğrendikleri ve sonra yazdıkları biçemdir. Buna "devrik" cümle diyoruz, bir ara bizler, "itti kapıyı, girdi içeri, Ahmet" diyorduk. Bize çok uzaktır, ancak, bu Yahudice ve Ladino'dur, başka türlü yazmak imkansızdır, ilave etmiş oluyorum. Önce fiili söylüyoruz, eylemi yüklüyoruz. Yahudi arkadaşlarımızdan ve sabetayist olduğunu bilmediğimiz ustalarımızdan kaptık. Kapıyoruz ve bazen buna "öğrenme" diyoruz. Ve burada duruyorum, birbirimize yakındık.

***

Herhalde güzel olur, zındandan tarihimizle bitirmek istiyorum. Eşi Nurhan Hoca Hanım, Fatih Hoca'ya, Fatih Hilmioğlu, romanlar gönderiyor, okumasını istiyordu ve içlerinde Ayşe Kulin'inkiler de var; bu aileden Orhan Kulin'i pek severdim, Fakülte'de arkadaştık, hatırlıyorum. Zındana bir gün *Füreya* geldi, "bir Kulin romanıdır," koğuşa yeni gelenlerden birisidir; *Aylin* romanını okumuş ve eksik bulduğumu yazmıştım. Belki bu nedenle olabilir, Fatih Hoca'ya, okurken, filmi daha önce görmüş bir çocuk misli, ne olması gerektiğini söylüyordum. Böylece bu aileleri tanıdığımı gösteriyordum. Fatih Bey, pek rahatsız olmuyordu ve sanki memnundu, ekliyorum.

Söz konusu olan "Kabaağaç" Ailesi, sadrazamları ve paşaları mevcuttur, Şirin Devrim, Cevat Şakir, nam-ı diğer "Halikarnas Balıkçısı" ve "Bodrum'un kapısını açan adam", bu ailedendirler ve peki

Levent Şahverdi Arşivi

nereye koyacağız, asıl sorudur ve öyleyse ben bitiriyorum. Doğrusu bir türlü de bitiremiyorum.

Bir, "Füreya" değil ama güzel, aslı "Freya," yahudi adıdır. İki, Cevat Şakir, nam-ı diğer Halikarnas Balıkçısı, solculuktan değil, babası ile kendi karısını aynı yatakta yakalayıp kurşunladığı için hapse atılmış ve Bodrum'a sürülmüştü, iş bilmez birisi idi.[129] Üç, Macar yahudisi kemancı Berger ile evli Aliye'nin adı İbrani'dir, yükseğe çıkış ve "uçuş" anlamına geliyor, gerekiyor ve tekrarlıyorum. Yalnız ekliyorum, bu ara "Medina" uzmanı olmak üzereyim, Peygamber Muhammed, Medine'ye göçtüğünde "Aliya" denilen mahale ev kurmuştu, yüksek yer demek olup aynı anlamdadır. Bu arada, "Madina", hep yazıyorum, "kent"[130] anlamında olup, Coca-Cola ceo'su Muhtar Kent'in de soyadıdır ve Muhtar, oraya İbrani asıllı olduğu için getirilmiştir. Epizoddan hisse çıkarıyorum. Necdet Kent'in oğludur, cenazesinde Erdoğan bulunmuştu, "kafa" makinamda kayıtlıdır.

Dört, ailede yahudi adları çoktur ve "Sarah" adının birden fazla olduğunu görüyorum. Beş, Arap Prensi'ne gelin giden Kabaağaç için Ayşe Kulin, "Nissa" yazıyor ki memnun oldum; ben de "Fahri" veya "Hayri" ön-eklerini atıyorum, geriye bir İbrani adı bırakıyorum, Nissa'dır. Altı, evde nerede ise hep Fransızca konuşuyorlar ve yedi, Osmanlı'dan cumhuriyete barışçıl bir geçiş görüyoruz. Aile Mustafa Kemal'i şahsen tanıyor ve yürekten destekliyorlar. Sevgileri yüksektir ve aynı yükseklikteyiz.

***

Nihayet, yahudi demiyorum, sabetayist demiyorum, işte budur; bunu söylüyorum. Asimilasyon mu, *acculturation* mu, Sarah Abrevaya, zaman zaman bunu soruyor. Ben de yahudi ve islami şeriatı bir araya gelmişler, bu insana ve kültürüne düşman olmuşlar, işte bunu söylüyorum ve şimdi buradayız. Peki, bu kültüre düşman mı, misal mi; peki Daniel Oral'ı nasıl bulursunuz; beğenmezseniz başkasını sürerim. Çok çokturlar, tür türler. Ve haber, Türkiye'de yahudiler, bu ortaklıktan, "brit" de denebilir, ayrılıyorlar. Ve Daniel Oral hâlâ oradadır.

129 Bunu da, benim bilgime göre, ilk önce ben duyurduğum için tekrarlamaktan geri kalmıyorum. Bizim yazarlarımız doğruları yazmaktan utanırlar.

130 Aynı zamanda "devlet" anlamı da var, İbrani'de bu anlam hâlâ kullanılmaktadır. Herhalde şehir devletlerden kalmadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ SURE

TÜRKİYE'DE AYDINLAR VAR

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

birinci bölüm

FAKÜLTEDE VE İSYANDA: Devrimci Filozof Taner Timur

Bir alışkanlık oldu, hapiste ya da dışarıda, mutlak sabahları beş ya da buçukta uyanıyorum; kaçta yatarsam fark etmiyor ve uykum sanki bıçakla kesiliyor, yatakta çalışıyorum, bir buçuk saat mutlak sürüyor. Yedide spor başlıyor. Zındanda arkadaşlarım yokturlar, varlar, ancak çok geç yatar ve çok geç kalkarlar; daha önceki hapishanelerimden biliyorum, "mafya usulü" diyorum, ben öğleye kadar yalnız başımayım. 12 ya da 13, koğuş arkadaşlarımı özlerim, yemek mi kahvaltı mı, bilemem; ikisi arası masaya oturuyorlar ve ben de yanlarında, havalandırmada sporunu, sonra banyosunu, yapmış, sabah çalışmasında pek mesafe almış bir adamım. Konuşuyoruz. İçiyoruz, çayı küçük, geleneksel çay bardaklarında içmem. Hep anlatırım, köylülerimiz bu camlarla rakı içerler, Osmanlı'da da öyledir; rakımızın çok küçük ve ince camları vardı, rakı içimi pek hoştur. Çay için ben hep fincan ararım, ağızları çok ince olmalıdır, Çinlilerinki çok güzel ve Amerikalılarınki pek kalın ve kabadırlar. Anlatırım, anlatımımdan hoşlanıyorlar, yalnız köylü camlarından, Farisi "bardak" demektir, hiç vazgeçmiyorlar.

Yorgun olduğum zaman uykuya geçiyorum, peki yorgunluk mu, bildiğim sözcük ve isimleri unutmaktır ve yatarım. Peki beş buçuklar mı, sanki beynimde bir cümbüş vardır, bütün acayip düşünceler hücum ediyorlar, her sabah ayrı bir saldırıdır ve işte o sabah, Taner Timur, geldiler. Ah şimdi nerede acaba, hayır hayır, o gece, Bahçelievler'de bir akşam geç saatte, Turhan Feyzioğlu biz ikimizi çağırmış, 1957 yılı olabilir; Hürriyet Partisi'ne mi, Halk Partisi'ne mi katılmalı, bunu tartışmıştık. Karar verdik; sonrasında, Profesör Taner Timur, bir zamanlar en yakındık, bana, "Yalçın, hayır..." demişti ve beni de ikna ettiğini hatırlıyorum. Diyordu ki, "Turhan Hoca, karar vermiş, İnönü'nün ikinci adamı olmayı seçmiş, bizimle oyun

Levent Şahverdi Arşivi

oynadı"; Taner'in özelliğidir, herkesi ikna eder, beni de etti, anlaştık. Fakat sonra, anlaşıldı ki Feyzioğlu bizimle konuşurken samimiymiş; o gece, sadece o gece mi, biz iki öğrenciyi pek büyük adam saymıştı ve hep sayıyordu. Karar verdik. Ah sabah oluyor, kalkıp Taner'i bir bulsam, doğrudur, desem! Biz, Taner ile ben, bir tür doğru hastasıydık. Hep bulacağız ve hep söyleyeceğiz.

***

Gazeteler geldi, yoldaşlar uykudalar ve ben uyanık haldeyim; belleğim yanıltmıyorsa, Hürriyet'in Pazar ekinde, Taner Timur'un fotoğrafı vardı; pek büyük, "Devrimci Filozof" diyorlar, kitap fuarına "onur konuğu" seçmişler. Demek ülkemizde garip işler de oluyor ve ben, "bihakkın" diyorum; fotoğrafında, Taner'i daha gençleşmiş buldum ve çok hakkıdır.

***

Taner Timur ile pek çok ortaklığımız vardı ve var. Haydarpaşa Lisesi'nde okumuş, oradan mezun; ben de bir yıl Haydarpaşa'lı oldum, sonra Kabataş'a geçmiştim. İkimiz de "leyli" idik, ve "meccane" değildik. Üçüncüsü, ikimiz birlikte kovulduk. Birincilikle girdiğim Üniversite/Fakülte'den, girişimden on beş gün sonra kovuldum. Taner Timur kovulduğunda üçüncü sınıftadır; isyan yapmıştık. Aslında biz ne yaptığımızı bilmiyorduk, yaptığımıza "isyan" dediler.

***

Çıktım, buluştuk, çok daha dinamik ve politikti ve çok umutlu gördüm. Serim, Temren, konuk gelmiş kızları Elif, Cihangir'de, Boğaz'a tepeden ve yakından bakan evlerinde, yemek yedik ve konuştuk. Taner, kıyıda evden görünen büyükçe bir ilkokula işaret etti, "bu ilkokulu seviyorum. Öğretmeni Atatürkçü, sabahları çok güzel törenler yaptırıyor" diyordu. Demek, kaldığımız yerdeyiz.

***

Kitabı önümde, aktarıyorum: "Yalçın Küçük, Fakülte'ye o yıl girmişti, giriş sınavlarını birincilikle kazanmıştı. Bunun dışında zekâsı ve hırsıyla hemen dikkati çeken bir kişiliği vardı. Üstelik Fakülte'ye siyasi konularda benden çok daha hazırlıklı olarak girmişti. Çok çabuk arkadaş olduk."[131] Hayır, her zaman söylerim, çok güzel Fakülte idi, hocalarımız mı, ben büyük bilim adamı olmalarını hiç aramam; güzel ders veriyorlar mı, öğrencilerini seviyorlar mı, kişilikleri örnek mi, ve bizim hocalarımız eşsizdiler, ancak beni affetsinler, beni

131 Bugünden Geçmişe, *Geçmişten Geleceğe Taner Timur*, Tüyap, 2013.

Levent Şahverdi Arşivi

yoldaş öğrenciler yetiştirdiler. Beni Taner yetiştirdi, Cemal Süreya yetiştirdi; Ece Ayhan, Ergin Günce, ben yoldaş öğrencilerin öğrencisi oldum. Üniversite'ye gelmeden mahallede, üniversitede, kantinde, olduysam, oldum. Pek de inanmıyorum, inansam bu kadar çalışır mıyım, ama, öyle diyorlar.

Taner mi, bir meloman idi, müzik tutkunu, ben de meloman oldum. Kantinde çay ocağı vardı, bir de eski radyo; TRT'nin klasik müzik saatinde, Taner başında ve ben yanındaydım. Ve çok tuhaf, bir opera düşkünüyüm. Başkaları sevmezler ve küçümserler, ben hâlâ, üzülmek istediğimde La Traviata dinliyorum.

***

Benim arkadaşlarım Taner'in arkadaşları oldular. İnal Batu'dan Ömer Ersun'dan söz ediyorum. Taner'in arkadaşları, Sunday, Ümit ve daha önceki sınıflardan Lord d'Aydar, o da Ümit, benim yakın arkadaşlarım oldular. Tabii, kendimi çok ihmal etmek istemiyorum, benim de öğrettiklerim olmuştur; İstanbul çocuklarıydılar, meyhaneleri bilmezler, ben götürürdüm, içkiye alıştılar. Doğal, biz Güneyli'yiz, içkiye ve pokere erken yaşlarda başlıyoruz.

***

Öyle bir gündü, içkiden dönmüştük, arkadaşlarımız haber verdiler, sütunlu salonun kenarında bir telefon vardı; Turhan Feyzioğlu, bizi, aramış ve acele ikimizi çağırmış, bir heyecan dalgası esiyordu. Turhan Bey o tarihte de büyük isimdi. Bugün Metin Feyzioğlu'nun babası/dedesi olarak biliyoruz. 17 no'lu otobüse bindik, Bahçelievler'e ulaştık. Çok güzel bir yerdi; Feyzioğlu'nun villası çok daha güzeldi. Beni çağırırdı, eşi Leyla Hanım, Metin'in doğumunda bu dünyadan ayrılmış olan kızı Saide; Turhan Bey çağırırdı, öğle yemeklerinde olurdum. Evlerde siyah elbiseli beyaz eldivenli garsonlarla yemeği ilk önce Turhan Bey'de yedim, bir bilgidir.

***

Bizi şunun için çağırmıştı, karar vermek istiyordu, Hürriyet Partisi'ne mi, Halk Partisi'ne girmeliydi ve uzun uzun tartıştık. Taner, Hürriyet Partisi'ni öneriyordu ve ama ben Hürriyet Partisi'ni sevmekle birlikte ciddi bulmuyordum. Konuşuyorduk, öyle anlaşılıyor, içki etkisini göstermeye başlamıştı, Turhan Bey, "dışarı çıkalım" diyordu; demek arada bir uyuyordum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Ah, doğruyu söylemek istiyorum ya, zindandayken, bunu yazdım. Taner'in kitabında da var, ne hoş, zindanda bir ara koğuş arkadaşım Coşkun Muslu, şimdi asistan ve doktorasını yapıyor, çok şaşırmış, "birbirinizden habersiz," yıllar ve on yıllar geçmiş, anlatımlarınız tamamen aynı diyor; demek iyi bir akademisyen olacak, seviniyorum

Devrimci Filozof, şöyle başlıyor, "Hiç unutmuyorum, bir akşam Yalçın Küçük'le Turhan Feyzioğlu'nun evine gitmiştik," güzel, Forumcu'lar o zamanın en büyük aydınları, ne yapsınlar, Taner ile bunu hep konuşuyorduk. En parlak aydınımızın bize danışmasını ise hiç de yadırgamamıştık, ama sonra, Turhan Bey, bizim güvenimizi yitirmişti ve Taner'den aktarıyorum, "Eski dekanımız öyle bir hava yarattı ki, sanki eşit düzeyde şahsiyetlerdik, bize öyle sorular soruyor da sanki ortak kararlar alınacaktı," Taner'in anlatımı da doğrudur.

Çok güzel bir Ankara gecesiydi. Turhan Bey çok sıcak bir insandı. Ağaçlar arasında dolaşıyorduk. Hep koluma giriyordu, heyecanlı konuşuyordu. Vakit ilerliyor, hava serinliyordu; içki etkisini yitiriyordu. O geceyi hiç unutmuyorum. Çok entelektüeldik. Önemli bir memleket meselesini konuştuk. Ve pek çocuktuk.

***

Evet, ilgililerin anılarında var, o gecenin sabahında, Turhan Bey, Hürriyet Partisi'ne katılmak için söz vermiş ve bekliyorlar. İsmet Paşa'nın kapısını çalan "önemli" hiç kimsenin olmadığı bir zamandaydık; Feyzioğlu'nu çok istediğini tahmin edebiliyoruz. Peki bizimle konuşmaları mı, Feyzioğlu'nun faşizme yaklaştığı, Türkeş ile birlikte Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde yer aldığı zamanları yaşadık. İtibarını çok kaybetmişti, pek sevgili kızının beklenmedik zamanda ölümü buna eklenmişti, bunları biliyorum ve hiç hesaba katmıyorum. Bize, pek samimi konuşmuştu ve bizimle konuşmasını çok isabetli buluyorum. Çünkü biz, bilgin olmak isteyen devrim fidanlarıydık. Turhan Hoca, bunu, bilecek durumdadır. Ve biz buradayız.

***

Taner, öğrenciyken de filozof halliydi. Hiç şaşırmadım. Çok konuşurduk ve kendimize karşı da dürüst olmaya çalışırdık. Bazen ileri gittiğimiz izlenimine kapılırdık. Kendimize kendimizi savunurduk ve dedikodu değil, "sosyoloji" yaptığımıza karar verirdik. Yazmak istedim, bitiriyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Filozof Taner, Aydın Yalçın'ı çok beğenirdi; Aydın Bey soğukkanlı, Anglo-sakson havalıydı. İktisat hocasıydı, ama, daha çok sosyolojiye meylediyordu. Kızılay'ın merkezinde, Saraçoğlu Mahallesi'nde, lojmanda oturuyordu. Eşi Nilüfer çok ünlü gazeteciydi, akşamları evine giderdik; Nilüfer pek meşguldü ve çok zaman evde olmazdı, geceler bizimdir.

Ben bu arada, Muammer Aksoy'u da ihmal etmezdim; akşamüzerleri, Bahçeli'deki villasına gider, kupür kesmesine yardım ederdim. Hocam benimle pek konuşurdu, "gözlüklerini sevmiyorum" derdi, güneş gözlüğü takıyordum. Bir de Menderes güneş gözlüğü takıyordu; hocam, Menderes'i hiç sevmedi ve bir gün vurdular. Güzel ve genç eşi Gülseren, Muammer Hoca, üçümüz, çok zaman, yemekler yerdik; hocam ikramcıydı, aslında ikramı işkence'dir, demek zorundayım. Pek sevgili hocam, vejetaryendi ve çok ısrar ederdi; hocamı, çok güzel bir çocuk olarak hatırlıyorum. Milletvekili babasının verdiği oyun rengini beğenmezse, babasını babalıktan reddi çoktur.

***

Herhalde henüz 27 mayıs olmamıştı. Hüsamettin Cindoruk, Hürriyet Partisi'nde Ankara İl Başkanı'ydı ve Taner'in kitabında, Şadi Cindoruk, Ertuğrul Baydar ve Taner Timur, üç sınıf arkadaşı, bir fotoğrafları var, 1957 mart tarihlidir. Şadi ile Hüsam kardeştiler ve tanışıyorduk. Ve Parti'nin İl Başkanlığı'nın toplantı salonu büyüktü, Tuna Caddesi'nde, fırsatı kaçırmıyor ve imkânları kullanıyorduk, seminerler düzenliyorduk. Aydın Yalçın'dan "sosyalizm" anlatmasını istemiş ve düzenlemiştik. Seminerleri ben yönetirdim, anlattıklarını çok zayıf bulduğumu hatırlıyorum.

***

Taner, Fakülte'deyken ailesinden çok az söz ederdi. Kitapta bilgiler buluyoruz, babası Mustafa Bey, ilkokul öğretmeni, ancak Fransızca öğretecek kadar Fransızca biliyor ve hep Fransız edebiyatı ve felsefesi okuyor. Çok laik, benim babam da çok laikti; koğuş arkadaşım Fatih Hoca, Profesör Hilmioğlu, bana, ikide bir, "senin kadar laik bir kimse görmedim" derdi; bunu çok önemli buluyordu. Ayrıca Fransız egemenliği altında yaşıyorduk ve ben dünyaya Fransız olarak gelmiştim. Sömürgede yaşayanlar sömürücüye özenirler; her sömürge çocuğu misli, evde bazı sözcükler Fransızca idi ve bir de çok formel davranıyorum. Herhalde özentidir.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Aydın Yalçın, Milli Birlik Komitesi'nin danışmanı olmuştu ve Komite Aydın Bey'i, İş Bankası yönetim kuruluna getirmişti; yüksek maaşı, güzel bir odası ve makam şoförü vardı. Taner ile boş durmadık, telefon ettik, Ulus'ta, İş Bankası'nda, Aydın Bey ile buluştuk. Demek boş durmayı sevmiyorduk, Komite'nin ne yaptığını ve nereye gideceğini merak ediyor ve sorun yapıyorduk. Taner, Aydın Bey'e nerede ise hayrandı; varsa, hayranlığının, o gün ve orada sona erdiğini söyleyebiliyorum. Biz ikimiz, Aydın Bey'i ve üzerinden, Milli Birlik Komitesi'ni, Türkçe ezan ve ibadete zorladık. Hayır, Aydın Yalçın, bize hiç umut vermedi ve politik yaşam açılınca da sağa kaydı; sosyalizm düşmanı olduğunu biliyoruz. Biz ikimiz ise, Komite'ye çok şaşırdık, çok büyük hayal kırıklığı yaşadık. Sol'u daha çok aramaya ve daha doğrusu, kurmaya, başlıyorduk. Her ikimiz de çok laik babaların çocuklarıydık ve dilimizi çok seviyorduk. Yabancı dilde ibadeti hiç kabul etmedik ve hâlâ aynı duraktayız.

***

Kitabı düzenleyen Faruk Şüyün, bir sorusuna, "üçüncü seneniz üniversitelerde eylemlerin başladığı yıllara denk geliyor" diyerek başlıyor ve çok dikkat çekici, Faruk Bey, ara başlığı da, "her an fırtına kopabilirdi.." olarak koymuş ki, pek isabetlidir. Taner'in cevabı ise şudur: "Evet. 1956-1957 ders yılı üniversite öğrenciliğimin en hareketli yılı oldu." Katılıyorum, 1956 yılını, İsmet Paşa'nın Demokrat Parti, başka deyişle, Bayar-Menderes kuyrukçuluğundan koptuğu yıl olarak da formüle edebiliriz.[132] Eylemin ve zamanın yoğunlaştığı bir yıldır.

***

Fikir Kulübü de, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kurulmuştu. 27 mayıstan önce ben başkan olmuştum. Başka fakültelerde de kurmak istedik, mümkün olamamıştı. Ve Devrim'den sonra, Devrimci Filozof Hocam "darbe" diyor, bu noktada ayrılıyoruz,[133] bu kulüpler çoğaldı, "federasyon" oldu; başlarına "Sosyalist" tarifini de koydular. Sonra, "mdd" havasında, D. Perinçek ve E. Kürkçü el ele verip, "sosyalist" tarifini attılar; Perinçek hep sosyalizm karşıtı oldu ve Kürkçü, hapislik yıllarının sonlarına doğru, "Sosyalist Kurtuluş" diyordu, "Devrimci Gençlik" ya da "Dev-Genç" Dernekleri'ne dönüştürdüler.

132 Bu çalışmada, başka bir yerde var, aynı yılda, İsmet Paşa'yı Pembe Köşk'te, evinde ziyaretle, "Paşam, seni kurtarmaya geldim" demiştim. Güzel, yaparken çocukluk olduğunu bilmiyorum, ama, yıllar geçtikçe çocukluklarımdan pek çok hoşlanıyorum.

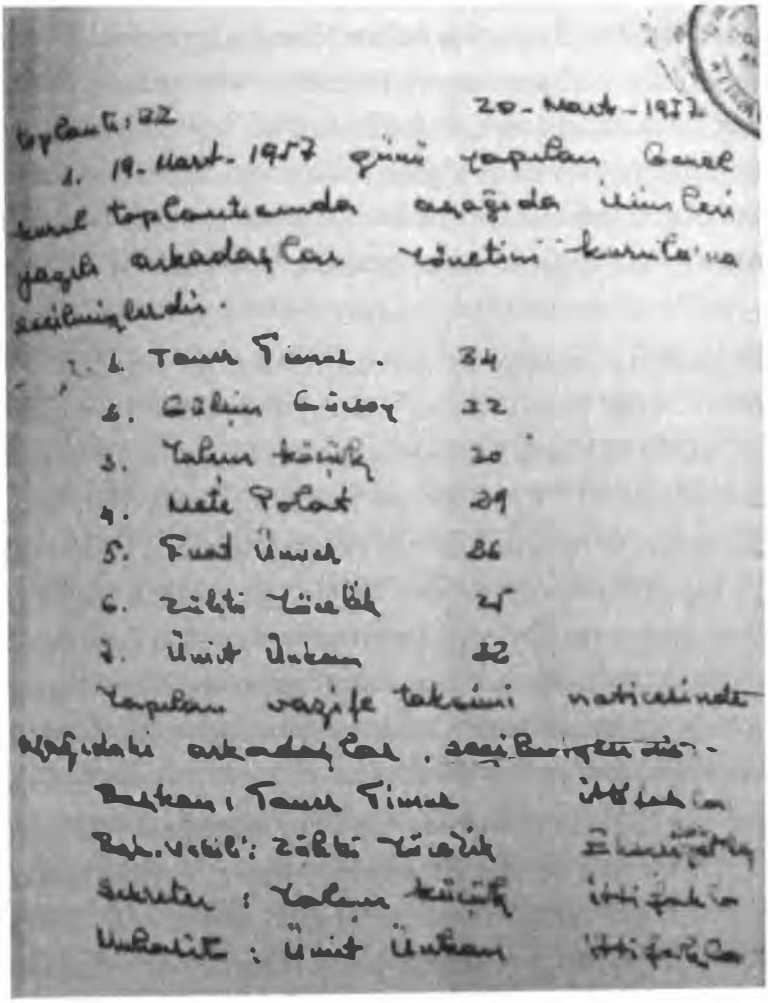
133 Editör'ün tercihi olabilir ve öyle olmasını diliyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Buradan, "thkp-c" çıkmıştı, başında Mahir Çayan'ı biliyoruz, Siyasal'dandır. İşte, 1957 yılında, bu Fikir Kulübü'nün başında Devrimci Filozof Taner Timur bulunuyordu.

***

Taner, başkanlık tutanağını elde etmiş ve kitabında yayınlamıştır. Ben de buraya aktarıyorum; bir ekleme yapıyorum, tutanak, benim el yazımladır. Temren'e de gösterdim, kuşkumuz yoktur.[134] Filozof, "Fikir Kulübü" başkanı ve ben ise sekreterim; kayıt işlerinin bana ait olması normaldir. O halde, bir peryodizasyon peşindeyiz. Ve hep izindeyiz.

Yalçın Küçük'ün elyazısı ile Fikir Kulüpleri toplantı tutanağı

134 Şimdi yazım çok daha kötüdür, çok zaman okuyamıyorum. Üniversitelerde sınav kâğıtlarını hep kendim okuyordum, Gazi'de beş yüz kişi oluyorlardı, hep not yazıyordum, yazım böylece bozuldu ve tabii başka nedenleri de olmalıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Filozof Hocam'da bir paragraf gördüm ve paragrafta biraz da kendimi buldum, buraya alıyorum: "Aslında günlerim daha çok okulda geçiyordu. Haydarpaşa gibi güzel ve tarihi bir binada İstanbul'un tüm güzelliklerini görüyorduk. Özellikle gün batımında, mütalaa saatlerinde Sarayburnu'nu pembe ve moraran renkler içinde seyretmek unutamadığım anılarım arasındadır." Ve gerçekten olağanüstüdür.

***

Sultan Hamit'in, pek korkak ve pek vesveseli, ancak, modernist bir prens olduğunu sadece Doğan Avcıoğlu ve ben yazdık. Büyük reformatör Mithat Paşa'yı boğdurdu. Ancak bunun dışında, pek merhametlidir; Haydarpaşa'yı Sultan Hamit yaptırmıştı. Gitmiş gelmiş, "daha daha..." diyormuş; ölçüsüz büyük ve yüksek pencereleri var. Hastalar hava alsınlar, hastalar Boğaz'ı görsünler, bu nedenle ölçüsüzdürler ve ben de pek güzel buluyordum. Pencereye oturur, güneşin batışını seyrederdim, hüzün mü haz mı çok, bilmiyordum, Polatlı'daki güneş batışı kadar olmasa da, harikadır.

***

Peki gardiyan mesleğinin sırrı neredeydi, bu sorunun cevabını da Dostoyevski'de buluyoruz ve "iradeyi yok etmek" diyoruz ve bu, istemeyi kaldırmak anlamına geliyor. Gardiyan, ne istiyorsan onu yok eden adamdır.[135] Çiçek seviyorsanız, yeşili sökerler. Maviyi isterseniz, denizi kuruturlar. Ben her hapisten sonra uzun süre kapı açma ve kapatmayı unutuyorum. Kapılar artık bizim için duvardırlar, yabancılaşıyoruz. Öyledir, Sarayburnu'na yakın hapishanede de kalmış büyük aydınlarımız hep biliyorlardı, havalandırma denize bakıyormuş, duvar çekmişler. Sadece duvara bakardık. Zamanla duvara benzerdik, hapiste duvarlaşırız.

Fakat üst koğuşların birinde bir kitap ölçüsünde bir pencereyi unutmuşlar ve yine de çok yüksektedir. Bazen koğuş arkadaşlarım beni o pencereye omuzlarlardı ve oradan, omuzlarda, Boğaz'a ve Haydarpaşa Lisesi'nin muhteşem pencerelerine bakardım. Bu cepheden de güzeldirler ve demek ben Filozof Hocam'dan şanslıydım, bir de Sarayburnu'ndan pencerelerimizi seyredebiliyordum. Ve ne güzel, kendimi hep şanslı biliyorum.

135 Eylülizm'den bu yana halkımız istemeyi unutmuştur. Yobazizm, Eylülizm'in icadı ve devamıdır. Kılıçdaroğlu ile Bahçeli, yobazizm mesleğinde çok yukarıdadırlar; halkımız iradelerini yitirdikleri için bulundukları yerlere çıkabildiler.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Taner'den aktarma bitmiyor, yüzüne, Temren de söylemişti, güzel bir kitap okuyoruz. "Yalçın'la siyaset dışında Fakülte'deki öğretim sistemi hakkında konuşur, sınıf birinciliği, derece tutturmak gibi şeylerin manasızlığı hakkında anlaşırdık," bunu, bu güzel kitapta okuyoruz. Filozof Hocam, teoride kabul ettiğim bu anlaşmamıza pratikte uymadığımı yazıyor, "ne var ki Yalçın'ın teoride benimsediği bu görüşü pratikte uygulamasına imkân yoktu" demektedir. "O mutlaka en önde olacak, birinciliği kimseye bırakmayacaktı," bunu da ekliyor ve "birinci girdi ve birinci çıktı," böyle bitiriyor. Kabul etmiyorum.

Mahalli İdareler Maliyesi de okurduk, esnaflar kapı önüne koydukları tabureye kaç kuruş harç ödeyecekler, köpeklerin tasmalarından ne alacağız, hepsi böyle, ezberleyeceğiz. Böyle bir dersten, on üzerinden on almak, utanç vericidir. Ama ben alıyordum. Ancak benim bunları ezberlemeye hiç vaktim yoktu; Fikir Kulübü, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı'ydım, bu sıfatla çok önemli işlerim vardı. Kurtuluş Savaşı'mızın her kahramanının ölüm gününü bilir, hayatını çalışır, o gün bir taksi tutar, yanıma bazı gazetecileri alır, mezar başında nutuklar atardım, çoktular. Sonra, Menderes, bugünkü iktidara pek benziyordu, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nu kontrolüne almak istedi, vermedik. Nerede ise iki yıl süren bir mücadeledir. Cağaloğlu'nda, bu mücadelenin başındaydım; sınav vakti, İstanbul'da oluyordum. Çalışamazdım ve imkânsızdır.

***

Bir kez yine hapisten çıkmıştım; Ankara'da, Yüksek Ticaret'liler lokalindeydik. Yeni çıkmışım, herkes masasına çağırıyor ve tesadüf, hepsi, kardeşinden, anneler oğlundan, kızlar nişanlılarından yeni mektup almışlar, beni anlatıyorlar. Çok güzel hikayeler; ben, yüzü acılı, çok çekmiş bir insan benzeri, hep gülümseyerek dinliyordum. Bana burada kendimle ilgili anlatılan hikayelerden biri anlatmaya pek değer: Jandarmalar damlara çıkmışlar; karavanalar, kaynar yağla doludurlar, üzerimize dökecekler, korkunç bir durumdayız. İşte o sırada ben çıkıyorum, pantolon hariç soyunuyorum, "bırakıın, bana döksünler," bağırıyorum. Döküyorlar ve döktükleri ile kalıyorlar; kurtarıyorum.

Masamıza döndük, sendikacı arkadaşım İlhan bana çok kızdı, "bunu bizden neden sakladın" diyordu ve ben anlamıyordum. Çok

Levent Şahverdi Arşivi

kızıyor ve çok ısrar ediyordu. Ben, "İlhan, neyi sakladım" diyordum; sonra anladım ki, bu Bizans filmlerini andıran kahramanlığı saklamışım. Çok şaşırdığını hatırlıyorum; "bunlar doğru değil ki" dedim. İlhan sordu, "Peki, niye doğru olmadığını söylemedin?" Ne peki, doğru olmadığını söylesem inanmazlar, benim pek mütevazı olduğuma inanırlar ve herkese anlatırlar. Bunlar artık halk masalıdır.

Ve benim hocalarım, öyle bir hale gelmişti, benim bir soruyu bilmeyeceğimi, çalışmayacağımı düşünemiyorlardı. Notumu hep verdiler, hiç not esirgemediler.

Ve beni asistan almadılar. Siyasal'da asistanlık sınavlarını kazandım, bütün engelleri aştım, ama asistan atamadılar. Haydarpaşa'nın pencereleri kadar büyük gördüler. Aldıkları en son asistan, Taner Timur'dur. Akademisyen olmaya layıktır, demek istiyorum. Ve Korkut Boratav ile Bilsay Kuruç'tan başkasını bilmiyorum. Belki vardır, ama hiç duymadım; korktular ve bilim yapacaklara kapıları kapattılar. Siyasal Bilgiler, bilgi edinip üretmeye ve siyasa'ya bakışa kapanmaya, benimle başladılar.

Sonra pek çok kez üniversitelere, "kariyere," girebildim. Fakat hep pencereden girdim ve hep kapılardan kovdular. Üniversitelerde öğretim üyesi olduğum her gün, kovulduğumu yazan bir sarı zarf bekledim. Ve bekledim gelmedi, demedim. Er veya geç getirdiler.

***

Beni hep kovdular. En son Halk TV'den kovdular. Birkaç boy büyük buldular. Kibarlıkla, bir Fransız terbiyesiyle, "kovdular" dedim. Beni hep kovarlar. Bu ülkede kovulmak, kişiliğimin parçasıdır.

***

Taner Hocam'a, *Sırlar* kitabımı verirken imzalamışım, kitapta, ne yazdığım yazılıdır. Şudur: "Ben eski çocuk, çocuk kalmak çok güzel!" Herhalde yaşadıklarımdır, hep çocuk kalıyorum. Başka türlü yaşayabileceğimi düşünmüyorum.

***

Ben girdiğimde, hava çok fırtınalıydı; genç dekan Feyzioğlu, öğrencilerine "nabza göre şerbet vermeyin" demişti, gökte yoğun bulutlar vardı. Bir de usül, fakülte törenle açılıyordu, Dekan ve birinci giren öğrenci konuşuyorlardı, Feyzioğlu ve ben konuştuk. Ne dedim hatırlamıyorum, hocalarım müthiş sevindiler. Turhan Feyzioğlu, bana, "ismiyle müsemma" demişti; Yavuz Abadan heyecandan ye-

Levent Şahverdi Arşivi

rinde duramıyordu, sadece bunları hatırlıyorum. Ve çok geçmedi, dekanımızı, bir küçük memur gibi, görevinden aldılar. Onurumuza saldırdılar.

Taner Hocam'dan aktarıyorum: "Pazartesi, karar resmi olarak açıklanınca biz de eylemlere başladık. Gece Fakülte'de ışıkları söndürme operasyonu, yanlış hatırlamıyorum, zaten başlamıştı. Pazartesi dersler boykot edildi. Biz de Yalçın Küçük'le beraber Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hitaben, kararı onaylamadığımızı ve dekanımızın göreve dönmesini istediğimizi söyleyen" bir yazı gönderdik. Hocam, "imzalı dilekçeyi bir zarfa koyup Çankaya'ya postaladık," diyor ki, doğrudur.

İki küçük nokta ekleyebiliyorum. Taner'in de tespit ettiği üzere, imza talepleri beklentimizi çok aştı. Kâğıt sıkıntısı çektik, kıtlık nedeniyle helva kâğıtları dahi kullandık. Celal Bey, yağlı kâğıtlarımıza çok kızmışlar ve makama yakıştıramamışlar. İkincisi, Kızılay postaneleri almadılar, gezdik, Ulus'ta, bugünkü söyleyişle, "cumhuriyetçi" bir memur bulduk, postaladık.

Bizde kıdem vardı, Taner benden büyüktü, ilk imza Hocam'ın oldu ve sonra ben imzaladım. Büyük sınıftan kız öğrencilerimiz siyah elbiseler giyinmişlerdi, çok güzeldiler. Sütunlu salonda sıralandılar.

Filozof Hocam'dan aktarıyorum: "Ertesi gün bütün gazeteler Siyasal'daki eylemlerden bahsediyorlardı. O zamana kadar dar bir çevreye hitap eden Forum yazarları, başta Turhan Feyzioğlu olmak üzere, birer ulusal kahraman haline gelmişlerdi." Tabii bizler de kahraman olduk. Çünkü kovulduk.

***

Yepyeni bir dönem başlıyordu. Hüsam, hem çok iyi bir hukukçu, hatip ve particiydi. Ben henüz liseliydim; genç demokratların genel başkanıydı, "demokrat olmayan Demokrat Parti'den istifa ediyorum" demiş ve bir telgraf göndermişti, çok beğendiğimi hiç unutmuyorum. Ankara'nın bütün köylerini geziyordu ve bana söyleyen Cindoruk'tur; köylü, "talebe neden isyan etti," bunu soruyordu. Biz isyan etmiştik ve bunu köylü halkımızdan öğrendik.

***

Dokuz öğrenciyi kovdular.

Devrimler çok başkadır, yiğitlik sıraları ve dereceleri değişmek-

Levent Şahverdi Arşivi

tedir. Devrimlerde, çok zaman korkaklar kahraman ve kahramanlar bazen korkak oluyorlar. Bilemeyiz.

Şimdi sadece iki kişi birbirimizi biliyoruz. Aramızda, kahramanlıklarını unutanlar çokturlar.

Devrimci Filozof Hocam ile ben, kovulduğumuzdan haberliyiz.

Hegelyen tarifle, *for ourselves*, kendimiz için, kovulmadır.

Levent Şahverdi Arşivi

ikinci bölüm

SOL'UN ÇOCUĞU KORKUT İŞTE AYDIN İŞTE İKTİSAT

Behice Boran'ın tek çocuğu Dursun, Melih Cevdet'in şiirinde ve Ruhi'nin türküsünde "Dursun Bebek," hapishane bebeğiydi. Nasıl söylemeli, Behice Hanım'a çok uzak ve herhalde sosyalizme düşmandı; daha kibar söz bulamıyorum. Mehmet Ali Aybar'ın tek kızı Güllü "sosyete güzeli" olmuştu ve sanıyorum, Mehmet Ali Bey'in hangi partiyi kurmuş olduğunu söyleyemezdi, bir bilmezdir. Bir zamanlar, Bebek Kahve'den önce, akşamüzerleri Bebek Otel'in terasında buluşurduk. Çok güzeldi, ama, bu zenginler ve bebekleri, güzel'i bilmezlerdi; bizi izlerler, arkamızdan gelirlerdi. Sıkıldık, bıraktık, ancak Ruhi Su'nun ilk eşinden oğlu Güngör ortaklarından biriydi; bizi fark etmez ve biz de Güngör'ü tanımaz ve yok sayardık, babasının müziğine sağırdır. Pekiyy, ossun, çünkü "Solun Çocuğu Korkut" var. Ve Korkut çoktur.

Biliyorlar, çok meraklıyımdır, önümde Balzac ve Da Vinci duruyor, diyorum ve cumhuriyetin kurucularının çocuklarına da bakıyorum, bizimkiler ilgisizdir. Jön Türkleri de kurucu telakki ediyorum, peki, onlarınkiler mi, pek ahmak, idyo'durlar. Aralarında orta IQ sahibi hiç bulamıyorum; şu Hasan Kaya Cemal'e bakılabilir, bir cumhuriyet düşmanıdır; cumhuriyete kim küfrederse korosuna katılır ve kim hücuma kalkarsa, saldırıya hazırdır. Bir de kompleksleri kuvvetlidir; *Cumhuriyet*'in başına geçtiği zaman, kendisinden zeki kimse olmasın diye, gazeteyi ahmaklarla doldurdu ve kafası işleyenlerin hepsini attı. Bir-iki kaldıysa, onları da içkiye sattı. Güzel, ahmakların hepsi gericidirler ve şimdi buradayız, cumhuriyetin halini açıklamış oluyorum.

***

Aydınlık Bir Adam: Korkut Boratav kitabını, İmge, 2010, oku-

Levent Şahverdi Arşivi

makta geciktim, hapisteydim; çok şaşırdım. Babası, Pertev Hoca, solcuydu, komünistti; üniversiteden kovuldu, işsiz bıraktılar. Korkut hep Pertev Naili'nin oğlu kaldı; babasını ve yolunu hiç bırakmadı. Babasına hiç tapınmamış ve hep yolunda olmuş bir oğuldur; çok kıvanç duyduğumu yazmak istiyorum. Fransızca öğretmeni Hayrünnisa, annesidir, atılmış ve itilmiştir; Korkut, annesinin hiç kuzusu olmamıştır ama hep yanındadır. Solcuların yanından hiç uzaklaşmamış ve hiç kaçmamıştır. Oğuz Atay'ı uzaktan sevmiştim, romanı Tutunamayanlar'ı hiç sevmedim, Batı özentisi buluyordum, şimdi anlıyorum; eski komünistlerin gül bebeği Oğuz, yedek subay olmak üzere Ankara'ya gelmiş ve Korkut yanındadır. Pazar Postası, ellili yıllarda, karışık dondurma bir sol dergidir, okurdum, okurken saklardık ve Korkut içindedir. Fakülte'yi bitirmiş, avukat olmayacak ve staj yapacak, Niyazi Ağırnaslı'nın bürosundadır, gençliğinde solcu ve daha sonra Türkiye İşçi Partisi senatörü olarak biliyoruz. Ben Korkut'un bu kadar "kendine doğru" olduğunu bilmiyordum, yazmak için öğrenmiş oluyorum. Güzel, bir sır verebilir miyim, aslında ben hep yazarken öğreniyorum. Peki, bir sır da şudur; eylülist darbede, Korkut Siyasal'dan ve ben Gazi'den kovulduk. Güzel, Korkut, babasının yolundadır. Ben kendi yolumdan gidiyordum. Ve şimdi buraya gelmiş durumdayız.

***

Solun Çocuğu Korkut; tabii Pertev'in oğlu ve Hayrünnisa'nın kuzusudur. Ama o asıl solun çocuğudur ve bizim çocuğumuzdur. Bizim gücümüz ve verimimizdir. Ve bu arada, Marx ve Engels, birlikte yazmışlar, hatırlatıyorum; bireyin gerçek entelektüel zenginliği, tamamen, çevresinin gerçek zenginliğine dayanmaktadır.[136] Ve yüreğini de, oradan almıştır, biliyorum.

***

Bir, staj yapmak için solcu bir avukat seçmiştir.

İki, asistan olmaya çalışırken, 1960 mayıs, Kızılay'da gösterilere katılıyor, "555 K" diyorduk, beşinci ay, mayısın beşi, saat beş, Kızılay, parola budur, orada var. Ben aranıyordum ve kaçaktım, dağdan görünce bir-ikisine katılırdım, hızla yürür ve ıslıkla "olur mu böyle

136 K. Marx-F. Engels, *The German Ideology*, CW vol. 5, p. 51.
"The real intellectual wealth of the individual depends entirely on the wealth of his real connections."
"Bireyin gerçek entelektüel zenginliği bütünüyle gerçek ilişkilerinin zenginliğine dayanır."

Levent Şahverdi Arşivi

olur mu..." söylenirdi. Süvari askerleri, üzerimize sürerlerdi ve yakaladıklarını, keyfidir, alır götürürlerdi. Oradadır.

Üç, Devrimci Filozofumuz Taner Timur'un Ahmetler'deki asistan evinde toplanmıştık, tip'e yeni program hazırlayacaktık, bizim, aydınların inisiyatifi idi, partinin haberi yoktur, orada hatırlıyorum. Biz tertiplemiştik, o tarihte ben Başbakanlık'ta memurdum, Profesör Suat Aksoy, Doçent Burhan Cahit Ünal, aramıza yeni katılmışlardı, hatırlıyorum. Doğu Perinçek'i de ilk kez getirmişlerdi, o zamana kadar sağdaydı, Hukuk'ta asistandı, tanışmamız ve transferi o tarihtedir. Çok kalabalık ve yüksek bir toplantı olarak hatırlıyorum.

Dört, Türkiye İşçi Partisi üyesidir.

Beş, Korkut, "1984'te Kızılay civarında" diyor ve "o sırada Aydınlar Dilekçesi olarak bilinen bildiriyi imzalayarak dolaştıranlardan biri de bendim" ekliyor.[137] Bilmiyordum, üniversiteden kovulmuştu, imzalamak bile bir yürek işi olmuştu, biliyorum. Büyük bir iştir, birlikte işimizdir.

***

Solun çocuğu Korkut, hep eylemdedir.

***

Profesör Korkut Boratav, Profesör Ergun Türkcan'ın, Destek Yayınları'ndan yeni çıkan *Tarihten Teknolojiye* kitabına yazdığı önsözde, "öyle sanıyorum ki 1960'tır" diyor[138] ve ben 1959 hatırlıyorum; saydıklarından Ertuğrul Baydar çoktan mezun ve başka yerlerdeydi; bir arkadaş grubu ile tanışmasını anlatmaktadır, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin sütunlu salonunda tanışmıştık. Pertev Naili'nin

137 Hangi gün hangi yerde toplanılacak, ben düzenlerdim. Korkut, kitapta başka bir yerde, bilgiler veriyor, Halit Çelenk aramızda yoktu, tabii dostumuz ve hep toplanan heyetimizi kast ediyorum. Haluk Gerger'in çok yararı oldu, Arthur Miller ve Harold Pinter heyetini, Amerika'da Şevket Pamuk hazırlamıştı, bağlantıyı Haluk kuruyordu. Engellememeleri için çok dikkatli konuşuyorlardı; bize söylemişti, Pamuk, "Doctor Small" ile konuşulacak diyormuş. Haluk, bunu çözebilmiş, Doktor Pamuk'un ağzından bir de "sen ile" sözü çıkıyormuş, Haluk "evet benle" dedikçe, Pamuk, "hayır sen'le" diyerek düzeltiyormuş. Fransızca, "*saint*" demek istiyor, "aziz" anlamında ve Aziz Nesin'i kastediyor. Arthur ve Harold ile Aziz Bey ve ben muhatap olduk, her ikisini de tanıdığıma çok sevindim. Ancak özellikle Arthur Miller'ı; onun gözlerinde bir aydın parıltısı vardı, görebildim. Görmek, hoştur.
Cerrah ve Profesör Hüsnü Göksel'in Çankaya'daki evinde toplanırdık. Ben ateşli sola "özenerek" örgüt evi, diyordum. İddianamelerde öyle geçiyor. Hüsnü Bey'in Doçenti Mehmet Haberal'ın bir station'ı vardı, "örgüt" servis arabası olarak kullanırdık.
Yazmam lazım, ancak dosyasını, kayıtları, bulamıyorum. Saklamak için birisine vermiş olabilirim, ama kime, bilemiyorum.

138 Yazmaya zindanda başlamıştım.

Levent Şahverdi Arşivi

oğlu, ilgi duyuyorduk ve önsözü bizleri tarif etmektedir: "Hepimiz sanatsever, okuryazar, muhalif insanlardık." O tarihteki "Gezi Eylemleri'ni" kaçırmazdık, hep "solcuyduk," tarif pek yerindedir. Profesör Taner Timur, Ece Ayhan, yedek subay izinlerini hep kantinde geçiren Cemal Süreya listede eksiktirler. Ne yazık, artık pek çoğu yokturlar ve özlemlerimle birlikte derinde, içimde, yatıyorlar.

***

Korkut'un kitapları, buraya gelenler,[139] şimdi önümdedirler. Birinin adı, *İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri*, ne mükemmel, Türkiye'nin en önemli iktisatçılarından birisi, anketler yapıyor ve anketler düzenliyor, sınıf analizlerini aşarak "sınıf profilleri" çiziyor ve işte iktisatçı budur. Sosyolojiye yakın düşüyor, bir cümle alıyorum: "Anketimizin tamamlanmasından sonra 1992-1994 yıllarında, Refah Partisi'nin yerel seçimlerde başlayan ve ivmesi artarak süren yükselişi, islami siyaseti ciddi bir alternatif olarak Türkiye'nin gündemine getirdi." Ve pek güzel, 1990 yıllarının başlarında, Korkut'un anketlerle ortaya çıkardıklarını, hem tüsiad ve hem de yüksek komutanlık, kendi usülleri ile görüyor ve biliyordu; istedikleri, gelmeleridir. Ve 2002 yılında kısmetmiş, muradlarına erdiler. Ben de, uzun yıllardır aradıkları ekip budur ve buldular, demiştim ve nerede ise haftasındadır. Yüksek komutanlık ile tüsiad'ın yüzlerine anında vurmuştum; hatırlıyorum.

***

Bu sözden, "sınıf," moda-sever iktisatçılar çok korkuyorlar; halbuki Ricardo iktisada sınıfları tarif ederek başlamıştı. Marx'a gelince, bilim namusu çok yüksektir, Weydemer'e mektubunda, sınıfların varlığını kendisinin bulmadığını açıklıkla ilan ediyordu. Bir başka yerde Thierry için de, "*the father of the class struggle in France*," sınıf mücadelesinin babası, demektedir. Fransa'da renegad tarihçi Furet de, "*Guizot termine la lutte des classes*," Guizot'nun burjuvazi adına sınıf mücadelesini kapattığını, Marx'ın ise, "*au nom du prolétariat*," proletarya adına açtığını yazıyor ki, buradayız. O halde sınıf analizlerinden kaçmak imkânsızdır ve sınıf analizlerinden kaçanlar, sınıftan kaçan ortaokul öğrencilerine benziyorlar. O halde, sınıflar varsa, yok sayamayız, çünkü maddedirler ve hep peşindeyiz. Ve bu, alfabe'dir.

İşi iktisat, öyle anlıyoruz, Korkut Boratav'ın, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985* eseri de okunmalıdır. Aynı maddeci yöntem ile iktisat

139 "Burası", hâlâ, zindandır.

Levent Şahverdi Arşivi

tarihini ele alıyor; bir de periyodizasyona tabi tuttuğunu görüyoruz. Orada benim sorunlarım var, Boratav'ın periyodlarının hepsine katılamıyorum, ancak bunu pek de önemsemiyorum, periyodizasyon hep tartışmalıdır. Sezgiye dayanan bir yanı var, diyebiliyoruz. Biz hâlâ "duraklama devri" ya da "gerileme devri" diyoruz, ve burada duraklıyoruz. Denemek zorundayız; benim denemelerim hariç, hâlâ iç savaşı olmayan bir ülkeyiz. Halbuki, İlk Çağ ya da Orta Çağ, diğer taraftan, feodalite, sosyalizm, bunlar hep, tarihçilerin buldukları ve zamanla maddeleşen kavramdırlar. Peki, devam ediyoruz.

Korkut Hocam'ın, *Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm* çalışmasını hep tavsiye ediyorum; iktisat budur. Ve hepsi şudur; bilim maddecidir, bunu okuyoruz. Buradan şunu çıkarıyorum: "Yarı-feodal, 'asyatik' üretim biçimleri ve küçük meta üretimi içinde de her biçimin kendine özgü sınıf düaliteleri doğacaktır." Demek Korkut Boratav sınıfsızlığı hiçbir aşamada kabul etmiyor ve işaret ettiği ve buraya aldığım görüşleri, "Asya türü üretim tarzı yoktur" anlamına geliyor ki bir zaman, çok kısa süren, moda olmuştu ve kapatıyoruz. Kemal Tahir'in çıkardığını, Sencer Hocamız'ın[140] bunu süslediğini, sonra Kemal Tahir'in terk ettiğini biliyoruz. Kemal Tahir'in bu icadından geride kalan, "Devlet Ana" romanıdır; büyük rüzgâr estirdiği bir dönemi hatırlıyoruz.

***

Bu çalışmasında, Korkut Boratav'ın, gidip gidip geldiği, sınıf analiz ve bulgularını pek çok kez okunmaya değer buluyorum ve ben okuyorum. Kısa ve çok açıktırlar; okunmasını ve kavranmasını çok kolaylaştırıyor.

Kolay insandı, demek istemiyorum; aydının ve solun çok tartışmalı ve heyecan dolu günleri ve bir dönemi vardı, altmışlı yılların sonlarından başlıyor ve yetmişli yılların sonuna yaklaşıyorduk. TÖS veya bir başkası, büyük kuruluşlar, tartışırlar ve sonunda bildiri yayınlarlardı; güzel de bir metinde anlaşmak gerekiyor. Güç ve hatta içinden çıkılmaz bir iştir ve nihayet, bildiriye son şeklini verme görevini Korkut ile bana emanet ederlerdi, sanki biz hem pek vezin sahibi ve hem de uç başlarıydık. Hepsinde anlaşırdık, sonunda, "anti-kapitalist" ve "anti-emperyalist" kavramları üzerinde tabii anlaşıyoruz, ikimiz de hem anti-kapitalist ve anti-emperyalist insanlarız, sorunumuz yoktur. Peki nasıl, hangisi önce, ben "anti-kapitalist

140 Profesör Sencer Divitçioğlu, çok eleştirirdik ve çok severdim, ne yazık, kaybettik.

Levent Şahverdi Arşivi

ve anti-emperyalist" diyordum, Korkut tersinde ısrar ediyordu. Çok iyi arkadaştık, ama burada iki keçi olduğumuzu saklayamıyorum. Nasıl mı çözerdik, biraz utanıyorum ve bırakıyorum.

***

Boratav'ın *Sınıflar* çalışmasından alıyorum: "1980'li yıllarda Türkiye burjuvazisi, Türkiye'yi 'düşük ücretli' bir ekonomiye dönüştürerek, dünya kapitalist sistemi ile bu konumda bütünleşmeye dönük bir strateji izledi." İşte özü budur. Hepsi budur. Ülkeyi yakan ekonomi-politik işte budur. Diktatoryanın temeline inmektedir.

***

1980 yılına yaklaşıyoruz, ben de iktisatçı olmuştum, güzel devam etmeden, bir "sır" vermek durumundayım: Korkut Boratav da ben de materyalistiz, maddeye bakmak zorundayız, ve baktım, ekonomiyi incelemiştim, bulduğumu okudum, "ordu gelecek, Erbakan'ı hapse atacak, ama daha dindar bir düzen kuracak;" okumam işte budur ve çok basittir. Ve sadece yobazizm'i tarif ediyordum ve düşük ücretli bir düzeni zorluyorlar ve insanımızı kula çevirmeye hazırlanıyorlar. Aydın mı, habercidir ve haber veriyorduk.

Peki ne çıkıyor, bilim materyalisttir ve madde bizi zorlamaktadır. Ordu, Atatürk'ü ve laisizmi bir kenara atmak üzeredir. Ordu, solu ve emekçileri ezmek için hazırdır. Hazırlandığı bir ihanet'tir. Haber veriyorduk.

***

Bilim mi, iktisat mı, özü bulma işidir. Kapital'de öyle bir ifade var, *appearence and essence*, görünüş ve öz, aynı olsaydı, bilime gerek olmazdı; öz peşindeyiz ve emekçi halkımıza haber vereceğiz. İşte işimiz budur.

Korkut, korkmuyor ve korkutuyor. Haber vermek korkutucudur.

Doğru söyleyeni kovarlar, sözümüzdür. Kovulmak mı, doğru söylemenin karinesidir.

***

Bilsay Kuruç, "Korkut, benim kardeşim" diyor ve Aydınlık Bir Adam kitabında bu da yazılıdır. Profesör Kuruç, benim de pek yakın arkadaşımdır, Sadun Aren'in aldığı tek asistan olduğunu hep düşünüyorum; Korkut Boratav ile bir tür "devre" arkadaşıdırlar, Korkut, Bedri Gürsoy'a ve Bilsay Sadun Aren'e asistan oldular.[141] İstanbul İk-

141 Profesör Bedri Gürsoy, en azından benim pek çözemediğim birisidir. Sol ile, demok-

Levent Şahverdi Arşivi

tisat Fakültesi'nden mezundu, Kabataş Lisesi'nde, benim pek sevgili arkadaşım, Örsan Öymen, ikimiz de yatılıydık ve tabii Altan Öymen ile kuzendirler; Örsan'ı pek erken kaybettik. Bilsay-Korkut kardeşliği ve benim arkadaşlıklarım sürmektedir. *Ouverture*'ü kapatıyorum.

Profesör Kuruç'un sözü ve sorusu şudur: "Korkut, benim tanıdığım anda da, gençken de, olgun adamdı, fakat gitgide daha da olgunlaştı, tuhaf bir şey!" Sorusu ya da şaşkınlığını, "bu adam olgun bir adam değil miydi?" bir başka soruyla teyit ediyor. Güzel, Trotskiy-Lenin "kesintisiz devrim" teorisinin benzeri, "kesintisiz olgunlaşma" teoremi ile karşı karşıya geliyoruz.

***

Bu sözcüğü, "*précarité*" ve sıfat olan "*précaire,*" ilki "iğretilik" ve ikincisi "iğreti" olarak çeviriyorum; yakın zamanlarda globalizm bize bunu öğretti, Orta Çağ'dan da biliyoruz, bazen yaşamımızdır. Kitabında var, Korkut bir "sarı zarf" bekliyor, derse de girecek, bekliyor ve ne zaman gelecek, bilemezsiniz, geleceğinden emin oluyorsunuz. Zarf gelmiş, gelince Korkut, Bilsay'a, dersi sen yaparsın, demiş. Bende bu sarı zarf bekleme tiyatrosu, bu defa, olmadı, çünkü benimle başladılar. 1402 sayılı yasa ile, sıkıyönetim yasasıdır, General Recep Ergun'un emriyle kovuyorlar; ilk üç kişi, Profesör Aksoy, Profesör Bulutay ve ben, duyduk, öyle seçtiler. Ve biz, "sarı zarf" bekleme haline ya da sabah baskınlarına, hangi sabah, "iğreti hal" diyoruz. Orta Çağ'da yaşam hep iğreti'dir, ve yaşam varsa, yaşamak an'lıktır. Filmlerdeki Meksikalı halidir, boşluğa bakarsınız, baktığınızı ve süresini hiç bilmezsiniz. Ne bekliyorsunuz, bilemezsiniz; yoktur ve kurşun, beklemediğiniz an'da gelir; her şi iğretidir. İğreti hal, kapitalizmin sonudur. Öyle diyorum.

Çok zaman rezil olursunuz, çok az, çok azınız için, vezir olmak var. Bir böyle yaşıyorsanız, tadına vardıysanız, usulünü üslup yaptıysanız, hep "efendi" olursunuz. Kesintisiz olgunlaşma yasasının sırrı buradadır.

***

---

ratik mücadele ile bir bağını hiç görmedim, üniversiteden çıkarılmış Pertev Boratav'ın oğlunu, Bedri Gürsoy'dan başka birisinin asistan alabileceğine hiç ihtimal veremem, eski-yeni görüşüm budur. Diğer yandan, Sadun Aren, asistan idi, İngiltere'deydi, "51 Tevkifatı" başlamıştı, döndü, komünist olarak, tutukladılar. Tutukluluğu kısa sürdü ve üstelik beraat aldı, Bedri Hoca'nın tertip ettiği hep söyleniyor. Doğru mu, söyleyemem, ancak ben bu rivayetin doğru olduğuna inanıyorum. Sempatim yüksektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Düşüşün yüksekliği belirleyici değildir, darp kişiye göre değişiyor; iyi bir ailenin çocuğudur, baba üniversitede hoca, anne konservatuvarda, Korkut, Talas Amerikan Koleji'nde, ortaokul okumaktadır. Amerikan usülü bir misyoner okulu, İngilizceyi çok iyi öğretiyor, çok disiplinlidir; Kayseri çok soğuk, kayak da yapıyorlar ve bazen Kayseri'ye iniyorlar.[142] Yalnız, Pertev Bey, kovulunca, Korkut'a da aşağılara inmek düşmektedir. Ankara'da okul olarak Ankara Koleji var, ama, düşmesi ve inmesi şarttır. Bahtına "Gazi" Lisesi düşmüştür, düşüştedir.

***

Korkut'tan okuyoruz: "İlk günü 70 kişilik bir sınıfa girdim. Sınıfın büyük bir kısmı bana hafif it-kopuk görünüşlü gibi geldi." İlk izlenimi almış durumdayız ve okumaya devam ediyorum: "Gittim arka sıralardan birine oturdum. 'Sen nereden geldin?' falan dediler. 'Ben şuradan geldim' dedim. 'İngilizce biliyor musun?' diye... Böyle, sınıfın haytalarından Servet diye biri vardı. Galiba sonradan polis oldu. O çocukla beraber tam 4 yılımız geçti. İngilizce sınavlarında ona ve diğerlerine kopya vermek göreviyle yükümlüydüm." Güzel, Hergele Meydanı'nın havasına giriyoruz.

Daha sonra kitapçı ve yayıncı Remzi İnanç'a denk düşmüş, yan yana oturmuşlar, öğrenci olmuşlar, sınıfta konuşmuş ve tabii biraz da gülüşmüşler. Öğretmen, edebiyatçı, Rahmi Baba, ikisine birden "kalkın ayağa" demiş, ve "gelin buraya" buyurmuş, "birdenbire ikimizin suratına birer tokat" patlatmış ve "çıkış dışarı," son komut budur.

Peki, ne duydu, "Gazi Lisesi'ndeki ilk izlenimlerim, bir haytalar cemaati içine düşmüşüm gibi geldi," duyduğu budur. Güzel, "sınıfın ayaktakımı ile serseriliğe düşmeden başıboş hayat takımını tercih ettim. Sınıfta kalmadan kahvehane, kâğıt oyunları, bilardo kültürüm gelişti." Başka türlü söyleyiş ile, Korkut, olgunlaşıyordu. Bir grup dahi kurmuşlardı. Okuyoruz, "zevkle Hergele Meydanı'nda sevdiğimiz kahvelere gidip kâğıt da oynarız. Hacı Bayram'a yakın bir bilardo salonunda bilardo oynarız. Yaşımız belli sınırları aştıktan sonra sigara da içeriz. Lise sonlarında, Samanpazarı'ndaki şaraphanelere gidip iki üç tek şarap atarız." Olgunluk merdivenlerinden ağır ağır çıkmaktadır.

***

Ağır ağır inmektedir. Cahit Külebi yıllar sonra itiraf etmiş, sınavda on üzerinden beş vermiş; Solcu'nun oğludur, notunu indirir,

142 Şehrin adı Cesar'dan geliyor, sayılarının kırka çıktığını biliyoruz. Niksar, Neo-Cesar'dır. Aleksantretta, İskenderun, İskender'den gelen isimler de kırka yakındır.

Levent Şahverdi Arşivi

yoksa Cahit'i indirirler. Yıllar geçmiş, Korkut Hocam artık olgundur, "önemseme Cahit Hocam," sözü budur. Ben kitabından okumuş birisiyim, yalanım yoktur.

***

Açlıktan ölmediği kesin, "karnımız doyuyordu" demektedir. Bu arada, Korkut'un, yakın ve bazen uzak akrabalara, yatmak için, fırlatılan bir top olduğunu da anlıyorum. Bu, olgunluk ders ve sınavında yüksek bir aşamadır; arada bir konuşmak, ilginç olmak, uygun zamanlarda susmak, bu aşamada ön plana çıkmaktadır. Pertev Hoca, bu arada, bir Amerikan kuruluşunun Türkiye'deki kitaplığını düzenleyerek üç beş lira kazanıyordu; yabancılar yaparlar ve çocuklar karınlarını doyururlar. Ve bir süre sonra da Pertev Naili, Paris'te CNRS'de bir görev buldu; maddi açıdan rahatladıkları döneme giriyorlar. İmkânları da genişlemektedir. Buradayız.

***

Korkut, Hergele Meydanı'nda yetişmiştir ve Pertev Hoca'yı dinlemez, Çiğdem ile evlenirler. Balkonda bir tel kafes kurarlar, buzdolabı yerinedir. 1959 yılı diyoruz.

***

Niyazi Berkes de Ankara'da polis okulunda ders vermeye başlamıştı, Korkut'un bilgisi olmayabilir, Behice Hanım, bana, anlatmıştı. Bunu kabul etmiyordu ve bunları söylerken, çatık kaşlarının daha da çatıldığını hatırlıyorum. Bunun dışında Berkes'in adını andığını hatırlamıyorum.

***

Korkut Hocam merak ediyor, Behice Hanım, Ankara'da komünistti. Hücrenin başı Muzaffer Şerif idi, İlhan Hoca da aynı hücreden olabilir, şu anda belleğime güvenemiyorum ve bu hücreyi polis patlatamadı. Zeki Baştimar, büyük işkencelere dayandı ve hücreyi vermedi; Boran, Zeki Baştimar'a çok saygılıdır. Ben Baştimar'ı tanımadım, severim,[143] tip'in, kuruluşunu destekledi, yaşaması için de siper oldu; Moskova, Zeki'yi attı ve gelen Laz İsmail'dir. Laz İsmail Nabi, Yağcı türü çıraklarıyla, üzerimize yürüdüler, Sosyalist Devrim –mdd kavgasını çıkardılar.

***

143 Silivri'de Mahkeme'nin ilk başkanı Köksal Şengül ve ünlü "solcu" mafya lideri Dündar Kılıç, akrabasıdırlar. "Baştimar" Köyü'ndendirler; bir gün Mahkeme'de ima ettim, sevindi. İyi adamdı, kanser ettiler.

Levent Şahverdi Arşivi

KORKUT HOCAM'DAN SEÇMELER

Sene 1955 veya 1956 olabilir. Ortam böyleydi. Onun için bu yılların demokrasi olduğu iddiası bize palavra gelir.

***

Benim açımdan ve o tarihlerde benim gibi düşünen solcu gençler açısından ise, daha önce söylediğim gibi, Demokrat Parti iktidar yılları ağır baskı yıllarıdır.

***

O baskıcı yılları, bugünkü kuşaklara demokrasinin altın çağı olarak tanıtmak...

***

.....

Pratik, maddenin kendisi, ailesinin yaşadıkları, Korkut Boratav'a bunları yazdırıyor.

Tamamen aynı düşüncedeyim, *Türkiye Üzerine Tezler*, *Aydın Üzerine Tezler*, *Çöküş* kitaplarımda yer alıyorlar.

Bu kitapta da, *Çıkış*, ayrıca varlar.

***

Korkut Hocam'dan şu ifadeyi de aktarıyorum: "Bizim aile, hem dede hem de babaanne tarafı İbradılı'dır. İbradı, Akseki'ye bağlı ufak bir belde, eski adıyla nahiyedir." Çok ilgimi çekti, bu ayrıntı, Pertev Naili Boratav'ın kısa biyografisinde bulunmuyor.[144] Ülkeye ve bilim dünyasına isimbilim/*onomastique* disiplinini sokmaya çalışıyorum, bazı isimlerde sadece konsonlara bakıyorum, burada "br" var. "Ebru" adını da sadece "hébreu" görüyorum, "br", h'yi çok zaman ihmal ediyoruz. Korkut Hoca, "kadı, kaymakam, yönetici yetiştiren bir belde" bilgisini de ekliyor.

Benim bilgilerimi doğrulamaktadır, Muammer Aksoy Hocamız, kardeşi Profesör Muzaffer Aksoy, Nazlı Ilıcak Ailesi, Ahmet Hamdi Akseki, İbrada'lıdırlar. Korkut Hoca'nın, kardeşi Murat'ın oğlu Davit İdris'in,[145] İbrada'ya gittiğini ve aileye ilişkin bilgiler elde ettiği malumatını da veriyor. Ancak Hocam, gitmemişler.

144 *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*/2. s.1011.

145 İdris adının iki anlamını biliyoruz. Birisi "sıddık," ki bu, İngilizce "*upright*" ve İbrani "yaşar," ilk "a" uzun, Yaşar Büyükanıt'ın adıdır ve "*upright*" demektir. Fakat asıl karşılığını, "drs/h" kökünden hareket ile bulabiliyoruz, "idris"/"*doresh*," tercüman, olarak biliyoruz.

Tarihimizde pek çok geçen, "dragoman" da aynı sözcüktür, başımıza dert olmuş, "baştercüman," olarak hatırlıyoruz. Tercüman'ı, yabancılar, "tourgeman" şeklinde translitere ediyorlar. Biz, dragoman'dan alıyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Korkut Boratav, Sadun Aren Hocamız için, siyaseti solda, ama iktisatçı olarak sol değildir, diyordu ve çok doğrudur. Aslında, Sadun Hoca, sosyalizmin ilk derslerindedir ve üst sınıflarda da solda olduğunu söylemek için zorlanıyoruz. Sol olmayan partilerde bulundu ve Ekim Devrimi'nden ayrıldı, bunları biliyoruz.

Yalnız, Korkut Hocam'a fazlasıyla katılmakla birlikte, pek önemli bulmuyorum. Ayrıca derslerinde bunları hiç hissettirmemişti; biz, yaşamının bir döneminde tkp üyesi olduğunu ve hatta sosyalizme meylettiğini, ancak, tip'ten milletvekilliği için başvurduğunda öğrendik. Dili ve dersleri, bunların tamamen dışındadır.

Eksiklerine önem vermiyorum, Keynes İktisatı'nı anlatabilmek için, bildikleri yetiyordu ve bize ve bana çok daha fazlasını öğretmiştir. Bir, aklımızda hiç irrasyonalite kanalı bırakmamıştır. İki, şovenizm ve benzeri insana yakışmayan her türlü tortuyu temizlemiştir; pek güçlü bir mantık düzeneği vardı ve kolaylıkla yapıyordu. Üç, umut dolu bir insandı, bizlere hep moralli ve umutlu olmayı öğretti. Büyük Hocam'dır ve sevgiyle hatırlıyorum.

***

Korkut'un kitabında, birkaç yerde, Atilla Karaosmanoğlu adı geçmektedir. Birincisi, Siyasal'da asistanlık sınavına girecek, iktisadının zayıf olduğunu düşünüyor, Karaosmanoğlu'na bir rastladığında, soruyor ve Karaosmanoğlu'nun, Samuelson'u önerdiğini not etmektedir. Hocam, olgunluk göstermiştir; o tarihte dahi, Samuelson çok eski ve çok basit bir kitap kabul ediliyordu. Odtü'de biz birinci sınıfta dahi derslikten çıkarmıştık. Atilla'nın iktisat bilgisi daha da zayıftır.

En son bir konferansta beraber olmuşlar; Karaosmanoğlu artık tam bir neoliberal ve sadece Dünya Bankası ideolojisini tekrarlayan bir isimdir. Atilla Mısır, Sovyet kampını terk edip Amerikan kampına geçerken, Mısır'da Dünya Bankası misyon şefidir. Başka yolu yoktur; Amerika, karşılığını almadan tahliye etmemektedir.

Korkut ile aynı düşüncede olduğumu ifade etmek için ekliyorum. Eklemek istediğim bir de şu var; Atilla Karaosmanoğlu, hayatında iki kez doğru yapmıştır; birisi, hep birlikte, Planlama'dan ve ikincisi, Nihat Erim hükümetinden istifa etmesidir. Doğrudurlar ve sevgiyle anıyorum.

***

Levent Şahverdi Arşivi

CHOMSKY & BORATAV:

BİR KATEGORİ OLARAK KAPİTALİZMİN SONU MU?

Uygarlığın sonu mu geliyor? / Korkut Boratav

Çağımızın bilgelerinden Noam Chomsky, dünyanın haline bakmış; sorgulamış ve 4 temmuz 2014 tarihli *In These Times*'da "Tarihin Sonu mu?" başlıklı bir yazı yayınlamış. Kısaltarak, toplayarak, aktarıyorum.

"Yaklaşık 19.000 yıl önce uygarlık, Dicle ve Fırat havzasında doğdu. Günümüze yaklaştıkça bu topraklarda ölçüsüz dehşetler yaşandı. 2003'teki George W. Bush ve Tony Blair saldırısı, Iraklıların birçoğu tarafından 13. Yüzyıldaki Moğol istilasına benzetilir. Bu öldürücü darbeden hemen önce Bill Clinton'un başlattığı Birleşmiş Milletler yaptırımları gelmişti. Yaptırımları uygulayan iki diplomat, Halliday ile von Sponeck, bunları, 'soykırım benzeri' olarak nitelendirmiş ve istifa etmişlerdi. Bu yıkımdan artakalan varlıkların çoğunu da Bush-Blair saldırısı yok etti. 2003'te farklı kimliklerin ayrı mahallelerde yan yana yaşadığı Bağdat, bugün sınırsız bir nefret girdabı içindedir; mezhepler ayrı, kuşatılmış bölgelere sığınmıştır. ABD-Britanya istilasının tetiklediği korkunç çatışmalar, tüm bölgeyi paramparça hale getirmiştir."

Chomsky, karanlık gözlemlerini, Suriye'ye, Lübnan'a, Mısır'a, Filistin'e taşıyor ve Gazza kıyımını hatırlatıyor. İnsanlık tarihinin beşiğini oluşturan Mezopotamya coğrafyasının on bin yıl sonunda sergilediği enkaza bakan Chomsky hüzünleniyor: "*İnsan uygarlığının kısa, tuhaf çağı, galiba son bulmaktadır.*"

***

Galiba Chomsky'nin hakkı var. Uygarlığın

Levent Şahverdi Arşivi

harcında yer alan bütün pozitif normların, değerlerinin utanmazca çiğnendiği; bu harca karışmış tüm pisliklerin ortaya çıktığı, kaderlerimize hükmettiği bir dönemdeyiz. 'İnsan insanın kurdu' olmakta, 'kıyamet alametleri' artmaktadır.

.....

Korkut Boratav, sendika.org, 09/2014

***

Bilsay Kuruç'un sunuş yazısının üst başlığında, "iyi gidiyorsun Korkut, devam et" yazıyor.

Silivri'den çıktığımda, Korkut Hocam ile Ergün Hocam'ın evinde buluşmuştuk. Ayrılırken elimden tutmuş, bana, sadece, "devam et" demişti, hatırlıyorum.

***

Korkut, "Solun Çocuğu" devam et, diyorum.

Kıvanç duyuyoruz. Kuvvet alıyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Hobson: Heratic/Sapkın İktisatçılar Ordusu'na Övgü

> *Yet he (Major Douglas, y.k.) has scarcely established an equal claim to rank - a private, perhaps, but not a major in the brave army of heretics- with Mandeville, Malthus, Gesell and Hobson, who, following their intuitions, have preferred to see the truth obscurely and imperfectly rather than to maintain error, reached indeed with clearness and consistency and by easy logic, but on the hypotheses inappropriate to the facts.*[146]
>
> Keynes, *The General Theory*, 1936, p.371.

Hobson'un başka bir kitabı var, Hobson'un *İtiraf*ını bilen iktisat profesörü olabilir ama azdır. Kendisini "heretik" ilan eden kitabını bilen veya eline alan var mı, sanmıyorum. İktisat mezhebinden nasıl saptığını burada anlatmaktadır ve aktarıyorum.

Arkadaşı A. F. Mummery'den söz ediyor, "sonunda beni ikna etti ve kabul ettim" diyor, "*to elaborate the over-saving argument in a book entitled* The Physiology of Industry", 1889 yılında, "aşırı tasarruf" argümanını geliştirmek üzere, *Sanayinin Fizyolojisi* kitabını yazmayı kararlaştırıyorlar. "*This was the first open step in my heretical career*", mezhepten, yoldan çıkma kariyerimdeki ilk açık adımım budur, bunu ekliyor. Kitap üniversitede öğretim üyeliği kapısını kapatıyor. Bu, İngiltere'dir.

***

146 "Sezgilerini takip ederek, yanlışı benimsemek yerine gerçeği muğlak ve mükemmel olmayan bir şekilde kavrayan ve ona açıklık ve tutarlılıkla, basit bir mantıkla, ancak olgulara uygun olmayan hipotezler üzerinden ulaşan Mandeville, Malthus, Gesell ve Hobson'dan oluşan cesur heretikler ordusu..."

Levent Şahverdi Arşivi

Keynes'in tanıklığı

Plancılık ve iktisat profesörlüğü kariyerimde Keynes'i özgünlükle ve hele hele *Genel Teori*'nin uzun ve pek verimli eklerini özellikle okuyan bir iktisat profesörüne rastlamadım ve ben her elime aldığımda, tekraren, uzun notları okuyorum. Şuna bakıyoruz, *theories of under-consumption hibernated until the appearance in 1889 of The Physiology of Industry by J.A. Hobson and A.F. Mummery*, Hobson ve Mummery'nin bu kitabına kadar düşük-tüketim teorileri kış uykusuna yatmıştı. Keynes, en az elli yıldır Hobson'un yorulmadan, bıkmadan, etkisine bakmadan, iktisatta ortodoks saflara hücum için yazdığı ciltlerin en önemlisinin bu olduğunu kaydediyor.

Unutulmuştur, bir kenara atılmıştır, halbuki, "ekonomik düşüncede bir çığır açan" kitaplar, ilave ediyor. Ama Keynes görüyor, çünkü Keynes "düşük-tüketim" teorisini, daha büyük bir teorinin ortasına koyan adamdır. Peki, bundan bir heretik görür sonucunu çıkarabilir miyiz? Soru olarak bırakıyorum.

***

'İktisatçı, pratisyen ve kapitülasyon Merkantilizm & Judaizm & Sovyetizm' yazısından

Kendisini "heretik" ilan etti; temel felsefeye karşıydı, diyebiliyoruz; Katolik Kilisesi'ne itiraz etti; zamanla ayrı mezhep kurdu; *Confessions of an Economic Heretic, Bir Sapkının İtirafları*'nı yazdı; bu Hobson'dur. Ama ben Hobson'a "pratisyen" diyorum, "mütehassıs" iktisatçı değil; tabibin de, iktisatçının da "pratisyen" olması gerektiğini düşünüyorum; Hobson iktisatçıdır ve en çok *Imperialism* eseri ile tanıyoruz.

Lenin & Hobson

Lenin, Hobson'u, basitleştirdi ve siyasallaştırdı. Yalnız bunun karşılığında, Hobson'a ait önemli tezlerin kaybolduğunu söyleyebiliyorum. Misal mi, Hobson "Emperyalizm ve halk yönetiminin ortak hiçbir yanı yoktur; özünde, politikada ve metod'da birbirinden ayrıdırlar" diyordu ki çok önemlidir. Buna, emperyalizm'in içyüzünü, *monopoly capitalism*'i, ancak ben, Lenin'in "en yüksek aşaması" formülünde çok rahat olmadığım için "tekeliyet" tabir ediyorum ve tekeliyet'i de kat-

Levent Şahverdi Arşivi

mak durumundayız. Demek ki, Hobson'un, emperyalizm ve tekeliyet'te "demokrasinin imkânsızlığı" teoremine, ulaşmış oluyoruz.

Ölü iktisat

Peki, Keynes'i de "heretic" telakki etmek mümkün mü, buradan devam ediyoruz. Söylediklerine bakarsak, bir, iktisatta, üstyapıda bir hata yok, bütün bozukluk temeldedir. İki, sistemin sağlıklı işlemesi için öyle varsayımlar yapılıyor ki, bunları sağlamak, "nadiren mümkündür ya da hiç değildir." Üç, kamu, aynı anlama gelmek üzere "halk," ekonominin ölü iktisatçıların elinde olduğunu düşünüyor; tabii "ölü" ya da işlemez olan iktisat biliminin kendisidir, bunu anlıyoruz.

Keynes'in 1936 tarihli *Genel Teori*'sini, Cambridge ve Oxford'un "en büyük" iktisatçıları hiç anlamadılar. Alay ettiler.

Heretik iktisatçılar

Ortodoks iktisat bir ahenk düşkünüdür, tek tek sermayedarın çıkarına olan, milli çıkara da hizmet etmektedir; ortodoks iktisada göre bu, hemen hemen en yüksek teoremdir. Heretikler, Veblen veya Hobson, buna karşıdırlar. Keynes de, merkantilistlerin savunduğu ve izlediği politikanın bir "*nationalistic character*" taşıdığına işaret ediyor; merkantilist politikanın aynı zamanda, bir bütün olarak, dünyanın çıkarına olduğu iddiası bulunmamaktadır. Millidir ve bu anlamda, enternasyonalist ve pasifist değildir; Keynes bunu doğru buluyor.

***

Keynes de Bloomsbury Society'nin kurucu üyelerinden biriydi; Virginia Woolf, Duncan, Strachey hep heretic idiler, yaşamda uç ve yenileri deniyorlardı. Virginia intiharı bile denedi; Keynes'in iktisadı tümüyle sapkındır; Hobson ile bir liste yapıyor ve "heretic" olduklarını yazıyor.

Hipotezleri doğru değildi, bunu da ekliyor ve yöntemsizdiler, demek istiyor. Güzel, işte burada "dinime küfreden bari müslüman olsa" demek durumundayız ve Keynes yazınca, hocaların, öğrenci karalaması dediklerini hiç unutmuyoruz.

***

İktisatçı mı, pratisyen olmak zorundadır. Ve heretizmin, sapkınlığın, sınırlarını aşmak durumundadır. İhtiyaç'tır. Engels'in bize öğrettiği üzere, ihtiyaç ise, keşfin anasıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

üçüncü bölüm

NAM-I DİĞER "PROF" HEPİMİZİN ACIMASIZ ELEŞTİRMENİ: ERGUN TÜRKCAN

Ahmet Taner Kışlalı, İsmail Beşikçi, Sönmez Köksal, aynı sınıftandılar, çok parlaktılar ve yazgıları da çok farklıdır.[147] Siyasal'da yeni öğrencilerin duhuliyeleri bir tür bayramdı; bakılır, şaka yapılır, kızlara göz koyarlar, uygun düşenlere tuzaklar kurarlar. İsimler çok zaman işte bu anda konulur; Ergun Türkcan'a "Prof" dediler ve başka ad eklemediler, belki doğuştan profesördü, hiç değiştirmediler. Sonradan Arnavut kökenli olduğunu öğrenmiştik, kendisi de yazdı; fark etmez, biz ve ben bu arada İngiliz sanmıştık. Biz Türklere göre çok uzun boylu, uzun yüzlüydü; sanki dünyamıza, doğduğu gün giydiği İngiliz pardösüsü ve hiç çıkarmadığı fötr'ü ile gelmişti. Tanıdığımda, Adnan Menderes başbakandı; biraz kilo almak dışında, Ergun'un, herhangi bir yerinde bir değişiklik olmadı, tarihe meraklıdır. Duruşuyla ve her şeyi ile sanki tarihtir.

Profesör Boratav, bir "amatör tarihçi" olduğunu hemen anlamıştı, Türkcan'ın *Tarihten Teknoloji*'ye kitabına aldığı yazısında var. Profesör Bilsay Kuruç'a göre ise keskin gözlemcidir; o kadar öyle ki Bilsay, yedi sayfalık çok değerli yazısında, bunu üç defa kaydetmektedir. Böylece, övüyor mu yeriyor mu, ben, sadece bilim yapıyor, demekle yetiniyorum. Çünkü gözlemlerinin her biri her birimiz için keskin bir oktur, bazen "eleştiri" de diyorlar. Ergun Türkcan, eleştirmez, ok atmaktadır.

***

Korkut Boratav, "uyumsuz, aşırı eleştirel meşrebi siyasete uygun değildir" notunu da düşmüştü; çok yakın arkadaş oldukları anlaşılı-

147 Beşikçi hapisçilikte benden ileridir ve sürgün yıllarımı eklersem, yetişirim ve belki de kıl payı geçiyorum. Beşikçi'nin hapislikleri, amma, benim kitaplarım türünden uzundurlar. Ben sürümden kazanıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

yor ve biliyoruz. Ergun ise, "bürokratım" diyor ama değildir, çok iş değiştirmiştir, bürokrat tarifine çok uzak düşmektedir. Bir ara doktor olmuştu ve sonra, doçentliğe yükselmişti. Sadun Aren'in öğrencisiydi; haber vermişler, "Sadun Hocam, Prof. Doçent oldu" demişler. Çok üzüldüğünü duymuştum, ne oldu, neden indirdiler; sonra anlatmışlar, bizim Ergun, sanki dünyaya profesör gelmişti, kimse başka ada gerek duymuyordu akademik hayatta yükseliyor, ancak bir süre yükselirken düşüyordu. Mizacına uygundur; yükseliş ile iniş arasındaki farkı bilmediği zamanlar çoktur. Her birimizin de yükseldiğimiz zaman, Prof. bize, düştüğümüzü anlatırdı, ikna etmeye mahkumdur.

Bilsay Kuruç, *Türkün Memuriyetle İmtihanı* kitabına yazdığı sunuşta şu pek hakşinas tanıtımı eksik etmiyor ve buraya alıyorum: "Ergun'un karakterler resmi geçidinde kara mizah, sempati, takdir, sille-tokat hesaplaşma, insanın boyunu ölçme hep vardır ve iç içedir. Karakterleri tanımayan okuyucu bu tiyatro sahnesinde her zaman eğlenecektir." Tabii, en yakınları, günlük yaşamda hem çok eğlenecekler ve hem de yanacaklardır; yazarken ve yaşarken, pek fark etmiyor, ancak yakınında olanlar, pek çok yanıyorlar. Ergun, reel yaşamı çok zaman yakartop oyunu sanmakta ve oynamaktadır. Yakınında olanlar biliyorlar. Ve Ergun Hocam, yakınında olan herkese, bir yakartop sevk etmektedir. Sevgi ve dostluk işaretidir.

***

Korkut ve Bilsay, Ergun Türkcan'ı asistanlıkları döneminde tanıdılar ve aynı yerde, Siyasal'da birlikte profesör ve aynı yerden emekli oldular; Profesör Kuruç, not etmek durumundayım, "insan kitabı okurken kendini bir film içinde buluyor" diyor ki hem isabetli ve hem de doğrudur. Türkcan, her zaman ve her yerde, daha önce isteyip de yapamadıklarını yapan adamdır. Tiyatro okumak ve tiyatro yapmak istemiş, denemiş de, bırakmış ve kendini anlatırken tiyatro yazmaktadır. Bilsay, haklıdır ve görmektedir.

***

Attila İlhan ile bir dostluğu var, ancak, bu dostluk, Attila'nın yaptığı her işi abartmasına vesile oluyor ki, katılmıyorum. Ergun, kitap yazarken nasıl tiyatro yazıyor, İlhan da her romanında, hiç yapmadığı ve yazmadıklarını yazıyordu. Bir, Attila İlhan, cinselliği bilmez, öyle bir pratiği yoktur ve bilen adam olarak yazıyor, kaydediyorum. İki, hiçbir yerde, komünist partisi üyesi olmamıştır ve kendisiyle ilgi-

Levent Şahverdi Arşivi

li anlatımları roman'dır. Üç, Korkut Boratav, Attila'nın, İsmet İnönü karşıtlığını pek çok abarttığını kaydediyor ki, Attila'da artık bozucu ölçüdedir. Şunu söylemek istiyorum, İnönü eleştirisi, hepimiz için bir sağlık şurubudur ve yalnız ve her zaman, şurubu ölçü ile içmek yerindedir.[148] Ölçüyü tutturamamak, çok zararlıdır.

Yanlış anlaşılmak istemiyorum, ben Attila'yı çok severdim. O da beni çok severdi, çok iyi işler yapmıştır. Kız kardeşi Çolpan ile aynı yatakta yatarmış, çok abarttılar, hiçbir sakıncasını görmüyorum. Artık, bu dünyamızda değiller ve Çolpan ile Attila'yı savunuyorum.

***

Dünyanın her yerinde bir dili en güzel sonradan öğrenenler konuşuyorlar; İngilizce'yi *Irish* doğanlar ve bizde Türkçeyi geç öğrenen Kürtler, diyebiliriz. Cemal Süreya, şairimizdir, çok geç öğrenmişti ve bana bir gün pek büyük bir heyecanla, "Yalçın ben de Kürt'üm" demişti, pek heyecanlıydı, çok rahatlamış hali gözümdedir. Nazım, kız kardeşini Fransızca mektuplaşmaya özendiriyordu, geç kalmıştır, diyebiliyorum. Bilsay Hocam, "Ergun'da gizli bir edebiyatçı damarı var" diyor ki yerinde bir gözlemdir; yazıda ve bilimde sabırsızdır, çünkü, isteyip de yapmak istedikleri o kadar çok ki hepsini deniyor. Hep ok atan ve hep deneyen adamdır. Buradayız.

Doğrusu, Darwinist bir süreç ile bilim ve teknoloji tarihine yuvarlanması pek "ilahi" olmuştur, diyebiliriz. Sinemaya, tiyatroya ve edebiyata en elverişli alandır ve çok da iyi yapıyor. Son olarak dinlediğimiz, Birinci Dünya Savaşı'nda teknolojik keşifler ve uygulamalar gerçekten güzeldi ve bir ziyafet olmuştu. Arkadaşlarını, küçük fakat özenli ziyafetleri sevdiğini biliyorum. Bir masadaydık.

***

Korkut Boratav, Türkcan'ın, *Tarihten Teknolojiye* nam eserine yazdığı tarih saçan ve çok kısa, giriş yazısında bir liste veriyor, uzun, ama kısa tutuyorum, ...Yalçın Küçük, Alpaslan Işıklı, Tevfik Akdağ, nam- ı diğer Dük dö Cebeci, Ercüment Gençer ve Ergun Türkcan. Ercüment'i, "Ercü" derdik, çok severdim; tiyatroya düşkündü, komünist saydılar ve kaymakam yapmadılar. Süründürdüler. Korkut devam ediyor: "Hepimiz sanatseverdik, okuryazar, muhalif insanlardık. 27 mayısa yol açan sokak gösterilerine katılıyorduk. Farklı biçim, tarzlarda da solcuyduk. Ergun Türkcan'ın ilk yazısının 1962'de

148 Hüsamettin Cindoruk, çok akıllı ve sağlıklıdır; ancak, İsmet İnönü eleştirisinde ölçüyü hiç bulamadı ve Vatan Cephesi'ne katılması pek ölçüsüz olmuştur ve işte budur.

Levent Şahverdi Arşivi

Yön'de yayınlanan Amerikalı Marksist iktisatçı Paul Sweezy'den bir çeviri olmasına bakarsak, 'solculuk mikrobu' onun damarlarında erken tarihlerde dolaşmaya başlamıştır." Güzel, Ergun mezun oldu, benim bu çeviriden haberim olmadı, ülke dışındaydım. Evet, erken bulaşmıştır.

Bir de şu var, "kabul eder mi bilmiyorum, ama, Ergun, sonraki yıllarda düzen karşıtı muhalif ve eleştirel tavrını, bu anlamda, solculuğunu korudu." Öyle mi, Boratav'ın lehinde bir de şu bilgi var, *Hayat-ı Kirtasiyem* eserinde, benim, Ergun'u Fikir Kulübü'ne üye kaydettiğim dahi yazılıdır. Nasıl yapmışım, bilemiyorum, ancak, "müthiş" demek zorundayım. Demek az zamanda çok ve büyük işler yapıyorduk. Farklı ve ayrı bir tarihtir.

***

Türkiye, rektörlerin ve valilerin sosyalist olmak için sıraya girdikleri bir dönemden geçti. "Harika Altmışlı Yıllar," bizimdir ve yaşadık. Ergun da oradadır. Tarih kitapları öyle kaydediyorlar. O yılların Kemal Tahir diliyle, inkârın, mümkünatı yoktur. Solcudur.

Pek sevdiği oğlu, akademisyen ve arkeolog Ali Bey'e, miras olarak bırakıyorum. "Bey," aynen "Prof" misli takma veya yeni dilde, çakma'dır. Bitime yaklaşıyoruz.

***

Korkut Boratav iki tespitini arka arkaya sıralıyor ve bir, "ama ilgi alanları uzmanlaşmayı sineye çekemeyecek kadar çeşitliydi" diyor ki hayli doğru; ancak mirasyedi olmalıydı, okumalı, ilginç olanı bulmalı ve anlatmalıdır. Ergun Türkcan budur, ancak, bir eksiği var, "mirasyedi" değildir, çalışmak zorundadır. İki, "hâlâ iktisatçıyım, ama hâlâ inançsız iktisatçı," anlaşılan bu sırrı da Korkut'a sızdırmıştır. Uygun olanı yapıyor, teknoloji tarihiyle ilgileniyorsa, inançlı bir iktisatçıya ihtiyaç duymuyoruz. Ayrıca, iktisat artık kovulmuş bir zanaat halindedir; bir büyük iktisatçının deyişi ile matematik iktisada misafir olarak girmiş ve ev sahibini kovmuştur. Buradayız.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Anti-komünizmin bir devlet politikası olarak yaşatıldığı dönemlerin, Ergun Türkcan'ın kamerasına takılmış gülünç bir belgesi. Türkcan'ın fotoğrafa notu: "Gerzeli Balina Aydın Anıtı. Balinaların bile rejime karşı bilinçlendiği bir zaman kesitinde Sovyetlerin neden çöktüğünü açıklıyor (!)"

Bilsay Kuruç'tan son bir tespit şudur: "Ergun yeme içme, öğrenme, sohbet ve kaliteli dostlukları, medeniyetin binlerce yıldan gelen çizgilerine sadakat içinde sürdürmenin, hayatı anlamlı yaşamakla özdeşleştiğini dile getirmeye çalışır." Güzel, biraz karışık, ama, ben anladım; bu Ergun'dur. Bir de Korkut Boratav'dan son paragraf alıyorum: "Ne var ki üretim ilişkileri söz konusu olduğunda Türkcan kaçak güreşmeye başlar; hızla üstyapı alanına kayar." Çok doğru; ancak belki de bu, "tersine Marx" sürecidir, "Genç Türkcan" ve "Olgun Türkcan" arasındaki ayrımdır. Bitti, diyorum.

***

Ben de şunu ekliyorum. Bir, her çalışmamı eleştiriyor, atmadığı ok yoktur. İki, "Zavallı Ergun Hocam," bunların pek çoğunu Ergun'dan aldığımı, daha doğrusu çaldığımı, bilmemektedir. Üç, ben bir Türkcan sömürgeniyim. Ne yapmalı, kazanan ülkemdir, diyor ve sömürgeciliği meşrulaştırıyorum.

***

Ergun Hocam, devam et ve sömürecek insanlarım azaldılar.

Levent Şahverdi Arşivi

ERGUN TÜRKCAN'IN AĞITI'NA

BEN DE VARIM

Ergun Türkcan'ın ağladığını hiç görmemiştim. Ama bu satırlardan gözyaşları akıyor.* Ben de varım. Yalnız bırakmıyorum.

***

Bu ev klasik, çok katlı ahşap evlerden biriydi; o zaman, Kadıköy'de pek çoktu. Ben bu ahşap evlerin bazılarını iyice hatırlıyorum.

Özellikle, Kadıköy Altıyol'daki iki evin çocukluğumda önemli yeri vardır. Biri, Bahariye Caddesi başındaki, Ali Suavi Sokağı karşısında 12 numara, Moda Tramvayı yokuş yukarı Bahariye'ye dönerken, oturma odasının penceresine değecek gibi yaklaşır, odayı tatlı bir titreşim sarardı. Karşısında, şimdi metruk kalmış bir Ermeni Katolik kilisesi vardı; halen, Bahariye ile Fenerbahçe yolu köşesindeki büyük bahçesiyle birlikte duruyor.

O zaman, 1940'ların sonu, kilisenin çok yüksek duvarlarla çevrili bahçesi, son derece bakımlı, nar ve ayva ağaçlarından meyveler sarkıyor. Pazar günü, Katolik cemaati son derece şık giyimli bir şekilde ayine gelince, kapı açılır, hemen karşıda bir Meryem Ana heykeli var, onlar içeri girince, bahçeyi çaktırmadan yoklamak mümkün olurdu.

Bir gün yürüttüğüm meyveleri eve getirince, dedem gördü ve kızdı: "Hırsızlık malı yenmez, hele ulu orta böyle yerden çalınmaz" dedi. Ben de "bak, gavur malı getirdim" diyerek hoşgörür sanıyordum. Eh, Çankırı'nın, Antep'in sokak kültürüyle, rafine, kozmopolit İstanbul yaşantısını anlayacak değildim ya.

Zaten, bu kozmopolitlik 1955'ten sonra, her aşamada hızla yok olarak, Türk-Kürt köylü kültürsüzlüğü ile küreselleşme soysuzluğunun amalgamını, bugünkü İstanbul'u yarattı. Artık Kadıköy'de doğru dürüst dolaşamıyorum bile.

Levent Şahverdi Arşivi

Oysa iki yanımızdakiler de, o kötü tabirle gavurdu, ama evde bu kelime asla konuşulmazdı. Onlar, mösyö, efendi veya madamdı, saygıda kusur edilmezdi. Sağ yandaki komşumuz fakir Ermeni ailenin adını hatırlamıyorum ama öteki komşumuz Rum'um Maria Luiza diye, ben yaşlarda tombalak bir kızı vardı, oynardık. Ramazanlarda onların bize "iftariyelik" gönderdiğini, yortularda da anneannemin renkli yumurta pişirdiğini bilirim. Ev görüşmelerdi de yapılırdı.

Şimdi orada, Maria Luiza isimde bir apartman var, ama artık bir gezinti yerine dönmüş Bahariye'de ne Rum, ne Ermeni, hatta ne de İstanbullu Türkler kaldı. İstanbul'un 16 yüzyıl süren gerçek, kozmopolit yapısı, 6/7 Eylül 1955'te çöktü.

***

Çarşıda, her dilin konuşulduğu 1955 öncesi İstanbul'unda gayrimüslümlerle görüşmek ve iş yapmak olağan bir durumdu. Anneannem elime fileyi veriri, bir de on lira ile Çarıkçı'dan aşağı Kadıköy Çarşısı'na gönderirdi. "Önce Hasan'a (manav) uğra, şunları al, sonra Bulgar'dan (o kocaman adamın adı galiba Velikof idi) kaşar peynir ile tereyağı, Onnik'e (kasap) söyle, iyi bir pirzola, bir kilo yağsız kıyma yapsın, kediye de ciğeri unutma, gelirken fırından ekmek de al." Şimdi manav, çarşı birahanesi olmuş, Onnik de yok, şişman Bulgar aile de. Sadece Çarıkçıların sonunda, artık sosyete ekmekleri yapan o eski taş fırını duruyor.

***

İskenderun, Halep'in limanı idi; ben bir Fransız dominyonunda dünya geldim. En yakın arkadaşlarımdan birisinin adı Aldo idi, Katolik olarak hatırlıyorum, Mişel Ortodoks idi, Jozef ve George ile Nadia yine Katolik'tiler, evleri kiliseye yakındı, babaları bize, "Akşamlar Hayrolsun Ya Şebab" şeklinde hitap ederdi. Jozef'i erken kaybettik, George,

Levent Şahverdi Arşivi

galiba Almanya'da, kız kardeşleri Nadia İskenderun'da yaşıyor, soyadları "İşgör" idi, aileden başka kimsenin kalmadığını biliyorum. Züheyr, Arap Alevisi, erken gitti, Turan Zeren vardı, George ve Turhan çok yakındık, Kuzey Afrika'dan gelmişler. Bir rastlantı, Barış Zeren'in amcası çıktı, Turhan'ı da kaybettik. Barış, bana hatıradır.

Bir arkadaşım daha vardı, Antuan, Arsuz'dan, Hacettepe'de Tıp Profesörü İskender Sayek ile aynı yerden, yaşıt olabilirler, Ortodoks idi, ben ortaokul ve lisede, aşk mektupları yazardım, rating'i yüksekti, sıraya girerlerdi, Antuan, bir Türk kızına âşıktı. Sonuç aldık, evlenmişler.

***

Arkadaşlarımı özlüyorum.

Ütopyalarım var. "Doğu Birliği" projesi benimdir. Ermenistan ve Yunanistan ile birleşmeyi kuruyorum. Tabii Suriye ile Azerbaycan baştadır. Azeriler ile ilgili olarak, "tek millet iki devlet" sözünü pek aptalca buluyorum.

* Ergun Türkcan, *Türk'ün Memuriyetle İmtihanı ya da Hayat-ı Kırtasiyem*, Siyasal Yay., Ankara, 2014, s.58 ve sonrası.

Profların Profu Ergun Türkcan'ın Hayat-ı Kırtasiyesine Mahsus Şerhler

Ergun Türkcan, bu mühim eserine, "hiç de önemli birisi olmadığımı biliyorum, sıradan bir bürokrat" sözleriyle başlıyor ve her iki iddiaya da katılmıyorum. Bir, merkezi idarede hiç çalışmamış, çalışmaya Yeğenbey Vergi Dairesi'nde başlamamış; buna mukabil, tübitak'a girmiş, "bilimsel ve teknolojik araştırma kurumu," üniversitede doktora ile başlayıp profesörlüğe çıkmış, bakan danışmanlığında bulunmuş, Enerji Bakanı Cahit Kayra'nın danışmanı, bürokrat diyemiyoruz. Bu yerler, "staff", kurmay tabaka, içindir ve Ergun Hoca'nın Asil Nadir'e

Levent Şahverdi Arşivi

de danışmanlığı var, Nadir'i uluslararası dolandırıcı sayabilir miyiz, şimdi Londra'da hapistedir. Devamla ve öte yandan, bir insan kendisinin önemli olduğunu da bilmez, bilmeden önemli olduğunu iddia ederse, "densiz" diyebiliriz. En yakın arkadaşları, Bilsay Kuruç ki Ecevit hükümetinde Başbakanlık Planlama Teşkilatı müsteşarı idi, birlikte çalışmışlar, Bilsay'da ve "Solcuların Çocuğu" Korkut Boratav'da böyle bir işarete rastlamıyoruz. Aksine işaretleri çoktur.

***

Alçakgönüllülük sözcüklerini iyi kullanmayı tavsiye ediyorum. "Biz", bize Farisi'den geçen çok iddiasız bir sözcüktür, Silivri'de, ben "biz" dedikçe, savcılar biraz çekiniyorlardı, "kaç kişiniz," soruyorlardı; hatta korkarlar. Osmani yüksek dilde, "bendeleri", kulları, "acizleri" kibarlık yüklüdür. Ergun Türkcan'ı, bir konferansta veya seminerde dinlerken, hiç önemsiz birisi konuşuyor izlenimi edinmedim. "Bendeleri" ya da "acizleri" sözlerini bilmezler. Profesör, doğuştan müderris olmakla hep önemlidir.

***

Bizim mesleğin ilk büyük yazarı sayılan Adam Smith, kitabına, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* adını koymuştu ki bir yoldur. *Servetler'in Tabiat ve Nedeni Üzerine bir Tetkik*, müthiş bir başlangıçtır ve Türkcan da bir ara boş kalmış, Toynbee'nin ciltlerini ve Proust'un *Kayıp Zamanlar İzinde*'yi okumuş ki kutlarım, kendisini önemli görmeyen hiçbir kimsenin bunları okuduğunu düşünmüyorum. Hele Proust müthiştir. Türkcan iddialıdır.

***

Bir yerde de şunu yazıyor, "Yalçın Küçük üçüncü sınıftaydı, Fikir Kulübü başkanı, bizi üye yaptı, nasıl yaptığını da bilmiyorum." Ben de bilmiyorum, Kırtasiye'de varsa, demek yapmışım ve bu başarımdan dolayı kendimi kutluyorum. "Fikir Kulübü" bir yoldur, demek 1959, Taner Timur mezun olmuş ve başkanlık bana geçmiş; Ergun, pek önemli bir yola girmiştir, sayıyoruz. Bendelerinin bir katkısı olmuşlar, hayli memnunam, diyebiliyorum.

***

Belki de kuşağının çocuğudur, okuyucudur, "kitapçılarda bir şey yok," bu ibareyi, Kırtasiyesi'ne düşmüştür. Devamla, "ama bazı arkadaşlarda kötü-tehlikeli kitaplar bulunur," bir mizah denemesi yapmak-

Levent Şahverdi Arşivi

tadır. Başta Lenin, sonra Marx-Engels, "*Devlet ve İhtilal, Ailenin Kökeni* gibi, 1930'ların Semih Rifat tercümesi kitaplar parçalanmış halde, elden ele dolaşıyordu, yıl 1958-1960." Bir kuşak okuyor ve doğuyorlar.

Şunu da aktarmam gerekiyor, "ben ikinci sınıftayken, 27 mayıs 1960 devrimi veya sonraki tanıma göre 'darbesi' oldu, birden siyasi hava değişti." Doğrudur, "devrim," bir alt-üst oluştur ve tüm havaları değiştirmektedir. Şöyle devam ediyorum: "Sosyalist Kültür Derneği kuruldu. Kolej'in oralarda bir apartmanın alt katı, toplantılar olur, heyecanla giderdik. Tüm solcu, ilerici hocalar, yazarlar oradaydı, tanıdık, tanıştık." Devrim'de hocalar öğrenci ve öğrenciler hoca da olurlar, rastlarız.

***

KIRTASİYE'DEN

"KIBRIS FATİHİ YALÇIN KÜÇÜK'ÜN ŞEHADETİ

Kıbrıs Harekatı'nın ikinci aşaması, Ağustos ayına isabet eder. Bu dönemde aklımda kalan ilgi çekici olaylardan biri Yalçın Küçük'ün şehit olmasıdır. "En büyük Türk büyükleri" arasındaki Yalçın'ı anlatmaya gerek yok; Mülkiye'ye girdiğim 1958 yılından beri, arada kavga da etsek, artık kadim dost olmuşuz, onu tabii ki Bakan Cahit Kayra da tanıyor.

Bir gün beni odasına çağırarak, çok üzgün bir tavırla, "Biliyor musun Yalçın'ı kaybettik" dedi, inanamadım. Yalçın dokuz canlı kedi gibidir; ölmez, öldürülemez. Ama Bakan da şaka yapmıyor, doğrudan Genelkurmay'dan bilgi alıyordu.

Çok üzüldüm, "şimdi Temren bir çocuğuyla ne yapacaktı?" Yalçın, plancılık, ODTÜ'de hocalık, siyaset, yazarlık, gazetecilik yapmış, ama askerliğini ertelemişti. Benden iki yaş büyük olduğu hesaba katılırsa, bana göre 10 yıl gecikmeyle, 1973'te Topçu Okulu'na gitmişti.

***

Levent Şahverdi Arşivi

> Birkaç gün sonra, yine Bakan beni çağırarak, sevinçle, "Yalçın yaşıyor" dedi. "Dokuz canlı kedi" teorisi doğru çıkmıştı, ama bu arada ailesinin ruhuna mevlit okuttuğu da kulağımıza gelmişti.
>
> ***
>
> .....
>
> Ergun Türkcan, *Türkün Memuriyetle İmtihanı*, Siyasal Yay., Ankara, 2014, ss. 276-277.

***

Biz, Behice Boran'la birlikte, Türkiye İşçi Partisi, "faşizme hayır" kampanyası başlatmıştık, askeri darbe bekleniyordu, herkes ve bütün sol "kemalist müdahale" bekliyordu ve biz, gelen faşizm, diyorduk. 9 mart 1971 tarihinde, Avcıoğlu-Madanoğlu'nun, artık "baatist" dediğimiz ve Sovyetler Birliği'nin desteğine sahip "devrim" girişimini bertaraf ettiler ve 12 mart 1971 tarihinde Amerikancı darbeyi yaptılar. Deniz-Hüseyin-Yusuf'u işte bu arada astılar. Çok işler yaptılar ve beni de Odtü'deki öğretim üyeliğinden kovdular. Askerlik yapmamıştım, almadılar, Ordu'da taraftarlarım olduğunu düşünüyorlardı, uzak tutmak istediler. Sonunda aldılar.

İstanbul'da, Harp Akademileri'nde yedek subaydım ve Ecevit Hükümeti kurulmuştu, Hükümet, bakanlara yakın olmamı istiyordu, ayrıca, *Cumhuriyet*'te ekonomi sayfası ve yorumuna devam ediyordum, bir biçem geliştirmiştim, imzama gerek olmuyordu, tanınıyordum. Genelkurmay'a, Ankara'ya aktardılar.

***

Teoman Erel, çok uyanık ve sakin, hep haberdar bir gazeteciydi. Sonra Anka'da, müthiş haber ajansı, beraber olduk, "Adem Yavuz" Sokak'ta idi, Adem, Kıbrıs'ta şehit olmuştu, Teoman'ı da erken zamanda bir trafik kazasında kaybetmiştik. Genelkurmay'da idim, Teoman'ın bir haberini duyuyorduk, "Yalçın'ı Kıbrıs'a savaşa gönderecekler, orada öldürecekler" deniyordu. İyi, ama, ben, Genelkurmay'da yedek subaylık yapıyordum, yine de uzağımda sayıyordum.

***

Nazım Hikmet haklıydı. Hapisten çıkmıştı, çok uzun yatmıştı, askere almak istediler, Nazım, "öldürecekler" diyordu ve kaygılıdır. Öyle yaparlar, başa çıkamadıkları aydınları, askerde bir kuyuya atar-

Levent Şahverdi Arşivi

lar, "düştü" derlerdi, temizlikleri kuyudandır. Nazım, çıktı dışarı, fakat, ben Genelkurmay'daydım.

***

Ve 1966 olabilir, Büyük Aydınımız İlhami Soysal'ı, Ankara'da, Meclis önünde yakaladılar, kaçırdılar ve dövdüler. Bu tarihi, "üçüncü iç savaş" başlangıcı sayıyordum, daha sonra Korgeneral Recai Ergin'in marifeti, dediler, bilemem. Tanıyordum, çok yakınlarımızın çok yakınıydılar, evlerinde karşılaşırdık. Çocuklarının birisi odtü'de öğrencimdi, severdim ve severdi. Genelkurmay'daydım, bir akşam çıkıyorduk, Genelkurmay'daydı, nizamiyede beni gördü, gözleri üzerime çakılı kaldı, çok az zaman sonra, beni Zırhlı Birlikler'e sürdüler. Birlikler, oradan, Kıbrıs'a gidiyorlar. Yaklaşıyordum.

Hep düşündüm, bazen gözyaşları sıcaktırlar, yatakta sessiz, Temren'e duyurmak istemiyorum. Çıkabilirim, İngiltere'de beni tanırlar, ancak, *so what*, öyle olsa ne olur, emekçilere, içimden sözüm var, hep onlar için çalışacağım, yalnız çağrılıp da savaşa gitmeyenlerin bu şansı yoktur. Çok düşündüm, hem savaşı ve hem öldürülmeyi seçtim. Ölümü seçmek, rahatlamaktır.

***

Savaşı sevdim.

Hareket eden ölüler arasında dolaştım. Kimseyi öldürmedim. Yalnız fırsatı hiç kaçırmadım ve düşmanlarımı ölümden kurtardım. Birisi pek çocuktu; bir gün Kıbrıs'ın Rum kesiminde, bir televizyonda, bizi karşı karşıya getirdiler. Zorlandık, "o zaman başında kaskı vardı" diyordu, sonunda, birbirimizi tanıdık; "doğru doğru, beni bu kurtardı," Rumca, bağırıyordu. Çok heyecanlı, annesi bana danteller örmüştü; tespitten sonra, yirmi yıl geride kalmıştı, verdiler. Kurtardığım "Rum" çocuk saatçi olmuş, bana saat yapmış, ikisini de çok severim. Ganimetimdirler.

***

Bir gün Magosa kalesinde geziyordum, savaş zamanıdır, yerde bir *Cumhuriyet* gazetesi gördüm, aldım. Ekmekçi'nin yazısı vardı, okudum. Bu vesile ile öldüğümü öğrendim. İnsanın kendi ölümünü okuması bir tuhaftır. Birden iki dünyalı oluyoruz.

Savaş'ta beni, hep ölümü yüksek işlere gönderdiler. Pek umursamıyordum.

Levent Şahverdi Arşivi

***

Ecevit, başbakan, Kürsü'de konuşuyormuş, bir kâğıt uzatmışlar, öldüğümü haber vermişler. Ağlamış. Kürsüde ağlamak zordur. Ben de Ecevit'in ölümüne ağladım.

***

Ergun Türkcan, "bunlara Kurt Köpekleri derler" diyordu. "Cahit Bey, 38'li, Ziya Müezzinoğlu 40'lı" ekliyordu, Mekteb-i Mülkiye'den çıkış yıllarıdırlar. Kemal Cantürk var, "Baban Şeref" adlı Şeref Durugönül, bunlar, Hazine'nin, Beyt-ül Mal'ın, bilinen Kurt Köpekleri'dirler. Kimseye kaptırmazlar. Cahit Bey ile Ziya Bey aramızdalar.

***

Profların Profu, sevdiklerini abartma kusuru ile maluldür. Bizim Attila İlhan'ı ise çok abartıyor ve ben de şimdi çubuğu tersine bükmeye çalışıyorum. Attila'nın, roman yazarlarının ilk romanda kendilerini yazdıklarını söylediğini aktarıyor; ama bu edebiyat eleştirisinde alfabedir. "İlk romanı yakın" derler ve bunun tersi de var, Attila anlatım ya da anılarında hep roman yazar; Türkcan'ı okuyacakları uyarıyorum. İşimdir.

Hayır, yanlış anlaşılmak istemem, Attila'yı her açıdan pek değerli bulurum, Yaşar Kemal'in bir feodalite yazarı olduğu yollu tespiti yol açıcıdır. Yer yer abartsa da, cumhuriyete, Atatürk'e bağlılığını, Attila hep "Gazi" derdi, çok severim, bu arada ben de, kanunen "Gazi" tayfasındanım ve şimdiki komutanları beğenmem, küçümserim; ayrıca, Attila'nın cinsiyet taşan şiirlerini beğenirim. Yalnız, eleştirmen profesör Tahsin Yücel'in "otodidakt" tespiti de çok yerindedir. Attila, bir oto-didakt'tır ve Prof. Yücel'in bu nitelemesinde küçümseme dozu yüksektir.

***

Yeni bir söyleyiş icat ettim, "öksüz kitap" diyorum, benim de öksüz kitaplarım oldu; Ergun Türkcan'ın bu eseri de öksüzdür. Ne demek, açmıyorum ve işaretle yetiniyorum. Ancak çok ilginçtir, bir yerde "o kadar hatıram var, hangisini anlatayım" diyor ve ben de, önce uzun uzun ve özenle, tıpkı bir roman yazıyorum. Malzeme ve Ergun'da maya var, sabır mı, çok yoktur; bunlar kuyumcu işidir. Ne yazmalı ve ben de hangi bölüm üzerinde durmalıyım, kendime soruyorum ve cevabı zordur. Kitabın kapsama alanı o kadar geniş ki

Levent Şahverdi Arşivi

böyle geniş kapsamlı okuyucumuz kaldı mı bilmiyorum. Bir öksüz kitaptır, Ergun'un eli mahsulüdür.

Yine başlarken, "hayatım bir roman değil, ama her zaman bir romancı olmayı hayal ettim ve olamadım" demektedir. Burada bir tahrik olmalı ve "Yedinci Bölüm" kırtasiyede, bir roman tadı görüyorum ve seçiyorum.

***

Ergun Hoca bir ara işsiz kalmış, ancak sevenleri tahminin üstündedir, bir mühendislik, proje ve müteahhitlik firması olan Soyut'ta iş bulmuşlar, çalışıyor. Güzel, Şeref Durugönül'den söz ettim, tanıtmak zorundayım; Ticaret Bakanlığı Müsteşarı idi, Türkcan, "on bir bakan eskitmiş" bir müsteşar olarak da tanıtıyor. Bu "Kurt Köpeği" tanıtımına ektir. Şeref Deligönül, "Kurt Köpeği" bir müsteşardı ve boş zamanlarında bakan yediğini biliyoruz.

Ergun bürokratsa, Şeref Bey Benli Belkis olmalıdır. Ulus'ta Tabarin Bar müdavimidir; nerede kaldı Benli Belkis ve nerede Tabarin Bar, yaşatmak ve bu maksatla yazmak lazım, yazarını arıyoruz.

Bazen "Deligönül" de diyorlar ve Türkcan'dan bilgileri toplamaya devam ediyorum: "Şeref Ağabey ya Avrupa'da, ya da gelince, o sırada Türkiye'de yatırım yapmaya soyunmuş olan Kıbrıslı işadamı, aslında İngiliz vatandaşı, Asil Nadir'in Türkiye temsilcisi olmuş" ve pek güzel diyorum. Ve Karanfil Sokak yakınında bir yerde karşılaşmışlar, sıralanan cümleleri buraya alıyorum. Bir, "boşver Soyut'u da, gel bana çalış." İki, "Prof., kalk da bizim büroya gidelim." Üç, "bana şirket bul, alayım." Pek hoş, öyle anlıyoruz, Prof, artık Durugönül ve bir vesile ile, Asil Nadir ile çalışmaktadır.

***

Şeref Durugönül Doktrini

"VİSKİDEN ANLAMAYAN EŞEKLERE VİSKİ VERİLMEZ"

Şeref Ağabey, tüm eski bürokratlar gibi, takım elbise, çok güzel gömlekler, ipek kravatlar, İtalyan ayakkabılar giyer, Winston sigara içerdi, sonra sigarayı bıraktı. Büronun arkasında büyük gömme

Levent Şahverdi Arşivi

dolapta, dış seyahatlerden, gelen gidenden ve dönüşünde Almanya'dan getirdiği çok kaliteli içkilerden oluşan bir koleksiyonu vardı. Henüz yabancı içkiler markette satılmadığı için bu gerçek bir hazineydi.

Bazı akşamlar, arkadaşları geldiğinde, kutlanacak ve sövülecek bir durum olduğunda, "Alo, Hüseyin" diye bağırır, bir viski şişesi çıkartırdı, güzel kristal viski bardaklarıyla içmeye başlardık. "Viski içmeyi bizim eşekler bilmezler" diye herkese viski çıkarmazdı.

***

Ergun Hocam'dan öğrendiğime göre beni çok severdi; doğrusu, benim de pek sevdiğim bir yöneticiydi. Bana, Ankara'ya ilk makosen ayakkabıyı kendisinin getirdiğini de anlatırdı; o tarihte çeşit çeşit İtalyan ayakkabıları olduğunu bilmiyordum. Ya bakanların hırsızlıklarını ya da kendi makosenlerini hikaye ediyordu, başka anlatımını hatırlamıyorum. Bildiğim, pek namuslu bir bürokrat olduğu; ancak, "Baban Şeref" yanında "Deli Şeref" diyenler de vardı. Popüler olduğu mutlaktır.

***

Cumhuriyet gazetesinde yazıyordum, kendimi kalıcı düşünmüyordum; gazeteye "yanıma bir kişi vermelerini, yetiştirmek istediğimi" söylemiştim, Yalçın Doğan'ı gönderdiler. Şeref Bey ile de tanıştırmıştım, eğitimin bir parçasıdır.

Uğrardım, çok hoş idi, yanına her zaman çok ünlü gazeteciler gelirdi, adlarını söylerdi, "geldi, bir kemik attım, gitti" derdi; mühim haberlere "kemik" diyordu. Haberle donatırdı, kime ne vereceğini bilen bir adamdır. Büyük gazetecilere büyük kemik atardı, köpek kabul ederdi, adalet sahibidir.

Şeref Durugönül'den gazete için hiç haber almadım, ihtiyacım yoktu, haberleri ben kurardım. *Cumhuriyet*'in o zamanda günlük tirajı 165 bin çevresindeydi, ben yazdığımda, 20 bin daha arttığı, bana, sızdırılırdı. Bunlar sırdılar. Benim dostum oldu, hep öyle biliyorum. Güzel, Şeref Bey, en ünlü gazetecileri elinin içinde tutardı ve devlet misli bir hali vardı, on bir bakan gitmiş, Şeref Bey yerinde kalmıştır, tutmasını bilen adamdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Çok güzel işler yapmışlar, artık Asil'in adamlarıdırlar; dış geziler, lüks oteller, uçaktan inmiyorlar, eğlenceler çoktur ve sefahat boldur. Profların Prof'u işte tam böyle bir yerde "güzel şeyler çok uzun sürmez, Asil Nadir'in rüyası da bir anda bitti ya da bitirildi" demektedir. Ergun, Asil Nadir'in, yoksa o da mı Medina'da yok ettiğimiz Nadir Aşireti'nin artıklarından, öyleyse, İbrani olabilir; Amerikalıların ricası ile İngilizler tarafından bitirildiğine inanıyor. Ve şimdi Asil Nadir, Londra'da, biteceğe benzemeyen hapisliğini sürüyor. "The end of sefahat" da tabir edebiliyoruz.

Kırtasiye sayfalarına düşenlerden anladığıma göre, zengin, yakışıklı, Türkiye'de popüler, yatırımcı ve kalkınmacı bir Asil Nadir yaratılmıştır ve State Department'dan Müsteşar Lasky, şimdi, Nadir'in Denktaş'ın yerini almasını istemektedir. Nadir, reddetmek akılsızlığını sergilemiş ve hapishaneyi boylamıştır. Özeti budur.

***

MÜSTEŞAR'DAN KORUMA & AYŞEGÜL'ÜN FİLMLERİ

Şeref Ağabey, bu hikayeye pek inanmış görünmüyordu. "Amerikalı'yla konuşup aklı sıra bana hava atıyor, biz ne cumhurbaşkanları gördük" diyordu. Birkaç ay sonraydı, "bana bak, bu iş ciddi galiba, adam çok korkmuş" dedi. Asil Nadir, Lasky'nin bu sefer kendini tehdit ettiğini, bu lafları dinlemezse, başına bazı ciddi şeyler gelebileceğini söylediğini anlatmış ve korumalarının artırılmasını istemiş.

Korumaların başına, eski Emniyet Genel Müdürü ve İçişleri Müsteşarlığı yapmış bizden bir sınıf büyük Fahri Görgülü* vardı, emekli olunca, emekli polislerden bir ekiple, Asil'in korumacılığını yapıyor. İş yerini, Boğaz'da karısı Ayşegül'ün** kaldığı Sadullah Ağa Yalısı'nı koruduğu gibi yakın korumayı da Görgülü'nün ekibi sağlıyordu.

Şeref Ağabey, yalıda çevrilen 'filmleri' ve benzer enformasyonu bunlardan, daha doğrusu daha

Levent Şahverdi Arşivi

alt kademedeki emekli polis ve komiserlerden alıyordu. "Dedikodu ruhun gıdasıdır," hele bir bürokrat için çok daha önemlidir.

***

.....

* Fahri, galiba, benim sınıfımdandı, iyi çocuktu; İçişleri'ne girdi ve korumalığa kadar yükseldiğini öğreniyoruz.

** Ayşegül Tecimer, Asil Nadir'in eşi. Genç, "sosyete güzeli" dediklerinden, macerayı seviyordu. Aradığını bulmuştur.

***

Artık bitirme zamanıdır, bir gün yine, Müsteşar Şeref Bey ile, makamında sohbet ediyoruz. Elinde bir kemik var, anladım, pek büyük; sıkıntılı günleri, belki de Şeref Bey'i atacaklar, kemiği atmanın zamanıdır, anlattı. Ben kemik almıyorum. Teşekkür ederim.

***

Duyuyorum, biliyorum, Bülent Bey beni transfer etmek istiyor, ben yardım ediyorum, bakan veriyorum, genel müdür gönderdiklerim çoktur, ancak ben marşımı değiştirmiyorum, "jandarma biz sosyalistiz ver elini bana," durum budur. Seçim gezilerine otobüsle çıkıyor, çok davet ediyor, katılmıyorum; ancak bu kez, "evet" dedim, Konya'ya gidiyoruz. Müthiş, Bülent Bey'e sevgi olağanüstü, insanlar pervane misli otobüsün camlarına yapışıyorlar.

***

Erol Çevikçe, galiba bakan ve Teoman Köprülüler, galiba parti yöneticisi, otobüsteler; Erol, Kabataş'tan ve Planlama'dan arkadaşım, Teoman da iş bilen birisidir. Otobüste, her ikisine de anlattım, "Şeref Bey'de bir bomba var, alın" dedim, Bülent Bey'e haber vermelerini hassaten ifade ettim. Hareket başlamıştır.

***

Dosya, chp merkezindedir. Eksiksiz hazırdır. Daha sonra "Mobilya Yolsuzluğu" olarak bilinen, Yahya Demirel'in baş aktör olduğu ve tabii Süleyman Demirel'i hedef alan bir dosyadır. Hiçbir eksiklik yok, Ticaret Bakanlığı'nın pek yüksek ve değerli memurları, Ayhan Yaman ve Ayhan Çopur İsviçre'de yerinde incelemeler de yaptılar, her iki Ayhan'ı da kaybettik, eksik yoktur. Ankara'da olanları tamamladılar.

***

Levent Şahverdi Arşivi

"Kurt Köpekleri" mi, Şeref Bey'in yolu budur, bakanlar yolsuzluk yaparlar, Şeref Bey, sessiz sessiz dosyalarını hazırlar, fazla ileri gitmelerine izin vermiyor, dokunmak isterlerse, bir ölçü batırıyor. Bu nedenle hep yerindedir. Ancak Süleyman Demirel, gücünü denemek istemiştir ve hatta, Şeref Bey'in evine bombalar konmuştur. "Morrison Süleyman" vakasından sonra, "Mobilya" olağanüstü yıpratmıştır. Bir "Kurt Köpeği" dersidir.

***

Şimdi Bülent Bey'e hazır dosyayı patlatmak düşmektedir. Ciddi olacak, İsviçre'ye büyük gazeteciler gönderilecek ve bunlar da Sherlock Holmes pozunu takınacaklar; bilinen yolsuzlukların bir de Avrupa'da keşfi çok daha etkilidir. Bülent Bey'in benim gitmemi istediğini duydum; bana göre değil; bir kez Nüzhet Hanım, Nazım Hikmet'in büyük aşkı, anılarını yazmamı istemişti, ben yolsuzluk rapor etmiyorum ve anı yazmıyorum. Altan Öymen ise dünden hazırdı, İsviçre'ye on günlük bir seyahat demektir. Orada gezmekten ve eğlenmekten başka bir işi yoktur; hazırdırlar.

***

Altan Öymen gönderiyor ve galiba Uğur Mumcu her gün yazıyordu. Türkiye sallanıyordu, sonra *Mobilya Yolsuzluğu* kitabını da çıkardılar. İki büyük gazetecimiz ve benim arkadaşlarım, büyük başarı elde ettiler. Tebrikler ediyorum.

***

Peki bu kadar mı, bu hikayenin Şeref Bey ile ne ilgisi olabilir ve öyleyse final'e ihtiyacımız var, gerçekten bitiriyoruz. Galiba ikimizin de zamanı boldu, herhalde yaza giriyoruz ve Şeref Bey ile her gün, öğle üzeri, Mülkiyeliler Birliği'nin bahçesinde buluşuyoruz. Şeref Bey, dosyasını açıyor ve "şimdi buradayız" diyor ve "yarın şunu..." ve çok kızdığı da oluyordu. Hem Altan çok ihmalcidir ve gezmeyi seviyor; hem de Şeref Bey titizdir. Arada küfrünü eksik etmemektedir. Ben, İsviçre'den gönderilen mobilya yolsuzluğunu, bir gün önce, Ankara'da ve Mülkiyeliler Bahçesi'nde okuyorum. Şeref Bey abartıyor, sonunda, Altan Öymen ve Uğur Mumcu, mobilya yolsuzluğu kitabını çok güzel yazdılar. Ve en büyük araştırmacı gazeteci oldular. Kutluyorum.

***

Fakir Baykurt ne yazdı, Mahmut Makal ne yazdı, Başaran ne yazdılar ve olmasalar köyümüzü bilemezdik. Mahmut'un *Bizim Köy*'ü

Levent Şahverdi Arşivi

harikadır, kimselere ve yeni kuşaklara anlatamam, hiç niyet etmiyorum, anlamaları için bizim olan köy'e aşkla bağlı olmak şarttır ve böyleleri artık yokturlar. Ergun bize yer yer şehirleri yazdı, yer yer bürokrasiyi verdi; hepsini birden yazmamış olmasını ve ayrı ayrı telif etmesini, biraz da sabırlı olmasını, tercih ederdim. Fakat bundan da memnunuz.

***

Bazen kitaplarımı okur ve eleştirirdi, düzeltme ve değişikler önerirdi, çok sevinirdim. Hepsi güzel ve yerindedir, "ama Ergun Hocam, bunlar çok güzel, yalnız bunları alırsam, bu, benim değil senin kitabın olur" derdim; herkesin kitabı kendinedir. Bu da Ergun Türkcan'vari kitaptır; yalnız öksüz kalırsa, anlayışla karşılamak durumundadır.

***

Kırtasiye'de ayrıntılara çok şaşırdım, akrep avcılığına bayıldım, balmumu sarkıtıp toprağın derininden çıkarıyorlarmış, zehrini bir doktora satıyorlar. Peki hoş da, bunları nasıl hatırlıyor, yoksa; diğer kitabında önceki yazılarının kayıtlarını nasıl tuttuğunu fark ettim, Ergun'un bir "küçük memur" hali olduğu anlaşılıyor. Ve Türkcan, iddialarının aksine, hiçbir zaman "bürokrat" olmamıştır ve olmasına imkân yoktur ve yer yer, tekrar ediyorum, küçük memur tipolojisi çizmektedir.

***

Annesini ve maternal dedesini çok seviyor; o kadar çok ki sevgiden, başkasına kaldığını sanmıyorum. Kaldıysa oğlu Ali'ye, ama Ali Bey'i, tekrar ediyorum bir de "Bey" ekliyor, arkeolog-akademisyen, biz de çok seviyoruz. Tabii, diğer oğlu Emre'yi de pek seviyoruz, paternal yanı var, Arnavut'tur demek istiyorum.

Olmadığı her şeye üzülen bir adamdır, sanki üzüntü-kumbarası hep yanındadır. Pek sevgili dedesi, Kadıköy'de, evlerinin yanında, Saint-Joseph'e vermek istemiş; babası, subay, kabul etmemiş. Babası ve amcası göçmenler ve Muhafız Alayı'nda subaylar; uzun boyludurlar. Ergun, babasına uzaktır, Saint-Joseph meselesinden mi, bilemem. Ancak Ordu'ya da sevgisizdir; ben ise hem çok eleştiren ve hem de çok seven bir insanım ve hâlâ köyümüz ile bir tutarım. Buradayız.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Şeref Deligönül için güzel bir isim icat etmiş, "memur-türk" ve her açıdan öyledir, sıra memuru olarak başlamış ve aynı yerde müsteşar olmuştur. Attila İlhan, "hayatım" diye başkalarının romanını yazıyordu. Ergun'un da "bürokrat" derken Şeref Bey'i hayal ettiğini hesap etmek zorundayız. Birlikte çok devletçilik oynamışlar. Çıktıkları halleri de var.

Sevgili Şeref, "Prof, şu kâğıdı al, sakla, evde açarsın" demiş; Prof., almış, sarı zarf, bir memur olmuş ve korkmuş, biz memurlar sarı zarftan korkarız. Bizleri şöyle bir kırmızı zarfla hiç kovmuyorlar. Kovulmamızın bayrağı sarıdır, halbuki bize kırmızı zarfla kovulmak yakışır.

İki vasiyeti var, bir, "Prof. benden nasihat, bir ev alırken nasıl girdiğine değil, tabutunun nasıl çıkacağına dikkat et," ilki budur. Şeref'i ölmeden önce de hastaneye zor götürüyorlarmış, dubleks evin merdivenleri dardır.

İki, Profların Prof'undan aktarıyorum: "Bir kâğıtta ölüm ilanı taslağı, Şeref Durugönül'ün ailesini yazdıktan sonra ölüm tarihi yerinde sadece ... Kasım 1998 yazıyor, günü boş; gerçekten 7 Kasım'da öldü. Öteki liste yapılacak işlerle ilgiliydi, ölümünden sonra aile fertleri ve arkadaşlarının hangi işleri, nasıl yapacağı, bakanlık görev taksimat cetveli gibi hazırlanmıştı. Bana da tabuta bayrak bulma işi verilmiş. Baban Şeref tam bir bürokrat gibi yaşadı ve öldü. 'Memur-Türk' tipinin en güzel örneğidir." Ve katılıyorum. Kutluyorum. Peki hangisini mi, pek bilmiyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

dördüncü bölüm

"CALIGULA" TARİFİNDE BİR YARATIK

CASSIUS: But soft, I pray, did Caesar swoon?
CASCA: He fell down in the market-place and foamed at mouth, and was speechless.
BRUTUS: 'Tis very like: he hath the falling sickness.
Shakespeare, *Julius Caesar*, Act-One

Öncelikle savaş yaptım ve devlet felsefesine kaydım.

Batı'da, en geç, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonunda, seçimler bitmişti. Bizde ise "serbest seçimler" neredeyse başlamasıyla birlikte sona eriyorlar. Tarih düşebiliriz, 15/16 Haziran 1970 veya 9 mart 1971 ve hatta "Milliyetçi Cephe Hükümetleri" Dönemi, "büyük felaket" 1 mayıs 1977 katliamı, buradadır, hangisi; aralarında çok fark bulamıyoruz ve hepsini, "The End of Elections" sayabiliyoruz. Hannah Arendt'in emperyalizm dönemini, burjuvazinin politika yapma devrinin başı bilmesi çok isabetlidir.

Bizde tüsiad'ın kuruluşu, oligarşinin örgütlenmesi, 1961 tarihinde ihtiyaç kabul edilen anayasanın 1971 yılında lüks ilan edilmesi, seçimlerinin nihayetidir. Başbakanları, devlet başkanlarını artık onlar tayin ediyorlar ve partileri kurup değiştirenler onlardır.

Tekeliyet ile emperyalizm, ikiyüzdür; tekeliyet, iktidarın parsellenme halidir ve modern zamanlarda Orta Çağ'ın feodallerine benzetebiliyoruz. Emperyalizm ise, devletleri şeklen almadan, işgal etmeden, devlet gücünün yayılmasıdır, alan genişlemesi de denebilir. Artık parlamentolar sadece dekordurlar ve hile ile desiselere sahne oldular.

Seçimleri yapan oligarşidir ve çok zaman "tüsiad" diyoruz. Aleti,

Levent Şahverdi Arşivi

Hürriyet Gazetesi ve Aydın Doğan'dır. Unutmuyoruz ki bizi Silivri'ye ilk önce tıkan Sedat Ergin ve müteveffa Birand idiler ve Doğan'ın memurları saymak durumundayım. Maaşları uygundur ve *Caligula*'da ben en çok Aydın Doğan ile savaştım ve şu sırada "bir-bir" beraberiz. Yalnız büyük güç ve itibar kaybındadır ve sonunda, er-geç bitecektir. Bitirecéğiz.

Recep Tayyip Erdoğan'ı hiç önemsemedim, çıkan değil çıkarılandır. *Caligula* ve izleyen çalışmalarımda tesadüfen vardır, görüntüdür ve özü yoktur.[149] Hem başbakanlığı elde edişi ve hem köşke çıkarılışı çok tartışmalıdır ve eğer tartışılmıyorsa, despotik düzendeyiz demektir. "Asya tipi despotizm" bir türdür; sonsuz kuralsızlık ve an'lık var olmadır. Ve bunları tartışıyorum ve "Caligula" ile sürdürüyorum,

Ve kurucu Parti'nin Genel Başkanı Deniz Baykal, bir kaseti çok önce ve elektronik yoldan değil, "kendi gözleriyle" görmüştür. Tabii ürkebilir, insanlık halidir, korkabilir, insanlar korkarlar; böyle bir durumda, üzerine alır ve çekilebilirdi, mert insan davranışıdır. Yapmamıştır, dolaba konması ve bir kısım boş pazarlık ve boş mükâfatlar ile tutsaklığı kabul ettiler. Ve bu şekilde kurucu Parti'yi de ki adını veriyorum, "Cumhuriyet Halk Partisi," kendisiyle birlikte, esarete çektiler.

Demek ki, bazen "Ana Muhalefet Partisi" de tabir ediyorlar ve akepe'nin hükümete getirildiği tarihten itibaren, bu "Muhalefet" köledir. Deniz Baykal, "şahsen" gördüğü kaset internetize edilince, arada sekiz yıl var, "Fethullah Gülen masumdur" ekiyle birlikte, çekildiler, yerine atamayı Aydın Doğan yaptılar. Ve ben de başlıyorum, savaşımız var, gecikmek isteniyorum.

***

Çankaya için bundan önceki seçimde CHP Genel Başkanı Baykal, "göreceksiniz aday olmayacak" diyordu ve güveniyordu, sanki sözleşmişler. Ben ise Erdoğan'ın engelli olduğunu biliyordum, üniversite diploması olmaması ile, saralı olma ihtimali engelleri arasındadır. Karşısında, "bir kitap yazıyorum, olamayacak" diyordum. Televizyonlarda yoğun olarak tartışıyorduk. Bu "olmayacak" ile "olamayacak" kavgasıdır. Sanki bir sözleşmeli ile bir hukukçu, "sözleşmeli" Baykal, çarpışıyorlar.

---

149 Yalçın Küçük, *Caligula Saralı Cumhur*, İstanbul, 2007.
Yalçın Küçük, *Epilepsi ile Orgazm*, Ankara, 2008.
Yalçın Küçük, *Hasta Despot*, İstanbul, 2010.

Levent Şahverdi Arşivi

Erdoğan aday olamadı ve Aydın Doğan kaybettiler, yumuşak gördükleri Gül'ü başbakan istediler, Ertuğrul Özkök'ün tüsiad adına Gül'e yazılmış dilekçesi, var, kitaplarımda yerindedir; Gülen'in tercihi Gül'dür. 2009 aralık ayında, Baykal, "artık sana güvenmiyorum" açıklamasını yaptı ve bu tarihe kadar arada bir akit olduğunu bilmiyoruz. Tayyip Bey tarafı ise malum kaseti sürdüler. CHP'nin esaretten kurtulacağını düşünerek korktuklarını, şimdi, düşünmek durumundayız, Baykal ayrıldı ve koltuğunu sanki Fethullah Gülen'in bir müridine, belki de bir kula, bıraktı. Kılıçdaroğlu, Doğan&Gülen ortaklığının marifeti görünüyor ve "Kul Kemal" şimdi, Erdoğan ile kayıkçı dövüşündedir ve her dövüşte perişan oluyor. Yediği, dayaktır.

Cumhuriyetin kurucu partisinin başında şimdi, kayıkçı dövüşlerinde hep dayak yiyen biri var. Var ama hiçbir sözü yoktur ve hep değiştirmektedir. Belkemiksiz de diyebiliyoruz.

Şimdi yeniden bir seçim arifesindeyiz. Erdoğan'ın engellerini yeniden keşfediyoruz. Önemli gazete Sözcü bu keşifte hem sözcü ve hem öncüdür, yakışıyor. Ancak buradaki sözcülerimiz ve öncülerimiz, "2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimini" tümden unutmuş görünüyorlar. Pek şaşırtıcı sayabiliriz ve ancak sayamıyoruz. Oligarşi bu kez kararlıdır.

Bir ad koyabiliriz, '07 Seçiminin bir özelliği vardı, aynı zamanda "Aydın Doğan Seçimi" diyebiliriz. Şöyle özetleyebiliriz, Aydın Doğan, akepe'li idi, bütün varlığı ile destekliyordu; yalnız, sorun şudur, akepe'nin iktidarının sürekli olmasını istiyor ve çok fevri, zaman zaman son derece tutarsız bulduğu Erdoğan'ı cumhurbaşkanlığına çıkarmak ve yerine söz-dinler saydığı Gül'ü getirmek istiyordu ve Caligula'da, pratik bölümlerde, "Doğan Savaş" dediğimiz işte budur. Aydın Doğan tarafı, devlet düzeni ile bağdaşmayan bu fevri ve pek tutarsız davranışlar ile muhtemel bir sara hastalığı arasında bir bağ kurmak istemiyordu, "Grand Mal" olabilir, kamu yönetimine engeldir. Ancak kalsın istediler, Erdoğan'sız akepe olamaz; akepe oligarşinindir ve sadece "manage" etmek durumundadır. Güzel, benim kitaplarımda, Caligula ve Epilepsi ile Orgazm ve bir tür "resume" olarak hazırlanan Hasta Despot, bunları yazmaktadır. Ve pek hoş, şimdi bazı gazeteci ve profesörler, üniversite diplomasız Erdoğan'ı keşfettiler. Tabii keşif iyidir ve yalnız pek bayattır. Her bayatta, tahrifat vardır.

Bu sözcü ve öncü gazetecilerimizi, "07" tarihini unuttuklarını düşünemeyiz. Hakikat şuradadır: çoğu, ol tarihte Aydın Doğan Hol-

Levent Şahverdi Arşivi

ding ile bağlantılı idiler ve Savaş'ta "Doğan" tarafını tuttular. Erdoğan'ın diplomasızlığını ve cumhurbaşkanlığı bir yana her türlü kamu yönetimine engel, muhtemel sara hastalığını görmeleri, imkansızdır ve sara hastalığının askerlikten çıkarılma nedenleri arasında olduğunu bilmektedirler.

Tekrar mı ediyorum, ne kadar tekrarlarsam o kadar iyidir, bizi ve beni, zındanlara atanlar, başta Mehmet Ali Birand ve Sedat Ergin adlarını taşıyorlar ve Zından'a kadar peşlerini hiç bırakmayacağını hep söylüyorum. Ergin, Balyoz için yazdığı iddianameleri unutmamalıdır ve Birand da "topraktan cephane fışkırıyor" sözünü mezarına yazacağım, bilmelidirler. Bilmemiz gereken iki nokta daha var, bunları tabii, Aydın Doğan'dan emir aldıkları için yazdılar. Yalnız, memurin kanununun esas maddesi, kanunsuz emirin memuru mesuliyetten kurtaramayacağı üzerinedir. İkinci nokta, ben, İlker Başbuğ, Mehmet Haberal, Mustafa Balbay, Tuncay Özkan'a benzemiyorum. 2 mayıs'ta son yolcuğuna çıkardığımız, Kurmay Albay Murat Özenalp'in annesine daha çok benziyorum. Hesabımız var, böylece aramızdaki farkı not etmiş oluyoruz, devam ediyorum.

***

KASET'İN KOPERNİK DEVRİMİ

Dünya'yı sabit olarak algılıyorduk ve günlük yaşamda da güneşin sanki dönüşünü görüyorduk, aslında o zamanki astronomi de bu haliyle işliyordu. Yalnız Kopernik, pek az sayıda bazı yıldızların çizdiği yörüngelerin uyumsuzluğunu tespit etmişti; bilim mükemmeliyetten yanadır. Aradı ve sonunda değişiklik yaptı; buna "Kopernik Devrimi" diyoruz. Artık güneş yerinde durmaktadır ve dünyamız dönüyor. Demek hareket halindeyiz.

Bir, muhalefet liderinin, hiç tanımadığı bir politikacı ile gizli yemek yemesi saçmadır, evrende dönen ve dönmeyen hiç-bişi'ye uyumunu düşünemeyiz. İki, bunu gizli tutmasının hiç bir mantığı yoktur; yıllar sonra Livaneli'nin tepkili açıklamasından öğrenmiş bulunuyoruz. Üç, yemekten sonra telaşla anayasa değişikliği ve kanunsuz erken seçimi işletmesi utanç verici bir haldir. Dört, "biz demokratız"

Levent Şahverdi Arşivi

lafı gülünçtür; sanki yaşlı Kürt kadınlarının hata yapmaları için, bağımsızların ayrı oy pusulalarını, akepe ile anlaşarak değiştiren Baykal'dır. Yaptıklarının hepsi, bir tutsak hal ve marifetidir.

Ve a) bilmeyen ve anlaşmayan birisinin, ısrarla, "aday olmayacak" demesini başka türlü açıklayamayız. b) Acılı birisinin istifa ederken "Gülen'in bunda dahli yoktur," diyebilmesi için, kaseti çok önceden, birisinin ve bu arada Erdoğan'ın elinde görmesi şarttır. c) Baykal, kaset çıkarılmasını hep "Sayın Başbakan'a" bağladılar. Kuşkusu yoktur ve masada beraberdiler. d) Muhtemelen tanınmamış bir mit mensubunun aracılığıyla, böyle esrarengiz bir yemeğe gitmesi için başında tehdit görmesi gerekmektedir. e) Erdoğan'a açık başka bir kapı bulunmamaktadır. Buradayız.

Ne güzel değil mi, kendisine vaat edilen cumhurbaşkanlığını pek ciddiye almış olduğunu anlıyoruz. Öyleyse, artık müslüman bir ülkenin cumhurbaşkanı demektir ve derhal "çarşaf açılımı" yapmıştır. Bulduğu çarşaflılara, altı ok rozeti takıyordu ve utanç verici durumdur. Tutsak düşmüş bir insanın halidir. Buradayız.

Hemen istifa edebilirdi, bu yolu seçmedi ve Parti'yi de esir vermiştir. Böyle bir durum varsa, başka gerekçeler bir yana, akepe dönemi her türlü meşruiyetini yitirmektedir. Bir yanında bir şantaj ve diğer yanında bir yüreksizliğe dayalı bir iktidarı meşru sayamıyoruz.

***

O halde, herkes, öncü ve sözcüler, bir, yazdıklarımın gerçek dışı olduğunu göstermelidirler. Gösterebilirlerse pek seviniriz. İki, bana, içerden bir bilgi gelmiş olması mümkündür. Ya da bu benim bir kurgumdur. Açık bırakıyorum ve gerçekdışılık ispat çalışmalarını kolaylaştırmak istiyorum.

***

Bilgi ya da kurgu, zındandan çıkıştan sonrasına aittir. Ekliyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Teorik ve devlet felsefesi üzerine bir denemedir. Ve yeniden ele almak durumundayım. Öyleyse, Caligula'yı, Caligula paragraflarıyla, yeniden kuruyorum.

***

Roma'dan Ankara'ya ve Ankara'dan Roma'ya baktım. Roma, birinci yüzyıla, Ankara, yirmi birinci yüzyıla dönüyordu ve her ikisinde de cumhuriyeti yıkıyorlardı; yıkıcıları ve tepeleyenleri görmeye çalıştım. Camus'nün Caligula Oyunu'ndan çok yararlandım; Camus de, İspanya Cumhuriyeti yıkılırken bir oyun yazmıştı, ve halk'ta "*indifference*" ve "*silence*", kayıtsızlık ve sessizlik, teşhis etmişti ve ben insanların morga konduklarını görebiliyordum. Burada beni Montesquieu etkilemişti; Roma'nın Düşüşü'nü yazarken insanların yan yana ve birlikte kefenlenmesini görebiliyordu. Görmesi, görüşümü belirlemiştir.

Orada Augustus vardı, "güçlü" sayılıyordu ve gözünün önünden Julius Sezar'ın öldürülmesi gitmiyordu. Brutus'ü öldürdüler, ama yine de devamlı tedbir alıyordu ve bizde de Menderes'in idamı var. Kefenini atamıyoruz ve gözümüzü kapatamıyoruz. Hep bu idamı imkansız hale sokmak için iktidar topluyoruz. Güzel, Camus, Caligula'nın ensest ilişki yaşadığı kız kardeşinin ölümünde, belki öldürmüştür, absürd'ü yakalamıştı; yakalayan Caligula ve gören Camus'dür ve biz de sanki absürd peşindeyiz.

Bir teorik kurgudur. Camus'yu yeniden okuyorum. Şaşırdığımı saklayamıyorum. Bu ara anladım ki, tarihin tekrarı üzerine yazanlar hiç okumamışlar, belki de öyle görünmeyi tercih ediyorlar. Amma okumamış olmaları ihtimali pek yüksektir. Buradayız.

***

İki başkentten, yirmi yüzyıl ara ile, bir kitap çıkarmaya çalıştım. Şimdi, bu kitaptan bir başkasını çıkarmayı deniyorum.

***

Buradaki bütün cümle ve paragrafları Caligula'dan aldım. Borcum var. Başlıyorum.

***

1. Burada "Roma Tarihi" yazmadım ve yeniden kurdum. "Kurgu" bana aittir ve yirmi birinci yüzyılın ilk beş yılının sonunda, altıncısında, cumhuriyetin temellerine kirli kazmaların indirilmeye

Levent Şahverdi Arşivi

başlanmasından kırk yıl sonra Roma'ya, İsa'dan önceki kırkıncı yıl ile İsa'dan sonraki kırkıncı yıl arasında Roma Tarihi'ne, baktım. Balgat'tan ve Balat'tan bakıyordum ve Caligula'yı buldum.

2. Benim katkım, Caligula'yı görmektir. Görür görmez çok yakından tanıdığımı anladım; dolayısıyla, kaynaklardaki eksiklikleri yakınımdan tamamladım. Yakınımdakinin eksikliklerini, kaynaklardan giderdim.

3. Belki de Türkiye'den baktığım için Roma'da ve tarihte, Caligula'yı buldum. Buldum, gördüm. Kurdum.

4. Türkiye'yi Roma'da ararken, belki de cumhuriyetin temellerine korkak ve hedonist kazmaların inmeye başladığı bin dokuz yüz altmış altı tarihine kadar, pek çok Romalı olduğumuzu anladım. Ne büyük yıkış ve ne büyük korku ve korkudan kaynaklanan kin; kazmalar, Caligula misli "küstah ve köle" idiler. Belki bu nedenle, Caligula'da birinci bölüm, "küstah ve köle" başlıklıdır. Artık "küstah ve köle" aramıyorum. Görüyorum.

5. Peki Tansu Çiller Romanyot mu, annesi Selanikli olsa da babasını Romanyot sayabiliriz; peki, Tansu Çiller erken gelmiş-Calgula mı, bunu düşündüm, proto-Caligula mı, kadın-erkek fark etmiyorlar; Caligula, eninde-sonunda Caligula'dır. Ama, hayır, fazla bilgili değilse de fazla okumuştu ve bir Caligula için fazla ahlaklıydı, olmadı. Caligula döküntü'dür; Tansu Çiller'i Caligula yapamadım. Daha döküntü, daha korkak, daha ahlaksız ve daha itaatkar aradım. Daha döküntü, daha korkak, daha ahlaksız ve daha emirber'i aramayı, büyük zenginlerden öğrendim. Görgüsüz, gayri milli, tamahkar ve zevksizdirler; arayışlarında, ahlaksızlığa ait sınır tanımadılar. Öyleyse bir ifşaat yapmak zorundayım; Caligula'yı ararken arkalarından gittim.

6. Hayatımda sadece bir kez büyük zenginlerin arkasından gittim ve Caligula'yı buldum. Caligula'ya rehberim oldular; ama bunun için dahi teşekkür etmiyorum; çünkü, zenginlikleri devletten ve hırsızlıkları halkın emeğindendir. Caligula'yı buldum ve ama, plütokraside hiçbir meşrutiyet bulamıyorum.

7. Türkiye'de Caligula'yı benden önce, plütokratlar arıyorlardı ve ben onları ararken, yakaladım. Şimdi üst üste çakmış durumdayım. Sadece diktatör değil, aynı zamanda küstah ve köle peşindeydiler ve ilaveten kendisini Tanrı görmesi de şartlarından birisidir.

Levent Şahverdi Arşivi

8. Sir Ronald, "devrim" diyor ve ben Marx'ın "her karşı-devrim aynı zamanda devrimdir" önermesine bağlı kalarak, "karşı-devrim" tabir ediyorum. Roma'da cumhuriyeti yıkmak bir karşı devrim idi ve bizde cumhuriyeti yıkmak için bir karşı-devrim gerekiyordu. Bunu buldum, ancak yetmiyordu; yıkmak mı, çökertmektir ve Caligula'yı, çöküntüyü tepeleyici olarak gördüm. Caligula, saralı ve her türlü homoseksüel bir tepeleyicidir.

9. Demek çöküntüyü, tepeleyiciye ihtiyaç var ve "tepeleyici" bir döküntüdür.

10. Üniversite öğrencilik yıllarımda herhalde bir Camus bağımlısıydım, *Yabancı* baş ucumdaydı ve başkalarının cinayetini işlemeyi *Yabancı*'dan öğreniyordum; burada ise Camus ile tartıştım. Camus'nün *Caligula*'sı, Camus'nün, İspanya'da cumhuriyetçilerin acı yenilgisinin büyük karamsarlığından, isyana geçiş aşamasının verimidir; biz başta Sartre ve özellikle Camus ile tüm ekzistansiyalist felsefeden "yerinde-durmamayı" çıkaran bir kuşağız, ben bir ölçüde daha fazla "yerinde durmayan" idim. O halde anlaşılabiliyor, benim yazdığım *Caligula*'da "Tek Yol: Öldürmek" alt-bölümü, kısmen bizden ve kısmen Camus'den geliyor. "Tek yol: Durmamak" yereldir. Umut bulabiliyoruz.

11. Cumhuriyeti yıkmak, despotizm'i kurmaktır.

12. Cumhuriyeti çökerten Augustus'tu; Julius'un yolundadır ve tepeleyici olarak Caligula bulundu. Bu nettir.

13. Bir gün cumhuriyeti kurtarırsak veya yeniden kurarsak, aylardan Augustus'u, biz "ağustos" diyoruz, takvimden atmamız yerindedir. Şehirlerden de "Kayseri" yok olmalıdır, Sezar'dan geliyor. Bulaşmıştır. Tabii "eylül" ayını, bütün izleriyle sileceğiz. Ve Caligula sadece tepeleyicidir.

14. Bu kitabı, *Hasta Cumhur*, yazmamış olmayı tercih ederdim, çünkü yazdıkça tiksiniyorum. Ama cumhuriyet üzerinedir ve siyaset felsefesini ilgilendiriyor, yazdığıma yine de memnuniyet duyuyorum. Çünkü bundan daha hürriyetsizlik olamaz ve ortaya çıkarıyorum.

15. Dansların en yükseği, İspanyol flamenko olmalı, öyle sanıyorum; dans değil iki insanın birbirine isyanıdır, hep öyle seyrediyorum. İnsanın insana tutkusunun, insanı gerilmiş yaya döndürmesini görüyorum, topukları vurdukça, yakın bir saldırıyı mertçe haber

Levent Şahverdi Arşivi

verdiklerini duyuyoruz; insanın en cinsel yanı olan omuzlar kalkış halindedir, bir ova misali uzanıyorlar, elleri mızrak ucudur. Kollar bazen mızrak ve bazen füze oluyorlar ve kadın ile erkek öylesine sevgi doludur ki birbirlerine kıyamıyorlar. Kıyamamak, şiddetli aşk halidir ve öyleyse, her flamenko, bir isyan birikimi oluyor; biriktiriyorlar ve daha büyük patlamaya hazırlanıyorlar. Ve İspanyol danslarını, depo edilmiş isyan olarak görüyorum. Belki de sadece duyuyorum ve görmüyorum.

16. Gülüş, öncelikle, bir aydın halidir. Çünkü çelişkiyi görebilme kabiliyetini gerektiriyor; çelişkide gülünçlük, çözülebilir olmasından kaynaklanıyor. O halde çözülebilir çelişkilere gülmek, bir yüksek insanlık halidir, öyle diyebiliyoruz. Ancak çelişkiyi görebilmek için ise isyancı bir ruh mutlak gerekiyor. Birbirine bağlıyoruz.

17. Öyleyse, isyan yoksa mizah yoktur. Mizah yoksa, isyan yoktur. Çok acı, mizah yoksa aydın yoktur. Ve ne yazık, buradayız.

18. İnsan mı, sürekli saçma gören ve hep saçmayı vurandır. Vurmayı dans haline getiren ve her vuruşta gülendir. Buna sürekli isyan hali veya kısaca "insan hali" diyoruz.

19. Şimdi ben, teorik bir "Caligula" peşindeyim. Nerede ve ne zaman çıkabileceğini sormak, teorik bakmaktır; somuttan soyuta yöneliş ile başlıyor ve buradan çıkıyoruz.

20. Karşı kampta ise Arthur Ferrill var; Profesör Ferrill, Caligula'yı kötü ve kaçık bir tiran olarak resmederken eylemlerinin hiçbirisini akli bulmuyor ve daha da önemlisi, bunlar arasında en küçük bir tutarlılık görmemektedir. *Erratic*, sebatsız, fevri, işte Caligula budur; Ferrill, önceki ve sonraki imparatorlarla benzerlikleri tartışmaya değer bile saymamaktadır, Tiberius'un da bugünkü söylemle, bir "cinsel sapık" olduğu konusunda pek az kuşku var ve en azından Caligula türünden homoseksüel olduğundan eminiz. Ancak Caligula'yı farklı yapan çizgiler, Ferrill'in çalışmasında, hasta ruhunun, bu kadar sınırsız bir iktidarı taşıyamaması olarak ortaya çıkmaktadır. Ol nedenle eline verilen iktidar öylesine sınırsız olmasaydı, hasta ruhunu böylesine bir netlikle göremeyecektik; Profesör Ferrill bu noktaya parmak basmaktadır ki pek önemli buluyorum.

Oligarşi, bir Caligula'ya muhtaçdır. Hasta ruhuna sonsuz iktidar vermek zorundadır. Benim eklediğim ise şudur, bir hedonist ve bir seks düşkününden bir Allah yaratmak üzereler.

Levent Şahverdi Arşivi

21. Demek oluyor, sınırsız iktidarı ele almak, hasta olanı daha da bozarak bir tür kaçık yapmaktadır. Tersinden de bakabiliyoruz; yönetimde hasta veya kaçık varsa, demokrasi asla yoktur ve bunu araştırıyoruz.

22. O halde ve bu sınırlar içinde sormadan edemiyorum; Tansu Çiller bir proto-Caligula mıdır, cevabı ne olursa olsun, bunun çok verimli bir soru olduğuna inanıyorum. Tekeliyet düzeninin ortaya çıkması da şaşırtıcı olmuyor, familyaya adını veren, epinom, Caligula döneminde Roma oligarşik idi ve oligarşik bir düzen olmadıkça iktidarda bir Caligula düşünemiyorum.

23. Demek ki, Tansu Çiller'e bir ön-Caligula veya Caligula-denemesi olarak bakabiliyoruz, burada "bakmak" sadece merak etmek veya sormaktır. Güzel, bu durumda sormaya cesaret edebiliyoruz, peki neden tam-Caligula olamadı; bu soruya, Camus'nün *Caligula* oyunun *leitmotif*ini, "*indifference*", kayıtsızlık ile "*silence*", suskunluk kavramlarını hatırlayarak cevap verecek olursam, bunların yeterli yoğunluklara ulaşamadıklarını ve bu nedenle de Çiller'in, Caligula olma şansını kaybettiğini telakki edebiliyoruz. Kabiliyeti vardı, ama ne yazık şansı yaver olmadı; yalnız, eksikliği veya şansızlığını sadece bu iki faktörün yetersizliğine de kesinlikle bağlamıyorum. Süreçler farklı ve her dönem, kendi içinde, zengindiler; nitekim, Augustus karşı devrimi ile Roma yeni bir dinsellik kazanıyordu ve doğrusu Tansu Çiller'i, bu direksiyonda bir hayli teşne bulmakla birlikte, matlup dozaj için tarihi sıçratmak ve aşamaları aşmak imkansızdı. Kuşkusuz bu, burada denediğim bir ex-post tahlildir.

***

24. Y. Küçük	Yönetici (Tekel)
A-1 Oligarşi, zayıf ve kişiliksiz yönetici ister.	
B-1 Tekeller, kişiliğin düşmanıdır.	
C-1 Kusursuz insanı, tekelistan, düşman sayar	

***

25. Caligula'nın çıktığı ortam ve zamanda Roma oligarşik idi; bundan cumhuriyet halindeyken de belli sayıda aileler tarafından yönetildiğini kastediyoruz. Roma, asillerin cumhuriyetinden monarşiye veya imparatorluğa geçiyordu; tahta kimin geçeceği kurala bağlanmadığından, ilk Osmanlı döneminde olduğu üzere, kanlı seçim mekanizmala-

Levent Şahverdi Arşivi

rı işliyordu. Caligula, bu seçimin sonucudur. Hem küstah ve hem köle ruhlu olmasını, seçilmesinde en önemli nedenler olarak görüyoruz.

***

26.Caligula KÜSTAH VE KÖLE

Caligula'nın, genel olarak, sadece iki davranış biçimi vardı; Ya küstahtı ya köle gibiydi. Örneğin, Agrippina'ya, anneme, bana, kardeşlerine, Castor'a karşı küstahtı. Sejanus'a, Tiberius'a, Livilla'ya köle gibiydi.

R. Gravés, Ben Claudius, İstanbul, 1989. S.273

***

27. Ama kabul etmek gerek, her Caligula hem küstah ve hem köle olmak zorundadır; bunu kural olarak ileri sürebiliyoruz, oğul-Bush hep "küstah" kimliğiyle tanınıyordu ve 11 eylül 2001 günü köle ruhlu olduğunu görebildik.

28. Camus'nün, *Caligula* oyununu yazarken, Roma'da, büyük bir kayıtsızlık görmesi harikadır; böyle bir görüşü, sadece büyük sanatçılarda buluyoruz. Gravés'in ise Caligula'yı hem küstah ve hem köle olarak teşhis etmesi, ayrıca mükemmeldir; bu iki özelliği bir kişiye giydirmek ancak sanatçılara vergidir, yararlanmak bize kalmaktadır.

29. Kayıtsızlık ve sessizlik Roma'nın tabanındadır. Caligula, tepinir ve tepelenirken, Roma'da korku egemendir. Demek ki kayıtsızlık ve sessizlik olmadan, tepinme ve tepelenmeyi düşünemiyoruz. Kayıtsızlık ve sessizliği yaratan derin korkudur ve bu da bir iç savaş'tan çıkıyor ve sınıflar mevzi değiştiriyor.

30. Bazı sınıfların sindiği ve yeni sınıfların ön plana çıktığı yerlerde Caligula'ya ihtiyaç vardır. İcat edilmiştir.

31. Karşı-devrimde yok etme esastır. Roma'dan öğreniyoruz.

32. Hem Sezar'ın diktatoryası uzun ömürlü olmamış ve hem de Brutus'ün cumhuriyeti kurtarma hareketi başarıya ulaşamamıştır, görünüş budur. Ama bu, derinde, cumhuriyetin tükenmişliği değilse nedir; tartışmak durumundayız. Bu nedenle yıkan da, kurtarmak isteyen de yok olmaktadır. Yerlerini tarihin döküntüleri dolduruyorlar; ders'i burada arıyoruz.

33. *Agustus, Tacitus continues, seduced the army with gifts, the people with cheap grain, everybody with sweetness of peace. Gradually he took over the functions of the senate, the magistrates, even law. Nobody*

Levent Şahverdi Arşivi

resisted, the fiercest spirits had been eliminated in wars and proscriptions, the other nobles tamed by the prospect of wealth, honor, and security in direct reciprocity to servile subordination.

***

34. *THE OLD PATRICIAN : He's a coward.*
SECOND PATRICIAN: A bully.
THIRD PATRICIAN: A buffon.
THE OLD PATRICIAN: He's impotent –that's his trouble, I should say.
.....
YAŞLI PATRİCİ: Bir korkak o.
İKİNCİ PATRİCİ: Bir zorba.
ÜÇÜNCÜ PATRİCİ: Bir maskara.
YAŞLI PATRİCİ: İktidarsız - asıl derdi bu, kabuletmek gerek.
Albert Camus, Caligula and Other Plays, Penguin, 1984, p.51-52

35. Epilepsi'ye Arabi'de "sar'a" diyoruz; Ferit Develioğlu Lugatı'nda "tutarık" karşılığıdır. Bu sözcük, "tutarık", çok güzel bir Türkçe olmakla, daha çok "epileptik ile özdeştir; sar'a ise, kabaca düşme anlamındadır. Ancak yalnızca uygunluk değil, sözcüklerin tarihleri ve güçlü mantıkları var; "tutarık" sözcüğünde keskin bir mantıkla karşılaşıyoruz, pek eski bir hastalık olan "veba" yerine zaman zaman "felaket", salgın veya "ceza" sözcüklerini kullanıldığını biliyoruz. Veba, gerçekten ve tarihsel olarak hem bir felaket ve hem de "Tanrı'nın cezası" olmuştur; "tutarık" için ise çok zaman sadece "hastalık" deniyordu. Demek eski çağlarda çok yaygındı ve çaresi bilinmiyordu; "hastalık" tabiri pek yerindedir.

36. Demek ki epilepside, çığlık, bilinci kaybetme, anlamsız sözler ve özellikle ağızda tükürük köpükleri çok aşikar oluyorlar; soluk zorluğu da var, tükürük köpüklerinin nefes borusuna akması ihtimaline karşı ağzı açık tutmaya çalışmak da ilk tedbirler arasında yer almaktadır. Bunu şu nedenle not alıyorum, konvülsüyon halinde bir hastanın bu sendromlara ilaveten ağzı açık tutulmaya çalışılıyorsa, herkes için teşhis daha da kolay olmaktadır. Bu kolaylığı yok etmek için ise, nöbet halinde hastanın gizlenmesi ve yanına kimsenin yaklaştırılmaması esastır. Buradan bir sonuç çıkıyor; Caligula'nın epilepsi hastalığının az not edilmesini, saklanmasına bağlayabiliriz; sar'alı prens ya da princeps olursa, saklama hem daha gerekli ve hem de daha kolay olabiliyor, basit ama kaydetme gereğini duyuyorum.

37. Homoseksüel ama nasıl; kaynaklar, hem aktif ve hem de pasif

Levent Şahverdi Arşivi

olduğu konusunda kuşku bırakmıyor, bu açıdan Caligula'nın İsa'dan sonraki ilk yüz yılın başlarında modernist olabildiğini görüyoruz. Ve cinsel-doymaz olarak tasvir ediliyor; nitekim Caligula'nın pasif cinsel ilişkide olduğu partnerlerinden birisi, bir kaynağa göre "*youthful nobleman Valerius Catullus*", imparatora hizmet ederken, her defa bitap düştüğünü söylemekten geri kalmıyordu. Şüphesiz bu tür ifşaatında, şikayetten daha çok övünme var; ama, övünmesi Caligula'nın katlinden sonraki zamanlara denk düşmektedir ki normal kabul edilmelidir. Gençlik dolu asil Catullus'un bu magistral hizmeti karşılığında, İngilizce kaynaklarda, "*to bugger*" fiili kullanılmaktadır. O halde Valerus Catallus, Caligula'yı bugger etmiştir; övündüğünü çıkarabiliyoruz. Öyleyse hem küstah ve hem köle'dir.

38. Tabii bir nokta daha var; Montesquieu'nün bu son derece ihmal görmüş eserini, *De la Grandeurdes Romains et de leur Décadence, Roma'nın Görkem ve Çöküşü*'nü, Camus'nün görmemiş olmasını düşünebiliriz. Kim gördü ki; bu soruyu sormakla çok haklıyız, her yerde ve her ansiklopedide görülmemiş olarak görüyoruz. Fakat, bunun karşısında, bir başka nokta var; büyük yaratıcılar, hep görülmemişi görüyorlar.

39. *True, it's not the first time Rome has seen a man wielding unlimited power; but it's the first time he sets no limit to his use of it and counts mankind, and the World we know, for nothing. That's what appeals me in Caligula; that is what I want to fight.*

40. *He is converting his philosophy into corpses and -unfortunately for us- it's a philosophy that's logical from start to finish. And where one can't refute, one strikes.* Caligula, felsefesini hayata cesetlerle geçirmektedir ve - bizler için çok talihsiz de olsa - bu, başından sonuna mantıklı bir felsefedir. İnsan, çürütemiyorsa, saldırmalıdır.

41. Camus'nün *Caligula*'sından aldığım ve *Caligula*'ya karşı bir darbe beyannamesi telakki ettiğim bu cümleleri Camus nereden çıkarmış olabilir; mükemmel bir siyaset felsefesine dayanıyorlar. Montesquieu'nün "sınırsız iktidar" üzerine yazdıkları bir konspirasyon liderinin ağzında tekrarlanıyor; Karea, "bizi hiçe indiriyor" diyor. İsyanı, buna itiraz ile başlamaktadır ve bu nedenle buna dayanmaktadır; Montesquieu'ye demek durumundayım. Buna bir de "felsefesini, hayata cesetlerle geçiriyor" önermesini ekleyebiliyorum.

42.Bunun altına da, Montesquieu'nün, pek çok ihmale uğramış

Levent Şahverdi Arşivi

pek mühim *Roma'nın Görkem ve Çöküşü* çalışmasından iki paragrafı koymak istiyorum. Karşılaştırıyoruz.

Mais, dans l'accord du despotisme asiatique, c'est-a-dire de tout gouvernement quin'est pas modéré, il y a toujours une division réelle.

Le laboureur, l'homme de guerre, le négociant, le magistrat, le noble, ne sont joint que parce que les uns oppriment les autresans résistance; et si l'on y voit de union, ce ne sont pas des citoyens qui sont unis, mais des corps morts en sevelis les uns auprès les autres.

43. Burada ölü vücutları, cesetleri buluyoruz; ikisinde de fail, aynıdır ve despot'tur. Montesquieu, bu çalışmasında da, zamanında olmasa da şimdiki zamanlarda pek çok hakkı gasp edilmiş bir diğer eserinde, *Lettres Persanes*'da, gün ışığına çıkarmış olduğu, asyatik despotizm'den söz ediyor ve herhalde hatırlıyoruz, okunması doyumsuz bu *Mektuplar*'da, "asyatik despotizm" başlığı altında, On Dördüncü Lui Fransası'nı yazıyordu; birinci yüzyıl Roma'sını analiz ederken de, asyatik despotizm'den söz etmektedir. O halde, Montesquieu aracılığıyla, Caligula ile asyatik despotizmi yan yana getirebilmemiz çok büyük verim yüklü görünmektedir.

Birlik mi, bazen despotizmin barışı ve birliğidir. Nerede sınıflar ve katmanlar ezilmiş ve ezilerek birlik oluşturulmuşsa, despotizm vardır. Yurttaşlar yoktur, üst üste veya yan yana yığılmış cesetler vardır. Ben, daha büyük bir kibarlıkla "sürü" diyorum.

Birlik mi, rezistans kalmamıştır.

Barış mı, despotizm'e karinedir.

44. Augustus'a gelince, Montesquieu, Augustus'da, halkın iktidarını gasp eden bir korkak görmektedir. Şef Augustus, savaş halinde iken, elinde silah varken, hep askerlerin isyanından ve "barış" halinde iken ise konspirasyonlardan korkuyordu. Askerleri idare ve konspirasyon'a mahkum gördüğü senatörlere zulmetmek, politikası oldu ve Sezar'ın başına gelenleri gözünün önünden hiç uzaklaştıramıyordu. Sezar'ın yaptıklarını yapmaktan titizlikle kaçındı ve askerlere görülmemiş bir gevşeklik ve korkaklık ihsan etti.

45. Şef, halkın, yasa yapma ve yargılama iktidarını gasp etti.

46. Parantezi kapatıyoruz, bilgiler Suetonius'dan geliyorsa, siyaset felsefesi, Montequieu'ye ait görünüyor. Camus, "absurd" felsefesini, oyun kurucu bir "espiri" olarak yerleştirmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

47. Montesquieu'nün *Görkem ve Çöküş* çalışmasını "okursak", ne kadar materyalist bir bakışı olduğunu da hemen görüyoruz; çok çarpıcıdır. Roma Halkını, analiz ediyor, a) tribünlerde seyrettikleri ile vahşileştiklerini, *il était devenue les plus vil de tous les peuples*, böylece bütün halkların en bayağısı ve alçağı olduklarını; b) insani davranışı, sadece çocuklarda ve esirlerde deneyebildiklerini ve bunun ise sınırlı kaldığını, başka bir deyişle, Fransızların ancak kolonilerde gördükleri yırtıcılığı, *"ferocité"*, bildiklerini; c) yurttaşlara, yendikleri ve esir aldıkları düşman halklara davrandıkları türden muamele ettiklerini; d) emretmek ile emir alma arasındaki geçişi yaşamadıklarını haber veriyor. Bunlardan bir sonuç çıkarmaktadır; Roma halkı, "pleb" diyoruz, artık en kötü imparatordan dahi rahatsız olmamaktadır. Roma'da "iyi" ve "kötü" imparator ayrımı kalkmıştır; demek ki, sürü yaratılmışsa, tiran veya despota şaşmıyoruz.

48. Caligula ya da Caligula-familyası ise, ben ekliyorum, bellekleri tümden silmek ve bir zamanlar cumhuriyet olduğunu ve cumhuriyetçilerin yaşadıklarını tümden unutturmak içindir. Bir dökümtü ve bir tepeleyici olarak tarif ediyorum.

49. Açıklayıcı olabilir, bir parantez açabilirim, Montesquieu de ben de "demokrasi" sözüne itibar etmiyoruz; "cumhuriyet" yeterlidir. Cumhuriyet ise, iktidarı sınırlamak demektir ve her kim "sınırsız iktidar" vaaz ediyorsa, bir cumhuriyet düşmanı ve yıkıcısıdır.

50. O halde, beğenmek veya beğenmemek hürriyeti var, ancak "cumhuriyet" varsa, kamusal işlerin yürütülmesinde yavaşlık şarttır. Ve işlerin daha hızlı yürütülmesinde ve ölçeklerin büyütülmesinde, hiçbir zaman, erdem bulamıyoruz. "Küçük her zaman güzeldir", demeyi sürdürüyoruz ve tabii sürdürüyorum.

***

Bu, despotları var eden sürülerin ve sürüleri var eden despotların öyküsüdür. Okumayanlar, göremeyenler ve nihayet korkanlar için yazdım.

***

Profesör Balsdon, *Caligula* çalışmasında, Munich'li Profesör Ludwig Quidde'nin 1884 yılında bir *Caligula* broşürü yazdığını kaydetmektedir.[150] Profesör Quidde, Kayzer Wilhem'in çağdaşı idi ve Caligula'yı bir mask olarak kullanıyordu. Majestelerine hakaretten dava açtılar; gerçi Quidde, Kayzer Wllhem'den hiç söz etmese de,

150 J.P.V.D. Balsdon, *The Emperor Gaius (Caligula)*, Oxford, 1934-1964, p.210.

Levent Şahverdi Arşivi

okuyanlar hep Kayzer'i okumuşlar. Tabii saçmadır.

***

Nee, Sezar bayıldı mı?

***

Benim *Caligula*'mın benzeri yoktur.

***

Julius Sezar, Roma'da cumhuriyeti yıkan adamdır. Diktatör oldu, bir oryantal despot da diyebiliriz, kuralsızlık düzenidir. Herkes iğreti yaşar ve sadece "an" var. Dün ve yarın yoktur, demek istiyorum.

Saralı ve homoseksüeldir; Roma sokaklarında, "her kadının kocası ve her kocanın karısı" olarak çağrılıyordu. Her sarayda bir karısı ve yan sarayda bir kocası vardı, doymamaktadır. Bazen bir sarayda hem karısını ve hem kocasını buluyordu; saralılar, cinsel açıdan ya "*impotent*" ya da aygır oluyorlar ve Sezar, bir cinsel aygır olarak kayıtlıdır.

Brutus'un annesinin partner'i olarak da biliniyor. Brutus, Julius'un oğlu mudur, bunu bilemiyoruz. Ama "oğul" dediği kesindir. Biliyoruz.

Cumhuriyetçi Brutus, bir konspiratör oldu ve hazırlıklarını yaptı. Julius bir cumhuriyet yıkıcısı ve Brutus bir savaşçısıdır. Julius'ü hançerledi; Julius, hançer inip çıktıkça "sen de mi oğul" diyordu; inliyordu, ünlü söz budur.

Cumhuriyet çok zayıftı; Brutus kurtaramadı. Sadece yıkanı yıktı, cumhuriyetin intikamı alınmıştır. Ve bu bir başlangıçtır; giderken böyle dediğini duyuyorduk.

Levent Şahverdi Arşivi

"CALIGULA" TARİFİNDE BİR YARATIK

Sayfa 347) CASSIUS: Ne, Sezar bayıldı mı?

CASCA: Pazar yerinde düştü, ağzından köpükler akıyordu ve konuşamıyordu.

BRUTUS: Düşme hastalığı var.

Shakespeare, *Julius Sezar*, Birinci Perde

Sayfa 357) 33. Tacitus şöyle devam eder: Agustus orduyu hediyelerle, halkı en ucuzundan hububatla, herkesi barışın tatlılığıyla baştan çıkardı. Adım adım, senatonun, magistraların, hatta tüm yargının işlevlerini eline geçirdi. Direnen kimse olmadı; en ateşli ruhlar savaşlarla ve yasaklamalarla tasfiye edilmiş, diğer soylular kölelere özgü bir tabiyet sergileme karşılığında zenginlik, ünvan ve güvenlik vaatleriyle ehlileştirilmişti.

Sayfa 359) 39. Doğru, bu, Roma'nın, sınırsız güç kullanan bir adamı ilk görüşü değildir, ama Roma'da bu tür bir adam, ilk kez güç kullanımına hiç ama hiçbir sınır koymamakta, insanlığı ve bildiğimiz dünyayı hiçe indirgemektedir. Caligula'da beni çeken, savaşmak istediğim şey budur.

Sayfa 359) 42. Ama Asya tipi despotizmle, başka deyişle ılımlı olmayan her yönetimle uyumlu olarak, ortada her zaman gerçek bir bölünme vardır.

İşçi, asker, hukukçu, yönetici, soylu ancak bazıları diğerlerini hiçbir direnişle karşılaşmadan baskı altına tutabildiğinde birlik içindedirler; ve herhangi bir birlikten söz edebileceksek, bu, birlik içinde duran yurttaşlar değil, yan yana gömülen cesetlerin birlikteliğidir.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İndeks

A

Abdülhamit 16, 48, 284
Abdülmecit 284, 286
Abramowitz, Morton 17, 135, 137
Ahi, Sönmez 178, 179
Ahmed Celaleddin Paşa 48, 49
Akalın, Yiğit 22, 207
Akar, Hulusi 140, 182
Akçelik, Sedat 22
Aksoy, Muammer 303, 313, 317, 320
Alan, Engin 16, 19, 135, 165
Alan, Nuri 159
Ali, Sabahattin 121
Arendt, Hannah 100, 107, 347
Aren, Sadun 36, 316, 317, 321, 328
Atatürk, Mustafa Kemal 42,43, 44, 49, 101, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 168, 186, 206, 207, 230, 234, 235, 237, 262, 271, 274, 276, 277, 287, 295, 316, 339
Avcı, Hanefi 204
Avcıoğlu, Doğan 49, 60, 112, 113, 130, 140, 229, 306, 337
Averyanov, P.İ. 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247
Ayaydın, Aydın 90
Aybar, Mehmet Ali 16, 100, 101, 121, 261, 311
Aygan, Abdülkadir 190
Ayhan, Ece 301, 314, 343

B

Babeuf, François Noel (Gracchus) 105, 127
Bacon, Francis 38
Baer, Marc David 274, 275, 276, 277, 278, 283
Bahçeli, Devlet 15, 16, 18, 19, 23, 89, 91, 93, 138, 158, 163, 285, 303, 306
Balbay, Mustafa 16, 19, 135, 350
Bartley, Robert L. 194
Barzani, Mesut 85, 196, 198, 209, 210, 215, 216, 217, 219

Levent Şahverdi Arşivi

Başbuğ, İlker 137, 140, 164, 216, 350
Baştimar, Zeki 319
Bayar, Celal 8, 108, 111, 113, 114, 115, 119, 121, 122, 126, 233, 244, 277, 278, 283, 304, 309
Bayık, Cemil 192, 197
Baykal, Deniz 23, 94, 131, 158, 160, 161, 348
Baykurt, Fakir 294, 344
Bayülken, Ümit Haluk 79
Bedirhan 243, 246
Belge, Murat 12
Belli, Mihri 113
Bell, Richard 26
Berdiaev, Nikolai 5, 68, 69, 70, 71, 72, 83
Biden, Joe 167, 168
Birand, M. Ali 33, 96, 193, 196, 197, 216, 268, 348, 350
Bir, Çevik 138
Bitlis, Eşref 190, 229, 230, 237, 277
Boran, Behice 60, 121, 279, 311, 319, 337
Boratav, Korkut 308, 311, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 321, 322, 323, 327, 329, 330, 331, 335
Boratav, Pertev Naili 317, 318, 319, 320
Bozer, Ahmet 251, 253, 254
Bölügiray, Nevzat 195
Brzezinski, Zbigniew 220, 223
Bucak, Celal 193
Bulut, Faik 162, 211, 249
Büyükanıt, Yaşar 139, 183, 320

C

Caligula 259, 285, 348, 349, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363
Cameron, David 213, 220
Camus, Albert 352, 354, 356, 357, 359, 360
Cebesoy, Ali Fuat 100, 118, 228
Celepoğlu, Hamza 9, 178, 179
Cemal, Hasan 260, 311
Ceyhun, Demirtaş 294
Chomsky, Noam 322
Christopher, Warren 13, 75, 106, 115, 190
Churchill, Winston 213, 224, 226
Cihaner, İlhan 57

Levent Şahverdi Arşivi

Cindoruk, Hüsamettin 303, 309, 329
Cindoruk, Şadi 303
Cromwell, Oliver 75, 76, 106, 107, 110
Çakmak, Fevzi 118
Çandar, Cengiz 196
Çerkez Ethem 38, 41
Çetin, Mahmut 112, 116, 139, 261
Çiçek, Cemil 89, 249, 250, 306
Çiller, Tansu 11, 13, 14, 190, 229, 272, 277, 353, 356
Çubuklu, Hıfzı 142
Çubuklu, Nazlı 142

D

Damar, Arif 50
Davutoğlu, Ahmet 18, 89, 92, 165, 166, 223, 250
Demirel, Süleyman 13, 14, 57, 58, 86, 87, 114, 121, 192, 193, 195, 343, 344
Demir, Hasan Fehmi 85
Deny, Jean 174, 176, 177, 178
Derbil, Özer 117
Derviş, Kemal 93, 138, 158, 253
Descartes, Réne 39
D'Holbach, Baron 40
Doğan, Aydın 90, 92, 93, 94, 182, 266, 348, 349, 350
Doğan, Çetin 139
Doğan, Mahsum 192
Doğrul, Ömer Rıza 169, 170
Dönmezer, Sulhi 266
Durmuş, Mehmet Hayri 192
Dündar, İrfan 90, 199, 205, 210, 211, 319

E

Ecevit, Bülent 138, 158, 170, 191, 192, 193, 335, 337, 339
Edelman, Eric 17, 135, 137
Eisenhower, Dwight D. 217
Elçi, Şerafettin 210
Eliaçık, İhsan 145
Engels, Frederich 20, 29, 35, 37, 39, 40, 46, 49, 51, 55, 99, 107, 312, 326, 336
Erbakan, Necmettin 8, 12, 20, 54, 55, 88, 166, 190, 229, 277, 316

Levent Şahverdi Arşivi

Erdoğan, Ahmet 140
Erdoğan, Recep 11, 12, 13, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 44, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 131, 132, 135, 136, 138, 140, 141, 146, 149, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 203, 209, 211, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 253, 285, 286, 293, 295, 348, 349, 350, 351
Ergin, Sedat 138, 301, 338, 348, 350
Ersanlı, Büşra 211
Ersoy, Mehmet Akif 184
Ersun, Namık Kemal 191, 192, 301
Er, Tayfun 261, 308
Eruygur, Şener 139
Esad, Beşşar 152, 168, 218, 222, 223
Esad Paşa 44
Esed, Muhammed 145
Evren, Kenan 12, 87, 136, 158, 180, 186, 192, 193, 195, 204, 217, 224

F

Feuerbach, Ludwig 20, 35
Feyzioğlu, Metin 301
Feyzioğlu, Turhan 112, 126, 264, 299, 300, 301, 302, 308, 309
Fırat, Abdülmelik 126, 244
Fırat, Ümit 199
Frachon, Alain 193, 194, 219
Freud, Sigmund 20, 61, 149, 258, 259
Fukuyama, Francis 155, 156
Fuller, Graham 12
Furet, François 46, 314

G

Galimidi, İsak 270
Garbaçov, Mihail 155, 156
General Harbord 233, 234
Gezmiş, Deniz 199, 337
Gökalp, Ziya 49, 264
Göksel, Hüsnü 117, 313
Göle, Celal 253
Göle, Nilüfer 253

Levent Şahverdi Arşivi

Gracchus, Gaius 106, 112, 127, 128, 129
Gurion, Ben 131
Gül, Abdullah 12, 89, 94, 136, 140, 182, 279, 349
Gülek, Kasım 116
Gülen, Fethullah 17, 89, 90, 92, 94, 135, 136, 139, 159, 160, 161, 162, 179, 182, 254, 348, 349, 351
Güllap, Sümer 183
Günaltay, Şemsettin 115, 121
Günce, Ergin 301
Gündüz, Asım 118, 262, 263
Gürsel, Cemal 143, 144
Gürsoy, Melih 261, 262, 316, 317

H

Haberal, Mehmet 135, 313, 350
Hakan, Deniz 19, 22, 23
Halaçoğlu, Yusuf 90, 242
Hikmet, Nazım 42, 100, 111, 227, 234, 261, 337, 344
Hill, Christopher 74, 75, 99, 106, 107, 115
Hirschfeld, Hartwig 27
Hobbes, Thomas 38, 62, 64, 131
Hobson, John A. 7, 53, 65, 68, 324, 325, 326
Ho Şi Minh 199
Humeyni 194, 220
Hüseyin, Saddam 89, 120, 121, 138, 200, 337, 341

I

İhsanoğlu, Ekmeleddin 163, 166, 184, 185, 210
İlhan, Attila 57, 112, 117, 307, 308, 319, 328, 339, 346
İmset, İsmet 190, 192, 193, 206
İnönü, Erdal 14
İnönü, İsmet 8, 36, 38, 41, 43, 44, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 122, 227, 228, 244, 288, 299, 329
İrtem, Okan 2, 22
İsmail Hakkı Paşa 242, 243
İsrael, Menasseh Ben 76, 77, 78

Levent Şahverdi Arşivi

J

Jeffrey, James 17, 27, 28, 137

K

Karabekir, Kazım 118, 177, 226, 228, 234, 235, 284
Karadayı, İsmail Hakkı 138
Karaosmanoğlu, Atilla 321
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 321
Karasungur, Mehmet 192
Karay, Refik Halit 89, 90, 92, 162, 168
Kaşgarlı Mahmut 175
Kaya, Yaşar 254
Kayra, Cahit 111, 117, 334, 336
Kelekian, Diran 178
Kemal, Orhan 146
Kennan, George 218
Kent, Muhtar 253, 260, 295
Keynes, Maynard 25, 51, 53, 65, 80, 82, 321, 324, 325, 326
Kılıçdaroğlu, Kemal 16, 17, 18, 19, 23, 89, 90, 91, 92, 94, 135, 159, 161, 162, 163, 250, 285, 306, 349
Kılıç, Haşim 136, 137, 319
Kıvrıkoğlu, Hüseyin 89, 93, 138, 151, 158, 181
Kopernik 9, 11, 101, 102, 104, 350
Kömürcü, Güler 182
Köprülü, Fuat 175, 176
Kuran, Ahmed Bedevi 8, 48, 74, 124, 182
Kurtulmuş, Numan 165
Kuruç, Bilsay 308, 316, 317, 323, 327, 328, 331, 335
Küçük, Sami 122, 125, 128
Küçük, Yalçın 33, 49, 69, 93, 112, 113, 114, 116, 119, 120, 130, 155, 156, 165, 169, 190, 199, 200, 201, 205, 208, 215, 216, 218, 268, 280, 283, 284, 285, 300, 302, 305, 309, 329, 335, 336, 348, 361
Kükner, Ömer 234
Kürkçü, Ertuğrul 209, 210, 304

L

La Mettrie 40
Lanson, Gustave 48
Larrabee, F. Stephen 60, 180

Levent Şahverdi Arşivi

Lenin, Vladimir İlyiç 8, 47, 51, 52, 53, 54, 60, 66, 68, 276, 282, 317, 325, 336
Livaneli, Zülfü 158, 350
Lloyd George, David 213, 214, 224
Locke, John 39
Luxemburg, Rosa 51, 53, 65

M

Machiavelli, Niccolo 63, 64, 67, 106
Macmillan, Margaret 26, 72, 81, 213, 224
Marx, Karl 9, 20, 35, 39, 40, 42, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 61, 65, 70, 99, 102, 107, 108, 127, 128, 265, 280, 282, 312, 314, 331, 336, 354
Masson, Denise 147, 148
Mehmet Cavit 284
Menderes, Adnan 113, 114, 115, 122, 124, 126, 132, 224, 233, 244, 262, 303, 304, 307, 327, 352
Metternich, Klemens von 119, 126
Minc, Alain 39, 40, 68, 69, 70
Mithat Paşa 16, 18, 134, 306
Mommsen, Theodor 106, 112, 127
Monroe, James 217
Montesquieu 352, 359, 360, 361
Muhammed peygamber 219
Mumcu, Uğur 190, 191, 229, 277, 344
Muslu, Coşkun 22, 302
Mustafa Suphi 38, 41
Mübarek, Hüsnü 137, 143

N

Nadir, Asil 334, 335, 340, 342, 343
Nebukadnezar 72, 83
Nesin, Aziz 117, 313
Netanyahu, Benjamin 216, 217, 270
Newby, Gordon D. 26, 27
Newton, Isaac 72, 74
Nöldeke, Theodor 28
Nur, Rıza 44, 124

Levent Şahverdi Arşivi

O

Obama, Barack 17, 18, 19, 22, 85, 86, 96, 133, 135, 136, 137, 143, 157, 213, 216, 217, 218, 219, 221, 224
Oğuzcan, Ümit Yaşar 79
Oral, Cavit 124, 295
Orbay, Rauf 177
Öcalan, Abdullah 190, 191, 192, 196, 197, 199, 200, 202, 206, 207, 209, 210, 211, 217, 235, 237
Özal, Turgut 13, 86, 87, 93, 114, 139, 190, 196, 197, 198, 229, 251, 253, 277
Özbudun, Ergun 183
Özel, Necdet 9, 88, 91, 138, 141, 160, 178, 180, 182, 186, 253
Özese, Hasan Hüseyin 19, 139, 211, 267
Özkan, Tuncay 33, 200, 201, 350
Özkök, Ertuğrul 222, 349
Özkök, Hilmi 138, 139, 151, 180, 181, 182, 186
Öztürk, Yaşar Nuri 8, 153, 154
Özyürek, Mustafa 90, 159
Öz, Zekeriya 205, 207, 208, 211

P

Parla, Taha 12
Pekgüzel, Mehmet Ali 211, 267, 268
Pekin, İsmail Hakkı 142
Perinçek, Doğu 17, 196, 197, 198, 211, 269, 270, 271, 280, 281, 313
Perle, Richard 190
Pogosyan, A.M. 231, 233

R

Rabasa, Angel 60, 180
Ragif, Mehmet 168
Rıza Tevfik 283, 290, 291
Ricardo, David 261, 314
Ricciardione, Francis J. 137
Robespierre, Maximilien 110
Robinson, Joan 53, 65, 80, 81, 82
Rostow, Walt Whitman 82

Levent Şahverdi Arşivi

S

Sabis, Ali İhsan 118
Saçan, Adil Serdar 57
Said-i Nursi 124, 126, 244
Sakık, Şemdin 205
Sartre, Jean Paul 39, 354
Savran, Sungur 211
Sazak, Emin 124
Schmitt, Carl 69, 130
Scholem, Gershom 73, 74, 75, 76, 78, 79
Selçuk, İlhan 117, 234
Sertel, Sabiha 120, 264
Sertel, Zekeriya 120, 263, 264
Sevi, Sabetay 5, 68, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 83, 261, 263, 268, 274
Shakespeare, William 347, 363
Sirer, Reşat Şemsettin 123
Smith, Adam 261, 335
Soysal, İlhami 57, 58, 338
Sönmez, Sami 126
Sönmez, Şahin 192
Spinoza, Baruch 39, 76, 190
Stein, Sarah Abrevaya 291, 292, 293
Sunalp, Turgut 88, 251
Su, Ruhi 257, 258, 261, 263, 279, 280, 281, 311
Sümer, Faruk 183, 260
Süreya, Cemal 301, 314, 329
Şener, Mehmet 139, 196, 197, 198
Şeyh Sait 126, 216, 242
Şüyün, Faruk 304

T

Tağmaç, Memduh 180, 186
Tahir, Kemal 146, 286, 315, 330
Tahsin, Hasan 261, 269, 281
Talabani, Celal 202
Talat Paşa 46, 278, 283, 290
Tekin, Gürsel 253, 254, 285, 286, 293
Tesal, Reşat D. 265, 266
Timur, Taner 6, 74, 126, 299, 300, 303, 305, 308, 313, 314, 335

Levent Şahverdi Arşivi

Tocqueville, Alexis de 11, 47, 48
Toynbee, Arnold 20, 21, 335
Truman, Harry S. 85, 133, 217, 218, 219, 221
Tuğluk, Aysel 211
Tunçay, Mete 275
Tural, Cemal 58
Türk, Ahmet 211
Türkcan, Ergun 313, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 337, 339, 340, 345
Türkeş, Alparslan 192, 302

U

Uğur, Necdet 13, 90, 116, 117, 190, 191, 277, 344
Uras, Güngör 227
Ülkenciler, Ömer 2, 22

V

Varol, Marie-Christine 251, 252
Vassaf, Gündüz 262
Veblen, Thorstein 326
Vehbi Paşa 44
Vernet, Daniel 193, 194, 219
Voltaire 39

W

Weydemer, J. 314
Wilson, Woodrow 93, 213, 214, 216, 218, 230
Wolfowitz, Paul 190, 194

X

Xani, Hoko (Varlı, Muhammed) 235, 245, 246, 247

Y

Yalçın, Aydın 126, 333, 304
Yalçın, Hüseyin Cahit 120, 121
Yalçın, Soner 17, 90, 162, 204, 266
Yanç, Hüseyin 200

Levent Şahverdi Arşivi

Yavuz Sultan Selim 237
Yazıcı, Hayati 135, 136
Yazıcıoğlu, Muhsin 89
Yetkin, Çetin 112, 116
Yıldırım, Aziz 60, 136, 165, 166
Yıldırım, Kesire 192
Yörük, Servet 9, 178

Z

Zeren, Barış 22, 236, 334
Zorlu, Ilgaz 260

Levent Şahverdi Arşivi